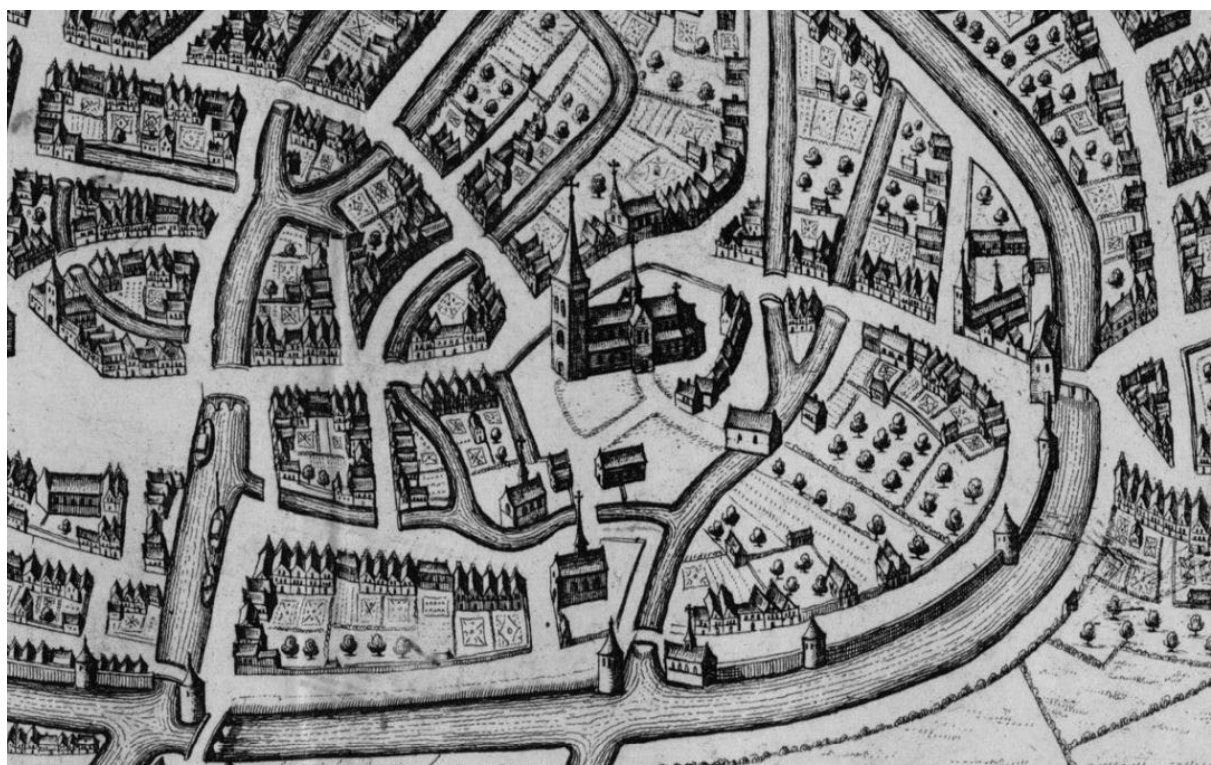

628 LIER KLOOSTERSTRAAT EN OMGEVING

Bril 27-29, Deensestraat 5-6, Kloosterstraat, Volmolenstraat 64-72

BEHEERSPLAN

Opgemaakt door **ARAT architecten**

Fraikinstraat 71 | 2200 Herentals | www.arat.be

T 014 24 86 90 | info@arat.be

Opgemaakt te Herentals | maart-augustus 2019

Opdrachtgever | **Stad Lier**

Dungelhoeffsite, Paradeplein 2 bus 1 | 2500 Lier

Contactpersonen | Stéphanie D'Hulst en Bart Alewaters

Premieverlenende Overheid | **Agentschap Onroerend Erfgoed**

Erfgoedconsulent | Dieter Nuytten

HOOFDSTUK 01 IDENTIFICATIE	11
01.01 SITUERING EN KADASTRAAL OVERZICHT	11
01.02 LANDSCHAPPELIJKE SITUERING	17
01.03 SITUERING VAN WATERLOPEN VOLGENS HET PRIMITIEF KADASTER	17
01.04 JURIDISCH KADER	19
01.04.01 <i>Gewestplan</i>	19
01.04.02 <i>Beschermd stadsgezicht geheel van straatgevels en aansluitende bedaking</i>	19
01.04.03 <i>Beschermd monumenten binnen het onderzoeksgebied</i>	19
01.04.04 <i>Vastgestelde inventaris en wetenschappelijke inventaris</i>	20
HOOFDSTUK 02 HISTORISCHE NOTA	27
02.01 GESCHIEDENIS STAD LIER	27
02.02 DE ONDERZOEKSSITE IN KAART	31
02.03 OUDE FOTO'S VAN DE ONDERZOEKSSITE EN OMGEVING	35
02.04 SITE 'HET DONDERHUY'S'	39
02.05 BEKNOPTE GESCHIEDENIS PER GEBOUW	41
02.05.01 <i>Brouwerij de Posthoorn</i>	41
02.05.02 <i>Stadswoning met lijstgevel</i>	43
02.05.03 <i>Kapel en kloostervleugel cellebroeders</i>	45
02.05.04 <i>Kapel en kloostervleugels zwartzusters</i>	51
02.05.05 <i>Kanunnikenhuis</i>	57
02.05.06 <i>Eenheidsbebouwing Au Prince de Condé</i>	59
02.05.07 <i>Twee identieke stadswoningen</i>	63
02.05.08 <i>Hoekwoning Klooster- en Volmolenstraat</i>	63
02.05.09 <i>Twee burgerwoningen aan de Volmolenstraat</i>	65
02.05.10 <i>Stadswoning Hof van Holland</i>	65
02.05.11 <i>Negentiende-eeuwse hoekwoning(en)</i>	67
HOOFDSTUK 03 INVENTARIS VAN DE ERFGOEDELEMENTEN	73
03.01 STRAATBEELD	73
03.01.01 <i>Bril</i>	73
03.01.02 <i>Deensestraat</i>	75
03.01.03 <i>Kloosterstraat</i>	75
03.01.04 <i>Volmolenstraat</i>	77

03.02	ERFGOEDWAARDEN VAN DE AFZONDERLIJKE STRAATGEVELS	79
03.02.01	<i>Brouwerij de Posthoorn (Bril 27)</i>	79
03.02.02	<i>Stadswoning met lijstgevel (Bril 29)</i>	79
03.02.03	<i>Kapel en kloostervleugel cellebroeders (Deensestraat. 6)</i>	81
03.02.04	<i>Kapel en kloostervleugels zwartzusters (Deensestraat. 5, Kloosterstraat. 2, Volmolenstraat 65B)</i>	85
03.02.05	<i>Kanunnikenhuis (Kloosterstraat 17)</i>	91
03.02.06	<i>Eindeheidsbebouwing Au Prince de Condé (Kloosterstraat 9-15)</i>	93
03.02.07	<i>Twee identieke stadswoningen (Kloosterstraat 5-7)</i>	95
03.02.08	<i>Hoekwoning Klooster-en Volmolenstraat (Kloosterstraat 1-3)</i>	95
03.02.09	<i>Twee burgerwoningen aan de Volmolenstraat (Volmolenstraat 64-66)</i>	97
03.02.10	<i>Stadswoning Hof van Holland (Volmolenstraat 68)</i>	99
03.02.11	<i>Negentiende-eeuwse hoekwoning(en) (Volmolenstraat 70-72)</i>	99
03.03	LIJST MET ERFGOEDKENMERKEN	103
03.04	LIJST MET ERFGOEDELEMENTEN	104
03.04.01	<i>Macroniveau</i>	104
03.04.02	<i>Mesoniveau</i>	104
03.04.03	<i>Microniveau</i>	105
03.05	ZEN-ERFGOED	107
03.05.01	<i>Bouwkundig</i>	107
HOOFDSTUK 04	BESCHRIJVING VAN DE ERFGOEDWAARDEN	111
04.01	ERFGOEDWAARDEN IN DE BESCHERMINGSBESLUITEN	111
04.01.01	<i>Beschermd monument Kanunnikenhuis</i>	111
04.01.02	<i>Beschermd monument twee burgerwoningen aan de Volmolenstraat</i>	111
04.01.03	<i>Beschermd monument Hof van Holland</i>	113
04.01.04	<i>Geheel van straatgevels en aansluitende bedaking</i>	113
04.02	SWOT	115
HOOFDSTUK 05	VISIE OP TOEKOMSTIG BEHEER	119
05.01	VISIE OP HET BEHEER	119
05.02	BEHEERSDOELSTELLINGEN	123
05.02.01	<i>Overzicht beheersdoelstellingen</i>	123
05.02.02	<i>Archeologisch erfgoed</i>	125
05.02.03	<i>Bouwkundig erfgoed</i>	127
05.02.04	<i>Landschappelijk erfgoed</i>	141
05.02.05	<i>Openbaar domein</i>	145

HOOFDSTUK 06 MAATREGELEN	153
06.01 ANALYSE, MONITORING & VOORONDERZOEKEN	155
06.02 KLOOSTERVLEUGEL, KAPEL EN TUIN CELLEBROEDERS	157
06.02.01 <i>Conservatie-, restauratie- en onderhoudswerken exterieur</i>	157
06.02.02 <i>Werken interieur</i>	160
06.03 KLOOSTERVLEUGELS, KAPEL EN TUIN ZWARTZUSTERS	161
06.03.01 <i>Conservatie-, restauratie- en onderhoudswerken exterieur</i>	161
06.03.02 <i>Werken interieur</i>	166
06.04 NEGENTIENDE-EEUWSE STADSWONINGEN BRIL / KLOOSTERSTRAAT	167
06.04.01 <i>Onderhoudswerken</i>	167
06.04.02 <i>Aanbevelingen</i>	168
06.05 KANUNNIKENHUIS EN BESCHERMDE WONINGEN IN DE VOLMOLENSTRAAT	170
06.05.01 <i>Conservatie-, restauratie- en onderhoudswerken exterieur: Kanunnikenhuis</i>	170
06.05.02 <i>Conservatie-, restauratie- en onderhoudswerken exterieur: 2 burgerwoningen</i>	171
06.05.03 <i>Conservatie-, restauratie- en onderhoudswerken exterieur: Hof van Holland</i>	172
06.06 SITE HET DONDERHUYS	173
06.06.01 <i>Vooronderzoeken en monitoring</i>	173
HOOFDSTUK 07 VOORSTEL OPVOLGING EN EVALUATIE	177
HOOFDSTUK 08 BIJLAGEN	181
08.01 LIJST DER WERKEN EN VRIJSTELLINGEN	
08.02 LIJST VAN ZEN-ERFGOED MET AANDUIDING OP KAART	
08.03 FICHES PER PAND: SELECTIE PER HOOFDSTUK	
08.04 EXTRA BIJLAGE	183
HOOFDSTUK 09 BIBLIOGRAFIE	193

In april 2019 werd er gestart met de opmaak van het beheersplan voor een beschermd stadsgezicht in Lier: het onderzoeksgebied is een afbakening van de Volmolenstraat, de Bril en de Kloosterstraat met omgeving. Het gebied omvat een kannunikenhuis, twee kloosters, een voormalige brouwerij, enkele burgerhuizen en stadswoningen en een erg waardevol geïntegreerd historisch relict: Het Donderhuys dat werd geïntegreerd in een hoekpand aan de Volmolenstraat. Het kannunikenhuis en de burgerhuizen op het adres Kloosterstraat 64-68 werden beschermd als monument, de overige gebouwen zijn enkel opgenomen in het beschermd stadsgezicht. Deze behelst de bescherming van de straatgevels met aanhorende bedaking. Het beheersplan heeft als doel een visie te vormen voor het beheer van de site voor de komende vierentwintig jaar.

In het eerste hoofdstuk van het beheersplan worden de verschillende gebouwen geïdentificeerd en worden de beschermingsstatuten toegelicht. In hoofdstuk twee wordt globaal en per gebouw de korte historiek en de bouwgeschiedenis onderzocht. Hiervoor werden archiefstukken van het kadasterarchief te Antwerpen en het Archief Lier geraadpleegd. Tevens wordt aan de hand van historische kaarten en ander iconografisch materiaal het vroegere uitzicht van de het beschermde stadsgezicht besproken. Er wordt aandacht geschonken aan de wegen, groenaanleg, tuinen en andere landschappelijke elementen. In het derde hoofdstuk worden de erfgoedelementen en -kenmerken van de gebouwen en hun omgeving geïnventariseerd, beschreven en opgelijst. De beschrijving binnen dit beheersplan blijft beperkt tot het exterieur. Na deze oplijsting worden er in hoofdstuk waarden toegekend aan het erfgoed, die tijdens het opstellen van de visie op het toekomstig beheer in hoofdstuk vijf gevrijwaard of aangevuld kunnen worden. In dit hoofdstuk worden tevens beheersdoelstellingen geformuleerd over welke toestand men wenst te bereiken en op welke manier. Dit leidt uiteindelijk tot een opsomming van de werkzaamheden in het zesde hoofdstuk en een lijst der werken. In bijlage werden fiches per pand toegevoegd. Deze zijn een gebundelde versie van het beheersplan en eenvoudig raadpleegbaar.

HOOFDSTUK 01

IDENTIFICATIE

afb. 1: Orthofoto met aanduiding van onderzoeksgebied (zwarte doorlopen lijn) binnen de stedelijke context © Geoportaal

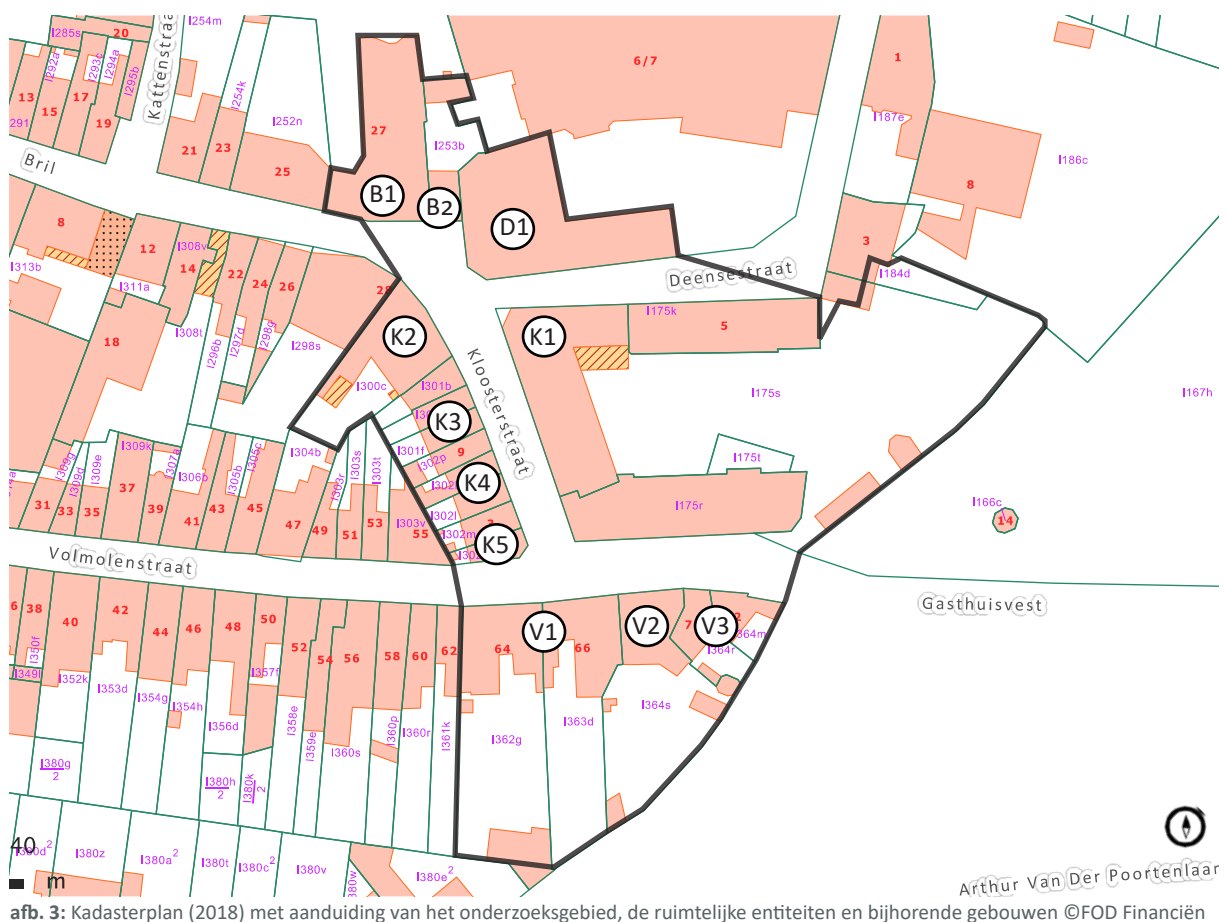

afb. 2: Overzicht van de verschillende beschermde stadsgezichten en monumenten in de omgeving van de Sint-Gummaruskerk ©Geoportaal

01.01 SITUERING EN KADASTRAAL OVERZICHT

Het onderzoeksgebied is een afbakening van het Zwartustersklooster en zijn omgeving, met hierin de voormalige brouwerij de Posthoorn, het voormalige klooster van de cellobroeders van Lier, het kannunikenhuis, een aantal burgerhuizen en stadswoningen. De verschillende gebouwen die in dit beheersplan worden besproken zijn samen met hun tuin aangeduid op onderstaande kadasterkaart (2017). Om de bespreking overzichtelijk te houden worden nummers toegekend aan de verschillende gebouwen. Een nummering met 'B' wordt gebruikt voor de gebouwen in de Bril, een 'D' voor de gebouwen in de Deensestraat, een 'K' voor de gebouwen gelegen in de Kloosterstraat en met 'V' worden gebouwen in de Volmolenstraat aangeduid. Deze aanduidingen komen ook terug in de individuele fiches per pand. In de stad Lier zijn er nog een aantal sites als stadsgezicht beschermd: het Jezuitenklooster (J), enkele burgerhuizen gelegen aan de Werf (W), de omgeving van de Rechtestraat, Hoogbrug en Neteboord tussen de Rechtestraat en de Kerkstraat (R). Ook de Sint-Gummarusstraat werd gedeeltelijk als stadsgezicht beschermd (S), net als het nabijgelegen klooster van de Engelse therasianen (T).

(B1) <i>Brouwerij De Posthoorn - Bril 27</i>	(K4) <i>Twee identieke stadswoningen - Kloosterstraat 5-7</i>
(B2) <i>Stadswoning met lijstgevel - Bril 29</i>	(K5) <i>Hoekwoning Klooster- en Volmolenstraat - Kloosterstraat 1-3</i>
(D1) <i>Kapel en kloostervleugel Cellobroeders - Deensestraat 6</i>	(V1) <i>Twee burgerhuizen aan de Volmolenstraat - Volmolenstraat 64-66</i>
(K1) <i>Klooster van de zwartusters - Deensestraat 5 / Kloosterstraat 2 / Volmolenstraat 65(B)</i>	(V2) <i>Stadswoning Hof van Holland - Volmolenstraat 68</i>
(K2) <i>Kannunikenhuis - Kloosterstraat 17</i>	(V3) <i>Negentiende-eeuwse hoekwoning en site 'Het Donderhuys' - Volmolenstraat 70-72</i>
(K3) <i>Eenheidsbebouwing Au Prince de Condé - Kloosterstraat 9-15</i>	

B1	Naam Ligging Kadaster Datering Bescherming Geïntariseerd Gebruik	Brouwerij De Posthoorn Bril 27 1 ^e afdeling Lier, sectie I, perceelnummer 254n 1850 Als stadsgezicht (08-03-1993), besluitnummer 2490 Inventarisnummer 26147 (vastgesteld 14-03-2019) Private woning
B2	Naam Ligging Kadaster Datering Bescherming Geïntariseerd Gebruik	Stadswoning met lijstgevel Bril 29 1 ^e afdeling Lier, sectie I, perceelnummer 253b 1900-1925 Als stadsgezicht (08-03-1993), besluitnummer 2490 Inventarisnummer 26147 (vastgesteld 14-03-2019) Stedelijke bibliotheek
D1	Naam Ligging Kadaster Datering Bescherming Gebruik	Kapel en kloostevleugel cellobroeders Kardinaal Mercierplein 6 / Deensestraat 6 1 ^e afdeling Lier, sectie I, perceelnummer 221n 1866 Als stadsgezicht (08-03-1993), besluitnummer 2490 Muziekacademie en stedelijke bibliotheek
K1	Naam Ligging Kadaster Datering Bescherming Geïntariseerd Gebruik	Klooster van de Zwartzusters Kloosterstraat 2 / Volmolenstraat 65B / Deensestraat 5 1 ^e afdeling Lier, sectie I, perceelnummers 175s, 175k 1868 (kapel 1882) Als stadsgezicht (08-03-1993), besluitnummer 2490 Inventarisnummer 26147 (vastgesteld 14-03-2019) Voormalig rusthuis, tegenwoordig eigendom van de Stad Lier
K2	Naam Ligging Kadaster Datering Bescherming Geïntariseerd Gebruik	Kannunikenhuis Kloosterstraat 17 1 ^e afdeling Lier, sectie I, perceelnummer 300c 1763 Als stadsgezicht (08-03-1993), besluitnummer 2490 Als monument (13-05-1976), besluitnummer 965 Inventarisnummer 26147 (vastgesteld 14-03-2019) Private woning
K3	Naam Ligging Kadaster Datering Bescherming Geïntariseerd Gebruik	Eenheidsbebouwing Au Prince de Conde Kloosterstraat 9-15 1 ^e afdeling Lier, sectie I, perceelnummers 302p, 301f, 301c, 301b 1883 Als stadsgezicht (13-05-1993), besluitnummer 2490 Inventarisnummer 26147 (vastgesteld 14-03-2019) Private woningen

K4	Naam Ligging Kadaster Datering Bescherming Geïventariseerd Gebruik	Twee identieke stadswoningen Kloosterstraat 5-7 1 ^e afdeling Lier, sectie I, perceelnummers 302I, 302K 1880 Als stadsgezicht (13-05-1993), besluitnummer 2490 Inventarisnummer 26147 (vastgesteld 14-03-2019) Private woningen
K5	Naam Ligging Kadaster Datering Bescherming Geïventariseerd Gebruik	Hoekwoning Klooster- en Volmolenstraat Kloosterstraat 1-3 1 ^e afdeling Lier, sectie I, perceelnummer 302m +/- 1880 Als stadsgezicht (13-05-1993), besluitnummer 2490 Inventarisnummer 26147 (vastgesteld 29-03-2019) Private woningen
V1	Naam Ligging Kadaster Datering Bescherming Geïventariseerd Gebruik	Twee burgerwoningen aan de Volmolenstraat Volmolenstraat 64-66 1 ^e afdeling Lier, sectie I, perceelnummer 363d +/- 1650 Als stadsgezicht (13-05-1993), besluitnummer 2490 Als monument (08-05-1992), besluitnummer 2426 Inventarisnummer 26147 (vastgesteld 29-03-2019) Private woningen
V2	Naam Ligging Kadaster Datering Bescherming Geïventariseerd Gebruik	Stadswoning Hof van Holland Volmolenstraat 68 1 ^e afdeling Lier, sectie I, perceelnummer 364s +/- 1650 Als stadsgezicht (13-05-1993), besluitnummer 2490 Als monument (08-05-1992), besluitnummer 2426 Inventarisnummer 26147 (vastgesteld 29-03-2019) Private woning
V3	Naam Ligging Kadaster Datering Bescherming Geïventariseerd Gebruik	Negentiende-eeuwse hoekwoning en site 'Het Donderhuys' Volmolenstraat 70-72 1 ^e afdeling Lier, sectie I, perceelnummer 364r en 364m +/- 1860 Als stadsgezicht (13-05-1993), besluitnummer 2490 / Private woningen

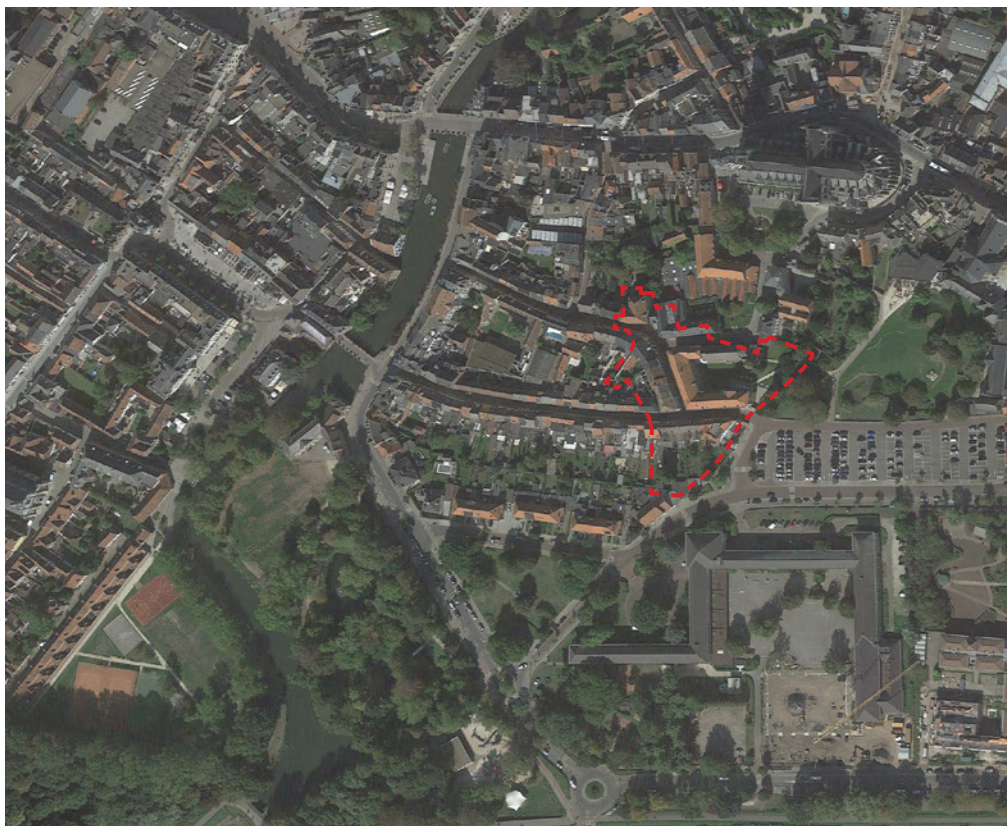

LEGENDE

- onderzoeksgebied
- biologisch zeer waardevol
- biologisch waardevol
- complex van biologisch minder waardevolle en waardevolle elementen

afb. 4: Biologisch waarderingskaart ©Geopunt

afb. 5: Luchtfoto met aanduiding van het onderzoeksgebied ©Google Earth

01.02 LANDSCHAPPELIJKE SITUERING

Kenmerkend voor de laatste decennia is de poging vanwege het stadsbestuur om de nijverheid aan te trekken, om zo de sterke emigratie tegen te gaan. Zo werd vanaf 1933 het Netekanaal aangelegd, waarvan de functie voornamelijk beperkt bleef tot verbindingskanaal tussen het Albertkanaal en de Nete. De aanleg was echter sterk bepalend voor de omgeving. Vanaf 1960 werden nijverheidszones aangelegd onder meer aan de oostzijde van het Netekanaal: dit terrein werd volledig ingepalmd door de betonfabriek CBR. De voltooiing van de Ring in 1976 bleef evenmin zonder gevolgen voor het stadspatroon. Het sterke contrast tussen de kleinschalige binnenstad, met zijn bewaarde skyline en aaneengesloten bebouwing, en de veertiende-, vijftiende-eeuwse stadsuitbreiding bleef evenwel behouden; tussen beide gordels, gescheiden door de binnenring, vinden we nog steeds een krans van grootschalige constructies in functie van de sociale programma's: scholen, rustoorden, kazernes, kloosters en een ziekenhuis. De zogenaamde "stadswandeling", aangelegd op de voormalige vijftiende-eeuwse omwalling, zorgt voor een groene zone rond het geheel. Hierrond heeft zich een intens bebouwd woongebied ontwikkeld, dat op zijn beurt begrensd wordt door de Ring en het Netekanaal. Buiten laatstgenoemde bleef het agrarische karakter behouden met uitzondering van enkele villawijken (circa 1970 kwamen de eerste luxevilla-wijken tot stand ten noordwesten en ten noordoosten van de stadskern) en enkele kleinere industriezones ten noordwesten en langs het Netekanaal.¹

Het onderzoeksgebied is gelegen in een stedelijke omgeving, met tal van groene ruimtes. Het gebied bevat een zone die door de Biologische Waarderingskaart wordt aangeduid als gemengd biologisch complex met waardevolle en minder waardevolle elementen.

01.03 SITUERING VAN WATERLOPEN VOLGENS HET PRIMITIEF KADASTER

Het huidige uitzicht en stratenpatroon van de stad Lier is nauw verbonden met historische waterlopen en omwallingen. Op de kaart van het primitief kadaster dat werd opgemaakt omstreeks 1830, zijn in de omgeving van het onderzoeksgebied ettelijke waterlopen te zien die in in de loop der jaren werden dicht gelegd.

afb. 6: Primitief kadaster uit 1830 met aanduiding van het onderzoeksgebied en de historische waterlopen ©Cartesius

1 Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/120745> (04-04-19)

afb. 7: Gewestplan met aanduiding van het onderzoeksgebied (stippellijn)
©Geoportaal Onroerend Erfgoed

afb. 8: Aanduiding van het beschermde stadsgezicht
©Geoportaal Onroerend Erfgoed

afb. 9: Aanduiding van de beschermde monumenten binnen de onderzoekssite
©Geoportaal Onroerend Erfgoed

01.04 JURIDISCH KADER

01.04.01 GEWESTPLAN

Het onderzoeksgebied is gelegen in een woongebied, aangegeven door de rode kleur. Het aanpalende, noordgelegen gebied rond de Sint-Gummaruskerk kreeg een bijkomende zwarte arcering, dat een woongebied met culturele, historische en/of esthetische waarde aanduidt. Ten zuidwesten van het onderzoeksgebied ligt het stadspark (groene inkleuring). Het park aan het voormalige Jezuïetenklooster gelegen ten oosten van de onderzoekssite werd ingekleurd als woongebied.

01.04.02 BESCHERMD STADSGEZICHT GEHEEL VAN STRAATGEVELS EN AANSLUITENDE BEDAKING

De bij MB beschermd als stadsgezicht, overeenkomstig de bepaling van decreet van 3 maart 1976 vanwege zijn algemeen belang gevormd door historische en artistieke waarde. De bescherming werd opgenomen in het besluit nummer 2490 van 13 mei 1993.² In het besluit wordt dit als volgt omschreven: 'Kloosterstraat: het geheel aan straatgevels en aansluitende bedaking van de Bril 27-29, Deensestraat 7, Kloosterstraat 1-15 en Volmolenstraat 64-72.'

De bescherming betreft een homogeen geheel van negentiende-eeuwse gebouwen. Het stadsgezicht bevat ook de als monumenten beschermde Kanunnikenhuis in de Kloosterstraat en enkele stadswoningen in de Volmolenstraat (nummers 64-68). Daarnaast liggen er twee kloosterkapellen binnen het gebied: de bewaarde kapel van het gesloopte Cellenbroederklooster en de kloostergebouwen en de kapel van de Zwartusters. Naast de individuele waarde van de gevels met typische negentiende-eeuwse detaillering of aanpassingen, vormt het geheel ook omwille van zijn omvang een merkwaardig stadsgezicht.

01.04.03 BESCHERMDE MONUMENTEN BINNEN HET ONDERZOEKSGEBIED

(1) Het Kanunnikenhuis

Het Kanunnikenhuis gelegen te Lier (Kloosterstraat 17) werd bij MB beschermd als monument, overeenkomstig de bepaling van de wet van 7 augustus 1931 vanwege zijn algemeen belang. De bescherming werd opgenomen in het besluit nummer 965 van 13 mei 1976.³ Er werd geen concrete motivering geformuleerd in het besluit.

(2) Stadswoning Hof van Holland en twee burgerwoningen

Drie woningen gelegen aan de Volmolenstraat (nummers 64, 66 en 68) werden ook bij MB beschermd als monument, vanwege het algemeen belang gevormd door historische en artistieke waarde. De bescherming werd opgenomen in het besluitnummer 2426 van 8 mei 1992.⁴ De drie woningen werden samengenomen onder het nummer 37 binnen het beschermingsbesluit 'Geografisch pakket Lier'. Er werd geen concrete motivering geformuleerd in het besluit.

² OE, Ministerieel Besluit 2490, Geografisch pakket Lier, 2

³ OE, Ministerieel Besluit 965, Kanunnikenhuis Lier, 1.

⁴ OE, Ministerieel Besluit 2426, Stadswoning Hof van Holland Lier, 1.

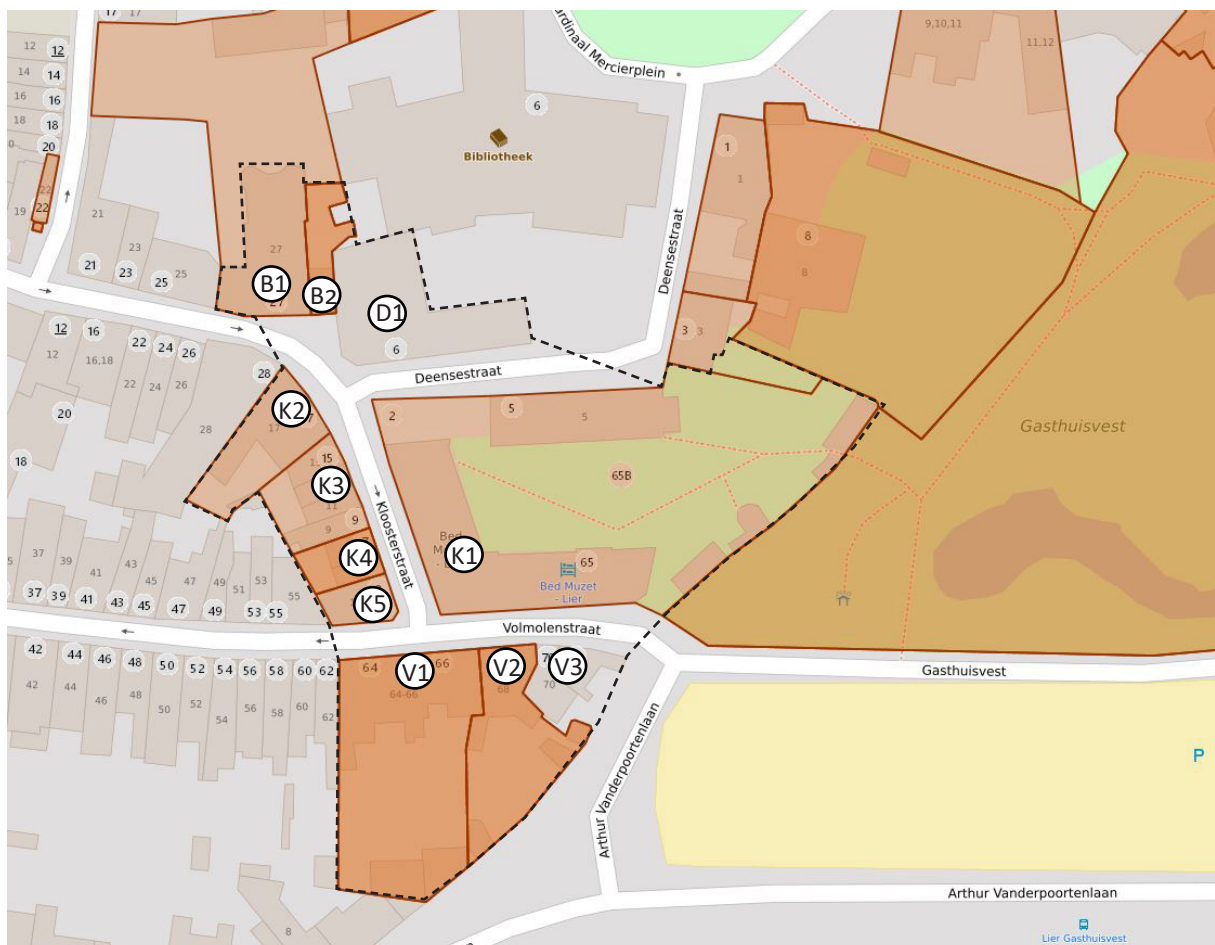
In de Inventaris Onroerend Erfgoed worden de gebouwen als volgt omschreven:

B1 Brouwerij de Posthoorn

Eertijds deel uitmakend van brouwerij "De Posthoorn", die gebouwd werd circa 1792 ter plaatse van de huidige nummers 21-27. Het geheel bestond uit een woning van drie bouwlagen en een koetshuis met magazijnen van vijf bouwlagen. Afgebroken en deels aangepast circa 1850. Monumentaal breedhuis van zes traveeën en drie bouwlagen onder schilddak (mechanische pannen), uit midden negentiende eeuw. Geknikte bakstenen lijstgevel (gedecapeerd) met verkleinende ordonnantie en uiterste travee in risaliet. Rechthoekige vensters met arduinen latei en lekdrempel, doorgetrokken op eerste en tweede bouwlaag; panelen op de borstweringen. Rechts een tot deur verbouwd venster. Linkse poorttravee afgelijnd door lisenen: rechthoekige poort in arduinen, geprofileerde omlijsting met dito waterlijst. Bepleisterd en beschilderd hoofdstel, bestaande uit gekorniste architraaf, panelenfries en houten kroonlijst op gekoppelde modillons. Linkse zijgevel: dakkapel met houten luik onder leien zadeldakje.⁵

B2 Stadswoning met lijstgevel

Breedhuis van drie traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (mechanische pannen), uit het eerste kwart van de 20ste eeuw. Bakstenen lijstgevel gemarkeerd door Mozarabisch getinte decoratie, van rode, zwarte en gele baksteen, in de boogvelden der rechthoekige muuropeningen. Centraal dakvenster onder gebogen arduinen kroonlijst met voluutvormige uiteinden en bekronend topstuk. Paneel met tegelversiering eronder. Voorts houten kroonlijst op modillons.⁶

afb. 10: Aanduiding van vastgestelde inventaris bouwkundig erfgoed binnen de onderzoekssite ©Geoportaal Onroerend Erfgoed

⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10257> (10-04-2019)

⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10259> (10-04-2019)

D1

Kapel en kloostervleugel cellebroeders

Kapel van het gesloopte klooster van de cellebroeders, met voorkomen van 1866: rechthoekige plattegrond met driezijdige koorsluiting (oost). Aan de straatzijde bakstenen lijstgevel op arduinen plint van zes traveeën en één bouwlaag onder zadeldak (kunstleien) met kleine houten dakkapel onder afgewolfd bedaking met topstuk. Ingangstravee: herbruikte 18e eeuwse schouderhoogdeur (cfr. steenmerken) in grijs geschilderde geprofileerde omlijsting met bladwerksluitsteen, imposten en flankerende voluten; bekronende rondboognis tussen voluutvormige vleugelstukken onder druiplijst met gestrekte uiteinden; hogerop kruis; beeld van de Heilige Alexius. Rondboogvensters met verschillende tracering onder arduinen druiplijst; tot kordon doorgetrokken lekdrempels. Houten kroonlijst.⁷

K1

Klooster van de Zwartzusters

Historiek

De cellezusters vestigden zich te Lier in 1407. In 1454, volgens sommige bronnen in 1554, kregen ze van de stad een woning op de plaats van het huidige klooster. In 1459 namen zij de regel aan van Augustinus met een zwart habijt. Van dan af ook Zwartzusters geheten. Stichting klooster circa 1511-1513. Circa 1600 aankoop van aangrenzende gronden. In 1638 en 1640: bouw van onder meer nieuwe kapel en ziekenzaal. Uitgegroeid tot een godshuis voor zieke vrouwen "Kasteel van Emmaüs". Klooster aangeslagen in 1798. Verhuis naar het "Hof van Cuyck" in de Koning Albertstraat. Het sterk vervallen complex werd in 1810 opnieuw eigendom der zusters. Klooster volledig herbouwd in 1863-1868 naar ontwerp van J. Van Ockelyen; oude kapel in 1882 vervangen door de huidige. Heden deels ingericht voor bejaarden.

Beschrijving

Indrukwekkend hoekcomplex met U-vormig ingeplante kloostervleugels, rondom een met gras begroeide en beboomde binnentuin met in het noordoosten aansluitende kapel. Tuin ten oosten afgebakend door bakstenen muur met decoratief overhoeks metselwerk.

Kapel

Kapel van vier traveeën, onder zadeldak (leien) met dakruiter. Afgeronde lagere koorsluiting ten oosten. Bakstenen gebouw op arduinen plint, gemarkeerd door brede lisenen waarop rondboognissen met de vier evangelisten (straatzijde) en heiligenbeelden (tuinzijde). Muurbanden van gesinterde baksteen of zandsteen. Rondboogvensters (tweelichten met eenvoudig maaswerk) in zandstenen (straatzijde) of bakstenen (tuinzijde) omlijsting; bakstenen waterlijst en afgeschuinde arduinen lekdrempels waaronder bakstenen paneelversiering. Korfhoogdeur in geprofileerde zandstenen omlijsting met vleugelstukken; voluutsluitsteen met jaartal 1882; bekronende rondboognis met zegenende Sint-Augustinus en oculus. [extra info archief OE: Houten kroonlijst op modillons. Ten oosten van de kapel: bakstenen sacristie van drie traveeën en één bouwlaag onder schilddak (bitumen) Muurbanden van gesinterde baksteen en rechthoekige muuropeningen. Kroonlijst op modillons]

Interieur

Eenbeukige roze beschilderde kapel op rechthoekige plattegrond met halfroond koor. Kruisribgewelf met geprofileerde gordelbogen en ribben uitlopend op een geprofileerde kroonlijst die onder de rondboogvensters wordt doorgetrokken; vergulde gewelfsleutels. Ten oosten van de kapel: bakstenen sacristie van drie traveeën en één bouwlaag onder schilddak (bitumen). Muurbanden van gesinterde baksteen en rechthoekige muuropeningen. Kroonlijst op modillons.

U-vormige vleugel

Ten westen U-vormige vleugel van 1868: bakstenen lijstgevels van vijf + afgeschuinde hoek + negen + zes traveeën en drie bouwlagen, onder aaneengesloten, deels afgewolfd schilddaken (mechanische pannen) met sobere dakkapellen. Gevels op arduinen plint, belijnd door banden van gesinterde baksteen en doorgetrokken lekdrempels. Zeer licht getoogde vensters in omlijsting van gesinterde baksteen. Afgeschuinde hoek als ingangstravee: korfhoogdeur met bovenlicht; arduinen rechtstanden op neuten en bakstenen omlopende waterlijst. Laats genoemde ook bij de vensters van de deurtravee. Geprofileerde houten kroonlijst boven daklijst met decoratief baksteenmetselwerk en bakstenen consoles. Binnenplaatsgevels op sokkel van gesinterde baksteen, afgezet met afgeschuinde zandsteenblokken; voorts gelijkaardig uitzicht als straatgevels. Arduinen gevelsteen met vermelding: "Herbouwd 1868 door de zorg der moeder en der zusters dezès klooster".

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10432> (10-04-2019)

Vleugel van 1951

Ten zuidoosten aansluitende vleugel van 1951 met gelijkaardig uitzicht. Lourdesgrot in de tuin.⁸

K2 Kanunnikenhuis

Genaamd "Kanunnikenhuis", naar de voormalige eigenaar kanunnik Baron van der Hemm-Nederstyn, die circa 1763 twee panden aankocht op deze plaats en ze liet verbouwen tot één geheel. Volgens eigenaar-bewoner naar ontwerp van C. Van Everbroeck. Gerestaureerd naar ontwerp van A. Sol in 1978-79.

Rococo-dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder leien zadeldak, uit het derde kwart van de 18de eeuw. Lichtgeel beschilderde lijstgevel met dubbelhuisopstand op gepikte plint. Steekboogvensters in kwarthol geprofileerde arduinen omlijsting, beluikt op de begane grond. Omlijstingen met merkteken. Benadrukte deurtravee, uitlopend op dakvenster onder gebogen waterlijst en geflankeerd door houten vleugelstukken; spiegelboogdeur in kwarthol geprofileerde arduinen omlijsting op neuten en met rocailleversiering in de zwikken; bovenlicht met fraai smeedijzerwerk waarin monogram, en schelpsluitsteen op de tussendorpel; houten deur met rond spievenstertje met uitgespaarde letters IHS. Spiegelbogige balkondeur in kwarthol geprofileerde arduinen omlijsting met schelpsluitsteen en voorzien van Frans balkon.

Interieur: bewaarde stucplafonds met rococo-elementen. Achterplaats met bewaarde muurkasten en lambrizing uit de XCIII; sterk aangetaste haardplaat met engelenfiguurtjes en bloemmotieven. In de tuin arduinen pomp met wortelmotief en steenkappersteken.⁹

K3 Eenheidsbebouwing Au Prince de Conde

"Au Prince de Conde (cf. gevelsteen van nrs 11,13) Eenheidsbebouwing met als zijrisalieten opgevatte nummers 9 en 15; tussenliggende nummers 11 en 13 als elkaars spiegelbeeld; vier lijstgevels van samen negen traveeën en drie bouwlagen, onder gecombineerde bedaking, gedateerd "ANNO/1883" (zie gevelstenen nummers 9 en 15). Bakstenen gevelwand gemarkeerd door gecementeerde muurbanden en getoogde of rechthoekige vensters al dan niet met blind boogveld. Nummer 15 met bewaarde pui, waarvan de traveeën geritmeerd zijn door eenvoudige pilasters die een houten kroon- en tandlijst dragen.¹⁰

K4 Twee identieke stadswoningen

Twee identieke enkelhuizen in spiegelbeeldschema van drie traveeën en drie bouwlagen onder zadeldaken (nok evenwijdig aan de straat), van 1880. Bakstenen lijstgevels met verwerking van natuursteen voor ornamenten, lekdrempels en puilijst. Rechthoekige muuropeningen. Bel-etages gemarkeerd door gekoppelde rondboogvensters onder bakstenen driupilijst. Cartouches boven de deuren met vermelding "ANNO/1880". Muizentandfries.¹¹

K5 Hoekwoning Klooster- en Volmolenstraat

negentiende-eeuws hoekhuis met de Volmolenstraat. Bepleurde lijstgevels van drie + afgeschuinde hoek + drie traveeën; drie bouwlagen onder gecombineerd zadeldak (Vlaamse pannen). Imitatiebanden op de begane grond en de bel-etage van nummer 3. Rechthoekige muuropeningen; vensters voorzien van arduinen lekdrempels, op tweede en derde bouwlaag doorgetrokken tot kordon.¹²

8 Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10459> (10-04-19)

9 Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10461> (10-04-19)

10 Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10460> (10-04-19)

11 Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/84744> (10-04-19)

12 Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10458> (10-04-19)

V1 Twee burgerhuizen aan de Volmolenstraat

Eertijds eigendom der Zwartzusters, door de Fransen in 1798 aangeslagen en openbaar verkocht. Twee gelijkaardige breedhuizen van elk vier traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (leien, kunstleien), uit de zeventiende eeuw. Nummer 66 met links aandak en schouderstukken. Verankerde en bakstenen lijstgevels met verkleinende ordonnantie. Aangepaste muuropeningen: rechthoekige vensters in beschilderde omlijsting; op de begane grond beluikt en met kwarthol beloop; boven sporen van negblokken. Rechthoekige negentiende-eeuwse deuren tussen pilasters met lijstkapiteel; entablement met blinde fries en brede geprofileerde waterlijst. Houten kroonlijst op modillons. Bepleisterde oorspronkelijke dakvensters in de deurtravee: puntgeveltje met schouderstukken en overhoeks topstuk; deels zichtbare muurlechtingen.¹³

V2 Stadswoning Hof van Holland

Oorspronkelijk eigendom der Zwartzusters. In 1798 door de Fransen aangeslagen en verkocht. In 1854 zogenaamd Hof van Holland, een soort logementshuis. Haaks in elkaar gewerkte bouwvolumes onder complexe bedaking (mechanische pannen), in kern opklimmend tot de zeventiende eeuw. Aan straatzijde: breedhuis van vier traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (mechanische pannen), met vernieuwde dakkapellen. Verankerde lijstgevel van bak- en zandsteen op arduinen plint; zandstenen muurbanden. Aangepaste kruiskozijnen met kwarthol geprofileerde rechtstanden van zandsteen; boven sporen van wigvormig ontlastingssysteem; zandstenen negblokken; arduinen latei en lekdrempel. Rechthoekige negentiende-eeuwse deur in arduinen omlijsting op neuten onder geprofileerde waterlijst. Achtergevels in traditionele bak- en zandsteenstijl met gelijkaardig uitzicht als voorzijde; gedichte steigergaten; centraal dakvenster onder geprofileerde latei op consoltjes. Houten kroonlijst op modillons. Verankerd bakstenen tuinpaviljoen, eertijds bepleisterd, heden deels gedecapeerd en ingebouwd, mogelijk uit midden negentiende eeuw. Gebouw op rechthoekige plattegrond met pilasters (grotendeels verdwenen) op de afgekante hoeken en bekroond door koepel (kunstleien). Rondboogvensters met arduinen lekdrempels onder doorgetrokken druiplijst. Fries met casementen.¹⁴

V3 De woningen in de Volmolenstraat met nummers 70 en 72 werden niet beschreven door Onroerend Erfgoed.

¹³ Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10679> (10-04-19)

¹⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10680> (10-04-19)

Porte de
Buisle die

Walle

La grande
de la

Porte et Ecluse du chenal

LIER

HOOFDSTUK 02

HISTORISCHE NOTA

afb. 11: Gravure van Braun en Hogenberg uit 1581. ©Cartesius

afb. 12: Plan door Jacob van Deventer op basis van driehoeksmeting. Ongedateerd (ca. 1560). Opvallend zijn de grote onbebouwde stukken tussen de eerste en de tweede stadsomwalling. ©Lier Historische atlas van België

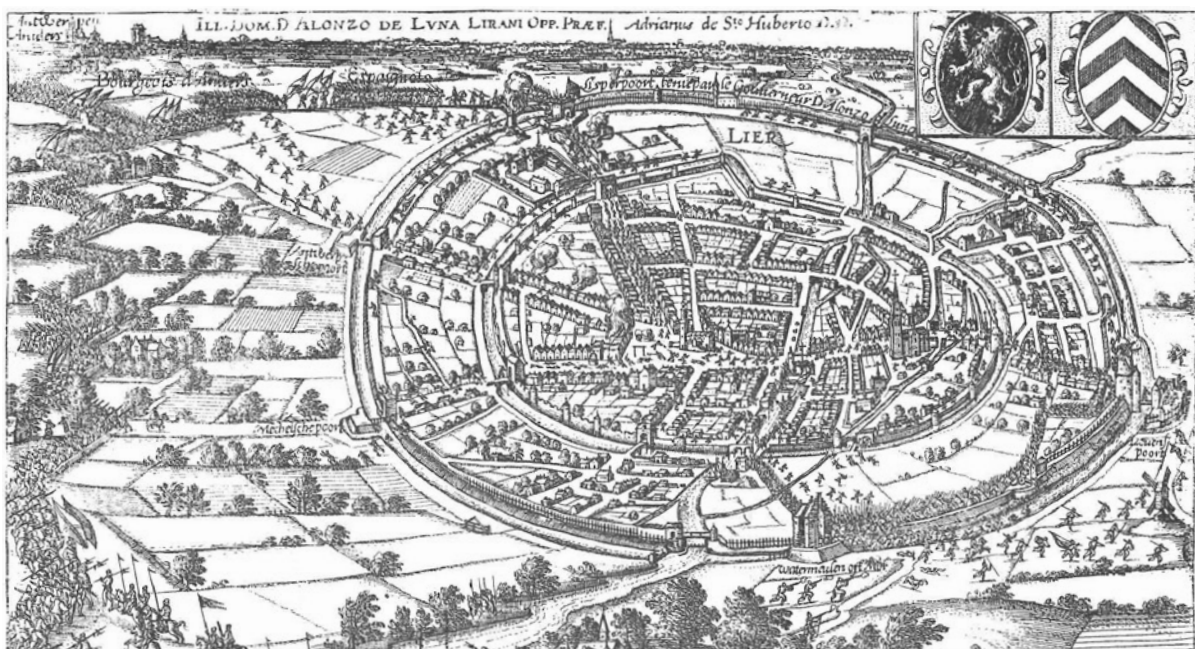
02.01 GESCHIEDENIS STAD LIER

De stad Lier staat bekend als de ‘Poort van de Kempen’ en vormt één van de best bewaard gebleven historische watersteden van de Lage Landen.¹⁵ De vroegste vermelding van de stad gaat terug tot in 870, toen ze werd aangeduid als ‘Ledi’. De benaming is verwant aan ‘Leet’, dat kunstmatige waterloop of verbeterde natuurlijke stroom betekent. Rond die tijd is er sprake van twee afzonderlijke nederzettingen: één rond de Sint-Gummaruskapel die geleidelijk aan uitgroeide tot bedevaartsoord en één op de hogere oever van de Nete waar een kleine handelsnederzetting was ontstaan. In de elfde en twaalfde eeuw groeiden de beide nederzettingen sterk, grotendeels door de bloeiende Gummarusverering.

In 1194 werd ‘Lierre’ als oppidum vermeld, wat wellicht wijst op een vorm van defensieve structuur rond de handelsnederzetting. In 1212 werd Lier officieel tot stad verheven door de hertog van Brabant. Een jaar later werden de stadsgrenzen vastgelegd: het grondgebied bestond dan uit de eigenlijke stad, de kuip (een ringvormige zone ronde de stad) en de Bijvang (een uitgestrekt gebied met de gehuchten Hagenbroek, Lachenen en Mijl en met de dorpen Kessel, Nijlen, Emblem en Bevel).

In 1244 startten de werken van de eerste stadsomwalling, met als centrum de Grote Markt. De werken werden voltooid rond 1317 wanneer een versterkte brug werd gebouwd: deze Sint-Jansbrug verbond de stadsmuur aan elke kant van de rivier. De stad die ontstond vanuit twee afzonderlijke nederzettingen was één geheel geworden. De eerste stadsomwalling had vijf poorten: de Eikelpoort (Gevangenpoort), de Mechelse Poort, de Antwerpse Poort, de Lisperpoort en de Berlaarpoort. In 1388 werd een watermolen gebouwd op de afgedamde zijtak van de Grote Nete, die nu bekend staat als Kerkhofmolenloop.

In de loop van de veertiende eeuw breidde de stad Lier snel uit door de textielindustrie en de handel. De veemarkt kwam er in 1309, de lakenmarkt op de Grote Markt in 1368. In de jaren 1370 werden de stadspoorten voltooid. Enkele bewaard gebleven elementen vormen getuigen van deze eerste stadsomwalling (denk hierbij aan de Gevangenpoort en de Corneliustoren - beter bekend als Zimmertoren - maar ook aan Het Donderhuys aan de Volmolenstraat, die volledig werd geïntegreerd in twee negentiende-eeuwse stadswoningen). Op het einde van de veertiende eeuw was er al nood aan een uitbreiding van de stadsmuren: het Kluisekwartier en het begijnhof werden ingelijfd bij de stad.

afb. 13: Kopergravure gesneden op model van het schilderij van Jan Ghuens, uitgegeven door Adrianus Huybrechts omstreeks 1595. De gravure stelt de stad Lier voor vlak na de inname van het Staatse leger in 1595. ©Wandeling door Lier, L. Ceulemans (1980)

15 <http://snailinthecity.blogspot.com/2015/02/> (27-06-19)

afb. 14: Ferrariskaart uit 1777. ©Geoportaal

afb. 15: Evolutie van de Stadsomwalling in vergelijking met de huidige waterlopen in de stad Lier. ©Eigen reconstructie, onderlayers: Ferrariskaart 1777 - Geoportaal en GRB kaart 2018 - Kadaster FOD Financiën

Omstreeks 1389 werd de nieuwe stadsomtrek vastgelegd en werd de aanleg van de definitieve stadsomwalling gestart. Dit nieuwe tracé is nog steeds zichtbaar als de huidige groene stadsvesten.¹⁶ De omwalling had verschillende poorten die in de loop van de vijftiende eeuw gerealiseerd werden: de Mechelse buitenpoort (1405), de Antwerpse buitenpoort (1406-1412) en de Lisperbuitenpoort (1415). In 1426 werd de stadsgracht doorgetrokken tussen het Groot Spui (waar de Kleine Nete de stad instroomde) en het Klein Spui (waar de Grote Nete de stad instroomde). De stroming werd hierdoor beter verdeeld en het risico op overstromingen verminderde. De Binnennete in het noorden wordt tegenwoordig afgesloten door de Albertvaart. In het zuiden werd de Binnennete afgesloten. Hierdoor is de eigenlijke samenvloeiing van de Kleine en Grote Nete verschoven van het zuiden naar het noorden van de stad.

Aan de natuurlijke samenvloeiing van de Grote en Kleine Nete ten zuiden van de stad werd de laatste vestingstoren voltooid in 1424. De stad is vanaf dat moment volledig omgeven door water. Ook de kades langs de huidige Binnennete werden in deze periode vernieuwd. Houten bruggen werden vervangen door stenen bruggen (enkele stadsbranden zorgden voor grote vernielingen tussen 1485-1530). De Binnennete was in die tijd een bevaarbare waterloop waarop schepen tot in het centrum van de stad voeren om hun lading te lossen. Het alomtegenwoordige water vormde een belangrijke energiebron: er werden nieuwe watermolens gebouwd en de bestaande stadsmolens werden gemoderniseerd.

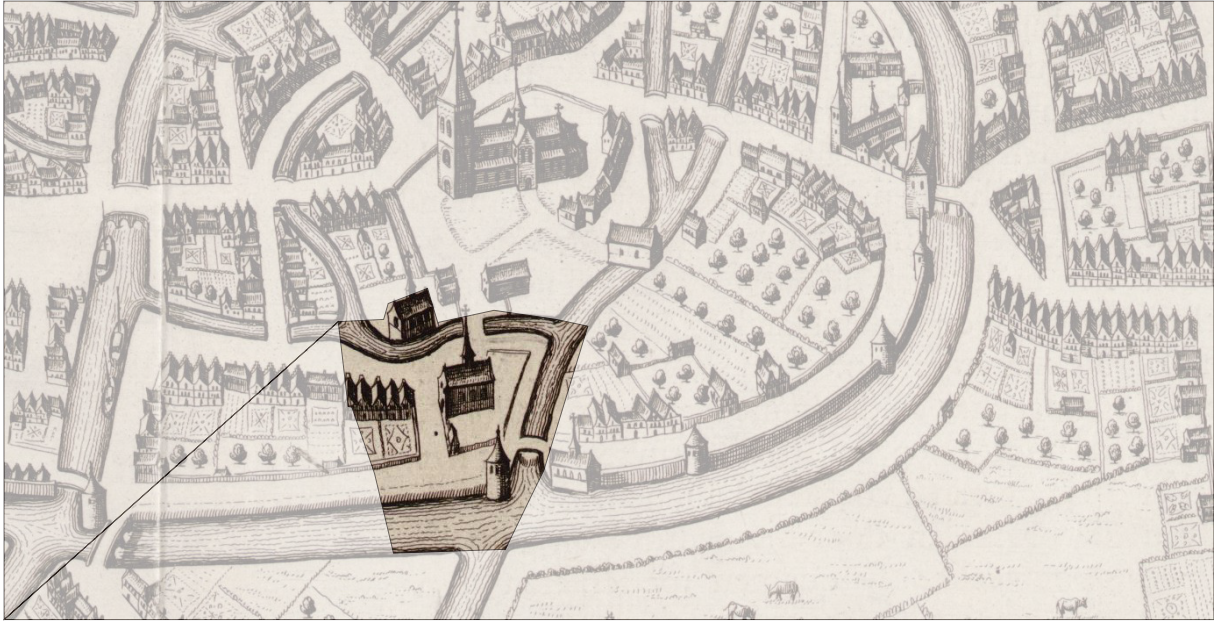
De vijftiende eeuw bleek een moeilijke periode voor de stad op vlak van economie door de opkomende concurrentie van de Engelse lakennijverheid. Vanaf 1550 stagneerde Lier bovendien als religieus centrum door de godsdienstoorlogen. Het einde van de zestiende eeuw, in de woelige tijden van de Reformatie, betekende een periode van verval en vernieling: de Spaanse Furie (1582) en de daarop volgende Lierse Furie (1595) zorgden voor branden, verwoesting van gebouwen en emigratie. De meeste bebouwing situeerde zich in die periode nog voornamelijk binnen de oudste, veertiende-eeuwse omwalling.

In de loop van zeventiende en de achttiende eeuw herstelde en leefde de Lierse economie opnieuw op door de expansie van de veemarkt, de ontwikkeling van de brouwnijverheid en de borduurproductie. Het aantal kloosters verdubbelde en de jezuïeten deden hun intrede in de stad. De vlieten (en de oude Grote Nete) die in het Lierse stadsbeeld eeuwen bepaald hebben, werden in de periode 1832-1912 gedempt, vaak als gevolg van overlast (industrialisatie van bijvoorbeeld brouwerijen). Sporen van deze met een bakstenen tongewelf overdekte vlieten zijn reeds meermaals teruggevonden bij wegen-, riolerings- en bouwwerken.

In de achttiende en negentiende eeuw werd de stad afgeschaft als vestingstad: talrijke vestingswerken werden ontmanteld (ettelijke binnenpoorten werden afgebroken) en onder Napoleon werden de stadsvesten verlaagd en beplant. In de loop van de negentiende eeuw ontstonden er arbeiderswijken en ontwikkelde de stationsbuurt onder invloed van pendelaars die op zoek waren naar werk buiten de stad (de werkloosheid steeg als gevolg van het verval van de brouw- en kantnijverheid omstreeks 1900). Beide wereldoorlogen hebben de stad aanzienlijk geteisterd zodat heel wat panden opnieuw heropgebouwd werden. De wederopbouw gebeurde naar historisch model, waardoor de eigenheid van het historische stadscentrum grotendeels bewaard bleef. De rand van de stad werd na Wereldoorlog II systematisch volgebouwd. Tussen 1930-1952 werden het Albertkanaal en het Netekanaal aangelegd. In 1976 tenslotte werd de stadsring voltooid.

afb. 16: Aanduiding van de eerste omwalling (stippellijn rood) en de onderzoekssite (oranje). ©Eigen reconstructie, onderlayer: GRB kaart 2018 - Kadaster FOD Financiën

afb. 17: Sint-Gummaruskerk en omgeving opgetekend in 1549 © Cartesius (dezelfde kaart werd gedateerd met 1725-1735 en met 1649)

afb. 18: 1771-1778 - Ferrariskaart ©Cartesius

afb. 19: 1830 - Primitief kadaster ©Cartesius

02.02 DE ONDERZOEKSSITE IN KAART

Gravure Braun en Hogeberg 1581

Op de gravure van Braun en Hogeberg uit 1581 zien we de gemeenschapshuizen van de cellebroeders (Alexianen) en de cellezusters (Zwartzusters) als autonome entiteiten, in de schaduw van de Sint-Gummaruskerk. De vestingswerken van de eerste stadsomwalling uit de veertiende eeuw zijn in detail opgetekend: één van de vele verdedigingstorens aan de stadsgracht van de oudste omwalling valt binnen het onderzoeksterrein. Dit 'Donderhuys' dankt zijn naam aan de donderbussen die er vanaf de zestiende eeuw werden opgeslagen. De toren stond gebouwd op het erg strategische kruispunt van de stadsomwalling met -gracht en een instromende Nete-arm. Zowel de kerkhofmolen (ten noorden van de onderzoekssite, aan het Oud Kerkhof) als de volmolen (waaraan de huidige Volmolenstraat zijn naam dankt) zijn duidelijk afleesbaar.

Verder zien we een vliet door de huidige straat Bril, deze is eenzijdig bebouwd aan de zuidzijde. Langs de Volmolenstraat stond nog geen bebouwing. Aan de oostzijde van de kloostertuin van de Zwartzusters liep tot 1874 een weg: het 'Reepken' genaamd. Deze smalle weg was deel van het 'Tuynstraetje' (vanaf 1952 de 'Deensestraat') en liep deels naast de Kerkhofmolenloop.

Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden 1771-1778 (Ferraris)

De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van Joseph de Ferraris, een generaal bij de Oostenrijkse artillerie en veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied.¹⁷ De kaarten werden gebruikt voor militaire doeleinden. De bebouwing wordt er eerder schematisch op weergegeven maar veel van de kadasterpercelen zijn vandaag bewaard gebleven of nog goed herkenbaar.

De doorstromende vliet in de Bril is aan het einde van de achttiende eeuw gedempt, de vrijgekomen bouwgrond is bebouwd op de Ferrariskaart. Hetzelfde geldt voor de stadsgracht, die grotendeels werd teruggedrongen aan de zuidzijde van de Volmolenstraat. Vermoedelijk dateren de woningen die gebouwd werden op de gedempte stadsgracht uit het midden van de zeventiende eeuw. De drie woningen het dichtst bij de Volmolenbrug zijn op dat moment eigendom van de Zwartzusters (1648-1789)¹⁸. Het Donderhuys is niet meer afleesbaar, wellicht omdat deze werd geïntegreerd in de bebouwing, zoals nog steeds het geval is.

Primitief kadasterplan 1830-1834

Het primitief kadaster geeft summier weer waar de kapellen van de twee kloosters gelegen zijn. Verder is de kaart een waardevolle bron in de context van historische vlieten en waterlopen, die in de loop van de negentiende eeuw werden gedempt of werden omgebouwd tot ondergrondse riolering. Deze infrastructurele werken hadden grote implicaties voor het uitzicht van de stad: ettelijke bruggen werden afgebroken en de vrijgekomen bouwgronden bebouwd. Door de intrede van de stoommolen werden de meeste water- en windmolens ontmanteld en/of afgebroken. Op het primitief kadaster zien we de volmolen echter nog opgetekend, deze zou pas in 1894 ontmanteld en in 1911 gesloopt worden.

De onderzoekssite is gelegen in de 'Kerkwijk' en omvat de straten 'Kleinen Bril' (huidige Bril) en de 'Groten Bril' (huidige Volmolenstraat).

17 Geopunt. "Ferrariskaart"

18 Bouwhistorische nota opgesteld door pluspunt architectuur in 2001, in opdracht van de eigenaar van het Hof van Holland: IDESBA NV

afb. 20: 1830 Primitief kadaster ©Cartesius

afb. 21: Kadasterkaart nà 1860 ©Cartesius

Primitief kadasterplan 1830-1834

Een meer gedetailleerde versie van het primitief kadaster geeft een waardevol beeld van vòòr de vele negentiende-eeuwse aanpassingen die plaatsvonden binnen de onderzoekssite. In de Bril zien we Brouwerij De Posthoorn mét magazijnen. Deze laatste werden omstreeks 1850 afgebroken, terwijl het hoofgebouw werd verbouwd. Op de hoek van de Bril en de Deensestraat zien we het oude Alexianenconvent voor de algehele verbouwing in 1889. Het kloostercomplex de Zwartzusters is rond 1830 nog een heus bouwblok, aan de oostzijde begrensd door het 'Reepken': een deel van het 'Tuynstraetje' dat het Oude Kerkhof verbond met de Volmolmenbrug. Het 'Reepken' zou omstreeks 1874 opgeheven worden als gevolg van overlast, wellicht veroorzaakt door de naastgelegen kleine arbeiderswoningen. Enkele jaren later werd de straat en de grond van de afgebroken arbeiderswoningen bij de kloostertuin van de zusters gevoegd.

Het kanunnikenhuis is sinds de verbouwing van de oorspronkelijke twee woningen in 1763 nagenoeg onveranderd gebleven. Het naastgelegen pand was eigendom van kanunnik De Bois, en had een grote ommuurde tuin op de huidige nummers 1-9. Eind negentiende eeuw werd het vervallen gebouw afgebroken en samen met de tuin verkaveld. De huidige stadswoningen op nummers 1-15 zijn gebouwd in de jaren 1880.

Tenslotte werd de aanleg van enkele tuinen binnen de onderzoekssite gedetailleerd opgetekend. Bij de woningen aan de Volmolenstraat is een mooi contrast te zien tussen de formele Franse tuinen (nummers 64-66) en de meer 'moderne' Engelse landschapstuin (nummer 68).

Kadasterkaart opgemaakt nà 1860

De burgerwoningen in de Volmolenstraat (in 1830 nog bekend als 'Groten Bril') hebben een zeventiende-eeuwse kern maar ondergingen ettelijke aanpassingen in de negentiende eeuw. De stadsgracht ter hoogte van de Volmolenbrug werd tussen 1830-1860 verengd, waardoor nummer 68 niet langer aan het water lag. Op het primitief kadaster zien we hoe het water tot aan de oostelijke gevel van het gebouw kwam, terwijl de kadasterkaart die dertig jaar later werd opgemaakt de teruggedrongen stadsgracht toont. Het tuinpaviljoen werd gebouwd omstreeks 1860.

Het perceel van nummer 68 (in 1854 vermeld als 'Hof van Holland') werd verkaveld in 1835. Bij het primitief kadaster zien we het Hof van Holland met tuinmuur aan de kant van Volmolenstraat en herkennen we de footprint van de oude stadstoren Het Donderhuys, binnen het perceel van het 'Hof van Holland'. In de jaren 1860 wordt Het Donderhuys bijgevoegd bij het hoekperceel, waarna het volledig wordt geïntegreerd tijdens de bouw van de huidige hoekwoningen in 1860.

afb. 22: Zicht op de stadsgracht en de Volmolenbrug waar een Nete-arm de stad instroomde. ©Delcampe

afb. 23: Beeld van de graanwatermolen die in 1432 werd omgebouwd tot volmolen. ©Lier in oude prentkaarten

afb. 24: Achtergebouwen van de huizen aan de Volmolenstraat, vroeger Grote Bril. Vermoedelijk zien we een onderwaterzetting door de Belgen in 1914. ©Lier in oude prentkaarten

02.03 OUDE FOTO'S VAN DE ONDERZOEKSSITE EN OMGEVING

Historische foto's vormen een goede visuele ondersteuning van de eerder geschetste historische evolutie van de stad. Volgende postkaarten vertellen het verhaal van de Lierse waterlopen en historische landschappen in de schaduw van de Sint-Gummaruskerk.

De huidige Volmolenstraat ontleent zijn naam aan de volmolen waarop de straat uitmondde. De onderslag watermolen werd gebouwd naar aanleiding van de opkomende lakennijverheid in de veertiende eeuw, wat een grote impact had op de welvaart van de stad Lier. De molen werd gebouwd omstreeks 1421 door het 'Hof van Zevenbergen' en diende oorspronkelijk als graanwatermolen. Enkele jaren later kocht de stad Lier de molen op en richtte het in als volmolen voor het vollen van wol. Vier eeuwen later, omstreeks 1830 verkocht de stad de molen aan een molenaar, die in de negentiende eeuw het recht had om tol te eisen voor passanten tussen de Gasthuisvest en de Molpoort. In 1885 lag de molen niet langer aan het water door de indijking van de Nete. De stad werd opnieuw eigenaar: het mechanisme werd in 1894 ontmanteld en in 1911 werd het vervallen molengebouw gesloopt.

Tot 1874 verbond de straat 'Tuynstraetje' de Volmolenbrug met het Oude Kerkhof. De straat begeleidde de boeren in een rechte lijn van het veld naar de Sint-Gummaruskerk. Deze rechtstreekse verbinding was belangrijk voor de stad, wat blijkt uit de beslissing in 1837 om de smalle straat te verdubbelen in breedte. De toegang tot het kerkhof en de kerk vergemakkelijkte hierdoor. Onderstaande afbeelding biedt zicht op het Oude Kerkhof (huidige Kardinaal Mercierplein) met achtergelegen Hof van Denemarken (links) en een afgebroken kloostervleugel van het oude Alexianenconvent (rechts). De gebouwen liggen aan weerszijden van het 'Tuynstraetje' (huidige Deensestraat). Het kenmerkende hoekvolume van het celledoedersklooster zien we bij verschillende postkaarten op de volgende pagina's terugkomen.

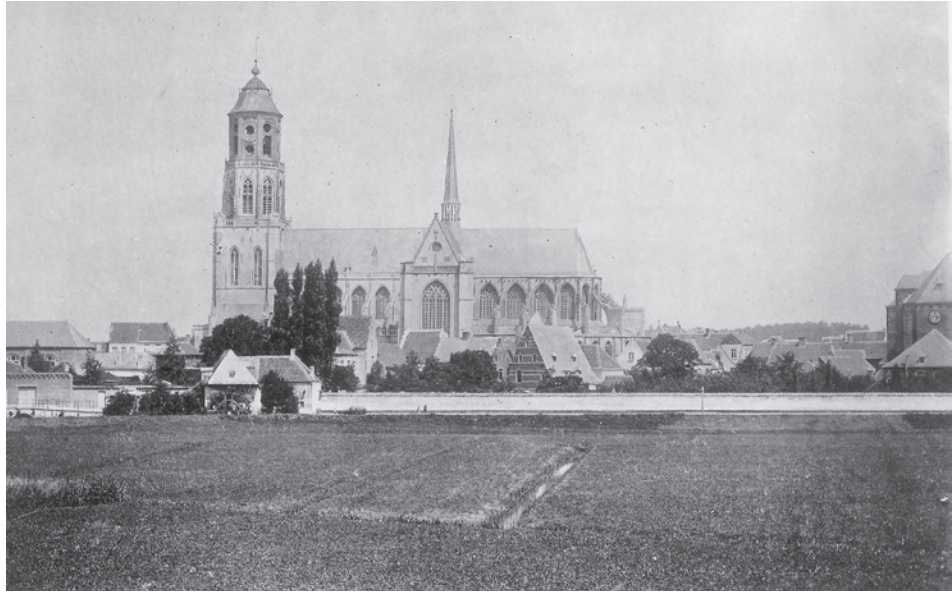
Aan de kant van de huidige Gasthuisvest zien we op de postkaarten elementen die nog steeds het aanzicht van de Volmolenstraat bepalen. De historische oever langs de stadsgracht werd vorm gegeven een vrijstaand tuinpaviljoen, de brug als toegang tot de historische stadskern en de zichtbare sporen van Het Donderhuys: de uitzonderlijk bewaarde stadstoren. De achtergevel van woning nummer 70 valt samen met de zuidoostgevel van Het Donderhuys, wat op historische beeldmateriaal leesbaar is in de gevelopeningen.

De alombekende Zimmertoren is het resultaat van de verbouwing van de middeleeuwse Corneliustoren, die net zoals Het Donderhuys deel uitmaakte van de eerste omwalling rond de stad. Vandaar werd er ook oud beeldmateriaal van de Corneliustoren toegevoegd, ter illustratie van Het Donderhuys.

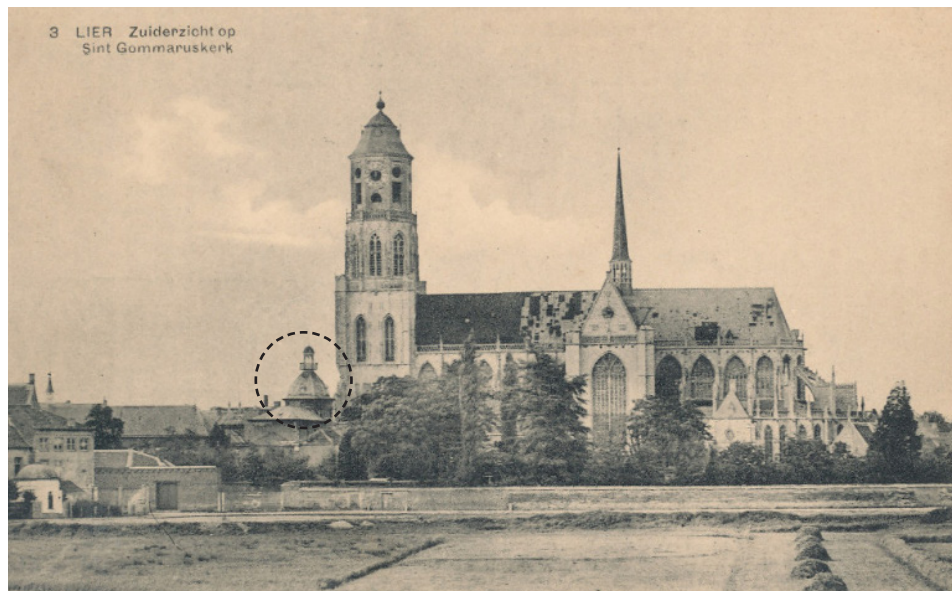
afb. 25: Zicht vanuit het huidige Kardinaal Mercierplein (Oud Kerkhof) op de afgebroken kloostervleugel van het voormalige Alexianenconvent. Datum onbekend. ©Delcampe

afb. 26: Zicht op de lange muur van het Jezuïetenklooster met op de achtergrond de Sint-Gummaruskerk. Op de voorgrond de volmolen en links de bewaard gebleven tuinmuur van de zusters met achtergelegen kapel. Centraal is de afgebroken Kerkhofmolen te zien (pand met lang, schuin dak). Beeld van voor 1885. ©KIK Balat

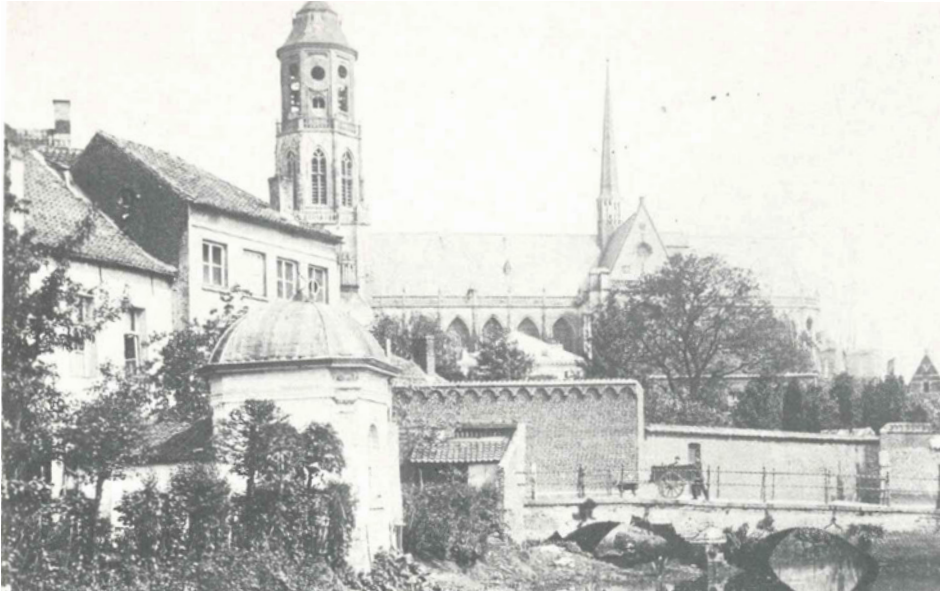

afb. 27: De volmolen werd in 1894 ontmanteld en in 1911 gesloopt. Gedempte stadsgracht. ©Delcampe

afb. 28: Zicht op de Sint-Gummaruskerk met op de voorgrond 'barakkementen': noodwoningen die tussen 1919-1924 werden gebouwd. ©Delcampe

afb. 29: Volmolenbrug voor 1910. Bewaard gebleven tuinpaviljoentje en muur van de kloostertuin van de Zwartzusters. Tot 1874 kwam hier het Tuinstraatje uit, dat het Oud Kerkhof rechtstreeks verbond met de Gasthuisvest. In de huizen links werd de stadstoren "Het Donderhuys" geïntegreerd. ©Lier in oude prentkaarten

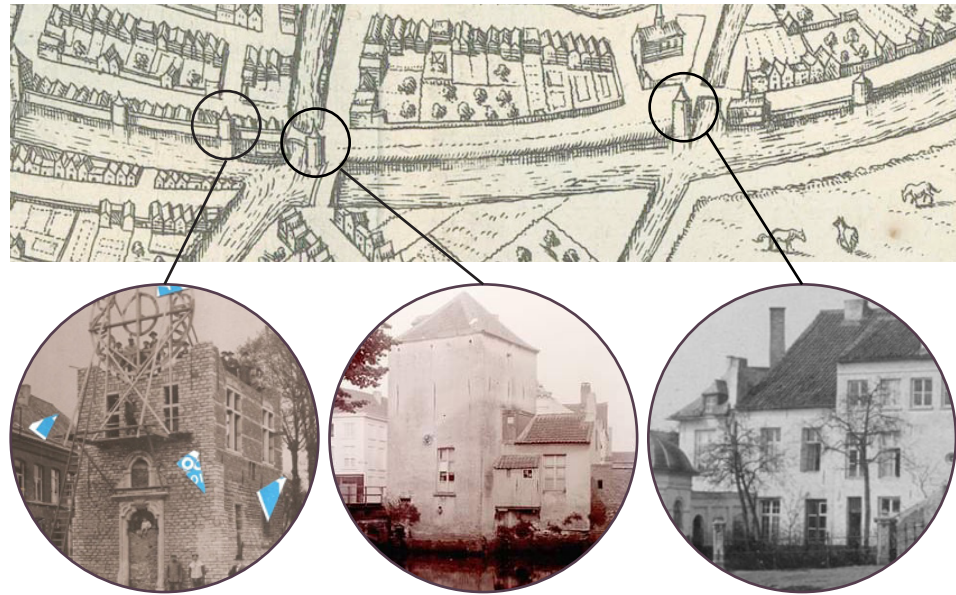
afb. 30: Zicht vanuit op de Gasthuisvest richting Volmolenstraat. De oude Grote Nete links werd rond 1912 gedempt. Nummer 70 nog met lessenaarsdak. Foto genomen omstreeks 1900. ©Gids voor oude Lier, A. Lens en J. Mortelmans, 1980. Gepubliceerd in het kader van de Open Monumentendag in 2011.

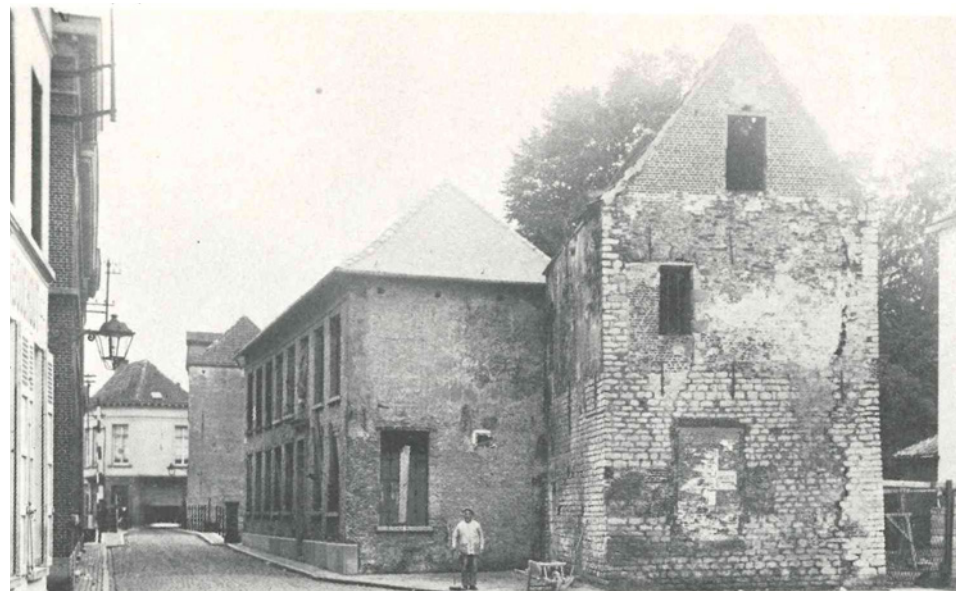
Lier Sint-Jans brug
Pont St-Jean

afb. 31: De Volmolenstraat mondt uit aan de Sint-Jansbrug, die tegenwoordig de Werf verbindt, over de Nete-arm met het Zimmerplein. Het beeld van de Sint-Jansbrug met links de Sint-Janstoren vormt een referentie voor een gelijkaardige compositie binnen de site: de Volmolenbrug en Het Donderhuys (eveneens een oude stadstoren). ©Delcampe

afb. 32: Aanduiding van de drie aangehaalde stadstorens: links de verbouwing van de Corneliustoren tot Zimmertoren - centraal de verdwenen Sint-Janstoren en rechts een beeld van het geïntegreerde Donderhuys. ©Cartesius, Delcame (foto links), Lier Vroeger (foto midden), Brochure Open Monumentendag 2011 Stad Lier (foto rechts)

afb. 33: De Corneliustoren was een stadstoren ter hoogte van de Sint-Jansbrug. Deze foto dateert van voor 1929, toen de toren werd omgebouwd tot Zimmertoren. ©Lier in oude prentkaarten

afb. 34: Tijdens de verbouwingen van woning op nummer 68 konden de originele buitenmuren worden blootgelegd. Rechts zien we een deel van de zuidgevel met één van de toegangsdeuren. ©Publicatie Open Monumentendag Het Donderhuys

02.04 SITE 'HET DONDERHUYS'

Tekst verleend door ArcheoLier, geschreven ter gelegenheid van Open Monumentendag 2011:

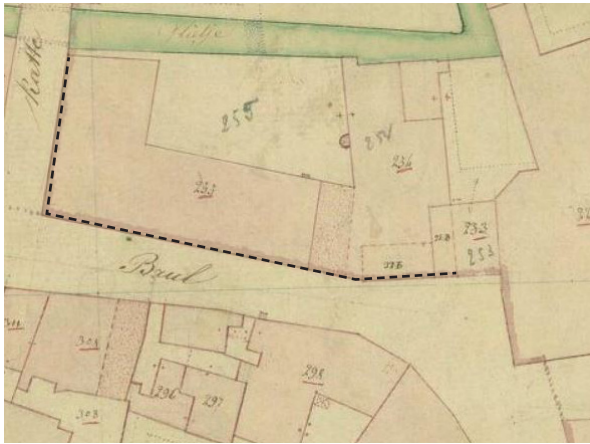
“Oorspronkelijk bestond de stadsverdediging en burgerlijke wacht in Lier uit de schuttersgilden van de voet- of kruisboog (Sint-Joris) en de handboog (Sint-Sebastiaan). Iedere schutter had zijn eigen bewapening. Verder waren er de “schuttershoven” waar de krijgsuitrustingen bewaard werden. Maar rond het midden van de veertiende eeuw kwam het poeder (buskruit) in gebruik bij oorlogen. Het kruit werd in “bussen” gepropt om projectielen af te vuren. Van meet af aan zijn er ook zware “donderbussen”, de eerste kanonnen. De bedieners van deze donderbussen en van de handwapens, zijn de busschieters of Kolveniers (Sint-Christoffel). Het buskruit werd bewaard in een vestingstoren, de zogenaamde “poeyertoren”. Deze stond langs de oude grote Nete, (ter hoogte van het huidige Stadspark). De kanonnen stonden echter in vreedstijd niet bij de torens of op de wallen, maar werden opgesteld in een artilleriehuis. In Lier het “Donderhuys” genoemd. Oude schepenbrieven en rekeningen vermelden de toren verscheidene malen om kosten voor onderhoud en bezoldiging voor de artilleriemeester te kennen te geven. Dat Lier reeds in 1393 een eigen “Donderhuys” heeft, is historisch gezien zeer vroeg. Antwerpen maakt bijvoorbeeld voor eerst kennis met een beschieting door donderbussen tijdens een beleg in 1356. De Lierse Kolveniers worden voor het eerst vermeld in 1470.”¹⁹

Zoals eerder aangehaald, vormt de site van Het Donderhuys een uitzonderlijk waardevol historisch relict binnen de onderzoekssite. De stadstoren wordt voor het eerst vernoemd in 1393. Net als de Corneliustoren (omgebouwd tot Zimmertoren) en de Sint-Janstoren of Pestmeestertoren (afgebroken) beveiligde en controleerde de verdedigingstoren de doorvaart op de Nete. Opvallend is dat elk van voorgenoemde torens op oude kaarten wordt voorgesteld als cilindervormig volume, terwijl ze alle drie een rechthoekig grondplan hebben.

Tijdens verbouwingswerken aan een woning in de Volmolenstraat (nummer 68) kon een deel van de originele buitenmuur blootgelegd worden. Tot dan toe was er in de literatuur enkel sprake van ‘grondvesten’ die bewaard waren. Op zolder werden tijdens de verbouwingen bouwsporen zichtbaar. De overige muren van Het Donderhuys werden vermoedelijk geïntegreerd in de naastgelegen woning (nummer 70) maar werden tot nog toe niet onderzocht. De achtergevel van nummer 70 is wit bepleisterd maar valt wellicht samen met de oorspronkelijke natuurstenen oostgevel van de toren.

De bebouwde oppervlakte van Het Donderhuys bedraagt 6,5x7m, het gebouw was oorspronkelijk 9,4m hoog (met dak 14,2m). De buitenmuren zijn - voor zover kon worden vastgesteld - intact over de drie bouwlagen én de kelder heen. Het adviesbureau TriHarch maakte in het kader van Open Monumentendag in 2011 reconstructietekeningen en 3D-opmetingsplannen op in opdracht van de stad Lier. Het onderzoek is bijgevoegd als bijlage in hoofdstuk 8.

19 Publicatie ArcheoLier ter gelegenheid van de Open Monumentendag in 2011, p4

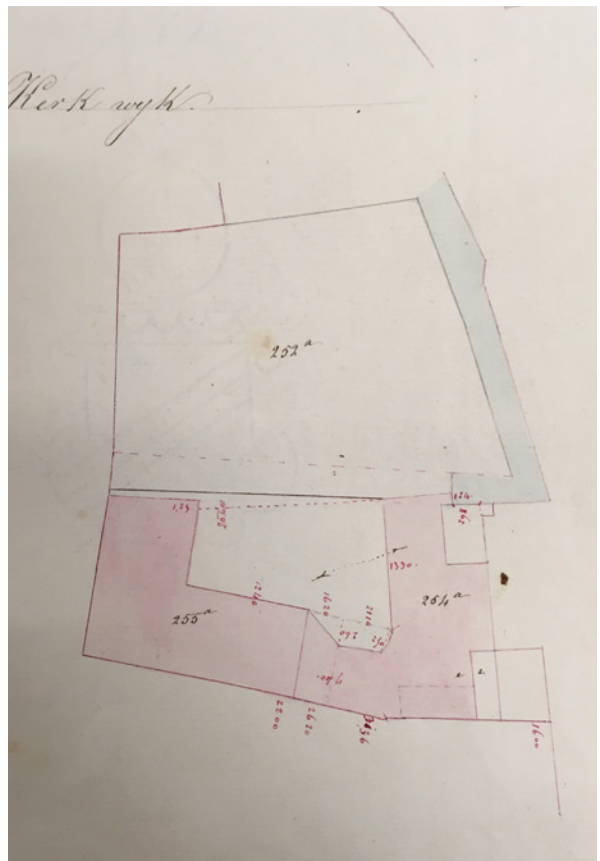
afb. 35: Primitief kadaster 1830 (©Cartesius) en huidig kadasterplan (©CadGis Viewer FOD Financiën). Aanduiding van de publieke gevels.

afb. 36: Foto van de voorgevel, genomen in 1987 ©Archief Onroerend Erfgoed

afb. 37: In 1847 werd de achterliggende vliet parallel aan de Kleine Bril gedempt. De woning met huidig adres Bril 27 werd aangepast. ©Kadaster FOD Financiën Perceelsafbakening van het beschouwde gebouw. ©CadGis Viewer FOD Financiën

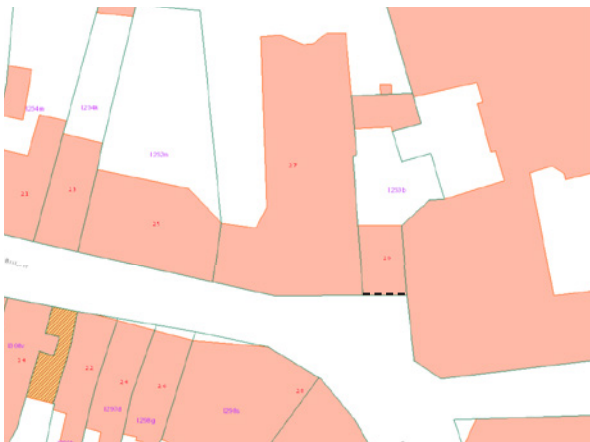
02.05 BEKNOPTE GESCHIEDENIS PER GEBOUW

02.05.01 BROUWERIJ DE POSTHOORN

Het huidige gebouw maakte oorspronkelijk deel uit van brouwerij 'De Posthoorn', die ter plaatse van de nummers 21-27 werd gebouwd omstreeks 1792. De brouwnijverheid in Lier floreerde aan het einde van de zeventiende eeuw: tot en met het begin van de achttiende eeuw zorgden de belastingen op productie en consumptie van bieren maar liefst voor de helft van de stadsinkomsten.²⁰ Het is in de nasleep van deze bloeiperiode dat we de brouwerij kunnen situeren.

Het geheel werd gebouwd als woonst van drie bouwlagen en een koetshuis met magazijnen van vijf bouwlagen. In 1850 werden de magazijnen afgebroken en werd het hoofdgebouw aangepast. Op de kadasterkaart uit 1830 zien we het koetshuis met magazijnen nog afgebeeld. De bepleisterde achtergevel vertoont nog steeds de coherentie van het oorspronkelijke samenhangende gevels op nummers 21-27. Vermoedelijk werd de voorgevel echter niet gedecapeerd: de hardstenen omlijsting van de muuropeningen in de poorttravee en de fijne detaillering van het metselwerk in de verzonken velden zijn atypisch voor een bepleisterde gevel. Er werd geen historisch beeldmateriaal gevonden dat dit vermoeden staft. De vliet die achter het perceel stroomde werd in 1847 gedempt.

20 K. Breugelmans, Lier Historische stedenatlas van België, Gemeentekrediet 1990

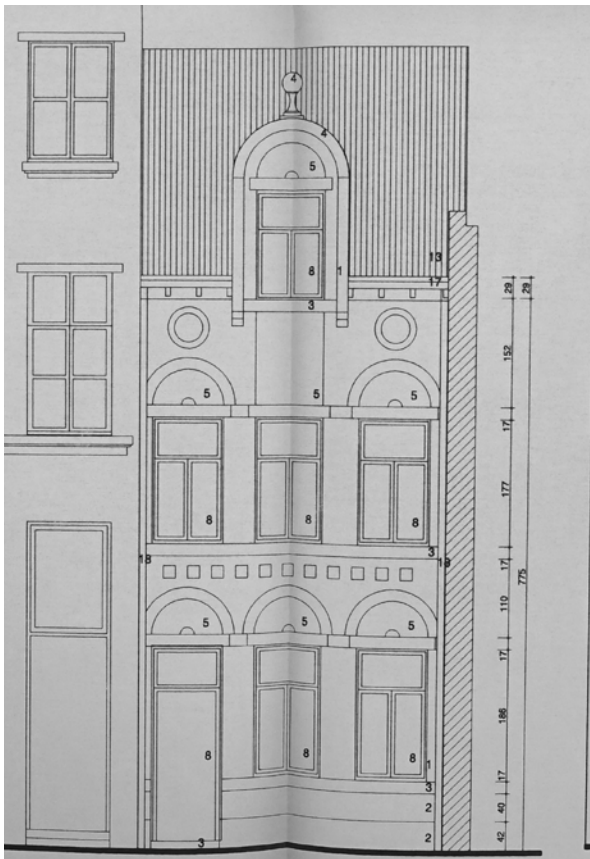

afb. 38: Primitief kadaster 1830 (©Cartesius) en huidig kadasterplan (©CadGis Viewer FOD Financiën). Aanduiding van de publieke gevels.

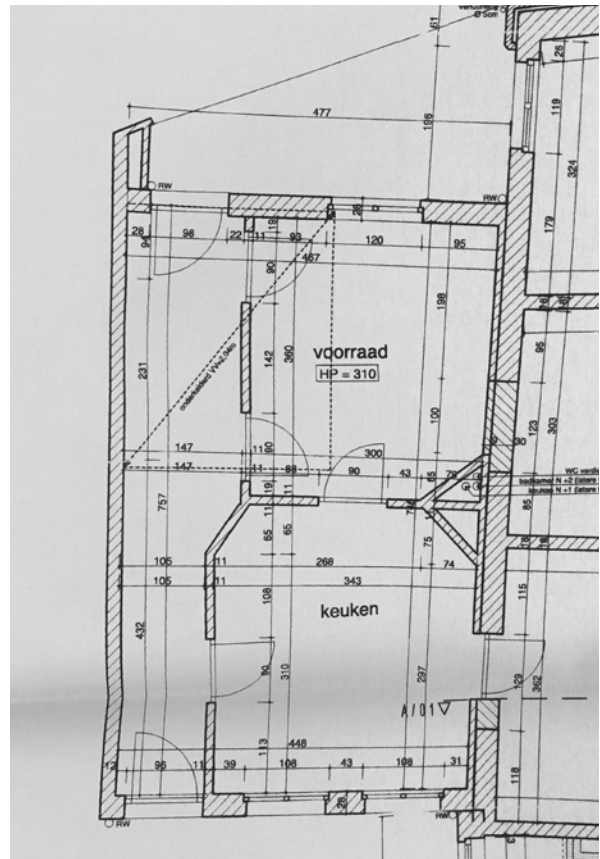

afb. 39: Foto van de voorgevel, genomen in 1987

©Archief Agentschap Onroerend Erfgoed

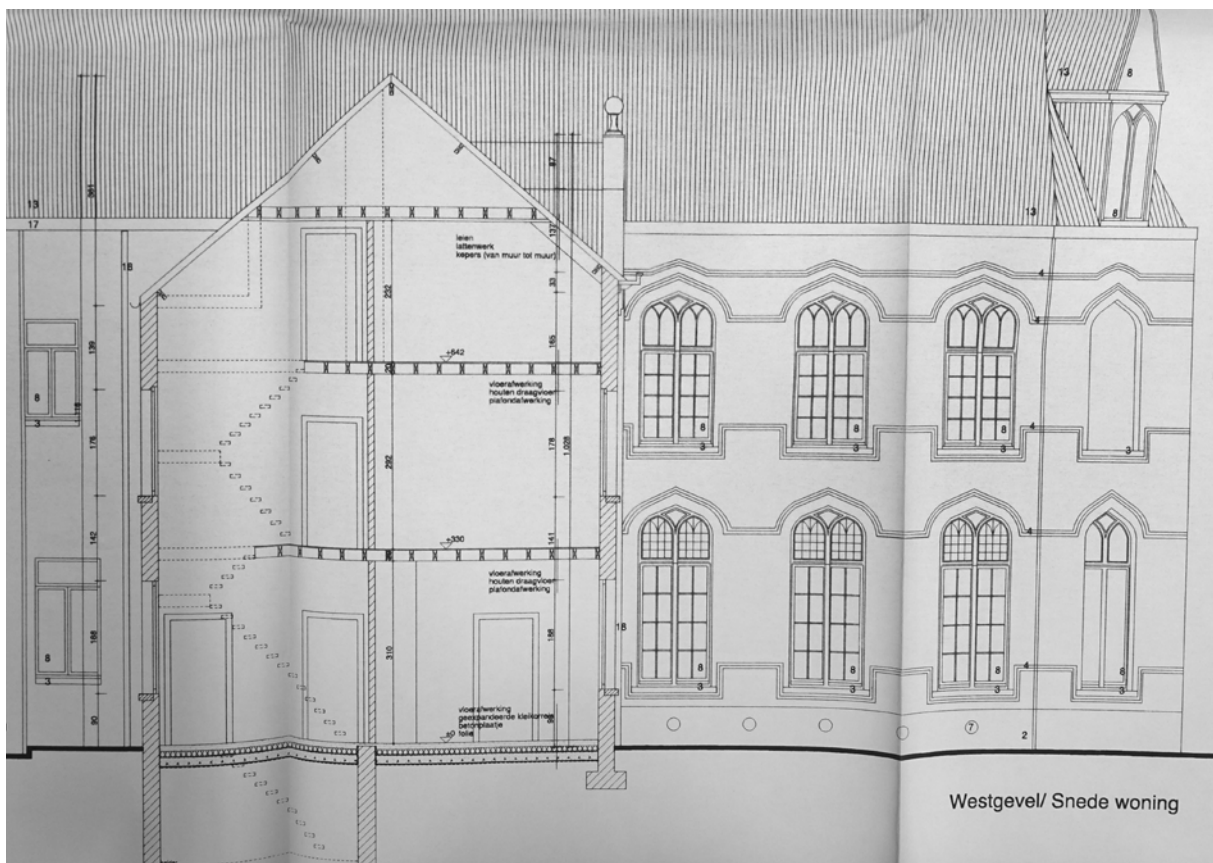
afb. 40: Bouwaanvraagplannen van de kapel en het voormalig rusthuis Zwartzusters die werden opgemaakt in 1999. Op het plan van de gelijkvloerse verdieping werd de trap naar de bovengelige woning niet opgetekend. ©Archief Agentschap Onroerend Erfgoed

02.05.02 STADSWONING MET LIJSTGEVEL

Deze woning met fraaie voorgevel werd aan het begin van de twintigste eeuw gebouwd tussen brouwerij de Posthoorn en het oude Alexianenconvent. De twee laatstgenoemde gebouwen ondergingen tussen 1850-1890 grootschalige verbouwingen. Over de stadswoning met lijstgevel werden geen gegevens gevonden over verbouwingen of aanpassingen.

In het archief van het Agentschap Onroerend Erfgoed werden plannen, een geveelaanzicht en een snede teruggevonden die werden opgemaakt tijdens de gecombineerde restauratie van de gelijkvloerse verdieping van de stadswoning en het bewaarde gedeelte van het Alexianenconvent. Deze werden in 2000 herbestemd tot stedelijke bibliotheek met aanhorig programma. Op de bovengelegen verdieping van de stadswoning werd de woonst behouden.

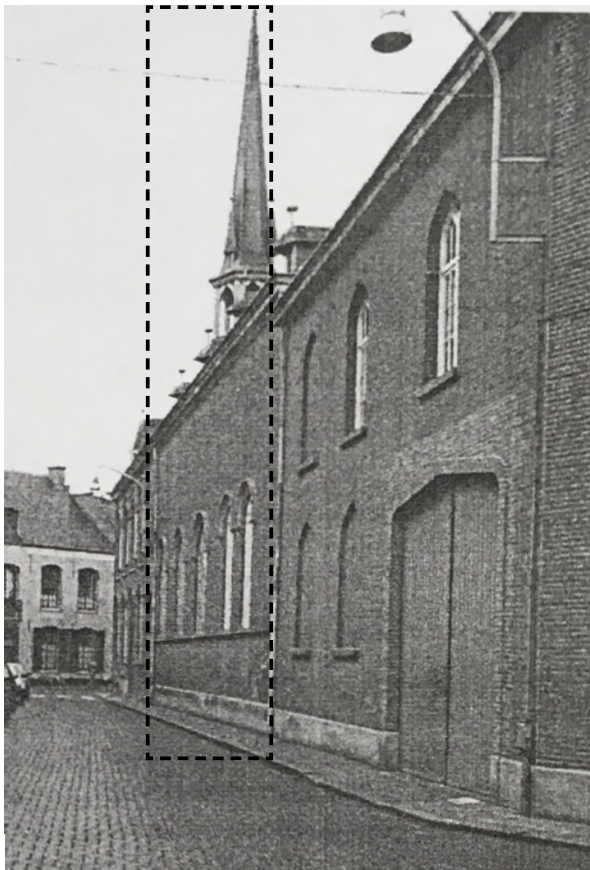

afb. 41: Primitief kadaster 1830 (©Cartesius) en huidig kadasterplan (©CadGis Viewer FOD Financiën). Aanduiding van de publieke gevels.

afb. 42: Foto van de voorgevel, genomen in 1987 ©Archief Agentschap Onroerend Erfgoed

afb. 43: Kapel aan de Deensestraat (1882): toestand in 1988. ©Archief Agentschap Onroerend Erfgoed

afb. 44: Huidige toestand na afbraak van het voormalige Sint-Jozefruithuis aan de Deensestraat. ©Google Maps (13-05-19)

02.05.03 KAPEL EN KLOOSTERVLEUGEL CELLEBROEDERS

- 1460: eerste vermelding Liers gemeenschapshuis van de cellebroedersgemeenschap
- 1515: huis wordt voorzien van eigen kapel
- 1600-1650: vermoedelijke uitbouw kloostercomplex
- 1794: broeders worden door de Fransen verplicht het klooster te verlaten
- 1797: klooster opnieuw in handen van de broeders
- 1886: Stad Lier verkoopt de "Tuin" en het aanpalende perceel aan de cellebroeders
- 1889: mutatieschets kadaster: nieuw neogotisch kloostercomplex
- Vanaf 1914 (WOI): geleidelijk verval van het klooster (voortdurend afhankelijk van hulp)
- 1946: cellebroeders vertrekken uit Lier, de Zwartzusters kopen het kloostercomplex op en richten rusthuis in
- 1968: zusters willen gebouwen terug verkopen wegens gebrekkige accommodatie - onderhandelingen met de stad lopen nog tot 1982-83
- 1989: Zwartzusters ontruimen oude Alexianenconvent - nieuwe eigenaar (Stad Lier) sloop gebouwen en bouwt er de huidige stedelijke openbare bibliotheek

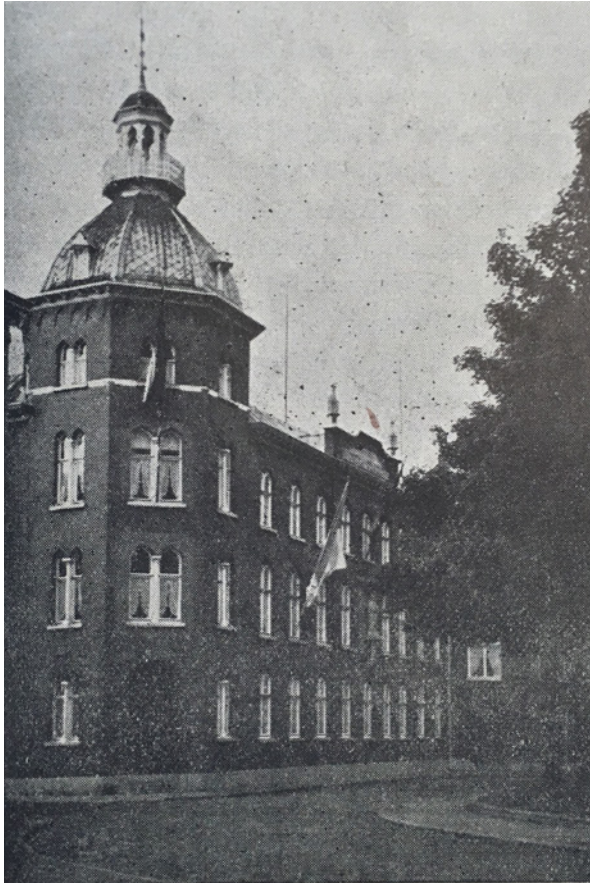
Net zoals de Zwartzusters waren de cellebroeders of Alexianen in oorsprong een caritatieve groepering. Het ontstaan van de gemeenschap is onzeker, wellicht ontstond deze in de middeleeuwen vanuit een armoedebeweging met als voornaamste activiteit het verzorgen van pestlijders en het begraven van doden. De eerste gemeenschapshuizen ontstonden dan ook tijdens de grote pestperiode in de veertiende eeuw. In 1459 kregen de broeders de toestemming van de paus om de kloosterregel van de heilige Augustinus aan te nemen. Vanaf dan werd de gemeenschap als klooster geregistreerd en kregen de broeders de naam Alexianen, naar hun ordespatroon. Een jaar later vinden we de eerste vermelding terug van een gemeenschapshuis voor de broeders in de stad Lier, al vermeldt het gemeentebestuur de cellebroedersgemeenschap reeds in 1405.

In 1460 vestigden de broeders zich in een woning aan de Minnebrug, achter de stadstuin en recht tegenover het convent van de cellezusters, ook wel Zwartzusters genoemd. In 1515 kregen zowel de Zwartzusters als de Alexianen de toestemming om een eigen kapel te bouwen binnen hun convent. De kapel van de cellebroeders werd gebouwd op de plaats waar in de veertiende eeuw het convent van de Tempeliers had gestaan. Vermoedelijk werd in de eerste helft van de zeventiende eeuw het kloostercomplex uitgebreid, dit om krankzinnigen onderdak te kunnen bieden. De broeders zetten de volgende decennia hun barmhartige taak van de zorg verder, met steun van de stad.

Vanaf 1775 zorgden de toenemende staatsinmenging en de secularisatiepolitiek (door de invloedssfeer van de Franse Revolutie) voor een golf aan kloosters die werden afgeschaft en openbaar verkocht. In 1797 werden onder andere de cellebroeders verjaagd uit hun klooster. Vanaf 1830 hervestigden een aantal orden en congregaties zich opnieuw in Lier, zo ook de cellebroeders. Voor andere kloosters betekenden de opmars en inburgering van de revolutionaire ideeën het definitieve einde. De Alexianen sloegen er echter in om hun activiteiten opnieuw op te nemen.

In 1886 verkocht de Stad Lier de gebouwen ('de Tuin' genoemd) en naastgelegen perceel aan de broeders, die vervolgens een groots bouwproject opzetten. Alle bestaande gebouwen binnen de perimeter werden afgebroken en er werd een heel nieuw neogotisch kloostercomplex opgericht. Vanaf het begin van de twintigste eeuw begon de kloostergemeenschap echter geleidelijk aan te vervallen. De gemeenschap was voortdurend afhankelijk van hulp. In 1946 vertrokken de laatste broeders uit Lier en werden de gebouwen door de Zwartzusters aangekocht die in het voormalige klooster het Sint-Jozefrusthuis oprichtten. Twintig jaar later wilden de zusters echter opnieuw het klooster van de hand doen, wegens de gebrekkige accommodatie van de negentiende-eeuwse gebouwen. Na jarenlange onderhandelingen met de stad, ontruimden de zusters het oude Alexianenconvent in 1989 waarna de stad het complex sloopte (met uitzondering van de kapel en een enkele vleugel) en er de huidige stedelijke openbare bibliotheek opbouwde.²¹ De bewaarde kapel wordt tegenwoordig gebruikt als muziekacademie, in aansluiting met diensten van de nieuwbouw bibliotheek.

21 K. Breugelmans, Lier Historische stedenatlas van België, Gemeentekrediet 1990

afb. 45: Gevel voormalige Sint-Jozefsthuys aan het Kardinaal Mercierplein ©Archief Onroerend Erfgoed

Lierre — L'Institut St. Joseph
afb. 46: Overgang tussen het Kardinaal Mercierplein en de Deensestraat. ©Delcampe

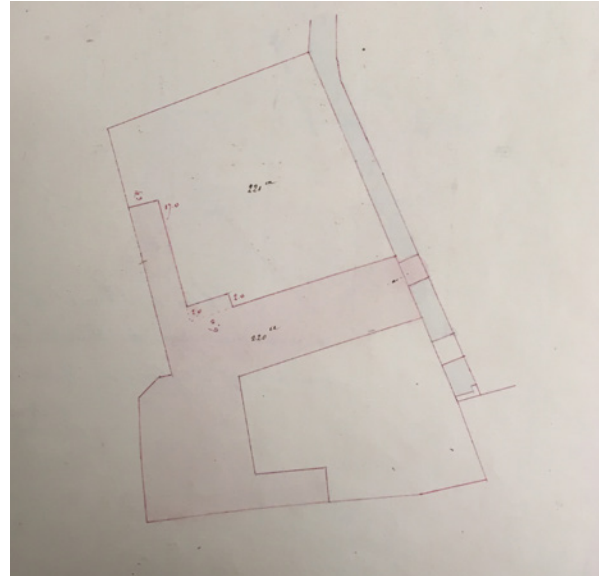

afb. 47: Postkaarten van de tuingevels van het voormalige Sint-Jozefsthuys (tot in 1946 het klooster van de celledoerders). Aangekocht en gedeeltelijk gesloopt door de Stad Lier rond 1990. ©eigen collectie

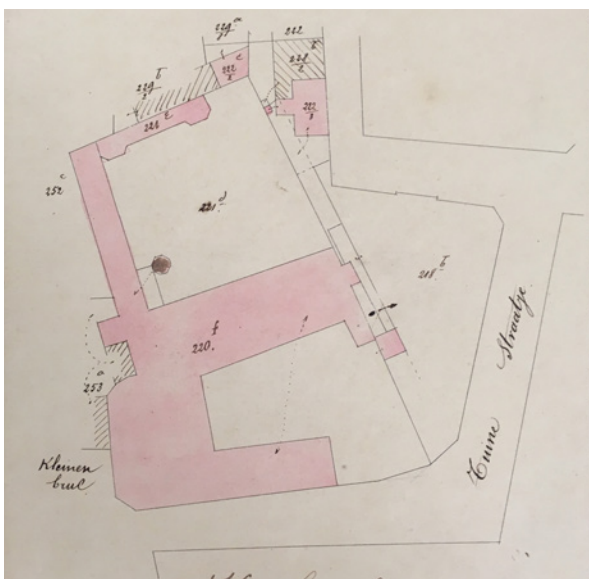
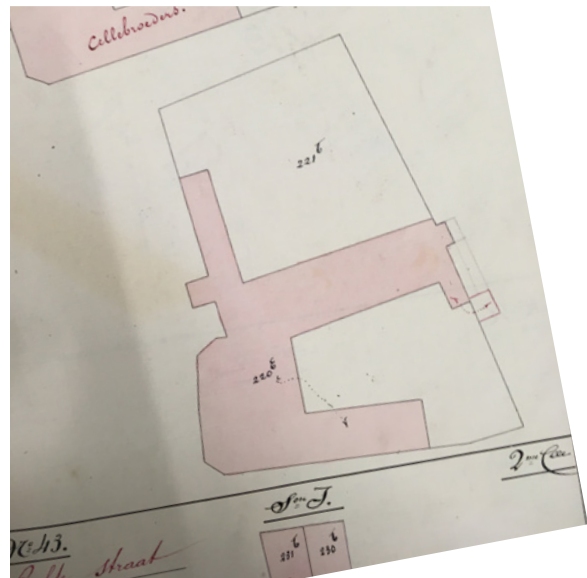

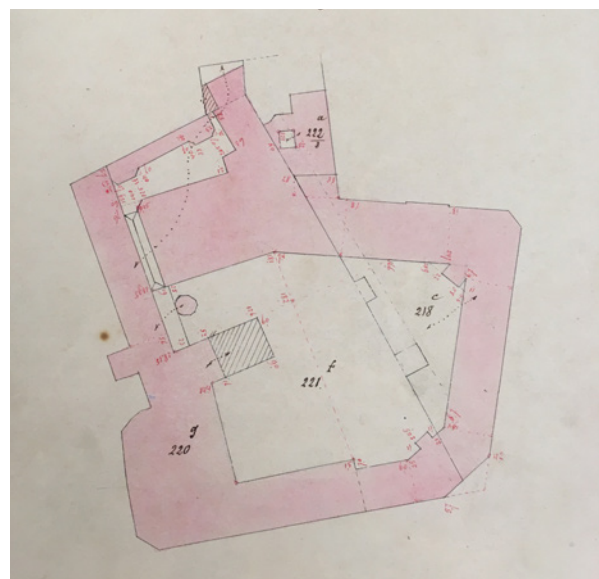
afb. 48: Mutatieschets 1847. Aanpassing vleugel. ©Kadaster FOD Financiën

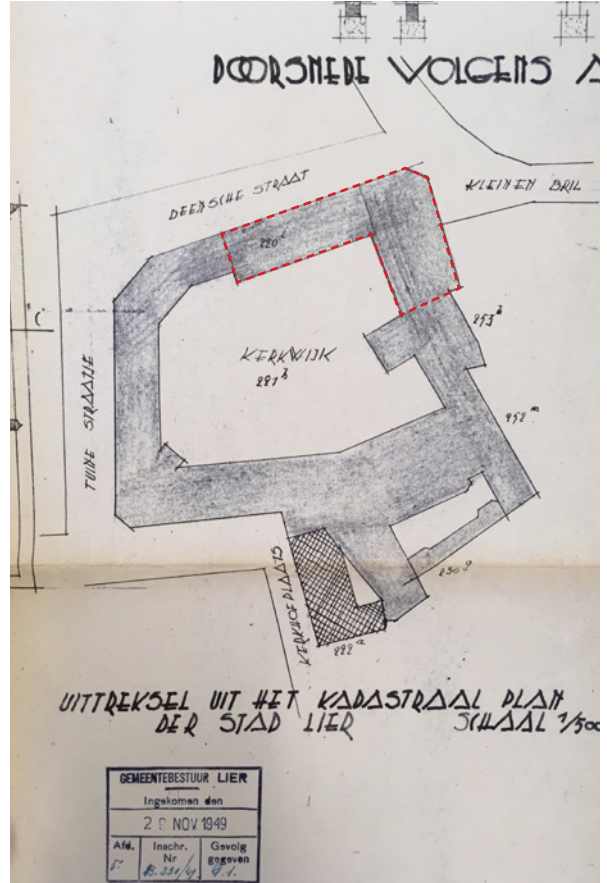

afb. 49: Mutatieschets 1876. Aanpassing vleugel. ©Kadaster FOD Financiën

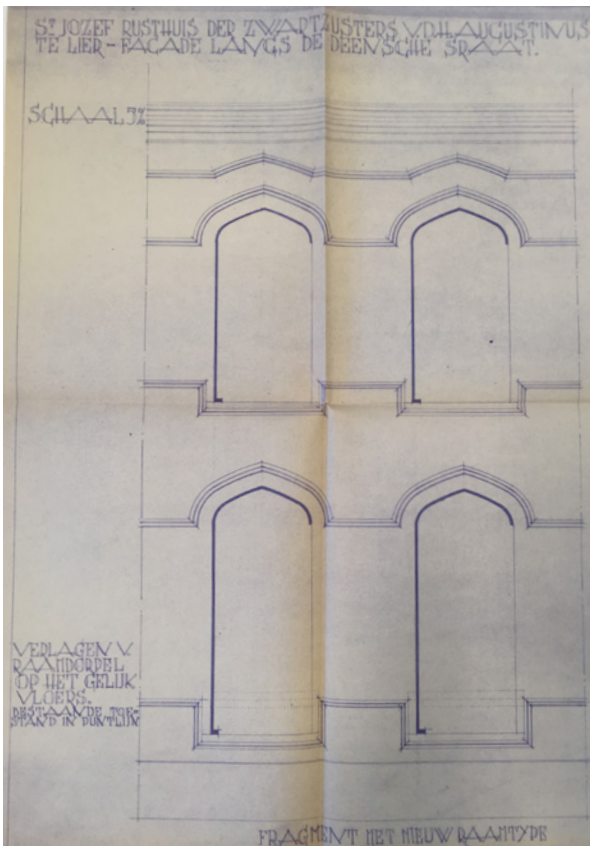

afb. 50: Mutatieschets 1889. Grootschalige heropbouw kloostervleugels na aankoop naastgelegen grond. ©Kadaster FOD Financiën

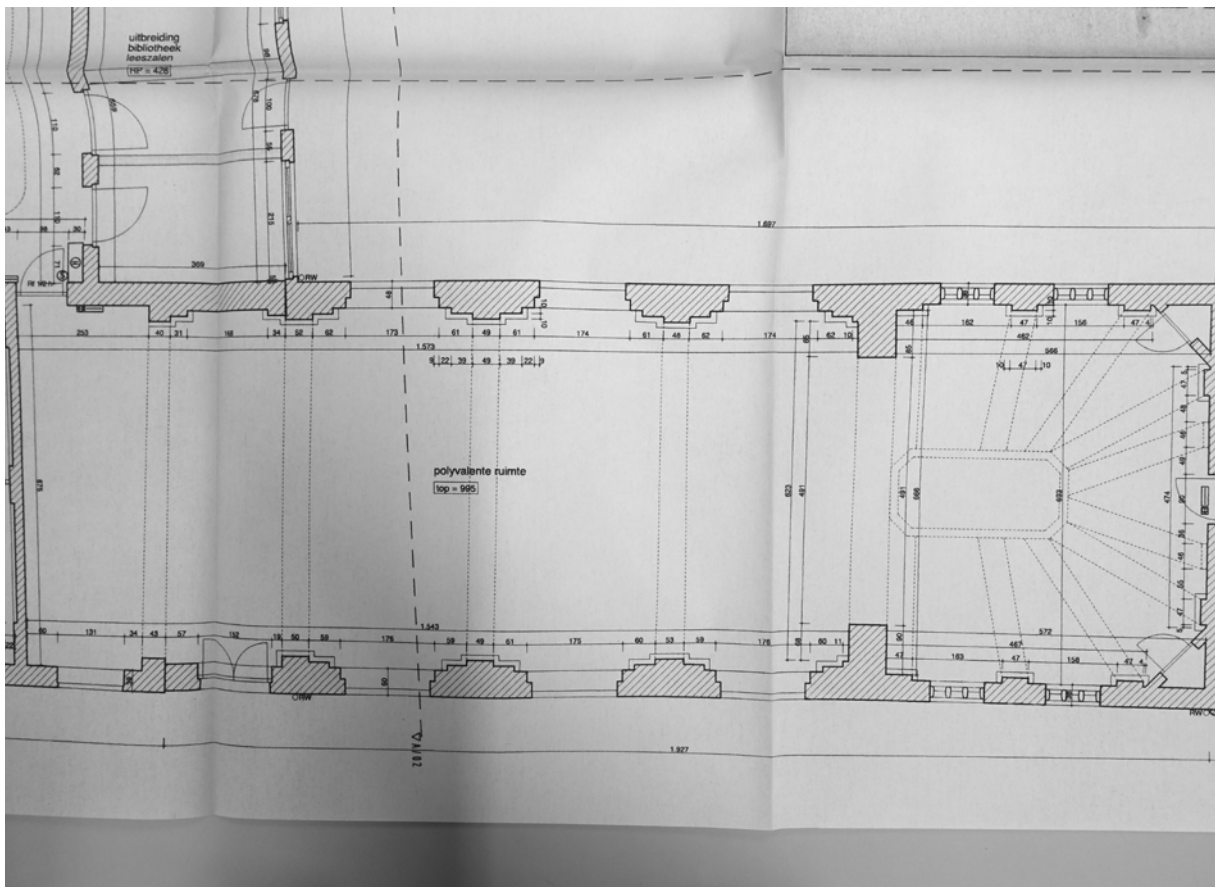
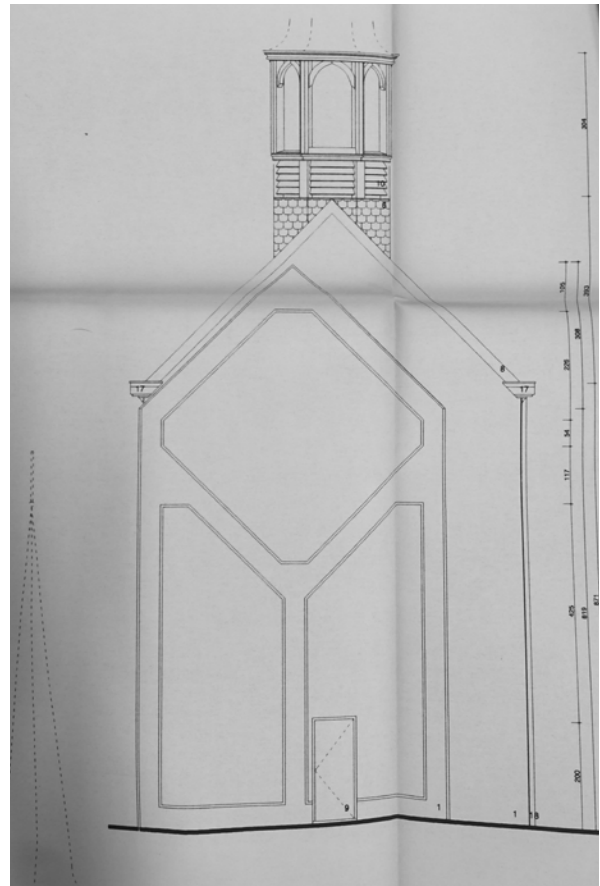
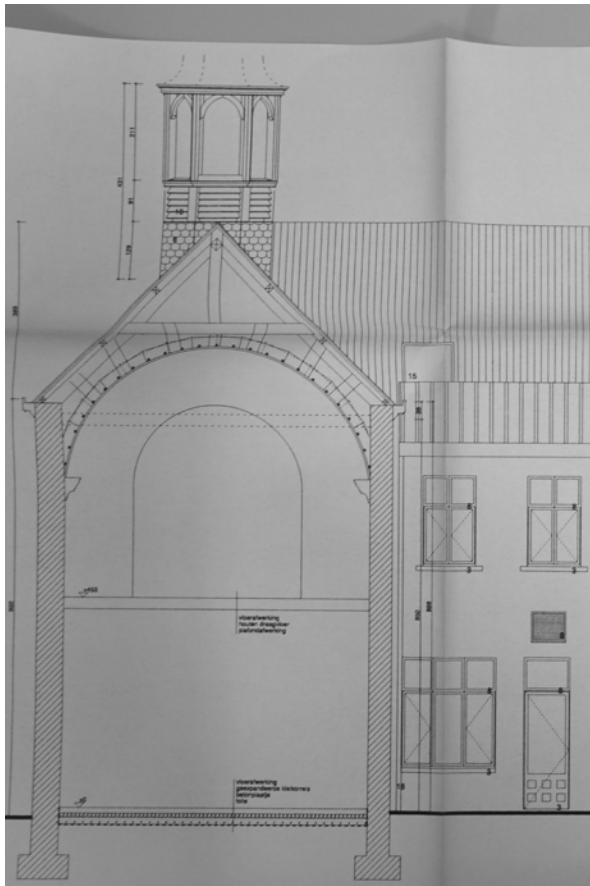

afb. 51: Plannen opgemaakt voor een verbouwing door de Zwartzusters in 1949 (rond die periode werd er ook een nieuwe zuidvleugel voor de eigen kloostergebouwen gebouwd). De zone binnen de rode stippellijn werd bewaard. ©Stadsarchief Lier

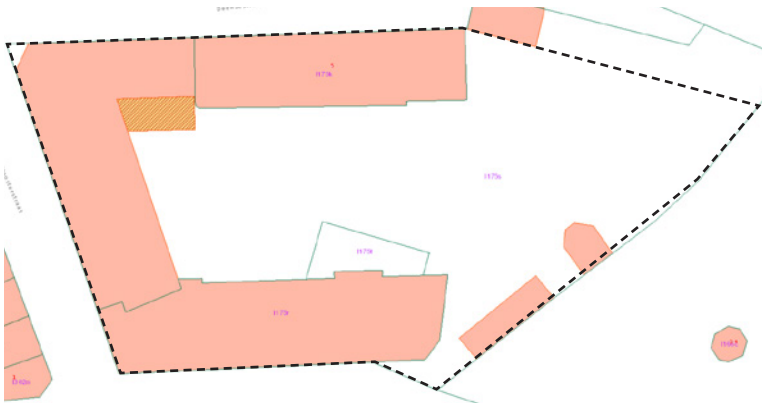
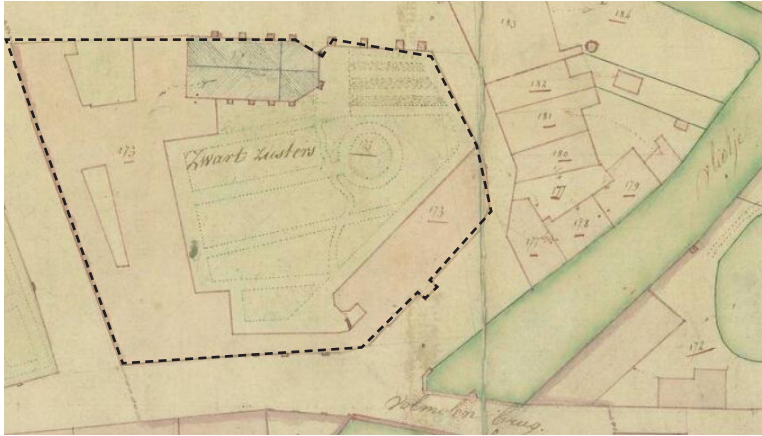

afb. 52: Aanvraag tot aanpassing gevel in de Deensestraat in 1950. De vensters op het gelijkvloers werden verlaagd. ©Stadsarchief Lier

afb. 53: Opmetingsplan naar aanleiding van bouw aanvraag in 1999. ©Archief Agentschap Onroerend Erfgoed

afb. 54: Bouwaanvraagplannen van de kapel en het voormalig rusthuis Zwartusters dat werd opgemaakt in 1999. Het rusthuis werd eigendom van de Stad Lier en werd omgevormd tot stedelijke bibliotheek en lokalen voor de muziekacademie. ©Archief Agentschap Onroerend Erfgoed

afb. 55: Primitief kadaster 1830 (©Cartesius) en huidige kadasterplan (©CadGis Viewer FOD Financiën). Aanduiding van de publieke gevels.

afb. 56: Foto van de straatgevels, genomen in 1987 ©Archief Agentschap Onroerend Erfgoed

afb. 57: Foto van de nieuwe zuidvleugel aan straatzijde. Rechts zicht op de tuingevel van de oudere kloostervleugel met kapel. ©Archief Agentschap Onroerend Erfgoed

02.05.04 KAPEL EN KLOOSTERVLEUGELS ZWARTZUSTERS

- omstreeks 1400: woonst in de Berlaarsestraat wordt geschonken aan de "swesteren", wellicht het eerste gemeenschapshuis van de Lierse Zwartzusters of cellezusters²²
- 1459: zusters nemen de regel van Sint-Augustinus aan: van "Sorores in cella" naar "Sorores Nigra"
- 1464: zusters kopen huis nabij Minnebrug aan OF Lierse Magistraat schenkt woning in 1454²³ (*bronnen verschillen*)
- 1516: zusters krijgen toelating om eigen kapel met klokkentorentje te bouwen binnen convent
- circa 1600: zusters kopen verschillende aanpalende panden in de "Oude Bruel" en breiden zo klooster uit
- 1626: bouw kleine en grote refter
- 1638: bouw nieuwe kapel (i.p.v. kapel uit 1516)
- 1640: bijbouw ziekenkamer en twee keukens
- 1798: klooster wordt aangeslagen en openbaar verkocht
- 1810: zusters trekken opnieuw in klooster en hervatten ziekenzorg
- 1863: start algemene herbouw van sterk vervallen klooster door J. Van Ockeleyen
- 1868: voltooiing van de grondige verbouwing (cfr. gedenksteen in tuin)
- 1872: mutatieschets kadaster toont een afgebroken kapel in afwachting van reconstructie
- 1881: mutatieschets kadaster: 'Reepken' of 'Tuynstraatje' wordt afgeschaft en bijgevoegd aan eigendom Zwartzusters
- 1882: kapel wordt opnieuw gebouwd in neobarokstijl en toegewijd aan Petrus en Paulus
- 1946: cellebroeders verlaten Lier, de zusters kopen de kloostergebouwen op en richten het in als Sint-Jozefruihuis
- 1952: nieuwe zuid-vleugel (na sloop oude washuis)
- 1989: zusters ontruimen het oude cellebroedersklooster en verkopen aan de Stad Lier
- heden: Stad Lier als eigenaar van het zwartzusterklooster

In 1395 ontstond in Lier de vijfde oudste stichting van Zwartzusters in België, na Antwerpen, Brugge, Mechelen in Gent. De welstellende, Lierse patriciër Jan van de Masthe schonk in dat jaar zijn eigen woonst in de Berlaarsestraat nabij het Sint-Gummaruskerkhof aan de "swesteren". Wellicht was dit het eerste gemeenschapshuis van de Lierse Zwartzusters.²⁴ Omstreeks 1450 namen de cellezusters - in oorsprong geen eigenlijke religieuzen, wel een soort caritatieve vereniging - de regel van Sint-Augustinus aan en werd hen traditiegetrouw de naam Zwartzusters ("Sorores Nigra") gegeven. Zusters die in die tijd de ordepatroon Sint-Fransiscus volgden werden daarentegen grauwezusters genoemd. Het gemeenschapshuis werd klooster; werd "Huis van Galileeën". De Stad Lier stond erg positief tegenover de barmhartige ziekenzorg die de zusters bezigden en schonk hen wellicht in 1454 (enkele bronnen spreken over 1554) een woning in de huidige Kloosterstraat. Een alternatieve theorie is dat in 1464 zelf een pand wilden kopen om het klooster verder uit te bouwen nabij hun toenmalige gemeenschapshuis in de Berlaarsestraat. Duidelijkheid hierover ontbreekt. Zeker is dat de Lierse cellezusters sinds het midden van de vijftiende eeuw op dezelfde locatie gevestigd zijn.

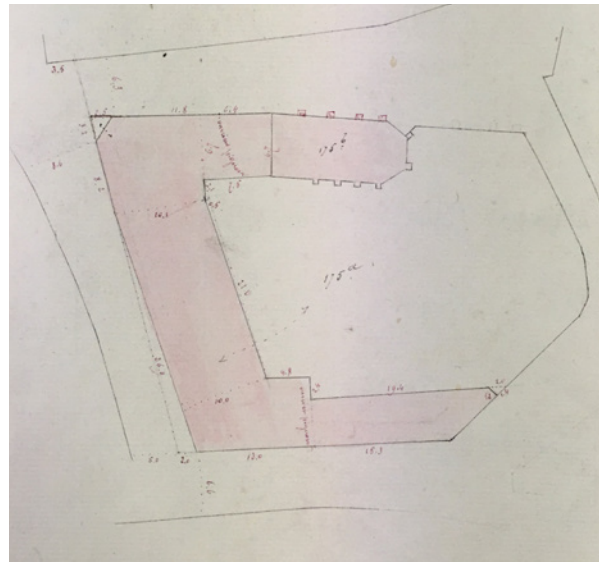
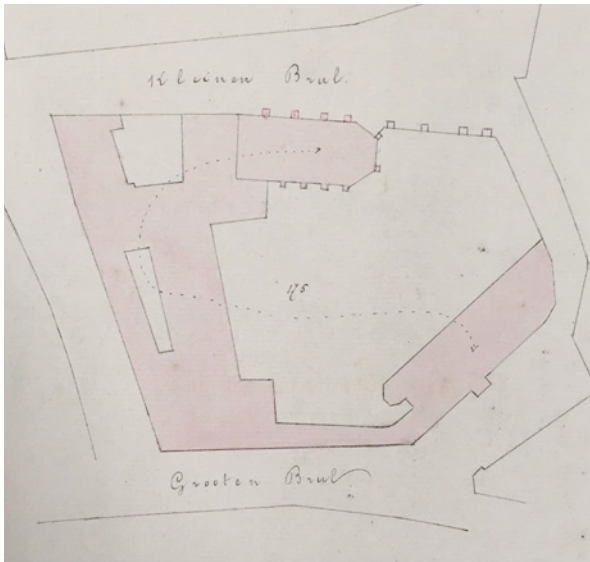
In 1516 kreeg de gemeenschap van het Sint-Gummaruskapittel de toelating om een eigen kapel met klokkentorentje te bouwen. Voordien moesten de zusters de diensten in de Sint-Gummaruskerk bijwonen. Door middel van eigen middelen en giften van gelovigen werd de kapel opgericht. Rond 1600 konden de zusters de aanpalende gronden en gebouwen aankopen waardoor het kloostercomplex volledig was omgeven door straten. In de volgende decennia werden er verschillende voorzieningen bijgebouwd: een kleine en grote refter in 1626 en een ziekenkamer en twee keukens in 1640. Deze uitbreidingen waren broodnodig: de zusters verzorgden niet enkel aan huis maar lieten patiënten ook inwonen. In 1638 werd de kapel uit 1516 heropgebouwd. In die periode krijgt het klooster een nieuwe naam: het "Kasteeltje van Emmaüs", wat niet veel later werd afgekort tot "Emmaüs". Ook de huidige woningen aan de overkant van de 'Grooten Bruel' (huidige Volmolenstraat nummers 64,66 en 68) zouden eigendom geweest zijn van de zusters tussen 1648-1789. Welk programma hierin werd ondergebracht is onduidelijk.

Aan het einde van de achttiende eeuw werden kloosters in groten getale afgeschaft, aangeslagen en verkocht als nationaal goed. De zusters waren echter goed voorbereid en hadden zichzelf en de meest kostbare elementen van het gebouw in

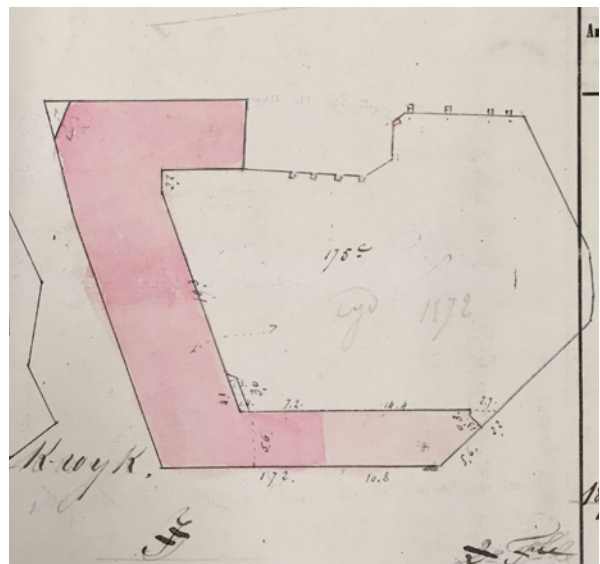
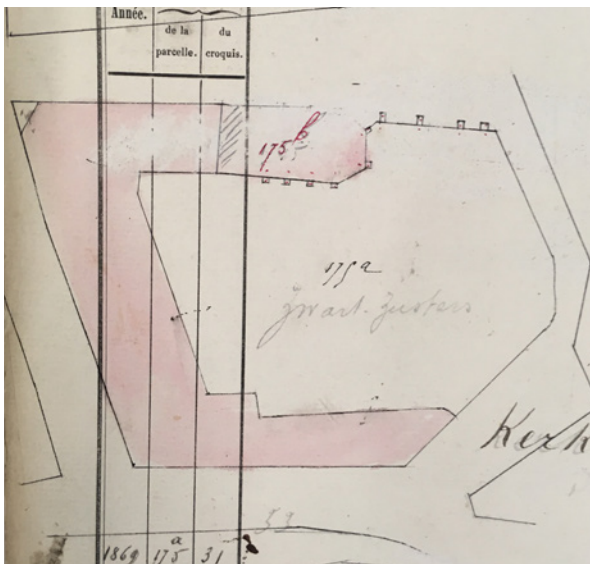
22 Gemeentekrediet, 'Historische stedenatlas van België: Lier', Brussel, 1990 (06-04-19)

23 Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10459> (10-04-19)

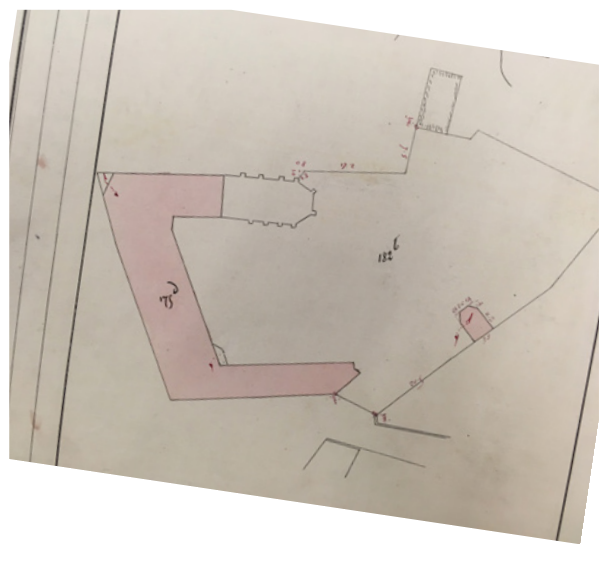
24 Gemeentekrediet, o.c., Brussel, 1990 (06-04-19)

afb. 58: Mutatieschets 1869. Grootchalige heropbouw van vervallen kloostervleugels. ©Kadaster FOD Financiën

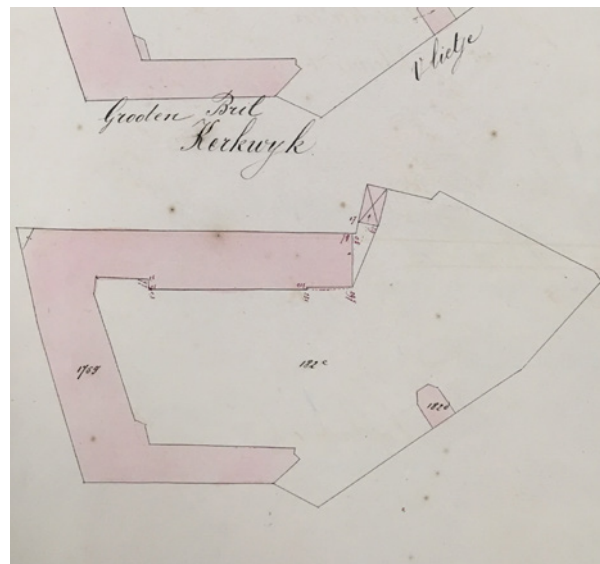
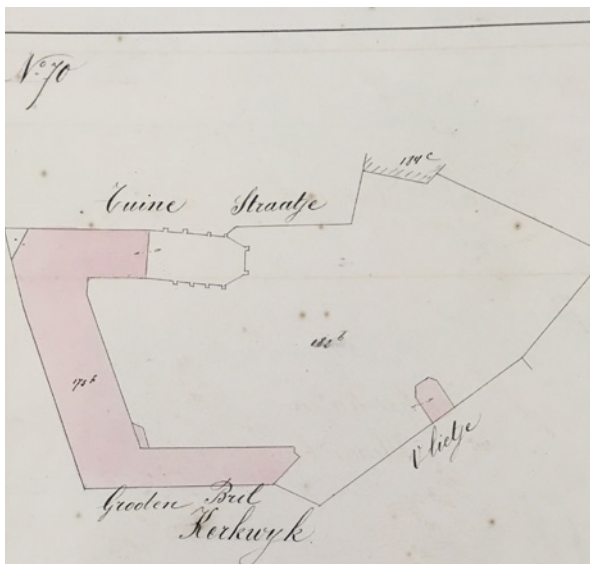
afb. 59: Mutatieschets 1872. Noordgelegen kapel in afwachting van heropbouw. ©Kadaster FOD Financiën

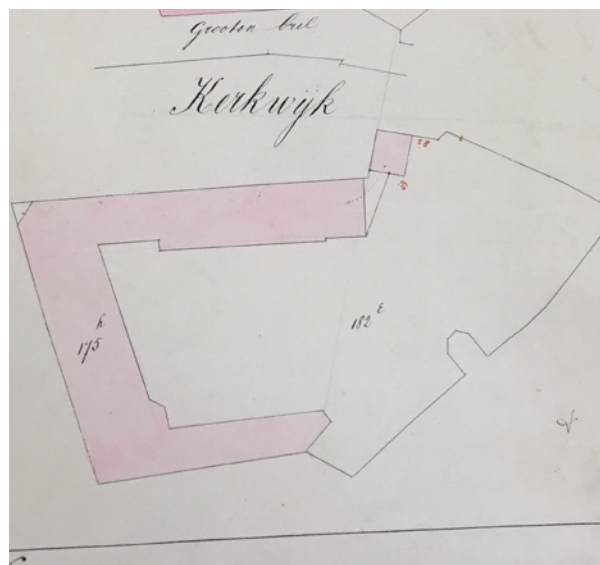
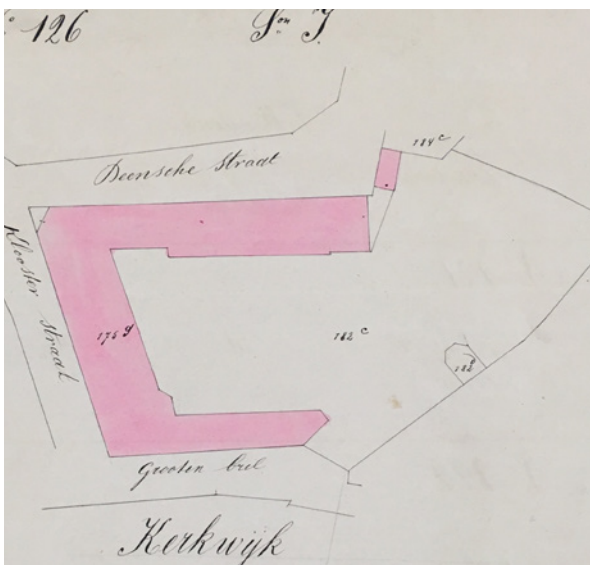
afb. 60: Mutatieschets 1876. 'Reepken' wordt afgebroken en grond bijgevoegd bij de kloostertuin. Optekening van de Lourdesgrot in de tuin. ©Kadaster FOD Financiën

veiligheid gebracht.²⁵ Bovendien slaagde overste Moeder Benedicta erin om het convent terug te kopen, met uitzondering van de woningen aan de Volmolenstraat (en wellicht ander onroerend goed). Vanaf 1810 konden de zusters hun activiteiten hervatten.

In 1863 startten de zusters een algemene verbouwing van het vervallen complex, onder leiding van J. Van Ockelyen. De negentiende-eeuwse nieuwbouw werd voltooid in 1868 en bepaalt sindsdien grotendeels het uitzicht van het klooster. Een gedenksteen in de tuingevel van de westvleugel herinnert aan de eerste steenlegging. In 1874 kocht de eigenaar van het aanpalende perceel de tussengelegen straat op (het 'Reepken' genoemd). Er werd een nieuwe woning gepland maar de bouw ervan werd nooit uitgevoerd. In de plaats daarvan werd de straat afgesloten en bijgevoegd bij de eigendom van de zusters, die het gebied gebruikten als uitbreiding van de kloostertuin. In 1882 werd de kapel voor de derde keer in 365 jaar opgebouwd in een neobarokstijl. Deze werd gewijd aan Petrus en Paulus. In 1952 werd tenslotte een nieuwe zuidvleugel toegevoegd na de sloop van het oude washuis.

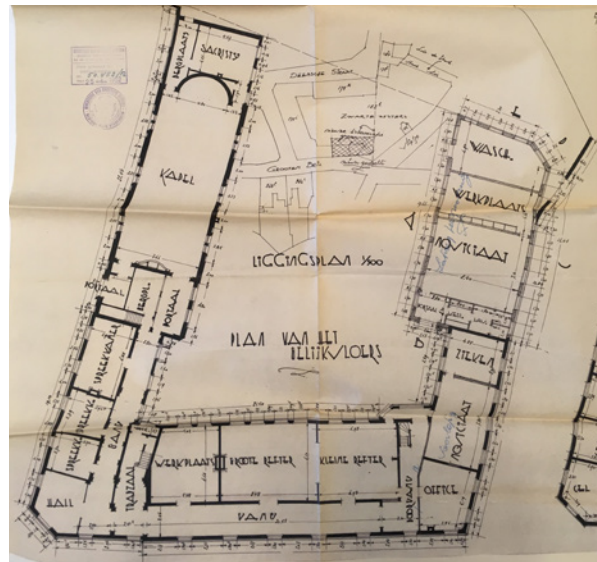
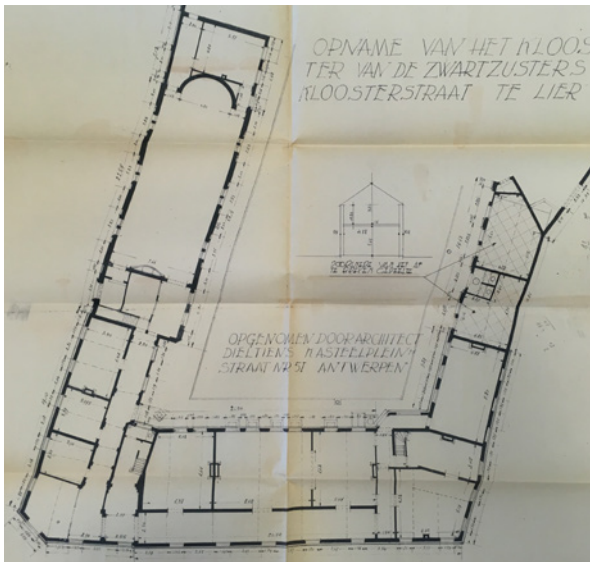
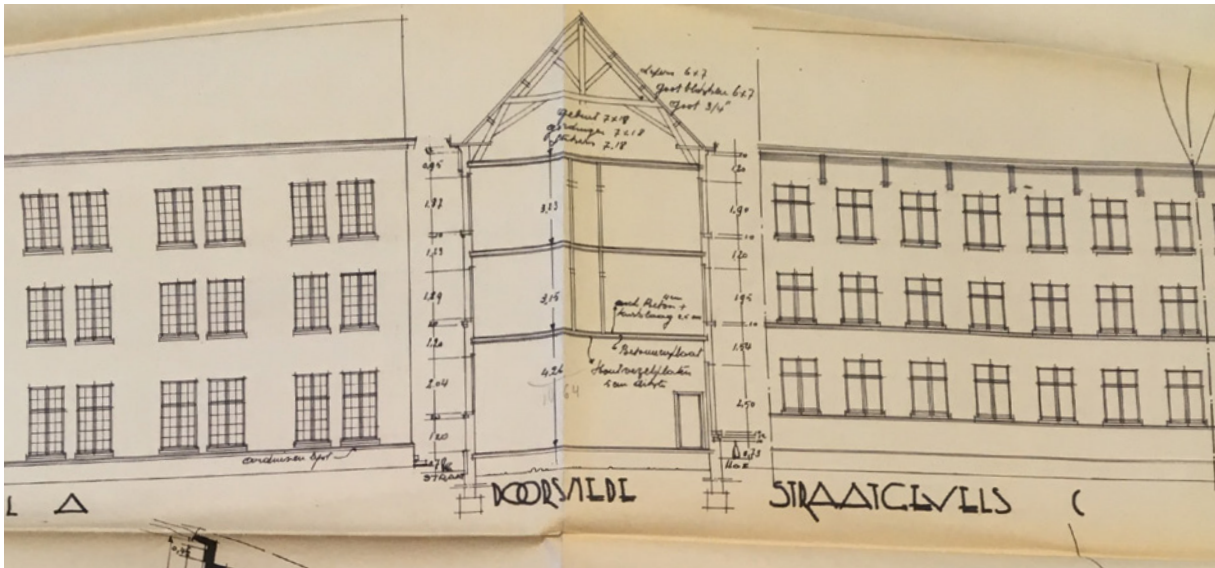

afb. 61: Mutatieschets 1884. De kapel is herbouwd. ©Kadaster FOD Financiën

afb. 62: Mutatieschets 1903. Reden opmaak tot nog toe onbekend. ©Kadaster FOD Financiën

25 W. Grootaerts, De Zwartzusters in Lier 1395-1995 - 600 jaar ziekenzorg in en rond de Netestad, 1995

afb. 63: Opmetingsplan en ontwerp van een nieuwe zuidgelegen kloostervleugel in 1950. ©Stadsarchief Lier

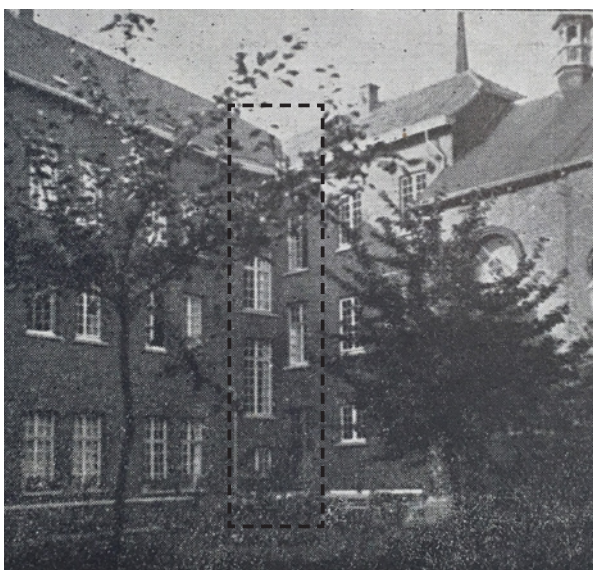
afb. 64: Tuingeveld en straatgevel van de nieuwe vleugel uit 1950. ©Archief Agentschap Onroerend Erfgoed

afb. 65: Zicht vanuit de tuin richting de Sint-Gummaruskerk (links 1988, rechts 2019). ©Archief Agentschap Onroerend Erfgoed

afb. 66: Zicht vanuit de tuin richting de Gasthuisvest (links 1988, rechts 2019). ©Archief Agentschap Onroerend Erfgoed

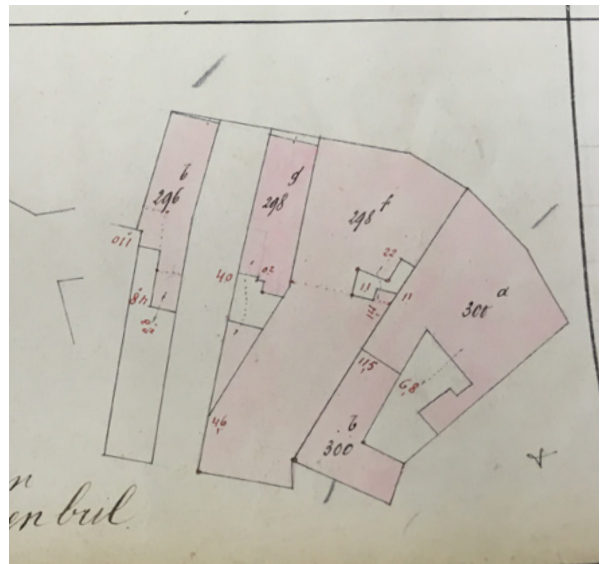
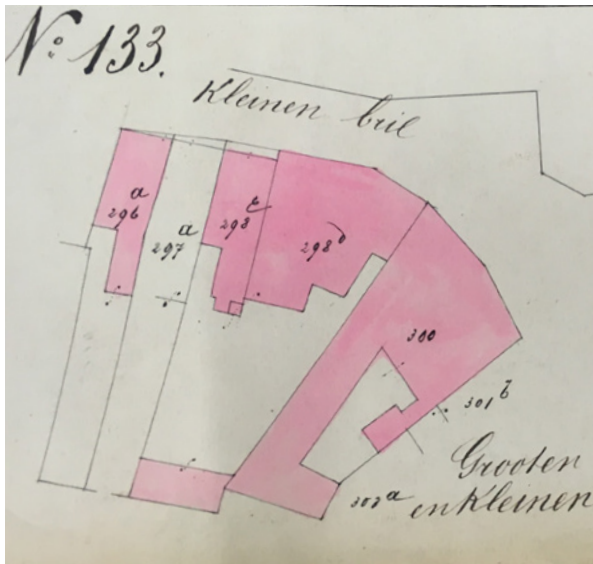
afb. 67: In de hoek van de kloostervleugels aan de tuinzijde duidt een afgeschuinde hoek met verspringende ramen op het achterliggende trappenhuis. De originele ramen werden hier vervangen (foto rechts genomen door ARAT in mei 2019). ©Archief Onroerend Erfgoed

afb. 68: Primitief kadaster 1830 (©Cartesius) en huidig kadasterplan (©CadGis Viewer FOD Financiën). Aanduiding van de publieke gevels.

afb. 69: Voorgevel kanunnikenhuis vòòr 1980. ©KIK Balat

afb. 70: Mutatieschets 1903. Het perceel wordt gesplitst. ©Kadaster FOD Financiën

afb. 71: Beelden van het huidige aanzicht. De fraaie gevel met ambachtelijk glas en fraaie rococo-decoraties bleef erg mooi bewaard.

02.05.05 KANUNNIKENHUIS

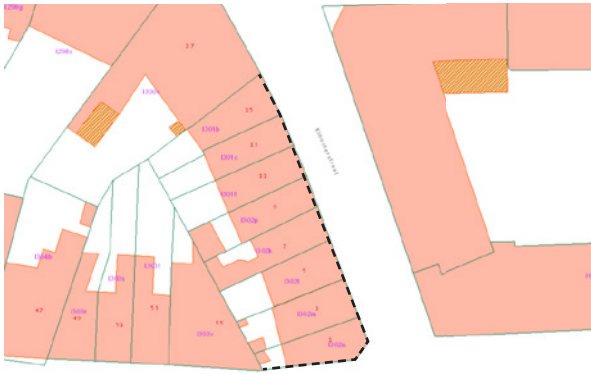
De woning op nummer 17 in de Kloosterstraat dankt zijn huidig uitzicht aan de verbouwingen die circa 1763 werden uitgevoerd aan twee afzonderlijke panden. Kanunnik Baron van der Hemm-Nederstyn kocht de naastgelegen gebouwen op en liet ze verbouwen naar ontwerp van Cornelius Van Everbroeck tot één claustraal huis. Deze stadswoningen werden in de middeleeuwen en tijdens het ancien régime bewoond door een seculiere kanunnik, regelmatig was de woning gelegen binnen de immuniteit van het kapittel: een afgebakend gebied rondom de kapittelkerk. Aan het einde van de achttiende eeuw werden alle kapittels in zowel Nederland als België opgeheven, waardoor er na 1800 nagenoeg geen kanunnikenhuizen meer werden gebouwd.

Het dubbelhuis heeft merkwaardige rococo-elementen en is versierd met rijkelijk smeedwerk waarin wapenschilden en persoonlijke initialen zijn verwerkt met daarboven een baronnenkroon.²⁶ De lijstgevel is tegenwoordig geel beschilderd. De historische correctheid van deze prominente kleurstaal werd niet vastgesteld binnen dit beheersplan.

Bijgevoegde mutatieschets uit 1903 toont de verkaveling van het perceel. Tegenwoordig zien we dat de achterbouw die door verkaveling werd opgesplitst van het hoofdgebouw, werd afgebroken en het opnieuw één perceel vormt.

In 1975 werd de woning aangekocht door de huidige eigenaars. Een jaar later werd het gebouw beschermd als monument omwille van het algemeen belang (KB 13-05-1976). Waarden werden niet geformuleerd in het beschermingsbesluit. Tussen 1978-79 werd het geklasseerde monument gerestaureerd door A. Sol.

26 A. Lens en J. Mortelmans, Gids voor oud Lier, 1980

afb. 72: Primitief kadaster 1830 (©Cartesius) en huidig kadasterplan (©CadGis Viewer FOD Financiën). Aanduiding van de publieke gevels.

afb. 73: Straatbeeld van de eenheidsbebouwing.

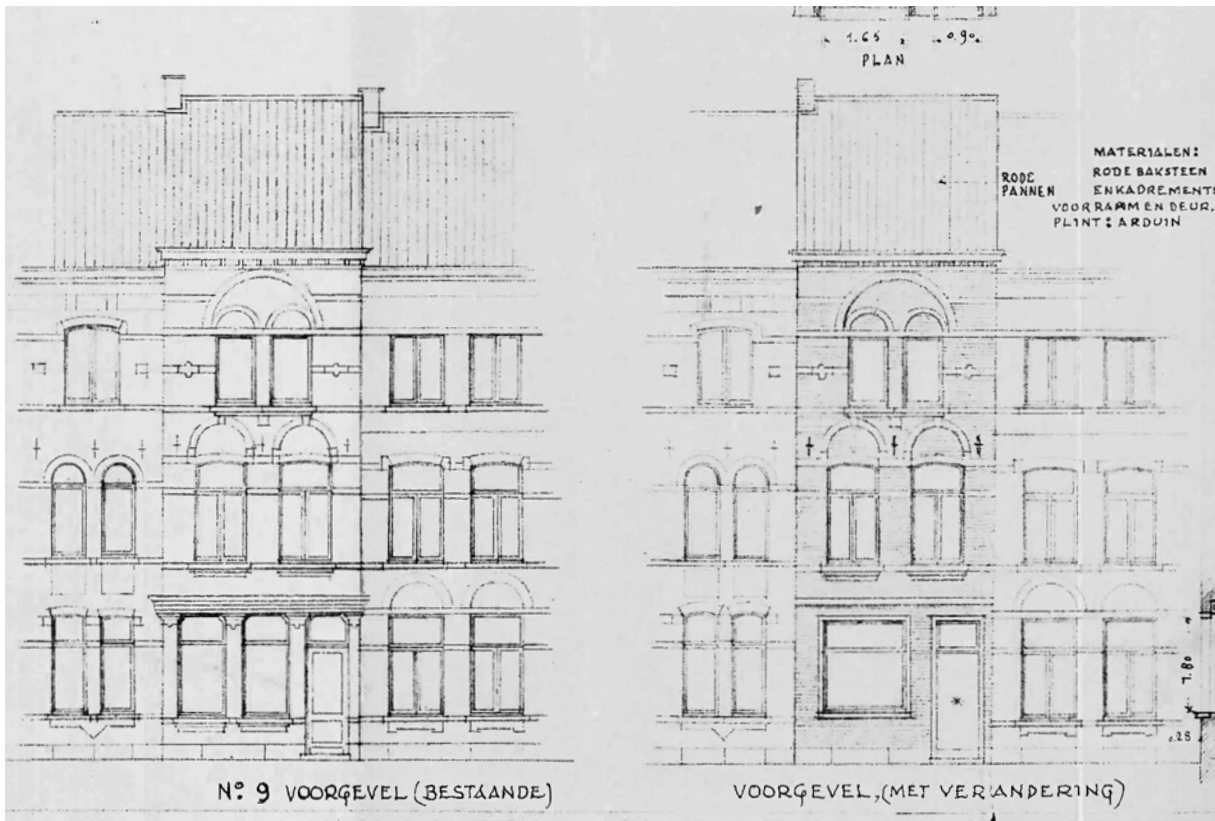
02.05.06 EENHEIDSBEBOUWING AU PRINCE DE CONDÉ

Op het primitief kadaster zien we ongeveer de volledige westzijde van de Kloosterstraat als één perceel. Rond die tijd was het pand gebouwd ter plaatse van nummers 11-15 eigendom van kanunnik De Bois, inclusief de grote ommuurde tuin op de huidige nummers 1-9. Omstreeks 1841 wordt het vervallen gebouw gesloopt en wordt de grond opgedeeld in acht percelen. Enkele decennia later worden alle percelen bebouwd met relatief coherente negentiende-eeuwse stadswoningen. De nummers 9-15 werden in 1883 gebouwd als eenheidsbebouwing en dragen de naam 'Au Prince de Condé', wellicht verwijzend naar Louis II, de hertog van Bourbon met bijnaam 'de grote Condé'.

Het geheel bestaat uit negen traveeën en drie bouwlagen. De twee centrale woningen op nummers 11-13 zijn elkaars spiegelbeeld, de twee uiterste woningen worden opgevat als zijrisalieten. De gevels vormen een coherent geheel maar hebben toch elk hun eigenheid, versterkt door latere (enkele jammerlijke) aanpassingen. In 1954 werd de originele pui van nummer 9 vervangen. In 2010 werden nummers 13 en 15 gerenoveerd, waarvan de plannen werden bijgevoegd. In 2012 werden aan nummer 9 twee dakkapellen toegevoegd.

afb. 74: Foto van de voorgevel van nummers 13-15, genomen in 1987
©Archief Agentschap Onroerend Erfgoed

afb. 75: Aanpassing van de originele pui bij woning nummer 9 in 1954. ©Stadsarchief Lier

afb. 76: Aangepaste pui bij nummer 9 met harde cementvoegen en opgetrokken plint.

afb. 77: De pui van nummer 15 werd wel bewaard en vormt dus een goede referentie voor de oorspronkelijke gevel van nummer 9.

voorgevel

voorgevel

afb. 78: Woning nummer 15 werd in 2010 gerenoveerd onder leiding van K. Lens. Rechts is de vernieuwde en huidige situatie. ©Archief Onroerend Erfgoed

VOORGEVEL
NIEUWE TOESTAND
1:100

afb. 79: Woning nummer 13 werd ook in 2010 gerenoveerd ©Archief Onroerend Erfgoed

afb. 80: In 2012 werden drie dakkapellen toegevoegd aan woning nummer 9. Onder leiding van K.Lens. ©Archief Onroerend Erfgoed

afb. 81: Woning nummer 5 werd in 2006 gerenoveerd onder leiding van A&D STUDIO. ©Archief Onroerend Erfgoed

afb. 82: Foto van de voorgevels van nummers 5-7, genomen in 1987 ©Archief Agentschap Onroerend Erfgoed

afb. 83: Huidig uitzicht van de pui van nummer 5. De voordeur is niet origineel maar werd vormgegeven naar historisch model.

afb. 84: Foto van de hoekwoning Kloosterstraat 1-3, genomen in 1987 ©Archief Agentschap Onroerend Erfgoed

afb. 85: Huidig uitzicht van de hoekwoningen Kloosterstraat 1-3. Het buitenschrijnwerk werd aangepast.

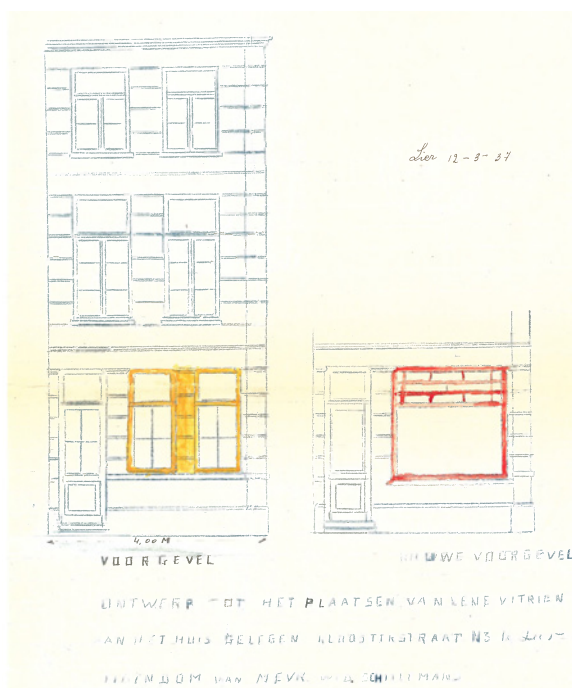
02.05.07 TWEE IDENTIEKE STADSWONINGEN

De twee gespiegelde stadswoningen op nummers 5-7 werden net zoals de eenheidsbebouwing 'Au Prince de Condé' gebouwd op percelen die ontstonden na verkaveling van de grote grond aan de westzijde van de Kloosterstraat. Enkele aanpassingen in de gevel zorgden ervoor dat het uitzicht van de woningen lichtelijk wijzigde doorheen de eeuwen. De geleding van de gevels en de bijzondere decoraties werden daarentegen mooi bewaard. In 2006 werd woning nummer 5 gerenoveerd, waarvan de opgemaakte geveltekeningen werden bijgevoegd.

02.05.08 HOEKWONING KLOOSTER- EN VOLMOLENSTRAAT

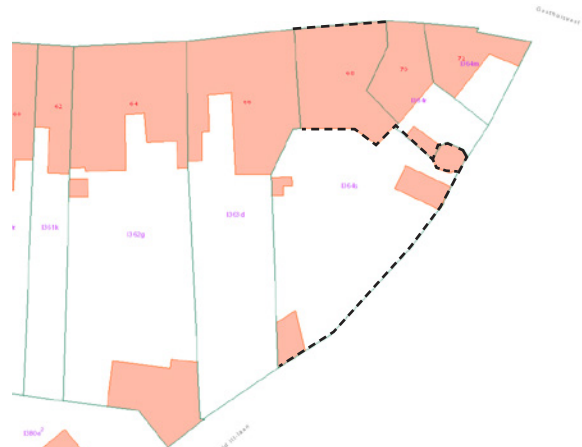
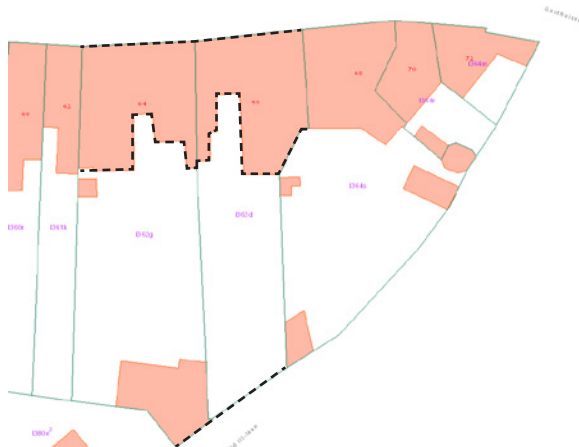
Ter plaatse van de hoekwoning (Kloosterstraat 1-3) was omstreeks 1422 vermoedelijk de eerste Lierse 'stove'. Deze middeleeuwse 'badhuizen' voor het publiek werden opgericht en beheerd door particulieren of het stadsbestuur. Geen enkel 'badhuis' (die vaak meer was dan enkel een publiek badhuis: 'het minnenkozen in de stove') bleef lang bestaan in Lier: ook in de Lantaarnstraat, de Predikherenlaan, het Dijkje en bij het Kerkhof aan de Sint-Gummaruskerk zouden er soortgelijke stoven zijn geweest.²⁷

De hoekwoning werd omstreeks 1880 gebouwd ter plaatse van de ommuurde tuin bij het gebouw van kanunnik De Bois. In 1937 werden de ramen op de begane grond van woning nummer 3 aangepast: 'ontwerp tot het plaatsen van eene vitrien aan het huis belgjen Kloosterstraat N3 te Lier, eigendom van mevr. wid. Schilleman(s)'.

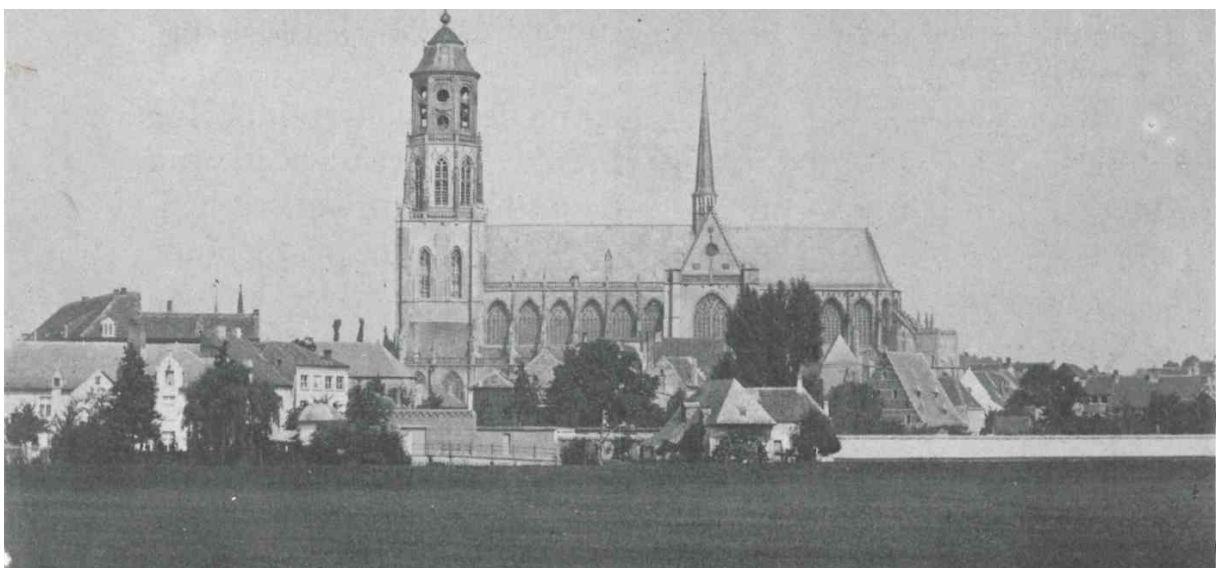

afb. 86: De ramen op de begane grond van woning nummer 3 werden in 1937 aangepast. Rechts huidig uitzicht. ©Stadsarchief Lier

27 Gids voor oud Lier, A. Lens en J. Mortelmans, 1980

afb. 87: Primitief kadaster 1830 (©Cartesius) en huidig kadasterplan (©CadGis Viewer FOD Financiën). Links werden de publieke gevels van de twee burgerwoningen aangeduid (nummers 64-66), rechts die van het Hof van Holland (nummer 68).

afb. 88: Verdwenen vergezicht op de Sint-Gummaruskerk met vooraan, de vroegere Pettendonkbeemd en in het midden de Volmolen. Links zien we de grotendeels bewaard gebleven achtergevels van de eerste woningen in de Volmolenstraat. ©Wandeling door oud Lier

02.05.09 TWEE BURGERWONINGEN AAN DE VOLMOLENSTRAAT

Op historisch kaartmateriaal uit de zestiende eeuw zien we nog geen bebouwing langs de Grooten Bril (huidige Volmolenstraat), maar de bewaarde zeventiende-eeuwse kern in de twee breedhuizen tonen aan dat de woningen niet veel later werden gebouwd. Vóór 1798 waren de woningen eigendom van de Zwartzusters, tot de Fransen de gebouwen innamen en openbaar verkochten. In de negentiende eeuw werden de gebouwen wellicht verbouwd, te zien aan de vele typische aanpassingen uit die tijd in de voorgevel. In 1992 werden beide woningen beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de historische en artistieke waarden (Geografisch pakket Lier 08-05-1992).

02.05.10 STADSWONING HOF VAN HOLLAND

De woning op nummer 68 wordt ook toegeschreven aan de Zwartzusters tussen 1648-1789. Tien jaar later werden de gebouwen buit gemaakt door de Fransen en openbaar verkocht. Net zoals de sterk gelijkende naastgelegen woningen, heeft het gebouw een zeventiende-eeuwse kern maar gebeurde er aanpassingen in de negentiende eeuw (ettelijke bouwsporen in de gevel). In 1854 is het pand een soort logementshuis en draagt het de naam 'Hof van Holland'. In die periode grensde de oostgevel van het gebouw nog aan de stadsgracht, tot deze omstreeks 1860 werd verengd. Het perceel werd toen bovendien verkaveld en bebouwd met de huidige hoekwoningen op nummers 70-72. Een tuinpaviljoen met passerelle werd gebouwd om de panden opnieuw te linken met het water. Het gebouwtje is vandaag deel van nummer 68 (Hof van Holland). In 1975 werd het paviljoen gerestaureerd.²⁸ In 1992 werd de woning (samen met de nummer 64-66) beschermd als woning. In 2007 tenslotte werd de volledig woning met tuinpaviljoen verbouwd, waarbij de oude buitenmuren van de stadstoren Het Donderhuys werden ontdekt.²⁹

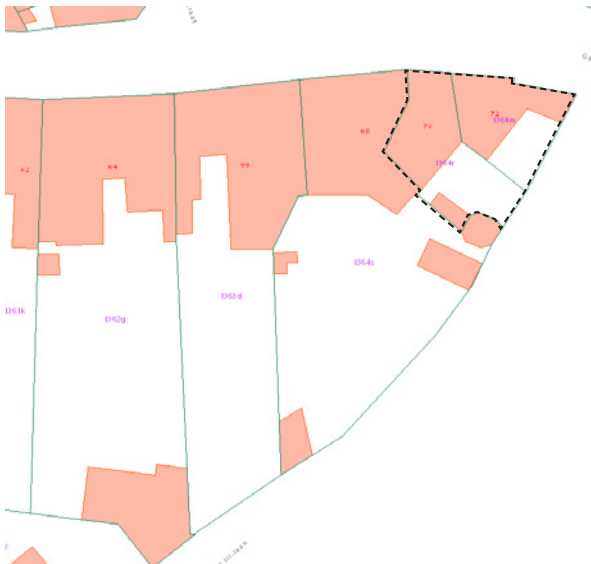
afb. 89: Foto van de voorgevel van nummer 66, genomen in 1987
©Archief Agentschap Onroerend Erfgoed

afb. 90: Foto van de voorgevel van het Hof van Holland, genomen in 1987
©Archief Agentschap Onroerend Erfgoed

²⁸ Gids voor oud Lier, A. Lens en J. Mortelmans, 1980

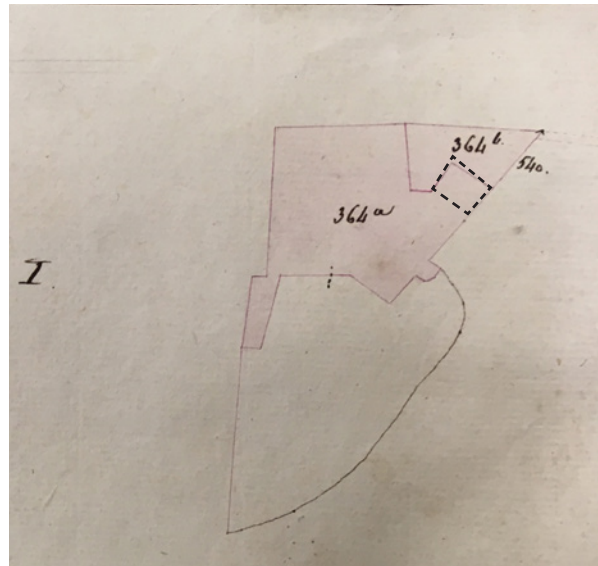
²⁹ Bouwhistorische nota 'Het Hof van Holland' door pluspunt architectuur, 2007

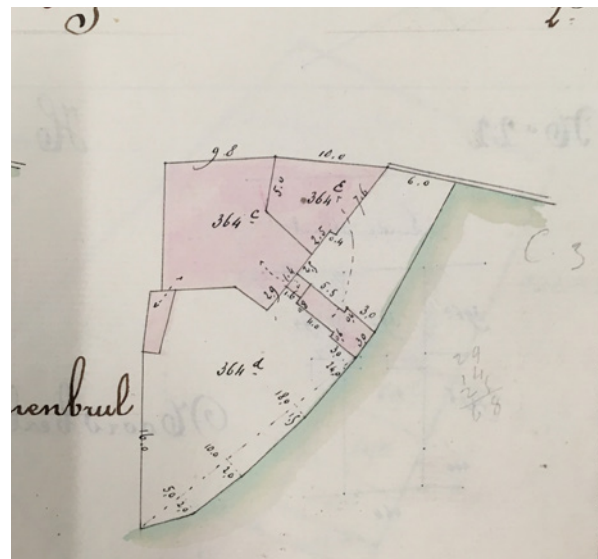
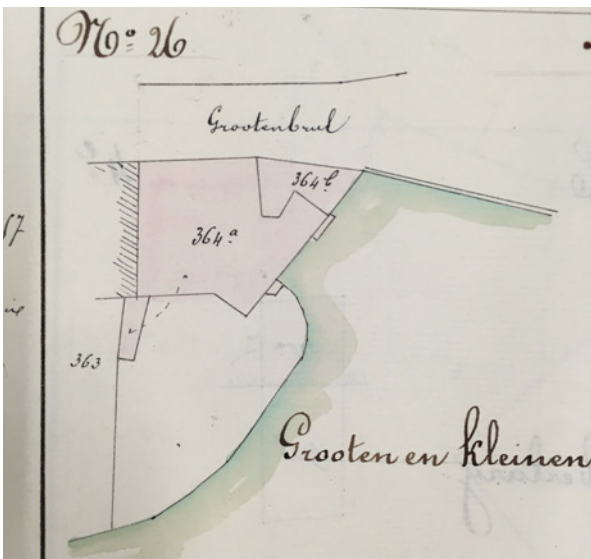
afb. 91: Perceelsafbakening van de negentiende-eeuwse hoekwoning. ©CadGis Viewer FOD Financiën

afb. 92: Zicht op de hoekwoningen vanuit de Gasthuisvest. Boven: +/- 1900, onder: 2019. ©Delcampe

afb. 93: Mutatieschets 1835. Het perceel wordt gesplitst. Aanduiding van de footprint van Het Donderhuys. ©Kadaster FOD Financiën

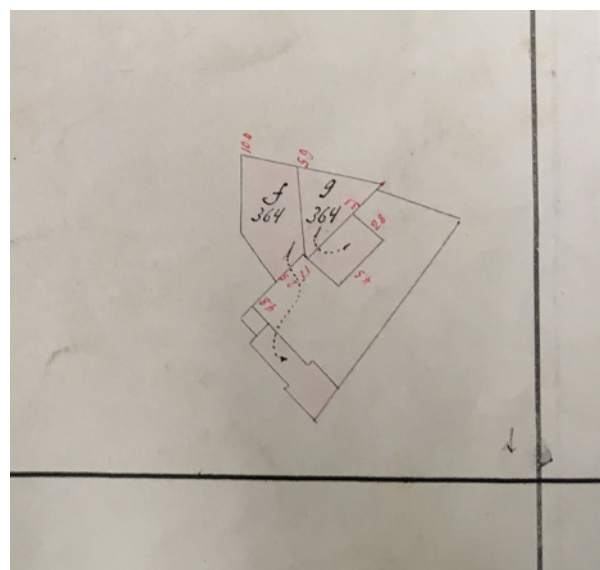
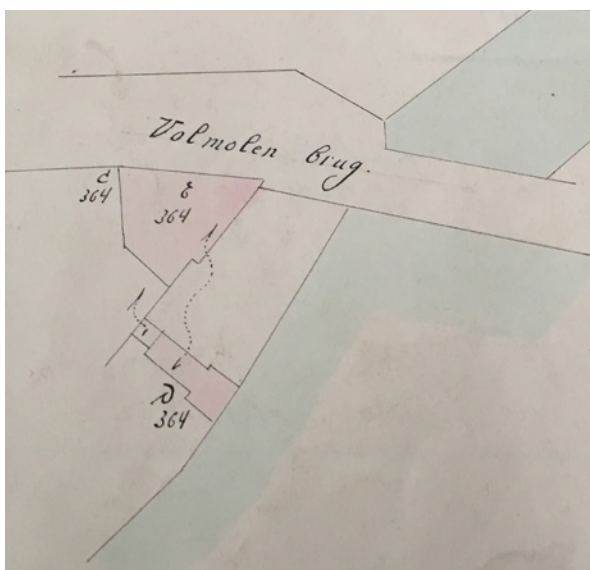
afb. 94: Mutatieschets 1860. De stadsgracht wordt verkleind waardoor het Hof van Holland niet langer aan het water ligt. Op de hoek wordt wellicht in deze periode de huidige hoekwoning 70-72 gebouwd. Het tuinpaviljoen aan het water wordt opgetekend. ©Kadaster FOD Financiën

02.05.11 NEGENTIENDE-EEUWSE HOEKWONING(EN)

De huidige woningen werden gebouwd omstreeks 1860 (zie mutatieschets), op het verkaveld grondgebied van het Hof van Holland (huidige nummer 68). Tijdens de bouw van de woningen werden de buitenmuren van de middeleeuwse stadstoren Het Donderhuys opgenomen. De verdedigingstoren maakte deel uit van de eerste stadsomwalling en beveiligde en controleerde de doorvaart op de Nete. De toren werd al vermeld in 1393. In 1911 werd het hoekpand gesplitst in twee woningen, waarbij het achterste gedeelte van woning nummer 70 ongeveer volledig samenviel met de perimeter van het Donderhuys.

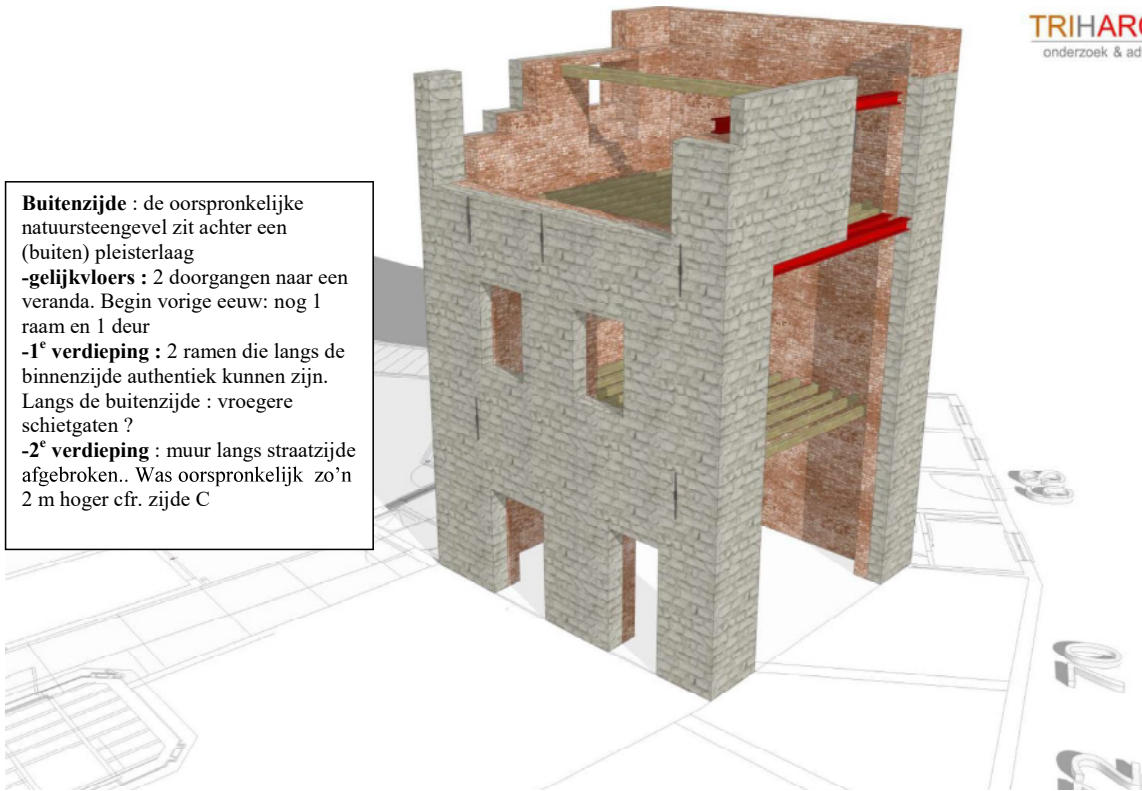
Tijdens renovatiewerken aan woning nummer 70 werd de gevel opnieuw bepleisterd en werd het lessenaarsdak omgevormd tot een mansardedak aan de kant van de Gasthuisvest. De toren was oorspronkelijk wellicht zo hoog als de noordwestelijke muur en had een tentdak. Het lessenaarsdak is bijgevolg vermoedelijke een latere aanpassing. De 'achtergevel' valt samen met één van de buitenmuren van Het Donderhuys, inclusief raamopeningen. De zuidoostelijke en noordoostelijke buitenmuren werden geïntegreerd in de achterzijde van de woning op nummer 70 en werden nog niet in situ bestudeerd, in tegenstelling tot de twee andere muren: deze werden tijdens verbouwingswerken aan nummer 68 in 2007 ontdekt en lokaal opnieuw zichtbaar gemaakt. pluspunt architectuur werd datzelfde jaar aangesteld om de vastgestelde restanten op te tekenen. Vier jaar later werd TriHarch door de Stad Lier de opdracht gegeven om bijkomende 3D-tekeningen en simulaties te maken, in het kader van de Open Monumentendag dat jaar. Op de volgende pagina's wordt een deel van beide onderzoeken getoond.

Voor de hoekwoning op nummer 72 werd aan het begin van 2019 een vergunning verleend.³⁰ Het huidige gebouw wordt vervangen door een nieuwbouw met gelijkaardig negentiende-eeuws uitzicht. Het volume verdubbelt in grootte door ook de hoek te bebouwen met drie bouwlagen. Het negentiende-eeuwse straatbeeld wordt versterkt door de nieuwbouw, en de 'achtergevel' geactiveerd doordat de hoofdtoegang niet langer aan de Volmolenstraat wordt voorzien maar wél in de linkertravee aan de kant van de Gasthuisvest. Door het huidige volume van één bouwlaag op de hoek op te trekken naar drie bouwlagen, wordt de nieuwbouw prominenter hoekvolume terwijl de naastgelegen gevels in de achtergrond komen te liggen. Daarnaast wordt het zicht op het zwartzusterklooster vanuit de Gasthuisvest verkleind. De werken voor het vergunde project werden tijdens de opmaak van dit beheersplan niet aangevat.

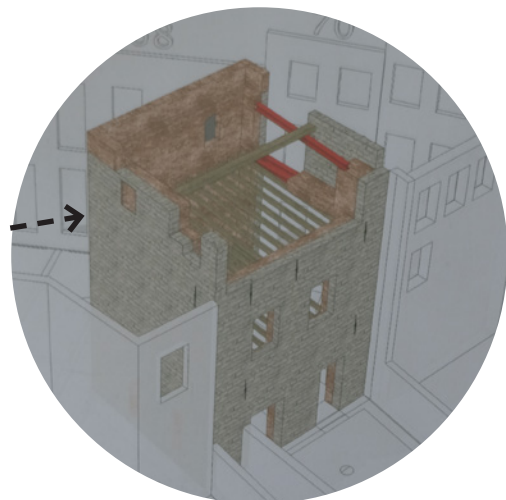
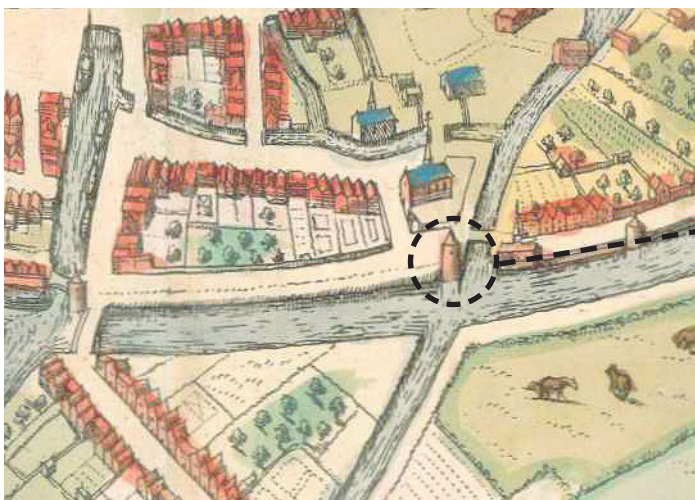

afb. 95: Mutatieschets 1911. De hoekwoning wordt opgedeeld. ©Kadaster FOD Financiën

Buitenzijde : de oorspronkelijke natuursteengevel zit achter een (buiten) pleisterlaag
-gelijkvloers : 2 doorgangen naar een veranda. Begin vorige eeuw: nog 1 raam en 1 deur
-1^e verdieping : 2 ramen die langs de binnenzijde authentiek kunnen zijn. Langs de buitenzijde : vroegere schietgaten ?
-2^e verdieping : muur langs straatzijde afgebroken.. Was oorspronkelijk zo'n 2 m hoger cfr. zijde C

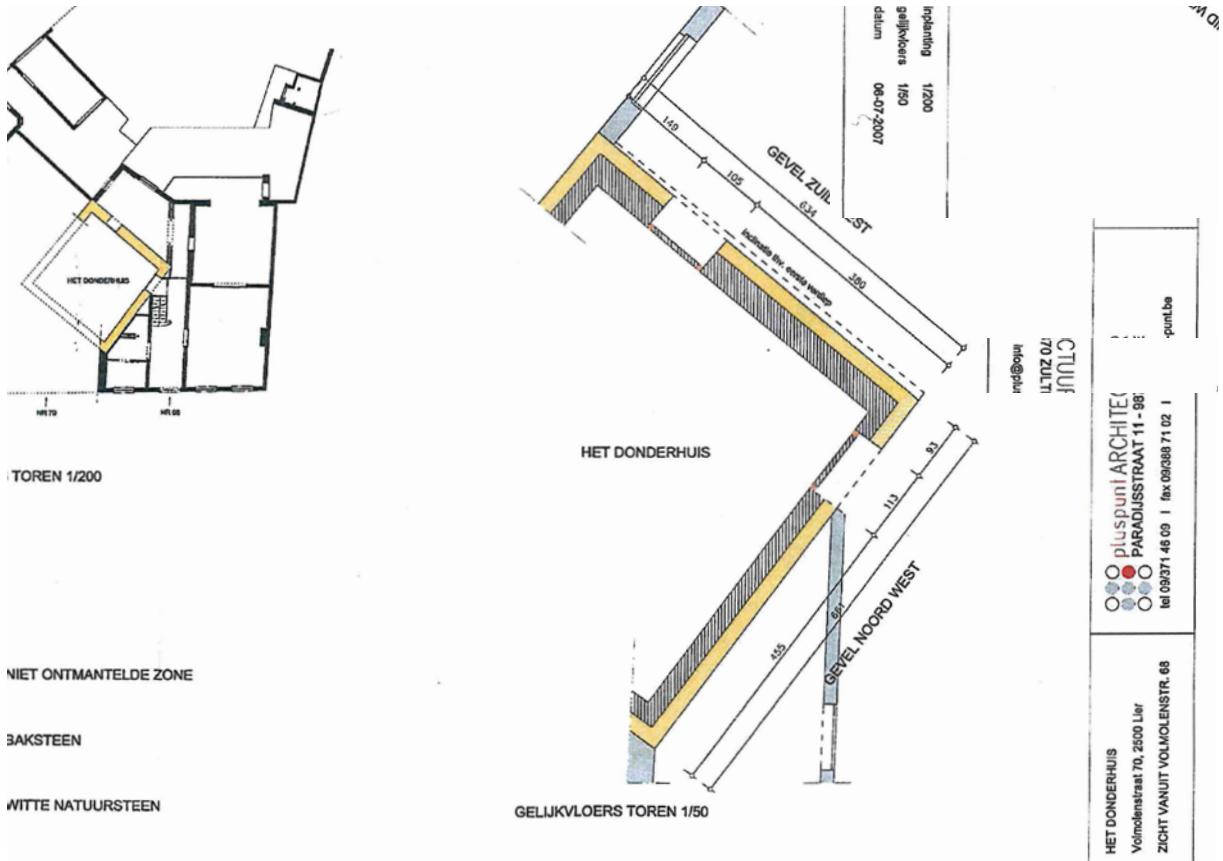

afb. 96: Simulatie en onderzoek van het Donderhuys naar aanleiding van Open Monumentendag. ©TriHarch studiebureau voor Stad Lier

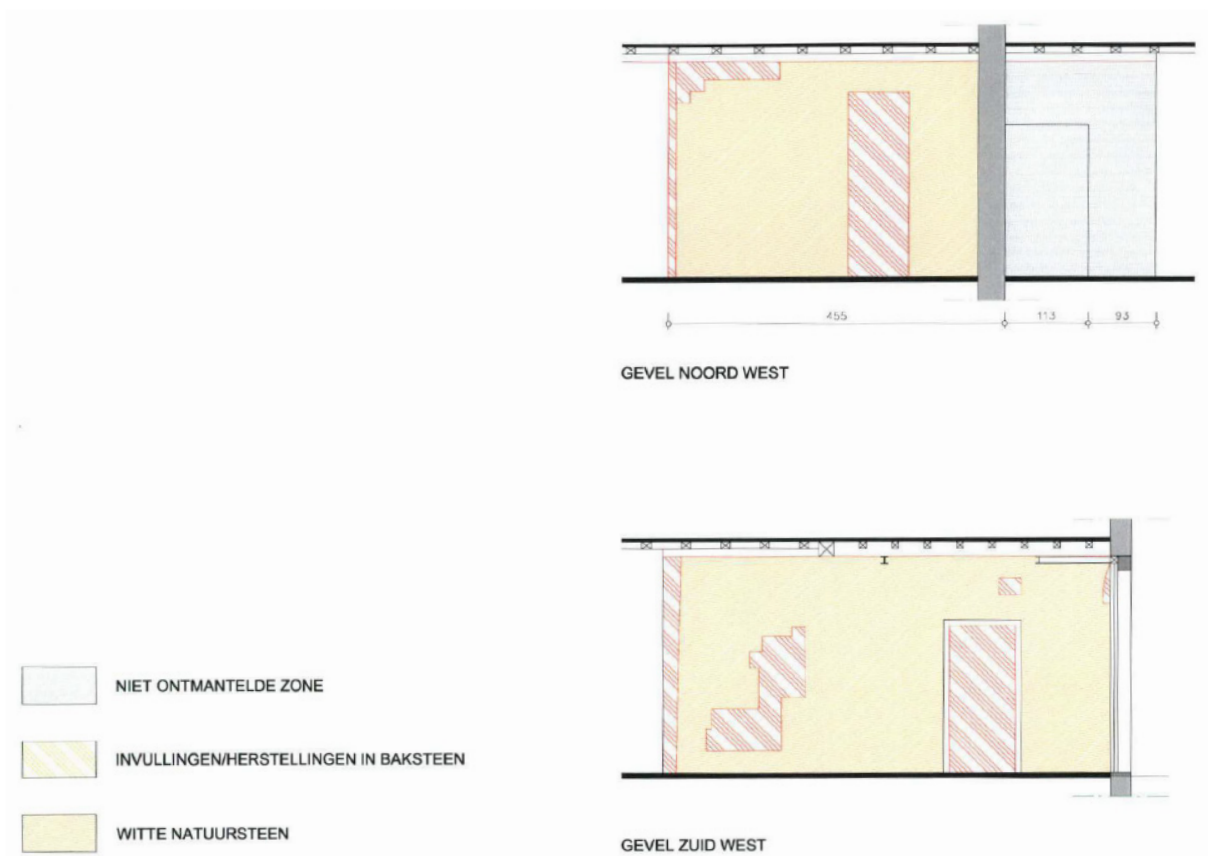

afb. 97: links: 1851 gravure BRAun en Hogeberg ©Delcampe

afb. 98: rechts: Simulatie van 'Het Donderhuys' door Triharch Onderzoek en Advies. ©eigenaar 'Hof van Holland' Bart Devos

afb. 99: Inplantingsplan restanten van 'Het Donderhuys'. ©Bouwhistorische studie Hof van Holland door pluspunt architectuur, 2007

afb. 100: Aanzichten restanten van 'Het Donderhuys'. ©Bouwhistorische studie Hof van Holland door pluspunt architectuur, 2007

afb. 101: Simulatie van 'Het Donderhuys' door Triharch Onderzoek en Advies. ©eigenaar 'Hof van Holland' Bart Devos

HOOFDSTUK 03

INVENTARIS VAN DE ERFGOEDELEMENTEN

afb. 102: GRB kaart mei 2019 ©Geoportaal

▲ afb. 1

▲ afb. 2

Erfgoedelementen zijn de samenstellende componenten van het beschermde monument/dorpsgezicht, ze hebben een cultuurhistorische waarde en moeten als dusdanig visueel zichtbaar zijn. Ze vormen samen het beeld van het monument/dorpsgezicht en zowel grote structuren als de beschrijving van het gebruikte materiaal en de detaillering hiervan (materialen, kleurenpalet, gevelafwerking, schrijnwerk,...) wordt in dit hoofdstuk opgenomen.³¹

De beschrijving van de erfgoedelementen verloopt van macro- tot microniveau. Allereerst wordt de verhouding tussen de gebouwen en de straat waarin ze liggen geschetst, waarbij de aandacht uitgaat naar de landschappelijke en stedelijke elementen die mede het karakter van het beschermde dorpsgezicht hebben bepaald en vandaag nog steeds afleesbaar zijn. Er wordt een beknopte vergelijking gemaakt tussen de huidige toestand en de toestand aan het einde van de negentiende, begin twintigste eeuw. Vervolgens wordt verder ingezoomd op de gebouwen zelf, waar de gevelgehelen besproken worden, maar ook de kleine details zoals het voegwerk, gevelankers, kleurstellingen enzovoort. Er wordt in detail ingegaan op de verschillende erfgoedelementen die het karakter van de gebouwen - en dus ook het stadsgezicht - bepalen. Hiernaast wordt ook de nodige aandacht besteed aan tuinen, markante bomen en andere landschappelijke elementen.

03.01 STRAATBEELD

03.01.01 BRIL

Vóór 1960 werd deze straat Bruul of Kleine Bril genoemd, in tegenstelling tot de 'Grooten Bril', de huidige Volmolenstraat. De naam verwijst naar het oorspronkelijk moerassig gebied of beemd waarin de straten werden aangelegd. De Volmolenstraat flankeerde de gracht van de eerste stadsomwalling, terwijl er door de Kleine Bril een vliet liep (zie gravure Braun en Hogeberg 1581). In 1960 werd de straatnaam vereenvoudigd tot Bril.

De straat is geplaveid en loopt tussen de Werf en de Kloosterstraat. Ettelijke historische panden zorgen voor een grotendeels bewaarde belevingswaarde van de straat. De meeste gebouwen werden aangepast in de negentiende en/of twintigste eeuw, maar bevatten vaak nog meer authentieke elementen, zoals de percelering, het volume of de steile dakhelling. Het gebouw op nummer 25 vormt hier een mooi voorbeeld van. Ter plaatse van de huidige nummers 21-27 werd aan het einde van de achttiende eeuw brouwerij 'De Posthoorn' gebouwd. Nummer 27 vormt het laatste pand binnen het beschermde stadsgezicht dat in dit beheersplan wordt behandeld. Verder naar de Grote Markt toe bevinden zich in de straat nog de Brouwerij Den Ketel (bouwkundig erfgoed), het Weeshuis Schole van d'heer Muys (als monument beschermd) en de woning De Spaanse Poort met straatkapel (monument). Verder wordt het straatbeeld voornamelijk gekenmerkt door kleinschalige rijhuizen met bepleisterde en beschilderde lijstgevels van twee traveeën en twee bouwlagen onder zadeldaken. Het merendeel van deze woningen dateert uit het begin van de twintigste eeuw. De voormalige celledoederskapel dient als perspectiefisch eindpunt van de straat, waar de Bril overgaat in de Kloosterstraat. Aan de andere kant mondt de straat uit op de Werf, die de Binneneet flankeert. De straat biedt zicht naar en kadert de beschermde Opslagplaats De Fortuin, aan de overkant van het water. De beperkte breedte van de straat zorgt voor een besloten beleving. Er is enkel lokaal groen te zien door beplantingen aan de buitengevels van enkele woningen. Het stratenpatroon in de directe omgeving van de Bril is doorheen de eeuwen niet gewijzigd. Het straatprofiel is niet authentiek, ondanks de huidige situatie wél een geplaveide herneming is van de vorige kasseiweg met aan beide kanten een smalle stoep (te zien op beeldmateriaal van het KIK, circa 1970). De vliet die aan de noordelijke zijde van de straat liep, werd vermoedelijk in het midden van de achttiende eeuw gedempt. Op de Ferrariskaart zien we dat tegen het einde van de achttiende eeuw de vrijgekomen bouwgronden reeds bebouwd waren.

Het deel van de straat dat gelegen is in het beschermde stadszicht is een eenrichtingsstraat van de Werf richting de Kloosterstraat. De straat is geplaveid, met aan beide zijden een smalle strook voor voetgangers. Ter hoogte van nummer 29 en de voormalige kapel van de celledoeders, is een verharde restruimte van de rijweg gereserveerd voor parkeerplaatsen voor fietsen. De straatverlichting is tegen de voorgevels van de huizen bevestigd en is beeldverstoring voor de historische gevels. De gebruikte kasseien zijn recente types en bevatten geen kasseien van historische of wetenschappelijke waarde.

³¹ Definitie in het Decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014

▲ afb. 3

▲ afb. 4

▲ afb. 5

▲ afb. 6

▲ afb. 7

▲ afb. 8

03.01.02 DEENSESTRAAT

Deze straat heette oorspronkelijk het 'Tuynstraetje' en was een smal straatje die het Kardinaal Mercierplein verbond met de Volmolenstraat, doorheen het huidige Zwartzustersklooster. De naam kwam destijds van een pand genaamd 'De Stadstuijn' op het huidige Sint-Jozefgesticht. De straat werd in 1837 verbreed en in 1852 werd de naam ervan veranderd naar 'Deensestraat', omwille van het nabijgelegen 'Hof van Denemarken' waar de verbannen Deense koning Christiaan II aan het begin van de zestiende eeuw verbleef. In 1881 werd een deel van de straat, het 'Reepken', bij de kloostertuin van de Zwartzusters gevoegd. Enkele jaren voordien had de toenmalige eigenaar van het naastgelegen perceel het 'Reepken' opgekocht om er een woning op te bouwen. Deze plannen werden nooit uitgevoerd en in 1881 werd het 'Reepken' bij de kloostertuin van de Zwartzusters gevoegd.

Tegenwoordig verbindt de geknikte straat het Kardinaal Mercierplein met de Kloosterstraat en wordt ze grotendeels bepaald door de tuinmuur en de kapel van de Zwartzusters aan de zuidzijde en de voormalige kapel van de celledbroeders (de huidige Colibrant) aan de noordzijde. De straat is op eenzelfde wijze als de Bril geplaveid, maar heeft in tegenstelling tot de Bril plaats voor eenzijdig parkeren op de rijweg. In de bocht van de straat bevindt zich een stadstuijn voor de stedelijke bibliotheek. Deze laatste werd aan het einde van de twintigste eeuw gebouwd door de Stad Lier, ter plaatse van het gesloopte complex van het voormalige celledbroedercomplex dat in de jaren '50 werd overgekocht door de Zwartzusters en ingericht als rusthuis. Enkel de kapel en een deel van de westelijke vleugel bleven bewaard. Op de kopse kant van de kapel, richting de stadstuijn, werd onlangs een voorzetgevel in baksteen met klok opgetrokken. De perspectiefwerking van de straat, met aan weerszijden het Zwartzustersklooster en het Sint-Jozefgesticht, biedt zicht op de markante voorgevel van het Kannunikenhuis in de Kloosterstraat.

03.01.03 KLOOSTERSTRAAT

Genaamd naar het bewaard gebleven klooster van de Zwartzusters en het voormalige klooster van de celledbroeders. De straat is een korte geplaveide verbingsstraat tussen de Volmolen- en de Deensestraat. Op nummer 17 bevindt zich het beschermde kanunikenhuis. De negentiende-eeuwse burgerwoningen tegenover het zwartzusterklooster vormen een coherent geheel. Het punt waar de Kloosterstraat, de Deensestraat en de Bril samenkomen wordt gemarkeerd door een afgeschuinde pronkgevel van het Sint-Jozefgesticht, met beeltenis die uitloopt op een dakkapel. De straatverlichting werd aan de gevel van het kloostercomplex bevestigd.

▲ afb. 9

▲ afb. 10

▲ afb. 11

▲ afb. 12

▲ afb. 13

▲ afb. 14

▲ afb. 15

▲ afb. 16

03.01.04 VOLMOLENSTRAAT

De huidige benaming van deze straat is toe te schrijven aan de Volmolen op de Grote Nete aan het einde van de straat, die werd gesloopt in 1885. Vóór 1960 kende de straat echter nog verschillende andere namen: Sint-Jansstraat, Grooten Bruel (voor 1852) en Grote Bril (voor 1960). Achter de huizen met even nummers liep een vlietje als verbinding tussen de oude Grote en Kleine Nete. Op het einde van de negentiende eeuw werd deze vervangen door ondergrondse riolering.³²

De Volmolenstraat is een smalle, geplaveide eenrichtingsstraat tussen de Gasthuisvest en de Werf. De negentiende- en twintigste-eeuwse lijstgevels en kroonlijsthoogtes van de bebouwing zijn relatief homogeen en hebben overwegend rechthoekige muuropeningen. Een aantal vernieuwde panden bevat nog een oudere kern. Zo bevat het nummer 70 nog resten van het historische 'Donderhuys', één van de verdedigingstorens die werden opgetrokken langs de eerste stadsomwalling. De Zimmertoren vormt hier nog een (verbouwd maar) tastbaar voorbeeld van. De overgang tussen de Gasthuisvest en de Volmolenstraat heeft zijn poortfunctie echter verloren, althans vormelijk. Nog steeds is de open ruimte aan de Gasthuisvest een regelmatig gebruikt vertrekpunt voor bezoekers aan het historisch centrum. Via de Volmolenstraat bereikt men de Werf, die via de Sint-Jansbrug toegang biedt tot de oudste stadskern. De Volmolenstraat is opnieuw gelijkaardig aangelegd als de reeds besproken straten. Door het beperkt toegelaten verkeer (paaltjes aan de kant van de Gasthuisvest), wordt de straat voornamelijk gebruikt door voetgangers en fietsers.

Naast de drie beschermde stadswoningen aan het einde van de straat (nummers 64-68), bevindt zich aan het begin van de straat ook een leerlooierij, genaamd 'Den grooten Mutsaert', en een waardevolle groepsbebouwing van stadswoningen. Het geheel werd net als de leerlooierij vastgesteld als bouwkundig erfgoed. De nummers 9-21 werden tevens beschermd als monument. De kern van deze woningen gaat terug tot de zeventiende eeuw, toen ze als huurwoningen dienst deden ten voordele van de achtergelegen weeshuisschool van d'heer Muys (Bril 6).

▲ afb. 17

▲ afb. 18

32 pluspunt architectuur, Bouwhistorische nota 'Het Hof van Holland', 2007

afb. 103: Het breedhuis heeft drie bouwlagen onder een met mechanische pannen bedekt zadeldak. In de westgevel zit een dakkapel.

afb. 104: Getande lisenen decoreren de poorttravee.

afb. 105: In de uiterste travee werd een raam omgevormd tot toegangsdeur. Naastgelegen stadswoning met lijstgevel.

03.02 ERFGOEDWAARDEN VAN DE AFZONDERLIJKE STRAATGEVELS

03.02.01 BROUWERIJ DE POSTHOORN (BRIL 27)

Op het grondgebied van de nummers 21-27 werd omstreeks 1792 de brouwerij 'De Posthoorn' gebouwd. Het pand bestond uit een woning met drie bouwlagen en een koetshuis met magazijnen van vijf bouwlagen.³³ Rond 1850 werd de brouwerij gedeeltelijk afgebroken en aangepast. Het huidige gebouw op adres Bril 27 dateert van deze periode.

Het monumentale breedhuis bestaat uit zes traveeën en drie bouwlagen onder een schilddak dat bedekt wordt met mechanische pannen. De dakkapel in de linkse zijgevel heeft een houten zolderluik en een zadeldak dat bedekt wordt met leien. Wellicht is deze dakkapel met houten luik origineel en was oorspronkelijk het volledige dak bedekt met leien. Het hoofdstel is bepleisterd en wit geschilderd en bestaat uit een verstekte architraaf, een panelenfries en een houten kroonlijst op consoles.

De bakstenen lijstgevel is geknikt ter hoogte van de poorttravee. De verkleinende ordonnantie, de uiterste travee in subtiel risaliet en de panelen boven de lateien, geven diepte aan de gevel. De vier centraal gelegen traveeën bevatten elk drie boven elkaar gelegen rechthoekige vensters met arduinen latei en lekdrempel. De duimen in de hoeken van de ramen duiden op de vroegere aanwezigheid van luiken. Op de gelijkvloerse verdieping in de rechtse travee is een venster omgebouwd tot deur. De linkse travee bevat een poort en wordt benadrukt door getande lisenen. De poort wordt omkaderd door een geprofileerde arduinen omlijsting en waterlijst.

03.02.02 STADSWONING MET LIJSTGEVEL (BRIL 29)

De stadswoning tussen de voormalige brouwerij en het Sint-Jozefruisthuis werd aan het begin van de twintigste eeuw gebouwd. Het betreft een breedhuis van drie traveeën met twee bouwlagen onder een zadeldak dat bedekt wordt door mechanische pannen. De lijstgevel is gedecoreerd met Moorse geïnspireerde ornamenten in de boogvelden boven de rechthoekige muuropeningen. Het kleurrijke metselwerk brengt de gevel tot leven. De centrale dakkapel heeft een halfronde arduinen kroonlijst en een bekronend topstuk. De latei wordt gedecoreerd door half cirkelvormig inlegwerk van grèstegels. Op de eerste verdieping is centraal een paneel met tegelversiering te zien. De houten kroonlijst steunt op modillons en wordt lokaal onderbroken door de dakkapel.

afb. 106: Mozarabisch geïnspireerde ornamenten en siermetselwerk geven de lijstgevel kleur.

33 <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10257> (geraadpleegd op 06-05-19)

afb. 107: De ingesloten kapel werd destijds gebouwd door de Lierse cellebroeders. De gevel loopt over in een voormalige kloostervleugel.

afb. 108: Beeltenis van de Heilige Alexius in de ingangstravee, patroon van de cellebroeders. Detail van het verschil in voegwerk onder en boven de waterlijst aan de straatzijde van de kapel.

afb. 109: Historisch beeldmateriaal toont aan dat de calvarie en de crucifix die wordt besproken bij het zwartzustercomplex, oorspronkelijk in de binnentuin van het oude Alexianenconvent stond. Hiervan zijn sporen zichtbaar in de zuidelijke tuingevel.

03.02.03 KAPEL EN KLOOSTERVLEUGEL CELLEBROEDERS (DEENSESTRAAT 6)

Het voormalige rusthuis en huidige leeszaal met leslokalen (verbonden met de stedelijke bibliotheek van Lier) werd in de negentiende eeuw door de cellebroeders van Lier opgetrokken. In twee fases kochten de broeders de gebouwen en gronden van de zogenaamde "Stadstuin" op: een burgerwoning die aan het begin van de achttiende eeuw werd herbouwd en in de daaropvolgende decennia verschillende gebruiken onderdak had boden. De cellebroeders betrokken de "Stadstuin" in 1868 en kochten in 1887 de aanpalende gronden op. Op een mutatieschets van het kadaster uit het jaar 1889 zien we hoe op korte termijn het neogotische kloostercomplex werd gebouwd. In het midden van de twintigste eeuw werd het klooster overgedragen aan de Zwartzusters en bouwden deze nog een vleugel in het noorden van de site. Na de afbraak in 1989 bleven enkel de gebouwen op de hoek tussen de Deensestraat en de Bril behouden. Tegenwoordig maken de kapel en de voormalige kloostervleugel deel uit van de openbare stedelijke bibliotheek.

(1) Kapel

Het neogotische complex uit de negentiende eeuw werd gebouwd op een onregelmatige plattegrond waarbij verschillende vleugels een binnentuin omsloten. De ingebouwde kapel aan de zuidzijde heeft een rechthoekige plattegrond met driezijdige koorsluiting op het oosten. Deze is opgebouwd uit zes traveeën onder een zadeldak bedekt met kunstleien. Vier dakkapellen sieren de afgewolfde dakschilden met piron. De spitse dakruiter met leien naaldspits is buiten gebruik maar vormt nog steeds een landmark in de omliggende straten.

De lijstgevel is opgebouwd uit metselwerk in kruisverband met dunne voeg en heeft een arduinen plint en doorgetrokken lekdrempels. Het opgaand metselwerk aan de straatzijde van de kapel heeft onder de waterlijst geknipte voegen. Deze herstelling is erg hard ten opzichte van de zachte, historische baksteen. Dit resulteert zichtbaar in materiaalverlies van de bakstenen. Er zijn resten van ingeschilderd metselwerk zichtbaar, maar bijkomend onderzoek is aangewezen om uitsluitsel te geven over historische herstellingen van het voegwerk en metselwerk.

De zuidgevel aan de Deensestraat heeft vijf rondboogramen met verschillende tracering. De middelste drie traveeën hebben brede rondboogramen met kleinroedes. Er werd een houten voorzeraam aan de binnenkant geplaatst, dat bestaat uit vier vierkante lichten en twee bovenlichten in de rondboog. De twee ramen in de uiterste traveeën zijn drielicht rondboogvensters. De glas-in-loodramen werden bij deze laatste bewaard. Alle ramen hebben een rondboog arduinen druiplijst op consoles. De houten kroonlijst werd lichtgrijs geschilderd.

De ingangstravee bevat een hergebruikte achttiende-eeuwse schouderboogdeur in een grijs geschilderde geprofileerde omlijsting met bladwerksluitsteen, imposten en flankerende voluten. Een rondboognis tussen voluutvormige vleugelstukken onder een druiplijst met rechte uiteinden bekroont de markante toegangsdeur. In de nis staat een beeltenis van de Heilige Alexius. Bovenaan zien we een kruis.

Voor de vrijstaande kopse gevel van de kapel werd gedeeltelijk een nieuwe gevel opgetrokken. De gebruikte bakstenen gelijken weinig op het historische model. Het zolderraam van de kapel werd gevrijwaard. In de nieuwe kopse gevel werd een klok van formaat geïnstalleerd.

De tuingevels behoren strikt gezien niet tot de bescherming. Er werd echter opgemerkt dat de calvarie en de metershoge crucifix die tegenwoordig in de kloostertuin van de Zwartzusters tegen de kapel te zien is, oorspronkelijk in de binnentuin van het Alexianenconvent stond. Deze werd wellicht verplaatst nadat de zusters het kloostercomplex van de cellebroeders opkochten. Sporen zijn zichtbaar in de tuingevel van de kapel.

afb. 110: De neogotische kloostervleugel werd herbouwd eind negentiende eeuw.

afb. 111: Bovenaan de afgesneden gevel is de lijst gedeeltelijk weggevallen. Aansluiting met de naastgelegen stadswoning.

afb. 112: De muurlijst loopt over in de omkadering van de spitsboogramen. Zicht vanuit de Bril.

(2) Kloostervleugel

De kapel loopt over in het voormalige kloostercomplex van de cellobroeders, dat werd gebouwd omstreeks 1873. De vleugels bestaan uit drie bouwlagen onder gecombineerde zadeldaken bedekt met leien. De uitstraling van het neogotische complex wordt sterk bepaald door de vensters met bewaard schrijnwerk onder tudorboog. Alle ramen zijn gekoppelde spitsboogvensters met houten makelaar, met uitzondering van het uiterste raam op de gelijkvloerse verdieping in de Deensestraat, deze maakt deel uit van de kapelruimte en werd wellicht om deze reden met dezelfde kleinroedes heruitgevoerd. Het bovengelegen raam maakt ook deel uit van de kapelruimte maar is minder zichtbaar vanaf het oksaal. Vermoedelijk was het daarom niet ook noodzakelijk om deze gelijkaardig om te vormen.

De ramen op de begane grond zijn voorzien van een bovenlicht dat werd ingevuld met glas-in-lood met groen kathedraalglas. De raamvleugels zijn in acht vlakken verdeeld met fijne ijzeren glasroedes. De ramen op de eerste verdieping hebben een bovenlicht met spitsbogen en gaffeltracering uit ijzeren glasroedes, ingevuld met gewoon blank glas. Het glas is op een groot aantal plaatsen nog mondgeblazen glas, daterend van het einde van de negentiende of het begin van de twintigste eeuw. Boven de ramen: een doorlopende waterlijst die de tudorbogen volgt en weerklank vindt in de bovengelegen muurlijst. De ordonnantie van de gevel stopt abrupt bij de overgang naar de kapel. De arduinen plint, de houten kroonlijst en de bedaking lopen wel door.

De toegangsdeur is vermoedelijk oorspronkelijk, te zien aan de briefpanelen op de deurvleugels en de authentieke brievenbus met deurknoppen. De vier traveeën in de gevel aan de Deensestraat lopen over in een afgesneden hoektravee die als pronkgevel de overgang tussen de Deensestraat en de Kloosterstraat begeleidt. De spitsboognis met beeld van Sint-Rochus loopt uit op een aangepaste houten dakkapel met puntgevel en spitsboogvenster met ijzeren glasroedes en bekronende piron. De drie traveeën aan de gevel haaks op de Bril zijn op dezelfde manier opgebouwd.

afb. 113: Zicht op de noordgelegen kapel met rechts de lage sacristie.

afb. 114: Centrale calvarie. De kapel werd aan het einde van de negentiende eeuw vernieuwd in dezelfde stijl als de bestaande kloostervleugels.

afb. 115: Zicht op de straatgevel van de kapel met tuinmuur.

03.02.04 KAPEL EN KLOOSTERVLEUGELS ZWARTZUSTERS (DEENSESTRAAT. 6, KLOOSTERSTRAAT 2, VOLMOLENSTRAAT. 65B)

Het huidige uitzicht van het kloostercomplex wordt voornamelijk bepaald door een grootschalige verbouwing in 1863 onder leiding van J. Van Ockeleyen. De bestaande zeventiende-eeuwse gebouwen waren vervallen en de zusters hadden nood aan bijkomende ruimte. Vijf jaar later werden de werken voltooid. De kapel werd pas in 1882 opnieuw gebouwd, nadat de zusters de vrijgekomen gronden van het Tuynstraetje hadden verkregen. Midden twintigste eeuw werd tenslotte het oude washuis gesloopt om plaats te maken voor een nieuwe zuidvleugel. Tegenwoordig is het klooster een indrukwekkend hoekcomplex met U-vormige ingeplante kloostervleugels met aansluitende kapel, die samen een besloten binnentuin afbakenen. In deze tuin staan enkele markante bomen, meer specifiek twee oude taxussen. Aan de Deensestraat wordt de tuin afgesloten door een bakstenen muur met decoratief overhoeks metselwerk in de bovenste velden. Als uitzondering worden de tuingevels en kloostertuin uitgebreid besproken, ondanks deze strikt gezien niet tot de bescherming behoren.

(1) Kapel

De laat negentiende-eeuwse kapel bestaat uit vier traveeën onder een zadeldak met dakruiter en smeedijzeren kruisbekroning. Het dak wordt bedekt met (wellicht asbesthoudende) leien. Ten oosten bevindt zich de afgeronde lagere koorsluiting. Net als de kloostergevels werd de kapel opgebouwd uit bakstenen metselwerk in kruisverband en in verschillende kleuren: de rode bakstenen werden oxiderend gebakken terwijl de blauwe stenen reducerend gebakken werden. De arduinen plint zien we enkel bij de kapel, zowel aan de zijde van de binnentuin als aan de straatzijde. Beide langse gevels worden gemarkeerd door brede lisenen waarop rondboognissen met beeltenissen staan. Aan de tuinzijde zijn dit heiligenbeelden terwijl aan de straatzijde de vier evangelisten worden voorgesteld (Matteüs, Marcus, Lucas en Johannes). In de derde travee aan de straatkant ontbreekt het beeld van Lucas.

De tuingevel bevat drie rondboogvensters met tweelichten in een geprofileerde bakstenen omlijsting met maaswerk in witte steen. De lijst werd bepleisterd om de witte steen te imiteren. De doorlopende bakstenen muizentand waterlijst wordt onderbroken door de afgeschuinde arduinen lekdrempels van de rondboogvensters en gaat in de eerste travee over in de omkadering van twee schouderboogvensters. Centraal in de eerste travee zien we boven de schouderboogramen een rozetvenster met opnieuw een bakstenen omlijsting. Terwijl de eerste en twee uiterste lisenen een rondboognis bevatten met beeltenis, zien we op de tweede liseen een metershoge crucifix. Aan de voet van deze liseen is een kapelletje gemetseld met spitsvormige dak, bedekt met leien en schouderstukken waarop heiligenbeelden rusten. De beelden vormen samen een calvarie: we zien links Maria, centraal de gekruisigde Christus en rechts Johannes De Doper. De calvarie en de metershoge crucifix stonden oorspronkelijk in de binnentuin van het Alexianenconvent stond. Deze werd wellicht verplaatst nadat de zusters het kloostercomplex van de celledoeders opkochten. Sporen zijn zichtbaar in de tuingevels van het celledoedersklooster.

De gesinterde bakstenen muurbanden in combinatie met de profilering van de lisenen verwijzen naar een paneelversiering. Tussen de eerste en tweede travee is een daalleiding van een bliksemafleider te zien. Centraal op elke liseen onder de bakstenen waterlijst is verlichting voorzien.

Ten oosten van de kapel is een lage bakstenen sacristie van drie traveeën aangebouwd. Het bevat één bouwlaag onder een schilddak en heeft rechthoekige muuropeningen met wit geschilderd traliewerk en arduinen latei en raamdorpel. Net als de kapel heeft de sacristie muurbanden van gesmoorde baksteen. De kroonlijst rust op gelijkaardige modillons als de tuingevel van de kapel. De enkele muurankers onder de kroonlijst zijn wit geschilderd. Een licht getoogde houten deur biedt via twee arduinen treden toegang tot het interieur vanuit de tuin. Boven de deur een ellipsvormig venster, opnieuw met diefijzers. De arduinen plint van de kapel loopt niet door: de arduinen afdeksteen bedekt de verbrede bakstenen plint van de sacristie. Er zijn enkele muurroosters in de plint zichtbaar. Verlichting in opbouw op de hoek van de sacristie zorgt voor ontsierende elektrische bedrading over de gevel.

De straatgevel is op eenzelfde manier opgebouwd als de tuingevel, met uitzondering van de omlijsting van de rondboogvensters en muurbanden. Deze zijn in tegenstelling tot de tuingevel uit zandsteen vervaardigd. De toegangstravee bevat een korfboogdeur in geprofileerde zandstenen omlijsting met vleugelstukken. In de voluutsluitsteen staat het jaartal 1882 gegrift.

afb. 116: L-vormige tuingevel met afgesneden hoek. Aansluiting met nieuwe vleugel die midden twintigste eeuw werd aangebouwd.

afb. 117: U-vormige negentiende-eeuwse kloostervleugel met afgeschuinde inkomtravee. Rechts hoek tussen de Volmolen- en de Kloosterstraat.

afb. 118: Zicht op nieuwe vleugel, zowel tuinzijde als straatkant.

Boven de toegangsdeur zien we een rondboognis met zegenende Sint-Augustinus en oculus. De modillons zijn bijzonder mooi geprofileerd, aan de tuinzijde zijn deze soberder uitgevoerd. Er is geen uitgesproken kroonlijst.

(2) Kloostervleugel

Het huidige U-vormige kloostercomplex bestaat uit een L-vormig deel uit 1868 en een aansluitende vleugel in het zuiden uit 1951. Beide vleugels liggen onder een aaneengesloten, deels afgewolfd schilddak, bedekt met mechanische pannen. Enkele sobere dakkapellen werden toegevoegd. Het oudste gedeelte bevat vijf traveeën aan de Deensestraat, heeft een afgeschuinde hoek en gaat dan over in negen traveeën in de Kloosterstraat en zes traveeën in de Volmolenstraat. Het geheel is drie bouwlagen hoog. De lijstgevels hebben een arduinen plint en worden belijnd door banden van gesmoorde baksteen en doorgetrokken lekdrempels. De raamopeningen zijn zeer licht getoogd en worden belijnd door een rollaag en flankerende banden uit gesinterde baksteen. De bakstenen paneeldecoratie die werd besproken bij de kapel werd al bij de bouw van de kloostervleugels toegepast. Bij de tuingevel bleef een bijzonder groot aandeel van de oorspronkelijke ramen met kleinhoutverdeling bewaard. De vleugelramen hebben naar binnen toe opendraaiende raamvleugels. Op het gelijkvloers hebben de ramen bovendien een tweedelig bovenlicht een geprofileerd kalf. Er is uitzonderlijk veel bewaard mondgeblazen negentiende-eeuws glas terug te vinden. De raamopeningen in de afgeschuinde hoek waar de trap achter schuilgaat, hebben een recentere invulling.

De modillons waarop de geprofileerde houten kroonlijst steunt, gaan over in geprofileerd bakstenen metselwerk. Een afgeschuinde hoek ter hoogte van de samenkomst van de Deensestraat, de Bril en de Kloosterstraat doet dienst als ingangstravee. In dialoog met de afgeschuinde gevel van het Sint-Jozefruithuis aan de overkant, verbreedt de straat lokaal en lopen de straten vloeiend in elkaar over. Ook de zichtassen doorheen de straten worden hierdoor verruimd. De hoektravee bevat een korfboogdeur met bovenlicht, arduinen rechtstanden op neuten en een bakstenen omlopende waterlijst. De bovenliggende ramen worden op eenzelfde manier omlijst. De daklijst met decoratief baksteenmetselwerk en bakstenen consoles onder de kroonlijst loopt over alle straatgevels door.

Aan de tuinzijde zijn er nog twee gevels uit 1868 te zien. Terwijl aan de straatkant werd gewerkt met een arduinen plint, staan de binnenplaatsgevels op een sokkel van gesinterde baksteen, afgezet met afgeschuinde zandsteenblokken. De ramen aan de tuinzijde worden niet omkaderd door gesinterde bakstenen, wel is er een decoratieve rollaag te zien. Verder zijn de gevels gelijkaardig aan die van de straatzijde. Enkel de waardevolle vleugelramen van de tuinzijde komen niet terug aan de straatzijde. Tegen de oostelijke tuingevel is een arduinen gevelsteen te zien met volgende vermelding:

"Herbouwd 1868 door de zorg der moeder en der zusters dezes klooster"

Ter hoogte van deze gevelsteen zien we een dakkapel met originele hijsbalk. Wellicht werd het oorspronkelijke laadluik vervangen door het huidige deurtje. De kroonlijst wordt hier plaatselijk onderbroken. Het trappenhuis in de noordwestelijke hoek van de U-vormige vleugel is mooi afleesbaar door de subtiel afgeschuinde hoek in de gevel en de verspringing van de ramen. Het afdak voor de inkom werkt als storend element voor de ordonnantie van de gevel. De gevel van de vleugel verspringt ten opzichte van die van de kapel, in tegenstelling tot de straatzijde waar beide gevels in elkaar overlopen. De dakhelling van de kapel is flauwer dan die van de vleugel en de nok van de kapel ligt lager.

De recentere zuidvleugel heeft een gelijkaardige geleding en opbouw maar is minder verfijnd in het decoratief metselwerk. Het nieuwere metselwerk contrasteert maar harmoniseert relatief goed in het geheel van kloostertuin en omringende gebouwen. De vleugelramen zitten op eenzelfde hoogte als de oudere vleugel. De arduinen plint in de straatgevel keert bij de nieuwe vleugel wel terug in de tuingevel. In de vijfde travee werden aan de straatkant de ramen op de verdiepingen dicht gemaakt. De kroonlijst loopt door maar wordt niet gedragen door een bakstenen daklijst en geprofileerde bakstenen consoles zoals bij de oudere vleugel. Twee uitspringende traveeën met dakkapel boven markeren de ingang van de herberg die tegenwoordig gehuisvest wordt in de vleugel. Een inkomportaal met hedendaagse vormgeving springt uit ten opzichte van de vlakke gevel.

afb. 119: De omsloten kloostertuin met enkele markante bomen waaronder twee taxussen.

afb. 120: Het klooster ontstond op een steenworp van de Sint-Gummaruskerk. Rechts een met klimop overwoekerd tuinpaviljoen.

afb. 121: Toegangspoort die uitgeeft op de Gasthuisvest met park aan de academie.

(3) Kloostertuin

Twee poorten bieden toegang tot de tuin, eentje langs de Volmolenstraat en eentje geeft uit op het park Gasthuisvest aan de muziekacademie. Bij het binnenkomen van de tuin langs de zijde van het Jezuïetenklooster, betreed je de tuin door een sierlijke poort van de hand van Louis Van Boeckel. Iets verder staan aan weerszijde van het pad twee taxussen: twee erg waardevolle bomen met eeuwenoude symboliek. Verder in de tuin staan nog twee andere bomen met geringe botanische en historische waarde. De tuinmuur aan de zijde van het Jezuïetenklooster wordt geflankeerd door overhangende bomen aan de zijde van het park. Ook binnen de tuin is er veel begroeiing langs de tuinmuur.

Een pad leidt naar een overgroeid, gemetseld tuinpaviljoen dat tegen de tuinmuur staat. In een mutatieschets uit 1876 is het tuinpaviljoentje voor de eerste keer opgetekend. Het huidige uitzicht van het gebouwtje oogt verwaarloosd en moet dringend worden gerestaureerd. Aan het interieur gebeurden enkele betreurenswaardige ingrepen maar het paviljoen herbergt nog steeds een Lourdesgrot, die ook vermeld wordt op historisch kaartmateriaal. De fraaie tuinmuur aan de Deensestraat heeft decoratief overhoeks metselwerk in de bovenste velden. Op oud beeldmateriaal zien we hoe de tuinmuur vroeger niet stopte ter hoogte van de knik in de straat, maar doorliep. Het fraaie decoratieve metselwerk verdient een opwaardering.

afb. 122: Beeld van de tuinmuur aan de Deensestraat. Beeldmateriaal van het KIK toon aan dat deze vóór de recente bouw van een gemetselde garagebox, de muur doorliep in de bocht van de Deensestraat. ©Beeld rechts, circa 1988, Archief Agentschap Onroerend Erfgoed

afb. 123: Het voormalige dubbelhuis werd verbouwd in rococo-stijl. Enkele kerkelijke decoraties verwijzen naar de oorspronkelijke eigenaar.

afb. 124: Zicht vanuit de Deensestraat. Detail van het dakvenster met houten vleugelstukken.

afb. 125: Aansluiting met naastgelegen bouwung: links de eenheidsbebouwing 'Au Prince de Conde', links een nieuwbouw appartementsblok.

03.02.05 KANUNNIKENHUIS (KLOOSTERSTRAAT 17)

Dit beschermde monument werd omstreeks 1763 aangekocht door kanunnik Baron van der Hemm-Nederstyn als twee afzonderlijke panden die hij liet verbouwen tot één woning. In 1978-79 werd het kanunnikenhuis gerestaureerd naar het ontwerp van A. Sol.

De gevel heeft ettelijke elementen die verwijzen naar de decoratieve stijl rococo, die haar hoogtepunt bereikte tussen 1730-1760. In België zijn er relatief weinig rococobouwwerken te vinden. Wel werd de bouw van burgerwoningen in België en Nederland tussen 1740-1770 beïnvloed door de Franse Lodewijk XV-stijl, een late barokstijl met verwijzingen naar de rococo. Zo wordt het Lierse stadhuis van Pieter van Bourscheidt de Jonge tot deze stijl gerekend. Het frivole geel van de gevel van het kanunnikenhuis in de Kloosterstraat geeft de woning een zekere speelsheid en lichtheid eigen aan de rococo, al is er geen aanwijzing gevonden dat het geel het oorspronkelijke kleurenstaal weergeeft. Een kleurenonderzoek zou hierin meer duidelijkheid kunnen brengen.

Het voormalige dubbelhuis telt vijf traveeën en heeft twee bouwlagen onder een zadeldak bedekt met natuurleien. De schoorstenen werden bovendaks hermetiseerd. De lijstgevel is geel geschilderd met uitzondering van de grijs geschilderde plint. Al het houten schrijnwerk met kleinhoutverdeling is authentiek en in een zachte grijs-blauwe kleur geschilderd. Vermoedelijk dateert het schrijnwerk uit de negentiende eeuw, maar mogelijk zelfs uit de achttiende eeuw. Het mondgeblazen glas werd bovendien goed bewaard. De buitenste twee traveeën bevatten op elk verdiep een steekboogvenster in een kwarthol geprofileerde arduinen omlijsting met merkteken, mogelijk nog van de steenhouwer. Op de gelijkvloerse verdieping zijn de ramen beluikt. De centrale inkomtravee wordt benadrukt door het bovengelegen Frans balkon uit sierlijk smeedijzer met een ingewerkt Christuskruis. De spiegelbogige balkondeur heeft een gelijkaardige arduinen omlijsting als de vensters maar heeft bovendien rocailleversieringen. De deurknop is origineel. De travee loopt uit op een bijzonder waardevolle dakkapel onder een gebogen waterlijst en wordt geflankeerd door houten vleugelstukken. De dakkapel is wellicht oorspronkelijk achttiende-eeuws, inclusief het schrijnwerk met kleinroedeverdeling. De houten kroonlijst is niet recht afgesneden, maar verloopt trapsgewijs naar de dakkapel toe. Onder het dakkapel zit een kleine spuwer om een vlaggenstok te kunnen monteren op de gevel. Langs weerszijden van de gevel zijn twee zinken regenafvoerbuizen te zien.

De toegangsdeur is een spiegelboogdeur in kwarthol geprofileerde arduinen omlijsting die rust op neuten. De rocailleversiering in het kalf is een typisch rococo-element. In het bovenlicht van de spiegelboogdeur zien we bijzonder sierlijke en weelderige smeedijzeren waaiers waarin het monogram van de kanunnik en rocailleversiering zijn ingewerkt. In de houten deur is een rond spionnetje uitgehouwen waarin de letters IHS te lezen vallen. Dit monogram kwam op in de hoge middeleeuwen en werd geregeld gebruikt op katholieke voorwerpen. Het is de weergave van de eerste drie letters van Jezus in Griekse hoofdletters: Iota, Eta en Sigma. De deurdorpel toont aan dat het straatniveau doorheen de jaren heen werd verhoogd. De verschillende traveeën worden onderscheiden door de slanke krulspie-ankers op zowel de gelijkvloerse als de eerste verdieping.

afb. 126: Zicht op nummers 9-13. Vernieuwde pui van nummer 9.

afb. 127: Bij woning op het nummer 15 werd de pui bewaard. Aansluiting tussen rechtse woning als zijsaliet en nummer 13.

afb. 128: Nummers 11 en 13 hebben een symmetrische opbouw. Bij nummer 13 (rechts) werd het schrijnwerk bewaard. Centrale cartouche.

De westelijke bebouwing van de Kloosterstraat is een bijzondere aaneenschakeling van stadswoningen. De nummers 9-15 zijn een vorm van laat negentiende-eeuwse eenheidsbebouwing. Hierbij kunnen de uiterste woningen (nummers 9 en 15) als zijrisaliet worden beschouwd. De tussenliggende woningen op nummers 11 en 13 zijn elkaars spiegelbeeld. Elke woning bestaat uit twee traveeën, enkel nummer 15 heeft nog een bijkomende travee die in de gevel afleesbaar is als trappenhuis. De vier lijstgevels hebben drie bouwlagen onder een gecombineerde bedaking. Op de uiterste woningen zijn twee cartouches waarop 'anno' en '1883' af te lezen is. De opeenvolging van de vier woningen met in totaal negen traveeën wordt 'Au prince de Condé' genoemd en is ook afleesbaar op een centrale naamsteen tussen de woningen op nummers 11 en 13.

(1) Nummers 9 en 15

Naast de extra travee die nummer 15 van nummer 9 onderscheidt, is ook de pui van beide woningen verschillend. Terwijl die van nummer 9 werd vernieuwd (zichtbaar als bouwspoor ter hoogte van de oorspronkelijke pui), werd die van nummer 15 bewaard. Deze bestaat uit drie schouderboogvensters die geritmeerd worden door eenvoudige pilasters met kapiteel waarop een houten kroon- en tandlijst draagt. De vernieuwde pui van nummer 9 is wellicht rond de jaren 1960 aangepast en heeft weinig erfgoedwaarde. De hoge arduinen plint gaat over in de omlijsting van het een drielicht raam en van de toegangsdeur in de woning. De grootte van de muuropeningen verwijst niet naar de compositie en maatvoering van de bovengelige vensters. De vernieuwde pui zorgt bijgevolg voor een verstoorde gevelordonnantie, niet alleen voor de woning zelf maar ook voor het geheel van eenheidsbebouwing (arduinen doorlopende plint wordt bijvoorbeeld ontkracht). Daarnaast werd het metselwerk van de nieuwe pui opgevoegd met een cementvoeg, die veel harder is dan een historische kalkhoudende voeg. De kleur van de bakstenen over de volledige woning ligt niet in lijn met de overige drie woningen.

Alle gevels worden gemarkeerd door gecementeerde muurbanden die de horizontale compositie en geleding van de vensters benadrukken. De vensters op de verdiepingen hebben een dubbele ontlastingsboog met diamantkoppen benut als sluitstenen en als consoles. De bogen zijn uitgewerkt in gesmoord metselwerk. Onder de vensters van de gelijkvloerse verdieping zien we een verwijzing naar paneelversiering uit dezelfde gekleurde bakstenen. Op de eerste verdieping zien we eveneens vensters met ontdubbeld bovenlicht. Drie geprofileerde muurankers met voluutdecoratie benadrukken de symmetrische opbouw. Op de bovenste verdieping zien we twee houten rechthoekige vensters. De twee segmentbogen boven de vensters staan los van de raamopeningen terwijl een secundaire boog met sluitsteen beide overkoepelt. De compositie van de ramen naar boven toe verloopt trapsgewijs. Een wit geschilderde kroonlijst op geprofileerde modillons en daklijst bekroont het geheel.

De derde travee van nummer 15 staat licht achteruit ingeplant ten opzichte van de linkse twee traveeën en sluit het rijtje van eenheidsbebouwing af. De ramen verspringen ten opzichte van die van de linkse traveeën, wat wijst op een achtergelegen trappenhuis. De doorlopende gecementeerde muurbanden zetten de krijtlijnen uit voor de raamopeningen in de inkomtravee. Elk raam is voorzien van een rollaag uit gesinterde bakstenen die doorloopt tot op de gecementeerde muurbanden. Onder de arduinen raamdorpels zien we decoratief metselwerk in de vorm van een rechthoek of een vaandel. Het raam tussen de eerste en tweede verdieping heeft een ontdubbeld bovenlicht. De voordeur rust op twee arduinen treden en heeft een onderpaneel met een diamantkop, een steeds terugkerend decoratie-element in de gevel. De kroonlijst heeft dezelfde opbouw als de rest van de woningen en zit op de hoogte van nummers 11 en 13.

(2) Nummers 11 en 13

De nummers 11 en 13 zijn symmetrisch ten opzichte van elkaar en hebben op elke verdieping twee getoogde of rechthoekige vensters met blind boogveld. Uitgezonderd de ramen op de tweede verdieping zijn het allen vensters met ontdubbeld bovenlicht. Bij woning 13 zien we nog het originele schrijnwerk inclusief authentiek deurbeslag. De begane grond is driedelig door de dubbele ramen langs weerszijden van de symmetrische voordeuren, ook met bovenlicht. De tweede en derde verdieping worden gescheiden door een fries met keramische tegels. Er zijn drie muurankers te zien met dezelfde vormgeving als bij woning 15. De rollaag bij de raamopeningen van de eerste verdieping zijn ook in gesmoorde baksteen maar lopen niet door. Het houten schrijnwerk van woning 13 lijkt origineler dan dat van woning 11. In de voordeur is namelijk opnieuw een diamantkop te zien en ook de geleding van de ramen accordeert met de naastgelegen woning op nummer 15.

afb. 129: De lijstgevels werden rijkelijk gedecoreerd door de vele verwerkingen van het bakstenen metselwerk.

afb. 130: De diamantkoppen komen in verschillende varianten terug. Bij nummer 5 (links) bleef de voordeur bewaard.

afb. 131: Het gelijkvloers van het negentiende-eeuwse hoekpand werd uitgewerkt als sokkel. Zicht vanuit de Volmolenstraat.

03.02.07 TWEE IDENTIEKE STADSWONINGEN (KLOOSTERSTRAAT 5-7)

De twee identieke enkelhuizen zijn in spiegelbeeld van elkaar opgebouwd en vormen een coherent geheel met de naastgelegen eenheidsbebouwing. Elke woning bestaat uit drie traveeën en drie bouwlagen onder een zadeldak. Twee cartouches op de gevels dateren de woningen met het jaartal 1880.

De bakstenen lijstgevels worden belijnd door natuurstenen lekdrempels en een relatief brede puilijst. Het voegwerk met knipvoegen lijkt in twee kleuren te zijn uitgevoerd. De bolvormige consoles van de gekoppelde rondboogvensters en de licht getoogde vensters met rollaag op de eerste verdieping keren op de gelijkvloerse en de bovenste verdieping terug, ze worden verbonden door een gecementeerde muurband. De arduinen plint is kwartrond geprofileerd. Onder de waterlijst zit een uitspringende paneelversiering in vaandelvorm. We zien een bakstenen druiplijst boven de rondboogvensters; bakstenen verzonken panelen onder diezelfde vensters; uitspringend metselwerk die dienst doen als console onder de raamdorpels van de tweede verdieping; diamantkoppen op het gelijkvloers en de derde verdieping; zeven uitgewerkte muurankers met dezelfde vormgeving als die van de naastgelegen eenheidsbebouwing. De vele details en decoraties in de bakstenen lijstgevel zorgen voor een levendig geheel.

De kroonlijst van woning 9 heeft een houten kroonlijst met gekartelde decoratie op eenvoudige klossen. Bij woning 11 zit de originele kroonlijst wellicht onder de nieuwere houten omkasting. Het ondergelegen overhoeks metselwerk wordt afgewisseld met natuursteen die het ritme van de gevelopbouw benadrukt. Een muizentand verbindt de rollagen van de vensters op de tweede verdieping met een bakstenen muurlijst.

De voordeur van woning 7 lijkt sterk op die van woning 11. Deze lijkt in combinatie met de ramen op de begane grond niet authentiek, in tegenstelling tot de rest van het schrijnwerk. Woning 5 lijkt al het houtwerk te hebben behouden, inclusief de voordeur met diamantkoppen en het authentieke deurbeslag met gietijzeren decoratie voor een beglaasd paneel. De deur van woning nummer 7 heeft een oorspronkelijk kozijn, kalf en bovenlicht maar heeft een aangepast deurblad. De smeedijzeren trekbel bleef wel bewaard. De ramen van de gelijkvloerse verdieping van nummer 7 zijn dan weer ouder dan die van nummer 5 (zie glasroeden onderaan voor bijkomende verfraaiing). De buitenluiken zijn niet origineel in de gevel, wellicht waren dit de vroegere binnenluiken.

03.02.08 HOEKWONING KLOOSTER- EN VOLMOLENSTRAAT (KLOOSTERSTRAAT 1-3)

Dit negentiende-eeuwse hoekhuis met vernieuwde T-vensters bestaat uit twee keer drie traveeën met een afgeschuinde inkomtravee tussen. Het gebouw bestaat uit drie bouwlagen onder een gecombineerd zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. De lichtgrijze bepleistering met imitatiebanden en de doorlopende hoge arduinen plint met uitsneden rond de muuropeningen, geven vorm aan de gelijkvloerse verdieping als sokkel, wat nog extra wordt benadrukt door het bossagewerk. Enkel op de eerste verdieping van woning nummer 3 zijn er ook imitatiebanden te zien, de rest van de gevel is vlak bepleisterd. Doorlopende pilasters flankeren woning nummer 3. Trapsgewijs gaan deze bovenaan over in de houten kroonlijst. Het brede venster op de gelijkvloerse verdieping van woning nummer 3 is een aanpassing uit 1937. De middelste travee aan de Volmolenstraat springt als een verbrede pilaster licht uit, wellicht was dit vroeger een inkomtravee te zien aan de deuruitsnede en arduinen trap in de plint. De muuropeningen zijn rechthoekig en strak. Ze zijn voorzien van arduinen lekdrempels die op de tweede en derde bouwlaag doorgetrokken worden tot cordonlijst.

afb. 132: Zicht op de beschermde burgerwoningen vanuit de Volmolenstraat en de Kloosterstraat.

afb. 133: Overgang tussen woning nummer 64 en 66 met zichtbaar bouwspoor (zie stroomlaag).

afb. 134: Deurtravee met oorspronkelijk dakvenster.

03.02.09 TWEE BURGERWONINGEN AAN DE VOLMOLENSTRAAT (VOLMOLENSTRAAT 64-66)

De twee beschermde zeventiende-eeuwse burgerhuizen in de Volmolenstraat waren eigendom van de Zwartzusters voor ze werden aangeslagen door de Fransen in 1798 en openbaar verkocht. De twee gelijkaardige breedhuizen tellen elk vier traveeën en bestaan uit twee bouwlagen onder een zadeldak bedekt met (mogelijk asbesthoudende) leien. Het linkse aandak met schouderstukken bij nummer 66, dat wordt beschreven door Onroerend Erfgoed, kon niet ter plaatse worden vastgesteld.

Beide gevels zijn verankerde, bakstenen lijstgevels met verkleinende ordonnantie. De bakstenen dragen sporen van een verwijderde pleister- of kaleilaag. De originele muuropeningen werden aangepast: de zichtbare rollaag vormt een bouwspoor van licht getoogde ramen. Bouwsporen ter hoogte van het midden van de ramen laten zien dat deze aanvankelijk natuurstenen kruisvensters waren. De huidige rechthoekige vensters in een beschilderde omlijsting zijn negentiende-eeuws met bijzonder veel mondgeblazen glas. Dit glas zit ook in de zolderluiken. Op de gelijkvloerse verdieping zijn de houten kruiskozijnen met kwarthol beloopt: bij nummer 66 werden de originele geklampte luiken bewaard. Op de verdieping zijn sporen van negblokken te zien.

De gevels hebben beide een negentiende-eeuwse (mogelijk zelfs oudere) opgeklampte deur met authentiek beslag tussen pilasters met lijstkapiteel op neuten. Een entablement met blinde fries en brede geprofileerde waterlijst bekroont de deur. Een arduinen plint met recente muurroosters loopt door over de lengte van de twee gevels. Enkele storende elementen zoals straatverlichting en -signalisatie, bekabeling ten PVC regenafvoerpijpen ontsieren de gevel.

De houten kroonlijst draagt op eenvoudige modillons. De twee oorspronkelijke dakkapellen in de inkomtravee zijn bepleisterd en hebben een rondboogzolderluik. Het voormalige laadplatform werd bij nummer 64 opgemetseld met een ogenschijnlijk erg harde cementvoeg. Bij nummer 66 zien we op dezelfde plaats een simpele afdekplaat. Het puntgeveltje van de dakkapellen staat op schouderstukken en heeft een overhoeks topstuk: een typisch zeventiende-eeuws element voor de provincie Antwerpen.

afb. 135: de natuurstenen omlijsting bleef deels bewaard. Bouwspoor van verdwenen ijzeren bindroedes.

afb. 136: Beeld van de voorgevel en zicht vanuit de Volmolenstraat naar de Gasthuisvest toe met aan de rechterzijde het Hof Van Holland.

afb. 137: Sporen van een wigvormig ontlastingssysteem boven de vensters op de eerste verdieping. Achtergevel gezien vanuit de private tuin.

afb. 138: Voor- en achtergevel van nummer 70. Het tuinpaviljoen staat op het perceel van de woning ernaast (Hof van Holland).

03.02.10 STADSWONING HOF VAN HOLLAND (VOLMOLENSTRAAT 68)

Net zoals de naastgelegen burgerhuizen was ook het Hof van Holland eigendom van de Zwartzusters voor het werd aangeslagen door de Fransen aan het einde van de achttiende eeuw. Rond 1854 diende het huis als logementshuis en werd het 'Hof van Holland' genoemd.

De kern van de woning gaat terug tot in de zeventiende eeuw maar doorheen de jaren onderging ze verschillende aanpassingen en verbouwingen. Aan de straatkant telt het breedhuis vier traveeën en twee bouwlagen onder een zadeldak, bedekt met mechanische pannen. De dakkapellen werden vernieuwd en passen weinig in het historisch karakter van het pand, hetzelfde geldt voor de vernieuwde kroonlijst (mogelijk gaat de originele kroonlijst hieronder schuil). De verankerde lijstgevel bestaat uit opgaand metselwerk in kruisverband. De horizontale, zandstenen muurbanden gaan over in de lateien van de raamopeningen. De zichtbare negblokken duiden op de vroegere aanwezigheid van kruisvensters. Hoewel deze kruiskozijnen werden aangepast, worden de huidige rechthoekige ramen nog steeds omkaderd door kwarthol geprofileerde rechtstanden van zandsteen. Net zoals bij de nummers 64-66 bleven de rollagen van de originele vensters bewaard. De arduinen latei en lekdrempel werden vernieuwd. De inkomdeur is een negentiende-eeuwse aanpassing: de rechthoekige deur met bovenlicht heeft een arduinen omlijsting op neuten onder een geprofileerde deurbekroning. Boven de vensters op de eerste verdieping zijn sporen van een wigvormig ontlastingssysteem te ontwaren. De arduinen plint loopt tot aan de rechthoekige vensters op het gelijkvloers, de raamdorpels gaan optisch mee in de plint.

De geknikte en verankerde achtergevel is net als de voorgevel gemetseld in kruisverband en heeft dezelfde zandstenen muurbanden en omkadering van de raamopeningen, met opnieuw traditionele, houten kruiskozijnen met een roede in het midden van de openslaande vleugels en zandstenen negblokken. Op de gelijkvloerse verdieping zien we opnieuw bouwsporen van originele kruiskozijnen. De originele steigergaten werden dichtgemaakt maar zijn nog duidelijk afleesbaar in de gevel. De eerste verdieping is in tegenstelling tot de begane grond wel zichtbaar van op de straat, net als de centrale dakkapel met ingewerkt overhoeks topstuk. De dakkapel bevat een rechthoekige raam met vierkant bovenlicht, beide omkaderd met zandsteen. De geprofileerde latei die de ramen scheidt rust op kleine consoles. De houten kroonlijst is uitkragend op geprofileerde modillons.

In de tuin en aanpalend aan de kant van de Gasthuisvest staat een huidig bepleisterd tuinpaviljoen. De muurankers tonen dat het oorspronkelijk (voor de restauratie in de jaren '70) een verankerd bakstenen paviljoen was. Het gebouw dateert uit het midden van de negentiende eeuw. In dezelfde periode werd de stadsgracht ter hoogte van de Volmolenbrug versmald waardoor de woningen op een afstand (de huidige ommuurde tuinen) van het water kwamen te liggen. Op de afgekante hoeken staan pilasters die overlopen in een doorgetrokken fries met casementen. Op elke zijde zit een rondboogvenster met diefijzers en een arduinen dorpel met druipneus onder een doorgetrokken kroonlijst.

03.02.11 NEGENTIENDE-EEUWSE HOEKWONING(EN) (VOLMOLENSTR. 70-72)

(1) Woning op nummer 70

De verbouwde woning op het nummer 70 bestaat uit twee traveeën en drie bouwlagen onder een zadeldak, bedekt met leien. De bepleistering met schijnvoegen die we ook zien bij nummer 72 zijn nog steeds zichtbaar maar werden wit overschilderd. Boven de muuropeningen is het wigvormig ontlastingssysteem weergegeven in het pleisterwerk. Op de verdiepingen zit vernieuwd aluminium schrijnwerk met gelijkaardig uitzicht als het houtwerk bij woning 72. Op de gelijkvloerse verdieping werd de deuropening versmald maar de oorspronkelijke opening en bepleisterde negge werden bewaard. De bepleisterde plint loopt tot aan de onderkant van de arduinen raamdorpel. De houten bakgoot op klossen werd ook wit geschilderd.

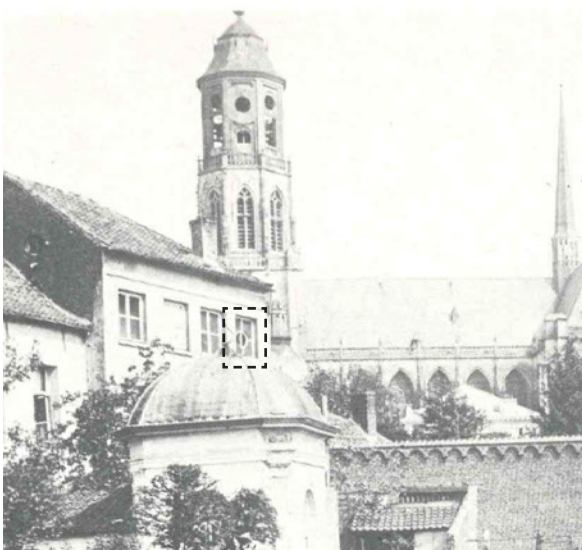
De gevel aan de kant van de Gasthuisvest heeft door de verschillende ingrepen enkel een beeldondersteunende erfgoedwaarde. De authentieke verankerde bakstenen gevel is enkel nog afleesbaar door de muurankers die bewaard bleven. Het mansardedak met driedelig raam is een recente aanpassing, waardoor de oudere dakvorm (eerst tentdak op Het Donderhuys, daarna lessenaarsdak) moeilijk afleesbaar is. De opstand aan de zijde van woning nummer 68 contrasteert in vormgeving en materiaal met het naastgelegen monument. Het hellend dak bedekt met (wellicht asbesthoudende) leien is zichtbaar van op straat.

afb. 139: Voorgevel van nummer 72 in de Volmolenstraat.

afb. 140: Zicht op de gevels zijde Gasthuisvest.

afb. 141: Beeld van de Volmolenbrug voor 1910. De ellipsvormige ramen van het hoekhuis zijn ingewerkt in de vernieuwde rechthoekige raamopeningen. ©Lier in oude prentenkaarten, Art. Lens en J.Mortelmans (links) en Gids voor oud Lier, A. Lens en J. Mortelmans (rechts)

De Gasthuisvest omstreeks 1900 met de vestgracht

(2) Woning op nummer 72

Het sterk vervuilde hoekhuis heeft een gelijkaardige opbouw en geleding als de naastgelegen woning die hiervoor werd besproken. Het pand bestaat uit drie traveeën langs de straatkant en heeft drie bouwlagen onder een deels afgewolfd zadeldak bedekt met Vlaamse pannen. In de eerste travee werden alle drie de raamopeningen dicht gemetseld, alsook het bovenste raam in de uiterste travee. De deur met bovenlicht zit centraal en heeft een arduinen trede. Het houten schrijnwerk werd bewaard. De sterke verontreinigde toestand en de straatverlichting in opbouw ontsieren de gevel. Op het gelijkvloers loopt de gevel uit op een bakstenen tuinmuur die de hoek omgaat tot aan het tuinpaviljoen van woning nummer 68. De zijgevel langs de kant van Gasthuisvest heeft vier rechthoekige ramen op de tweede verdieping. Twee ellipsvormige ramen in de uiterste travee op de eerste en tweede verdieping dateren wellicht van voor de negentiende-eeuwse aanpassingen en vormen samen met de twee muurankers de waardevolste elementen van de gevel.

03.03 LIJST MET ERFGOEDKENMERKEN

'Erfgoedkenmerken hebben betrekking op de historische structuur. Zij vormen de structurele componenten van het beschermde stadsgezicht die de eigenheid ervan bepalen en die de waarden vormen die aan de grondslag liggen van de bescherming. Onder structuur wordt de (ruimtelijke) samenhang van zowel het bebouwde als het niet bebouwde gebied, en hun onderlinge relatie(s) verstaan én hun historische ontwikkeling. De structurele componenten slaan op wegen- en wegenpatronen, verkavelingspatronen, perceelindeling, schaal van de open ruimte en de verhouding ervan tot de bebouwde ruimte, kavelvorm en -grootte, rooilijn, maaiveldhoogte, bouwhoogte, gabarit, schaal, plaats, dichtheid en situering van de bebouwing.'

- EK 1 De vormen, zichtlijnen en assen van de open en bebouwde ruimtes en hun onderlinge relaties**
- EK 2 De leesbaarheid van historische waterlopen in de architectuur (tuinpaviljoen) en stratenpatroon**
- EK 3 Het Donderhuys als historisch relict van de eerste stadsomwalling**
- EK 4 De nog afleesbare structuur van de historische percelen**
- EK 5 De beslotenheid van de straten die de Gasthuisvest verbinden met de Werf en het Zimmerplein**
- EK 6 De twee kapellen aan weerszijden van de Deensestraat (al sinds de vijftiende eeuw locatie van de kloostergemeenschap van de Alexianen en de Zwartzusters)**
- EK 7 De grote samenhang tussen de negentiende-eeuwse stadswoningen in de Kloosterstraat**
- EK 8 De afwisseling tussen bepleisterde gevels en gevels met een levendig bak- en natuursteengebruik**
- EK 9 Waardevolle bouwsporen die de evolutie tonen van zeventiende-eeuwse bebouwing met negentiende-eeuwse aanpassingen**
- EK 10 Het kanunnikenhuis als zeldzaam voorbeeld van Belgische rococo-architectuur**

03.04 LIJST MET ERFGOEDELEMENTEN

'Erfgoedelementen zijn de samenstellende componenten met cultuurhistorische waarde van het beschermde stads- of dorpsgezicht en moeten als dusdanig visueel herkenbaar zijn. Ze vormen samen het beeld van het stads- of dorpsgezicht en bestaan onder meer uit gebouwen, beplantingen, omheiningen, bruggen, straatnaamborden, bestrating,..., ook de beschrijving van het gebruikte materiaal en de detaillering ervan (materialen, kleurpalet, gevelafwerkingen, schrijnwerk, aard van de groenaanplantingen,...) moeten in de lijst worden opgenomen.'

03.04.01 MACRONIVEAU

- EE 1 **De overgang van een open parkeer- en parkgebied op de Gasthuisvest, tot de beslotenheid van de straten in het beschermde dorpsgezicht**
- EE2 **De landschappelijke overgang tussen de besloten kloostertuin van de Zwartzusters en het park aan het voormalig Jezuïetenklooster**
- EE 3 **De kapeltoren van het oude Alexianenconvent als landmark, in de schaduw van de Sint-Gummaruskerk**
- EE 4 **De subtiele verwijding van de straat ter hoogte van de toegangstravee van het Zwartzusters, de afgeschuinde pronkgevel van de Colibrant en de geknikte gevel van het kanunnikenhuis**
- EE 5 **Het perspectivistisch zicht op de monumenten binnen het beschermde stadsgezicht**
- EE 6 **De historische kerkwijk wordt nog steeds vertegenwoordigd door de bijzondere samenkomst van voormalige kloostergebouwen, de U-vormige kloostervleugels van het wartzustersklooster met aansluitende tuinmuur als bouwblok binnen de onderzoekssite**
- EE 7 **Bouwfases en type gebouwen vertellen over een meer algemene evolutie van de stadsgeschiedenis**

03.04.02 MESONIVEAU

- EE 8 **Zichtbare achtergevels van de beschermde woningen in de Volmolenstraat vanop de straat**
- EE 9 **Omsloten kloostertuinen, afgebakend met metselwerk tuinmuren of nieuw hekwerk**
- EE 10 **De terugkerende dakkapellen op de voornaamste zichtassen**
- EE 11 **De directe aansluiting van de gebouwen op de straat, met plint in de straatgevels (Zwartzusters: alternatieve vormgeving van straat- en tuingevels)**
- EE 12 **Het contrast tussen doorlopende kloostervleugels en de repeterende ritmiek van de stadswoningen**
- EE 13 **Het contrast tussen de religieuze architectuur van de kerk (neogotiek) en de negentiende-eeuwse architectuur van de woningen**

03.04.03 MICRONIVEAU

- EE 14 **Bouwgehelen, representatief voor hun typologie, bouwstijl en materiaalgebruik**
- EE 15 **Gaaf bewaarde configuratie voorgevels**
- EE 16 **Bouwsporen, de afleesbaarheid van verschillende bouwfases**
- EE 17 **Fraaie geveldecoraties uit metselwerk**
- EE 18 **Elementen die het metselwerk verlevendigen, waaronder natuurstenen ornamenten, keramische tegels, kroonlijsten, smeedwerk, enzovoort**
- EE 19 **Sporadisch bewaard historisch schrijnwerk. Het schrijnwerk is stilistisch en constructief kenmerkend voor de periode waarin het werd geplaatst en soms nog voorzien van origineel en waardevol beslag**
- EE 20 **Het typische, ambachtelijk vervaardigde, oude glas in het houten schrijnwerk.**
- EE 21 **Dakbedekking met natuurleien of Vlaamse pannen**
- EE 22 **Dakkapellen en oude dakvlakvensters**
- EE 23 **Klein erfgoed zoals (sporen van) trekbellen, voetschrapers, oude verluchttingsroosters,...**
- EE 24 **Houten gevelelementen waaronder kroonlijsten, bakgoten, enzovoort**
- EE 25 **Smeed- of gietijzeren gevelonderdelen, waaronder gevelankers, diefijzers, verluchttingsroosters, enzovoort**

03.05 ZEN-ERFGOED

03.05.01 BOUWKUNDIG

(1) Negentiende-eeuws tuinpaviljoen Hof van Holland

Het tuinpaviljoen werd mee opgenomen in de bescherming van het Hof van Holland in 1992. In 2007 werd een onderhoudspremie toegekend aan de eigenaars van Volmolenstraat 68, ter herstel van het dak van het tuinpaviljoen. In de goedkeuring van de aanvraag wordt het gebouwtje benoemd als ZEN-erfgoed.

Het tuinpaviljoen is een architecturale getuige van de historische oever waarop het oorspronkelijk werd gebouwd. In de huidige configuratie (de stadsgracht werd gedempt en de zone van de Gasthuisvest werd verhard) is deze historische setting nog amper afleesbaar. Het tuinpaviljoen speelt een belangrijke rol in de verwijzing naar historische waterlopen, zoals we ze tegenkomen in steden als Brugge. Aangezien het paviljoen geen economisch nut meer heeft, maar toch belangrijk is voor de erfgoedwaarde van het Hof van Holland en het aanzicht van de Volmolenstraat, wordt vooropgesteld dit element op te nemen als ZEN-erfgoed.

afb. 142: Aanduiding ZEN-monumenten.

Kerck:
hof

celle Broeders

Sewent
Susters

n°. 9.

Wolmolen

HOOFDSTUK 04

BESCHRIJVING VAN DE ERFGOEDWAARDEN

- Hoge erfgoedwaarde
- Positieve erfgoedwaarde
- Ondersteunende erfgoedwaarde
- Geen erfgoedwaarde

EXTERIEUR: GEVELS, DAKEN, BOUWKUNDIGE ELEMENTEN EN TUINEN

04.01 ERFGOEDWAARDEN IN DE BESCHERMINGSBESLUITEN

04.01.01 BESCHERMD MONUMENT KANUNNIKENHUIS

Het Kanunnikenhuis gelegen te Lier (Kloosterstraat 17) werd bij MB beschermd als monument, overeenkomstig de bepaling van de wet van 7 augustus 1931 vanwege zijn algemeen belang. De bescherming werd opgenomen in het besluit nummer 965 van 13 mei 1976.³⁴ Er werd geen concrete motivering geformuleerd in het besluit.

(1) Historische waarde

De rijke geschiedenis van dit monument is zowel terug te vinden in de bouwgeschiedenis van het pand als in de maatschappelijke ontwikkelingen die gereflecteerd worden in de materialiteit van het gebouw. Het Kanunnikenhuis is verbonden met de geschiedenis van diverse personen en instellingen. Ettelijke decoratie-elementen in de gevel verwijzen bovendien naar de oorspronkelijke eigenaar van het gebouw. Zo verbindt het monogram in het smeedwerk de rococovormgeving met een religieuze betekenislaag. Bovendien vertelt de woning een bijzonder verhaal over de geschiedenis van de monumentenzorg op zich. In 1975 werd het namelijk door de huidige eigenaars aangekocht en als eerste beschermd monument binnen de stad Lier gerestaureerd en opgewaardeerd.

(2) Artistieke waarde

Het kanunnikenhuis heeft een omvangrijke artistieke waarde omwille van de fraaie uitwerking van het architecturale concept, dat getuigt van vakmanschap en begaafdheid van de ontwerpers en uitvoerders. De betekenis van deze artistieke waarde ligt in de verschijningsvorm van de woning zelf. De woning is namelijk een zeldzaam voorbeeld van Belgische rococo-architectuur.

04.01.02 BESCHERMD MONUMENT TWEE BURGERWONINGEN AAN DE VOLMOLENSTRAAT

Drie woningen gelegen aan de Volmolenstraat (nummers 64, 66 en 68) werden ook bij MB beschermd als monument, vanwege het algemeen belang gevormd door historische en artistieke waarde. De bescherming werd opgenomen in het besluitnummer 2426 van 8 mei 1992.³⁵ De drie woningen werden samengenomen onder het nummer 37 binnen het beschermingsbesluit 'Geografisch pakket Lier'. Er werd geen concrete motivering geformuleerd in het besluit.

(1) Historische waarde

De twee burgerwoningen (nummers 64-66) bevatten een zeventiende-eeuwse kern die nog steeds leesbaar is via bouwsporen in de gevel. Enkele bijzondere elementen in de voorgevel verwijzen naar historische gebruiken: zo zijn er sporen van een trekbel te zien, Franse huisnummerschilderingen, bevestigingen om een vlaggenstok te monteren, een dakkapel met luik om goederen vanuit de straat rechtstreeks op zolder te transporteren, enzovoort. De historische waarde zit vervat in deze historische elementen die vandaag nog steeds deel uitmaken van het ensemble van de burgerwoningen.

(2) Artistieke waarde

De twee burgerwoningen zijn opgevat als een eenheidsbebouwing met een identieke gevelopbouw, getuigend van een hoge artistieke kwaliteit. De ritmering van de raam- en deuropeningen met blokomlijsting, het donker geschilderde negentiende-eeuwse schrijnwerk en de bepleisterde dakkapel met overhoeks topstuk maken allen deel uit van de hoogwaardige architecturale uitwerking.

³⁴ OE, *Ministerieel Besluit 965, Kanunnikenhuis Lier*, 1.

³⁵ OE, *Ministerieel Besluit 2426, Stadswoning Hof van Holland Lier*, 1.

04.01.03 BESCHERMD MONUMENT HOF VAN HOLLAND

(1) Historische waarde

Deze woning kent eenzelfde bouwgeschiedenis als de naastgelegen burgerwoningen maar heeft nog heel wat architecturale kenmerken die afkomstig zijn van de oorspronkelijke bouwfase uit de zeventiende eeuw. Over drie bouwlagen heen werden de natuurstenen buitenwanden van het Donderhuys bewaard. De muren werden volledig geïntegreerd in nummers 68 en 70, maar de achtergevel van nummer 70 valt nog volledig samen met de zuidoostelijke buitenmuur van de voormalige vestingstoren, ondanks dit niet meer leesbaar is in de gevel door de bepleistering en het aangepaste mansardedak.

Het tuinpaviljoen vormt een belangrijke architecturale getuige van de ligging van het pand aan het water. Na het versmallen van de stadsgracht werd de vrijgekomen grond bij de woningen gevoegd en werd de woning opnieuw verbonden met het water via het paviljoen met typisch negentiende-eeuwse uitzicht.

(2) Artistieke waarde

Hoewel het pand meermaals verbouwd werd, zijn er nog heel wat elementen terug te vinden in de gevel die verwijzen naar de karakteristieke zand- en baksteenarchitectuur waarin het gebouw oorspronkelijk opgetrokken was. Met name de horizontale belijning van de speklagen, de negblokomlijstingen en de steigergaten - weliswaar dicht gemaakt - bleven goed bewaard. Deze historische relictten verwijzen naar de kenmerkende architecturale vormgeving en generen tegelijkertijd inzicht in de historische bouwtechnieken die gebruikt werden bij de bouw van dit pand. Eveneens waardevol is de gaaf bewaarde symmetrische gevelopbouw met ritmische deur- en raamopeningen. Ook het tuinpaviljoen is een waardevolle toevoeging voor de artistieke waarde van het geheel. De beeldwaarde ervan werd goed bewaard en versterkt het historische straatbeeld van negentiende-eeuwse toevoegingen of aanpassingen op de bebouwing die teruggaat tot de zeventiende eeuw.

04.01.04 GEHEEL VAN STRAATGEVELS EN AANSLUITENDE BEDAKING

(1) Historische waarde

Het stadsgezicht is in zijn geheel waardevol omwille van het belang van dit bouwblok voor de stadsgeschiedenis van Lier. Veel structuren van percelen en wegen die deel uitmaken van deze site, zijn terug te brengen tot het primitief kadaster of nog vroeger tot de Ferrariskaart en zelfs de oudst bekende kaarten van Lier. De historische waarde situeert zich niet alleen op macroniveau, maar ook op gebouwniveau: historische waardevol zijn de kloostergebouwen met kapel en de negentiende-eeuwse stads- en burgerwoningen, soms met een oudere kern. Niet alleen deze bebouwing, maar ook diverse historische objecten zoals de tuinmuren en de markante, oude bomen dragen bij tot de historische waarde van dit stedelijk bouwblok.

(2) Esthetische waarde

De esthetische waarde van het beschermde stadsgezicht situeert zich vooral in de fraai bewaarde stedelijke structuur en architectuur van straten met stadswoningen, het statige zwartzusterklooster en de bewaard gebleven neogotische gebouwen van het Alexianenconvent. De omsloten tuinen van de kloosters bleven bewaard. De kloosters (inclusief Jezüetenklooster) maken deel uit van de historische kerkwijk, in de schaduw van de imposante Sint-Gummaruskerk. De weinige nieuwbouw die werd gebouwd of voorzien binnen het onderzoeksgebied werden telkens getoetst aan hun inpassing binnen het historische straatbeeld, waardoor de belevings- en ensemblewaarde van het bijzonder fraaie samenspel aan bouwstijlen grotendeels bewaard bleef.

04.02 SWOT

(1) Sterktes

- goed bewaarde historische structuur (zowel stratenpatroon als verwijzingen naar gedempte waterlopen)
- gaaf bewaarde en onderhouden gebouwen en bijhorende bouwkundige elementen (tuinmuren, smeedwerk,...)
- weinig leesbare maar uitzonderlijk goed bewaarde site van het Donderhuys
- historische bouwfases van de meeste gebouwen zijn nog afleesbaar
- besloten wandelroute van de Gasthuisvest richting de Grote Markt
- link met ander beschermd erfgoed (beschermd stadsgezicht en monument Jezuitenklooster ook deel van kerkwijk)

(2) Zwaktes

- bestrating weinig historisch correct qua materialisatie (op beeldmateriaal uit de jaren 1970 is een gelijkaardig wegprofiel met smalle stoep te zien maar in plaats van geplaveid bestaat de bestrating uit kasseien)
- weinig uitnodigende gevels van de woningen aan de Volmolenstraat ten aanzien van de Gasthuisvest (achterkanten)
- aangetaste pui in voorgevel stadswoning Kloosterstraat 9
- groene restruimte op hoek van afgebroken vleugel Alexianenconvent als gemiste kans (weinig uitnodigend)
- nieuwe voorzetgevel van kapel celledbroeders vormt geen geschikt einde van historisch bouwblok
- beeldverstorende elementen (straatverlichting, recente bakstenen bijgebouwen in kloostertuin,...)

(3) Kansen

- mogelijkheid tot verbeteren doorwaadbaarheid van de site: historische Tuynstraetje opnieuw ingebruiknemen
- potentieel van de groene restruimte ter plaatse van afgebroken kloostervleugels in de Deensestraat
- leesbaarheid historisch relict (Het Donderhuys) vergroten
- inzetten op poortwerking ter hoogte van Volmolenbrug van weleer
- historisch onderzoek als aanknopingspunt om opnieuw water te brengen in het straatbeeld
- veel kansen voor traag verkeer, doorwaadbaarheid
- een duurzaam en uniform beheer van de stadswoningen en kloosters
- herbestemming van het Zwartzustersklooster
- de site (begrenzing van dit beheersplan) verbinden met de ruimere omgeving en aanpalend erfgoed

(4) Bedreigingen

- de site van Het Donderhuys is heel waardevol, maar niet beschermd
- de negentiende-eeuwse hoekwoningen aan de Volmolenstraat als norm voor nieuwbouw of verbouwing: kritisch onderzoek nodig ten aanzien van site Het Donderhuys
- storende verbouwingen (mansardedak bij achtergevel Volmolenstraat 70 of aangepaste pui Kloosterstraat 9)

HOOFDSTUK 05

VISIE OP TOEKOMSTIG BEHEER

05.01 VISIE OP HET BEHEER

Om de intrinsieke waarden van dit stadsgezicht voor de toekomst te bewaren en te herwaarderen, worden in dit hoofdstuk concrete beheersdoelstellingen geformuleerd. Deze doelstellingen worden opgesteld in functie van de eerder onderzochte erfgoedelementen, -kenmerken en –waarden. Ze vormen een instrument om de geplande werken te evalueren en zijn tevens een neutraal referentiekader dat door alle partijen die bij het beheer van de gebouwen betrokken zijn, als leidraad kan worden gebruikt. Uit de doelstellingen worden een aantal maatregelen herleid, die in hoofdstuk 6 zullen resulteren in een lijst der werken.

INLEIDING

De basisbeginselen in deze visie zijn steeds het **behoud en herstel van de gebouwen, tuinen en openbaar domein met respect voor de erfgoedwaarden en *genius loci***. Of een gebouw nu gerestaureerd, gerenoveerd of gereconstrueerd wordt: dit moet steeds gebeuren met kennis van de voorgeschiedenis en bouwhistorische waarde. Een gebouw moet daarnaast periodiek onderhouden worden om gebreken en vervolgschade te voorkomen.

ZWARTZUSTERSKLOOSTER

Naast de geplande **renovatiewerken**, zorgen de verwerving door de stad en de herbestemming tot scholenvleugel van het zwartzustersklooster, voor nieuwe **opportuniteiten op stedenbouwkundig vlak**. De oude rechtstreekse verbinding tussen de Volmolenstraat en de Sint-Gummaruskerk kan worden hersteld, in aanvulling op de bestaande servitudeweg van de pastorie die de tuin van het Jezuïtenklooster verbindt met het Kardinaal Mercierplein. De bijkomende verbinding zou de **doorwaadbaarheid voor traag verkeer** in de omgeving bevorderen. Wél moet er gewaakt worden over de **beslotenheid van de kloostertuin**. De openingen in de tuinmuren moeten weldoordacht worden gemaakt. Een gepaste tuinaanleg met strategische groene buffers kan ervoor zorgen dat de verschillende gebruikers (passanten, logies van het cultuurhostel Bedmuzet, gebruikers van de stadsdiensten in de gerenoveerde kloostervleugels,...) hun eigen weg en plek vinden in de tuin.

OUDE ALEXIANENCONVENT

De bewaarde gebouwen van het Alexianenconvent worden tegenwoordig gebruikt door de stedelijke bibliotheek en aanhorige activiteiten: de eens besloten tuin werd heraangelegd en vormt een bijzonder gewaardeerde leesplek terwijl de kapel dienst doet als cultuurcentrum met allerlei tijdelijke programmaties. Deze **publiek waardevolle werking met respect voor de eigenheid van de gebouwen** wordt aangemoedigd. Binnen het onderzoek van dit beheersplan werden echter ook enkele verbeterpunten aangestipt: zo kunnen bijvoorbeeld de bereikbaarheid en leesbaarheid verbeterd worden. Tijdens de vergaderingen met de stadsdiensten werd aangegeven dat - ondanks de erg centrale ligging - de weg naar de bibliotheek meer dan eens niet wordt gevonden.

Daarnaast draagt de **groene restruimte** in de bocht van de Deensestraat **meer potentieel in zich dan tegenwoordig wordt benut**. Zonder de beslotenheid van de leesplek aan de bibliotheek te verstoren, zou hier een waardevol ‘tussen’ kunnen gecreëerd worden: een ruimte, constructie of groene oase die zowel waarde heeft voor de straat, als voor activiteiten van de stedelijke bibliotheek. Deze aanbeveling sluit aan op het beter leesbaar maken van de oude vleugels van het convent die werden afgebroken. De nieuwe kopse gevel vóór de kapel is een referentie naar het silhouet van de afgebroken vleugels. Deze zou meer ruimtelijk mogen gemaakt worden zodat deze meer betekenis krijgt, zowel op vlak van historische reconstructie als van eigentijdse (semi-)publieke ruimte. Een meer geschikte groenaanleg kan bovendien een **groter gebruiksnut en botanische waarde** geven aan de groene restruimte.

ALGEMENE VISIE OP PARTICULIERE WONINGEN BINNEN HET STADSGEZICHT

Algemeen moet **de globale stedenbouwkundige context behouden en indien mogelijk verbeterd** worden. Enkele historisch waardevolle panden of aanzichten werden in het recente verleden al door een aantal te betreuren ingrepen verstoord (zie mansardedak bij Volmolenstraat 70 of de aangepaste pui bij Kloosterstraat 9). Dit moet in de toekomst zeker worden vermeden.

De eenheid van de negentiende-eeuwse stadswoningen in de Kloosterstraat moet worden gewaarborgd: een **geïntegreerde aanpak bij aanpassingen of restauraties** is aan te bevelen. Enkele panden binnen de eenheidsbebouwing kregen tijdens renovatiewerken bijkomende dakvlakopeningen. Het is echter belangrijk de historische pannen of leien bedaking zo gaaf mogelijk te houden. Het plaatsen van dakkapellen en dakvlakvensters moet dus zeer beperkt blijven en steeds afgewogen worden aan de zichtbaarheid van op de publieke straat.

De geklasseerde woningen binnen de onderzoekssite worden door de eigenaars goed onderhouden, dit **nauwgezet beheer** moet te allen tijde worden verzorgd en voortgezet om de erfgoedwaarden van de bijzondere woonsten te bewaren. De aansluiting bij Monumentenwacht wordt ten zeerste aangeraden. Voor de hoekpanden in de Volmolenstraat volgt een meer gedetailleerde beschrijving in functie van het geïntegreerde Donderhuys.

SITE VAN HET DONDERHUYS

Tijdens de opmaak van dit beheersplan werd duidelijk dat er op de locatie van de hoekwoning in de Volmolenstraat (nummer 72) onlangs een nieuwbouw project werd vergund. De vormgeving van het nieuwe appartementsgebouw leunt erg aan bij het huidige negentiende-eeuwse uitzicht. Het bestaande volume van drie bouwlagen wordt in het vergunde ontwerp doorgetrokken over heel de perceelsoppervlakte: de zone die omstreeks 1860 vrijkwam na het versmallen van de stadsgracht wordt opgetrokken van één bouwlaag (niet zichtbaar vanop straat) naar drie bouwlagen. De hoofdingang van de nieuwbouw wordt aan de kant van de Gasthuisvest voorzien.

Het nieuwbouwproject zal het uitzicht van de hoekpanden aan de Volmolenstraat als 'achtergevel' verbeteren. Het karakteristiek negentiende-eeuwse straatbeeld wordt versterkt en er wordt een meer nadrukkelijke hoek gemaakt tussen de Gasthuisvest en de Volmolenstraat, wat past binnen het idee om de **poortwerking van de Volmolenstraat** (ter hoogte van voormalige Volmolenbrug) te suggereren.

Wél wordt de historische bouwlijn verstoord. Het vergunde gebouw springt uit ten opzichte van de naastgelegen gevels en zet zich in lijn met het bewaarde tuinpaviljoen enkele meters verder. De verwijzing naar de **historische oever** verliest hierdoor potentieel. De naastgelegen gevel van nummer 70, met achtergelegen buitenmuren van Het Donderhuys, komt bovendien in de schaduw te liggen. Dit bemoeilijkt de **articulatie van het uitzonderlijk waardevolle relict dat Het Donderhuys** vormt. Het wordt ten zeerste aangeraden om in de toekomst **de bijzondere waarde van Het Donderhuys niet uit het oog te verliezen**. De ruimtelijke entiteit van de veertiende-eeuwse toren, het rechthoekige grondplan en de massiviteit van het gebouwde dient te allen tijde te worden bewaard en/of gesuggereerd.

De herwaardering van de (resten van de) toren kan worden bevorderd door een uitzondering op de geldende stedenbouwkundige regels in te bedden. Een klein **RUP op schaal van het gebouw** kan een aantrekkelijk kader vormen voor investeringen van de particuliere eigenaar of van de Stad Lier zelf, indien deze zelf de regie in handen neemt en eigenaar wordt. Binnen dit kader kan er een **markant en hedendaagse interpretatie** gemaakt worden van het eens monoliete torengebouw aan de stadsgracht.

AANBEVELINGEN BUITEN DE ONDERZOEKSSITE

Tenslotte is het aan te bevelen om de **visie die werd ontwikkeld binnen dit beheersplan, ook buiten de grenzen van de onderzoekssite door te trekken**. Het beschermde straatzicht hangt namelijk nauw samen met andere belangrijke **stedenbouwkundige of landschappelijke knooppunten**, denken we bijvoorbeeld aan het Jezuïetenklooster met tuin. De nauwe samenhang tussen de onderzoeken maakt deel uit van de ambitie van het stadsbestuur om een werkbaar en waardevol instrument te bekomen: **een geïntegreerde visie op de vele beschermde stadsgezichten** die de stad Lier rijk is.

LEGENDE BEHEERSDOELSTELLINGEN

--- Afbakening onderzoeksgebied

A) BOUWKUNDIG ERFGOED

- ① Conservatie en restauratie Zwartzustersklooster, i.f.v. herbestemming
- ② Conservatie van de fraai bewaarde negentiende-eeuwse straatgevels
- ③ Periodiek onderhoud en restauratie van erfgoedelementen bij de beschermde monumenten
- ④ Bevordering van leesbaarheid en herwaardering site 'Het Donderhuys'
- ⑤ Verbeterde articulatie van oude Alexianenconvent met omsloten tuin: mogelijkheid tot toevoeging publiek programma
- ⑥ Herwaardering hoekpand en poortwerking van voormalige Volmolenbrug
- Conservatie en restauratie waardevolle bouwkundige elementen
- ① Gemeenschappelijk onderhoud van het zichtbare
- P Uitdoofbeleid storende parkeerplaatsen
- Uitdoofbeleid storende bouwkundige elementen
- ≡≡≡ Mogelijkheid herstel historisch bebouwde plaatsen

B) LANDSCHAPPELIJK ERFGOED

- Optimaliseren trage wegen en doorwaarderbaarheid van de dorpskern
- Herstel en onderhoud historisch karakter kloostertuinen
- Mogelijkheid tot ontharding: groene as
- Tuingedeelten met extensief maaibeheer, aandacht voor biodiversiteit en respect voor de aanwezige cultuurhistorische elementen en stucturen
- Mogelijkheid tot openleggen historische waterloop
- Aandacht voor sequens van historische tuinmuren en verdwenen oevers
- Aanplant en aangepast beheer bomen/hagen naar historisch voorbeeld
- Behoud en doelgericht beheer van waardevolle groenelementen
- ① Snoei en beheer van oude taxussen
- ② Snoeien of rooien van beeldverstorende bomen

05.02 BEHEERSDOELSTELLINGEN

05.02.01 OVERZICHT BEHEERSDOELSTELLINGEN

ARCHEOLOGISCH ERFGOED

DOELSTELLING 1 Behoud van het archeologische bodemarchief

BOUWKUNDIG ERFGOED

DOELSTELLING 2 Conservatie en restauratie van het zwartzusterklooster en tuin

DOELSTELLING 3 Conservatie en restauratie van het oude Alexianenconvent en tuin

DOELSTELLING 4 Conservatie en restauratie van negentiende-eeuwse straatgevels en bedaking: Bril

DOELSTELLING 5 Conservatie en restauratie van het beschermde monument het Kanunnikenhuis

DOELSTELLING 6 Conservatie en restauratie van de negentiende-eeuwse straatgevels en bedaking van de stadswoningen in de Kloosterstraat

DOELSTELLING 7 Conservatie en restauratie woningen Volmolenstraat: burgerhuizen en Hof van Holland

DOELSTELLING 8 Behoud van het contrast tussen stadswoningen en kloostergebouwen met kapel, behoud straatgabarit

DOELSTELLING 9 Onderzoek mogelijkheid tot leesbaarheid site Het Donderhuys en bescherming

DOELSTELLING 10 Beter benutten van groene restruimte en meer expliciete verwijzing naar afgebroken kloostervleugels

DOELSTELLING 11 Verwijderen/herstellen van beeldverstorende elementen

LANDSCHAPPELIJK ERFGOED

DOELSTELLING 12 Behoud tracé wegen en tuinmuren

DOELSTELLING 13 Herstel zichtassen: onderzoek tot herstel kerkweg

DOELSTELLING 14 Doelgericht beheer van de historische kloostertuinen, met aandacht voor biodiversiteit en respect voor aanwezige cultuurhistorische structuren en landschappelijke elementen

DOELSTELLING 15 Aanplant en aangepast beheer bomen/hagen naar historisch voorbeeld

DOELSTELLING 16 Snoei en aangepast beheer van oude taxussen

OPENBAAR DOMEIN

DOELSTELLING 17 Vergroening van de verharding en publiek groen aan de Deensestraat

DOELSTELLING 18 Optimaliseren trage wegen en doorwaadbaarheid van de onderzoekssite

DOELSTELLING 19 Straatverlichting in een historische context

DOELSTELLING 20 Onderzoek tot opnieuw openleggen van historische waterlopen met bruggen voor traag verkeer

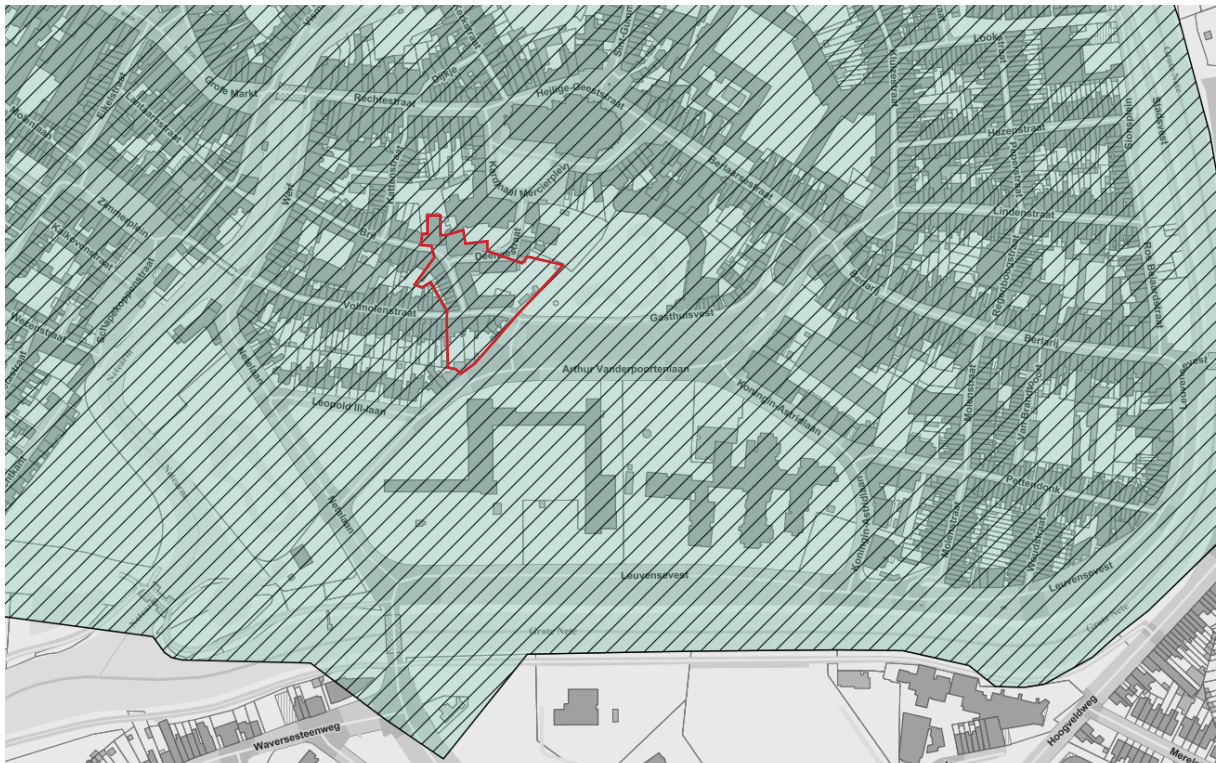
DOELSTELLING 1 Behoud van het archeologisch bodemarchief

Aangezien de onderzoekssite werd beschermd op basis van zijn historische waarde, maken de ondergrondse dragers van voorgaande bouw- en gebruiksfases onlosmakelijk deel uit van de bescherming. Handelingen die gepaard gaan met ingrepen in de bodem kunnen onomkeerbare schade veroorzaken aan deze archeologische waarde en dienen daarom weloverwogen te worden. Het beschermde stadsgezicht valt volledig binnen de historische stadskern van Lier die wordt aangeduid als archeologische zone (dd. 19-02-2016). Het valt te verwachten dat de bodem talrijke sporen bevat van eeuwenoude structuren, denken we hierbij bijvoorbeeld aan gewijzigde straattractés, afgebroken huizen, sporen van vroegere ambachten, gewijzigde tuinconfiguraties, enzovoort.

- a. Vermijden van bodemverstoringen
- b. Archeologische prospectie bij bodemverstoringen

Verstoringen van het bodemarchief moeten zoveel mogelijk vermeden worden (nieuwbouw, heruitvoeren vloeren, plaatsen isolatie, wegenwerken, riolerings- en nutwerken, enzovoort). Als er toch ingrepen moeten gebeuren die impact hebben op het bodemarchief, kan hiervoor eerst een archeologisch vooronderzoek worden uitgevoerd. Indien dit niet mogelijk is dient de initiatiefnemer van de geplande bodemingrepen voorafgaandelijk een erkend archeoloog aan te stellen die het archeologisch traject conform de geldende wetgeving doorloopt en de bouwheer begeleidt.

Ten aanzien van archeologische erfgoedwaarden dient in eerste instantie het basisprincipe van behoud *in situ* nagestreefd te worden. Bodemingrepen worden vanuit dit principe idealiter tot een minimum beperkt of zoveel mogelijk gerealiseerd in de zone waar zich reeds (recentere) bodemverstoringen bevinden. Archeologisch vooronderzoek kan in dat opzicht nuttig zijn om de minst schadelijke locaties voor nieuwe ingrepen te selecteren (bijvoorbeeld door middel van een grondscan). Ten aanzien van bodemingrepen die archeologisch erfgoed dreigen te beschadigen dient voorafgaandelijk een archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden.

afb. 143: De stadskern van Lier wordt volledig aangeduid als archeologische zone. Aanduiding van het onderzoeksgebied (rood). ©Geoportaal

DOELSTELLING 2 Conservatie en restauratie van het zwartzusterklooster en tuin

Het Zwartzustersklooster getuigt nog van een grote authenticiteit. Het geheel aan straat- en tuingevels, de kapel en de tuinmuur moet gerestaureerd worden. Ter voorbereiding hiervan wordt aangeraden om ook voor het interieur de culturele, historische en esthetische waarden te onderzoeken. Voor de restauratie van het gebouw moet speciale aandacht uitgaan naar de beeldkwaliteit van het historische pand. In functie van de herbestemming van het gebouw - die ten eerste wordt aangemoedigd - moet men omzichtig omspringen met het vernieuwen van schrijnwerk, beslag en beglazing. Indien deze worden gemoderniseerd, wordt er aangedrongen op een vervanging die inzet op de historische beeldkwaliteit, indien mogelijk met fragmentair behoud van schrijnwerk, beslag en waardevolle ambachtelijke beglazing.

Straatgevels

Het PVC-schrijnwerk in de negentiende-eeuwse straatgevels van het klooster past niet in een historische context. Evenzeer storend is het nieuwe schrijnwerk in de zuidvleugel van 1950. Een herstel en reconstructie van (geschilderd) houten buitenschrijnwerk met meer historische indeling en detaillering is aangewezen. De beglazing op de gelijkvloerse verdieping (groenig figuurglas in lood) verschilt van die van de bovengelegen verdiepingen. De reden hiervoor is niet gekend, wellicht is dit een latere aanpassing: vervanging van beglazing in de eerste helft van de twintigste eeuw zien we vaker bij historische panden als gevolg van oorlogsschade. De dubbele houten inkomdeur met bovenwaaier werd meermaals herschilderd, hierdoor is wellicht detaillering verloren gegaan. Het vrijleggen van het schrijnwerk wordt aangeraden.

Het metselwerk verkeert over het algemeen in redelijk slechte staat. De verschillen in soorten bakstenen zijn weinig zichtbaar door vervuiling. Reiniging en herstel zijn aangewezen. Het voegwerk is op veel plaatsen uitgeloozd en er zijn uitbloeiingen zichtbaar. De gekleurde voegen zijn erg beeldbepalend en moeten op gelijke manier hernomen worden. Vorst-dooicycli hebben her en der voor schade gezorgd aan de bakstenen. De arduinen plint vertoont plaatselijke scheuren die moeten worden hersteld. De verweerde waterlijsten moeten worden hersteld. Het is aangewezen om de stormpannen en de dakvlakvensters te vernieuwen. Ook de verouderde regenwaterafvoeren en de bakgoten kunnen best worden hersteld.

Tuingevels

De tuingevels behoren niet tot de bescherming van het beschouwde stadsgezicht. Dit betekent echter niet dat de gevels (en bij uitbreiding het interieur) niet waardevol zijn. Integendeel: het schrijnwerk en de beglazing van de oude tuingevels zijn meer origineel dan aan de straatzijde. Ze vormen de uitgelezen referentie voor restauratie van het schrijnwerk aan de straatzijde. Het is ten eerste aangeraden om - in de mate van het mogelijke - het fraaie schrijnwerk inclusief beslag en beglazing te bewaren, desnoods fragmentair. In het nieuwe ontwerp wordt een foyer gebouwd vóór de oostelijke tuingevel, die de toegang tot de leslokalen bedient. Hiervoor worden meerdere raamopeningen vergroot tot deuropening. Er zou hierbij verwezen kunnen worden naar de oorspronkelijke muuropening door de raamdorpel niet volledig te verwijderen, maar wél de delen die buiten de nieuwe deuropening vallen, te behouden. Zo blijft de oorspronkelijke muuropening leesbaar. Net zoals bij de straatgevels zijn reiniging en herstel van de gevels aangewezen.

Aan de tuinzijde zien we in tegenstelling tot de straat geen arduinen plint. Wellicht werd dit aan de straatzijde wél gedaan om zo een robuuste plint te voorzien. Dit contrast is waardevol en zien we ook terugkeren bij het Oude Alexianenconvent. De nieuwe zuidvleugel (1950) werd onlangs gerestaureerd in functie van een herbestemming en verkeert in goede staat. In de hoek van het U-vormige complex staat een afdak dat weinig past binnen de historisch waardevolle setting. Het buitenschrijnwerk werd in de hoektravee zichtbaar aangepast zonder referentie naar het historische model.

De sacristie heeft baat bij een grondige restauratie. Het gebouw wordt overschaduwed door een boom waarvan de takken dringend dienen gesnoeid te worden om schade aan het dak te voorkomen. Het metselwerk is erg vervuild, op vele plaatsen zijn scheuren en uitgespoeld voegwerk zichtbaar. Her en der werden leemtes in het metselwerk hersteld met een harde cementvoeg, dit moet vermeden worden in combinatie met de zachte bakstenen. De elektrische bedrading en het houten afdak ontsieren de kopse gevel van de sacristie. Het zicht op de Sint-Gummaruskerk vanuit de tuin wordt versterkt wanneer het afdak en de recente garage af worden gebroken. In elk scenario - of er nu een publiek pad doorheen de tuin wordt aangelegd -

afb. 144: De aansluiting tussen de kloostervleugel en Brill 29 verdient de nodige aandacht. Zicht op de groene restruimte.

afb. 145: Postkaart van de binnentuin van de cellobroeders. Rechts hetzelfde zicht op de huidige besloten 'leestuin' bij de bibliotheek.

afb. 146: Referentiebeeld: Ben Franklin House in Philadelphia

afb. 147: Referentiebeeld: pluktuin in Rotterdam

kan (gecontroleerde) doorstroom worden gehandhaafd door een passende poort. Aan de kant van het Jezuïetenklooster staat er reeds een fraaie poort van de hand van Louis Van Boeckel.

De bepleisterde omlijsting van de rondboogvensters van de kapel verkeert in slechte staat. Het metselwerk oogt dof van kleur en moet bij plaatselijk materiaalverlies worden hersteld. De natuurstenen plint is verweerd; de beelden in de nissen van de verkeren in slechte staat, net als het gemetseld kapelletje met leibedekking; de leibedekking is verweerd. Structureel lijkt alles in orde maar door een weinig gedegen onderhoud oogt de gevel verwaarloosd.

DOELSTELLING 3 Conservatie en restauratie van het oude Alexianenconvent en tuin

De bewaarde kloostervleugel en kapel van het oude Alexianenconvent werden na verwerving van de Stad Lier gerestaureerd in 1999 in functie van een herbestemming tot bibliotheek en polyvalente ruimte. Vandaag verkeren de gebouwen in relatief goede staat.

Straatgevels

Het neogotische uitzicht van de kloostervleugels wordt grotendeels bepaald door de de vensters met bewaard schrijnwerk onder tudorboog. Het is daarom erg belangrijk het schrijnwerk gedegen te onderhouden en te restaureren wanneer nodig. De historische kleurstelling van het schrijnwerk kan concreet bepaald worden door stratigrafisch onderzoek. De muurbanden zijn vervuild en ook het metselwerk is gebaat bij een reiniging. Hetzelfde geldt voor de toegangstravee in de Deensestraat. Daarnaast is er op verschillende plaatsen materiaalverlies te zien, zowel in de natuurstenen muurbanden als in het metselwerk. In de afgesneden pronkgevel boven de beeldnis werden enkele leemtes hersteld met mechanische stenen. Dit zou opnieuw hersteld moeten worden met zachte, historische bakstenen en opgevoegd met kalkhoudende mortel. Het schrijnwerk oogt dof van kleur en het hout moet worden nagekeken. De ronde roosters in de arduinen plint werden slordig gedicht. Het is aangewezen om hiervoor een meer gepaste toepassing te zoeken. De straatgevels vertonen (oppervlakkige) scheuren die gecontroleerd en hersteld moeten worden. Hierbij moet zeker aandacht besteed worden aan de aansluiting op de lijstgevel in de Bril, waar de scheuren erg aanwezig zijn. Een verouderde regenwaterafvoerpijp in de hoek vervuilt beide gevels. De dakkapel en dakruiter verkeren - voor zover kon worden vastgesteld - in goede staat.

Tuingevels

De tuingevels behoren niet tot de bescherming van het beschouwde stadsgezicht. Er zijn echter nog verschillende bouwsporen zichtbaar die het waard zijn bewaard te blijven. Het houten schrijnwerk werd plaatselijk vernieuwd. Het houten buitenschrijnwerk op de verdieping werd behouden, zoals te zien op oude postkaarten. Net zoals de straatgevels oogt het metselwerk vervuild. Opklimmend groen werd reeds verwijderd, hiervan zijn sporen te zien in de gevel. De verschillen in metselwerk zijn waardevolle getuigen van historische aanpassingen en geven de gevels cachet. Hier en daar werd het voegwerk hersteld met cementvoegen. Deze worden ten zeerste afgeraden bij historische panden, omwille van de hardheid en de verschillende vochthuishouding ten opzichte van de zachte bakstenen. Zo mogelijk worden deze vervangen door kalkhoudende voegen om beschadiging van de bakstenen te voorkomen.

Het keldergat ter hoogte van de kapel werd ietwat ongelukkig afgedekt en is een vergaarplek van water en afgevallen bladeren. Het onderzoek binnen dit beheersplan doet geen uitspraak over de mogelijkheden van het interieur, noch over de mogelijke ontsluiting van kelders. Wél wordt er aanbevolen het huidige uitzicht te herzien in functie van de erfgoedwaarden van de gevel.

Kloostertuin en publieke, groene restruimte

De groenaanleg van de binnentuin van de bibliotheek heeft een erg besloten karakter, passend bij het gebruik van de buitenruimte als leesplek. De zone wordt afgesloten van het publiek domein door laag hekwerk en een reeks leilinden die als bladerscherm fungeren. Aan de besloten tuin grenst een groene restruimte, ter hoogte van de bocht die de Deensestraat maakt. Het is aan te bevelen het potentieel van deze zone beter te benutten, hetzij door een alternatieve groenaanleg met meer botanische en gebruikswaarde, hetzij door de toevoeging van programma. De plek vormt een uitgelezen kans om activiteiten van de Colibrant of de stedelijke bibliotheek meer zichtbaarheid te geven in het straatbeeld (denk hierbij aan een publieke schuilplaats, een platform dat bij gelegenheid kan fungeren als podium,... Zie doelstelling 10).

afb. 148: De dakkapel met leibedekking in de zijgevel van De Posthoorn. Rechts de verspringende arduinen plint bij nr. 9.

nr. 3

nr. 5

De huidige vormgeving van de nieuwe voorzetgevel aan de kapel vormt geen gepaste afsluiting van een historisch bouwblok. Hier zou ten gepaste tijden kritisch moeten over nagedacht worden, in relatie tot de architectuur van de stedelijke bibliotheek die ongeveer twintig jaar geleden werd gebouwd ter plaatse van de afgebroken kloostervleugels. Deze laatste wordt als bestaand gegeven beschouwd maar wordt tegelijkertijd niet aangenomen als norm voor een mogelijke uitbreiding van de bibliotheek. Nieuwbouw ter plaatse van de groene restruimte in aansluiting met de kapel wordt door het beheersplan naar voren geschoven als kans, op voorwaarde dat deze verenigbaar is met en zo mogelijk versterkend werkt voor de bewaard gebleven delen van het waardevolle erfgoed.

DOELSTELLING 4 Conservatie en restauratie van negentiende-eeuwse straatgevels en bedaking: Bril

De stadswoning met lijstgevel op Bril 29 is sinds 2000 geïncorporeerd in de huidige bibliotheek. Op de bovengelegen verdieping werd de woonfunctie behouden. De fraaie, Mozarabisch geïnspireerde gevelarchitectuur is waardevol en dient behouden te blijven.

Brouwerij De Posthoorn verkeert in goede bouwfysische staat. Er kan geopteerd worden om de gevel opnieuw te voorzien van een nieuwe pleisterlaag. Op die manier kan het negentiende-eeuwse uitzicht versterkt worden. Enkele elementen wijzen er echter op dat het niet om een gedecapeerde gevel gaat. Zo is de hardstenen omlijsting van de muuropeningen in de poorttravee atypisch voor een origineel bepleisterde gevel. De knipvoegen zijn bovendien ook een waardevolle latere aanpassing. Deze zijn goed bewaard en worden bij voorkeur behouden, in plaats van de voorgenoemde bepleistering. De gevelconfiguratie bleef goed bewaard. De muurbanden en het metselwerk zijn plaatselijk vervuild. Regelmatige onderhoudswerken aan de gevel zijn aangewezen om de goede staat te behouden.

DOELSTELLING 5 Conservatie en restauratie van het beschermde monument het Kanunnikenhuis

Het Kanunnikenhuis heeft een erg bijzondere beeldwaarde in de straat die moet worden bewaard. De originele kleurstelling van de gevel werd niet onderzocht binnen het beheersplan maar de kleur past goed bij de frivoliteit van de rococo-elementen. Het smeedwerk, het buitenschrijnwerk en de bedaking verkeren in goede staat. De kroonlijst lijkt erg prominent aanwezig ten opzichte van het historische beeldmateriaal dat via het Koninklijk Instituut Kunstpatrimonium werd verkregen (datum onbekend), maar kan een correcte historische reconstructie zijn naar ontwerp van A. Sol in 1975. Zekerheid hierover ontbreekt, indien er destijds een bouwhistorische studie werd opgemaakt zou deze meer duidelijkheid kunnen brengen. Bijkomend materiaaltechnisch onderzoek kan daarnaast de originele afwerkingslaag van de gevel blootleggen. De bijzonder goede rococo-elementen en het waardevolle schrijnwerk en beglazing moeten absoluut bewaard blijven.

DOELSTELLING 6 Conservatie en restauratie van negentiende-eeuwse stadswoningen Kloosterstraat

De negentiende-eeuwse stadswoningen aan de Kloosterstraat werden de laatste vijftien jaar grondig gerestaureerd met respect voor de erfgoedwaarden van de gevels. Bij nummer 9 werd de pui echter aan het begin van de twintigste eeuw aangepast waardoor de coherentie wordt verstoord. Er wordt aanbevolen om de pui terug te herstellen naar historisch model (zie woning op nummer 15). De ramen op de begane grond van woning op nummer 3 werden ook aangepast maar passen beter in de historische gevel. Dat de woningen in goede staat verkeren maakt dat er de komende vierentwintig jaar geen echte restauratiewerken meer nodig zullen zijn. Wel is het belangrijk de gebouwen op een gedegen manier te onderhouden, waarbij de coherentie van de gevelarchitectuur van de stadswoningen in het achterhoofd moet worden gehouden.

Kloosterstraat 1-3

De gevelbepleistering en beschildering van dit hoekpand zijn in goede staat. Regelmatige onderhoudswerken aan de gevel zijn hier aangewezen om de goede bouwfysische staat te behouden. Het raam- en deurschrijnwerk werd volledig vervangen. De arduinen plint oogt vervuild en vertoont barsten. De imitatiebanden op de eerste verdieping van woning op nummer 3 geeft een subtiel verschil weer tussen de woningen en dient te worden bewaard. De aangepaste 'vitrien' op de begane grond kreeg opnieuw een verkleinende geleding, een ingreep die wijst op de woonfunctie van het pand en teruggrijpt naar het meest originele uitzicht van de gevel.

nr. 7

nr. 9

nr. 11

nr. 13

nr. 15

Kloosterstraat 5

De paneelversiering en rollaag in de gevel van het pand met nummer 5 werden opgevoegd met een cementvoeg. Deze is te vervangen ter bescherming van de historische zachte baksteen. Verder is de storende straatbedrading zichtbaar op de gevel, weg te werken. Het schrijnwerk is vernieuwd naar historisch model, net als de voordeur met smeedwerk, diamantkopversiering en centrale deurtrekker. Het voegwerk wordt best gerestaureerd om de oorspronkelijke toestand van de gevel in ere te herstellen.

Kloosterstraat 7

De kroonlijst bestaat uit een witte houten omkasting. Wellicht is hieronder de oorspronkelijke houten kroonlijst nog aanwezig; het zou de erfgoedwaarde van de gevel erg ten goede komen indien de storende omkasting verwijderd wordt en de oorspronkelijke kroonlijst hersteld. De PVC regenwaterafvoer past helemaal niet bij de historische gevel en dient vervangen te worden door een zinken exemplaar. De gevel wordt op termijn best gereinigd. De vervuiling situeert zich voornamelijk op het baksteenmetselwerk, de muurbanden en cartouches. Het schrijnwerk is grotendeels vernieuwd naar historisch model en mag zeker bewaard blijven. Op de gelijkvloerse bouwlaag zijn de decoratieve roeden van de ramen nog intact. De oorspronkelijke paneeldeur is verdwenen. Het naburige pand nummer 5 heeft eveneens een nieuwe voordeur maar deze werd gemaakt naar historisch model. Om de eenheid tussen de twee woningen te herstellen, wordt aangeraden om de voordeur van nummer 7 volgens hetzelfde model te vernieuwen. Het voegwerk met knipvoegen wordt best gerestaureerd om de oorspronkelijke toestand van de gevel in ere te herstellen. De grondgebonden aanplanting die zich overheen de muurband tussen gelijkvloers en eerste verdieping genesteld heeft, kan het voegwerk aantasten. Dergelijke aanplantingen, waaronder ook klimplanten vallen, dienen verwijderd te worden om schade aan het voegwerk en zuuraantasting van de baksteen te vermijden.

Kloosterstraat 9

Het pand nummer 9 past in het rijtje tussen 5-7 en 11-13 door de gevelordonnantie en -afwerking, namelijk een opbouw van drie bouwlagen, natuurstenen muurbanden, gemetselde lateien en baksteenmetselwerk met knipvoegen. De originele pui werd aangepast in 1954 (zie pagina 60, waar de geveltekeningen van de bouwaanvraag werden toegevoegd), een jammerlijke ingreep. De muuropeningen van de gelijkvloerse bouwlaag beschikken over een blauwe hardstenen omlijsting, delen van het baksteenmetselwerk werden opgevoegd met een cementvoeg. Deze laatste is te vervangen door een voeg in kalkmortel ter bescherming van de historische zachte baksteen. De gevel wordt op termijn best gereinigd. De vervuiling situeert zich voornamelijk op het baksteenmetselwerk, de muurbanden en cartouches. Verder is de storende straatbedrading die zichtbaar is op de gevel, weg te werken. De oorspronkelijke hoogte van de blauwe hardstenen plint werd hoog opgetrokken waardoor er een discontinuïteit is tegenover de hoogte van de plint van de naburige panden. Het schrijnwerk werd volledig vernieuwd. Het voegwerk met knipvoegen wordt best gerestaureerd om de oorspronkelijke toestand van de gevel in ere te herstellen.

Kloosterstraat 11-13

De gevelordonnantie en -afwerking is gelijkaardig aan de reeds besproken panden. Delen van het baksteenmetselwerk werden opgevoegd met een cementvoeg. Deze is te vervangen ter bescherming van de historische zachte baksteen. De gevel wordt op termijn best gereinigd. De vervuiling situeert zich voornamelijk op het baksteenmetselwerk, de muurbanden en cartouches. Verder is de storende straatbedrading die zichtbaar is op de gevel, weg te werken. Het raam- en deurschrijnwerk van nummer 11 werd volledig vernieuwd. Bij nummer 13 bleef dit echter bewaard, inclusief het bovenlicht met oorspronkelijke beglazing en geornamenteerde paneeldeur met diamantkoppen. Het voegwerk met knipvoegen wordt best gerestaureerd om de oorspronkelijke toestand van de gevel in ere te herstellen. Om de eenheid tussen de twee woningen te herstellen, wordt aangeraden om het schrijnwerk van nummer 11 op termijn terug aan te passen, referend naar originele vormgeving bij nummer 13.

Kloosterstraat 15

Woning nummer 15 is samen met woning nummer 9 opgevat als zijrisaliet van de eenheidsbebouwing. De pui bleef bewaard, net als de vormgeving van het fraaie raamschrijnwerk. Het schrijnwerk van de voordeur werd aangepast. De gevel wordt op termijn best gereinigd. De vervuiling situeert zich voornamelijk op het baksteenmetselwerk, de muurbanden en cartouches. Verder is de storende straatbedrading die zichtbaar is op de gevel, weg te werken. De blauwe hardstenen plint is oorspronkelijk en vertoont scheurvorming. Dit wordt best gerestaureerd om gevolschade te voorkomen.

DOELSTELLING 7 Conservatie en restauratie woningen Volmolenstraat: burgerhuizen en Hof van Holland

Volmolenstraat 64-66 en Hof van Holland

De woningen van de Volmolenstraat nummers 64-68 getuigen nog van een grote authenticiteit. De gevels van de nummers 64 en 66 klimmen op tot de zeventiende eeuw en werden verbouwd in de negentiende eeuw. Bij conservatie- en restauratiewerken van de gevels dient de homogeniteit van de negentiende-eeuwse architectuur ter harte genomen te worden, zonder de referenties naar de zeventiende-eeuwse bouwfase te negeren. Bij voorkeur worden ingrepen aan de gevels samen uitgevoerd, op gelijkaardige wijze en met dezelfde materialen en technieken om de ensemblewaarde te behouden en te versterken. Wat betreft het Hof van Holland kunnen dezelfde principes gehanteerd worden, met bijzondere aandacht voor het behoud van de vele natuurstenen elementen. Voor het beheer van het geheel van de drie panden moet speciale aandacht uitgaan naar het oorspronkelijke schrijnwerk, inclusief beslag en luiken en waardevolle ambachtelijke beglazing. De panden met nummers 64-66 zijn voorzien van een dakbedekking van mogelijk asbesthoudende leien. Op termijn wordt dit materiaal best gecontroleerd en indien noodzakelijk vervangen door natuurleien.

De houten kroonlijst en betimmering van de dakkapellen van het Hof van Holland werden vernieuwd en passen niet bij de historische gevel. De kroonlijst dient vervangen te worden door een exemplaar naar het voorbeeld van de kroonlijst met modillons van Volmolenstraat 64-66 en de dakkapellen worden best vervangen door een nieuwe dakkapel met meer respect voor het historische karakter van het gebouw.

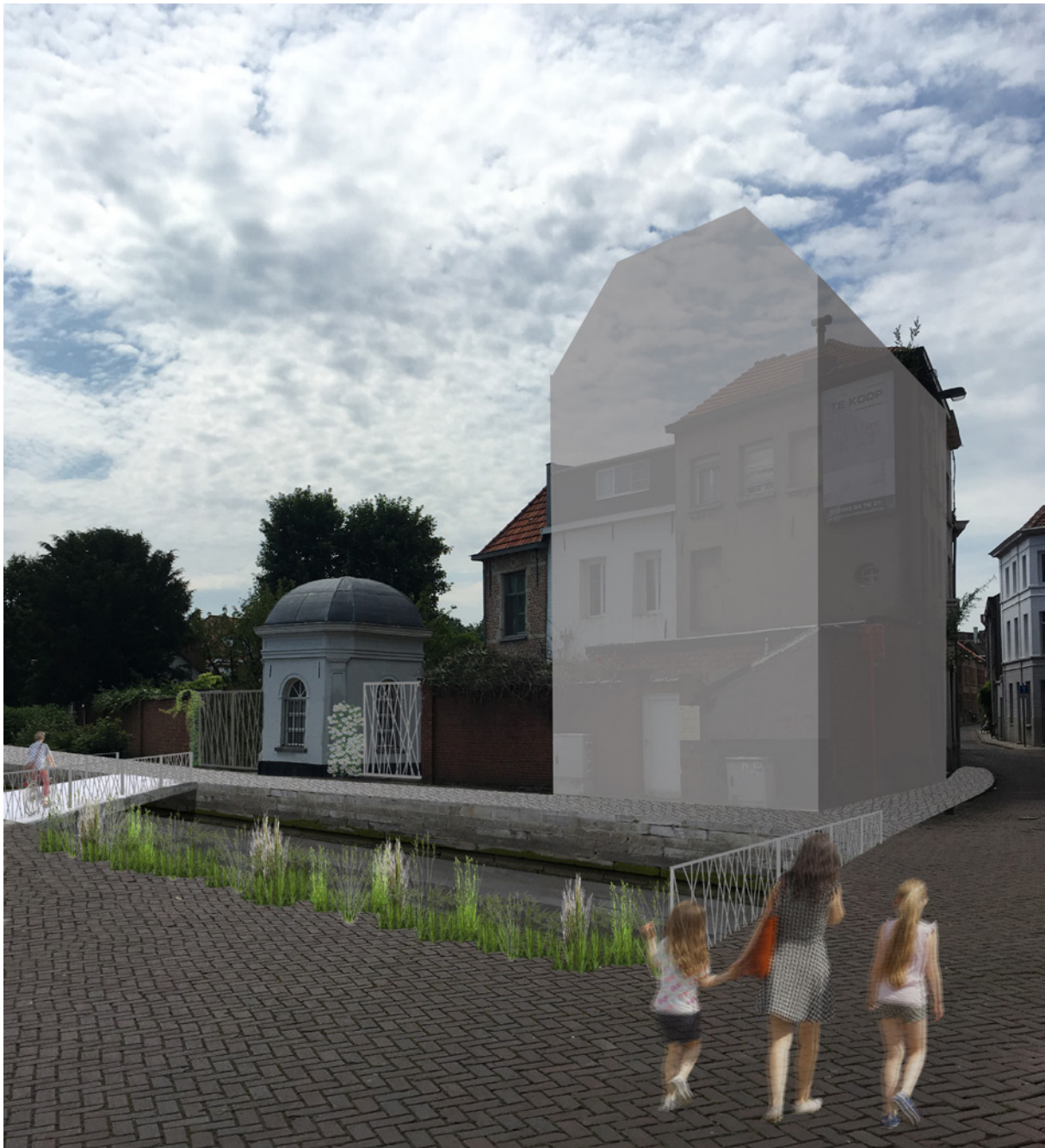
Enkele storende elementen zoals straatverlichting en -signalisatie, bekabeling en PVC regenafvoerpijpen ontsieren de gevel. De straatverlichting en -signalisatie kan in de toekomst best op een beter passende manier geïntegreerd worden in het historische stadsgezicht. Dit geldt eveneens voor de bekabeling. Bovendien dient de PVC regenwaterafvoer verwijderd te worden en vervangen door koper of eventueel zink wanneer er in de dakbedekking reeds gebruik gemaakt werd van zink. Hierbij dient rekening gehouden te worden met gevaar voor corrosie wanneer edele en minder edele metalen gecombineerd worden.

Tenslotte werden op de gevels van nummers 64-66 sporen teruggevonden van een pleister- of kaleilaag. Er kan geopteerd worden om de voorgevel opnieuw te kaleien. Dit heeft als voordeel dat er een dunne laag kan aangebracht worden waardoor de gevels een homogeen, wit uiterlijk krijgen maar tegelijkertijd de zichtbaarheid van de bouwsporen niet volledig hoeft te verdwijnen. Het baksteenmetselwerk van pand nummer 64 werd op sommige plaatsen voorzien van een cementvoeg. Deze zorgt voor beschadiging van het baksteenmetselwerk door de veranderingen die de hardheid van cement teweegbrengt in de waterhuishouding van de zachte baksteen. De cementvoegen worden best vervangen door een kalkvoeg.

Het negentiende-eeuwse tuinpaviljoen is tenslotte een erg waardevol architecturaal element in het kader van de historische waterlopen doorheen de stad. Het gebouwtje is getuige van de stadsgracht en de bebouwing langs de oever ervan. Vandaag staat het gebouw niet autonoom, langs weerszijden werd een muur gebouwd ter afsluiting van de private woningen ten opzichte van de straat. Het opnieuw openleggen van het water zou automatisch een buffer vormen tussen de publieke en de private sfeer, waardoor de harde scheiding anders vormgegeven zou kunnen worden. De poort aan de linkerkant van het paviljoen werd reeds uitgevoerd in geperforeerde staalplaten, waardoor ook de zijgevel (hetzij in beperkte mate) zichtbaar werd van op straat. Op dit principe zou meer mogen ingezet worden, om de autonomie van het paviljoen opnieuw te suggereren, uiteraard rekening houdend met de hedendaagse nood aan privacy en veiligheid.

Volmolenstraat 70

Vóór de recente aanpassing naar een mansardedak, had dit gebouw een lessenaarsdak (te zien op oude postkaarten). Deze laatste dakvorm was reeds een aanpassing op het meest oorspronkelijke volume van het verscholen Donderhuys. De toren was vermoedelijk langs alle zijden even hoog als het hoogste punt van het lessenaarsdak en had een tentdak. Er wordt geopteerd voor een uitdoofbeleid wat betreft het mansardedak. Dit wordt best verwijderd en vervangen door een betere verwijzing naar de oorspronkelijke dakstructuur en architecturaal volume van de toren. De gevel aan de kant van de Gasthuisvest werd net zoals de voorgevel gerestaureerd en wit bepleisterd. De raamopeningen zijn wellicht nog de oorspronkelijke van de natuurstenen buitenmuren van Het Donderhuys, die in de negentiende eeuw volledig werden geïntegreerd in het achterste gedeelte van

afb. 149: Simulatie van de waterloop (zie doelstelling 20) die opnieuw wordt opengelegd. De muur wordt ter plaatse van het paviljoen meer open gemaakt. Het vergunde ontwerp van de nieuwe appartementen op de hoek wordt geïllustreerd.

de woning. Het buitenschrijnwerk werd aangepast. Om het negentiende-eeuwse aanzicht te versterken wordt aanbevolen terug te keren naar de negentiende-eeuwse houten kruisvensters met kleinroedeverdeling op het gelijkvloers (te zien op oude postkaarten). Een hedendaagse verwijzing (geen PVC) kan ook. De raamopeningen moeten absoluut bewaard blijven. Het is ten zeerste aan te bevelen om de ruimtelijke entiteit van de oude verdedigingstoren te conserveren en de leesbaarheid ervan te verbeteren. Rekening houdend met het vergunde ontwerp ter plaatse van woning nummer 72, kan best worden ingezet op een hedendaagse verwijzing naar de toren van weleer. Een versoepeling van de geldende stedenbouwkundige wetgeving - op schaal van Het Donderhuys zelf - kan hierbij een aantrekkelijker kader vormen voor particuliere investeerders. Een andere optie is dat de Stad Lier zelf de regie in handen neemt en zelf eigenaar tracht te worden. Voorkooprechten op het perceel zou dit laatste in de hand werken. Er wordt geopteerd om een RUP op te maken dat toegesneden is op de waardevolle site, die nodige randvoorwaarden oplegt maar tegelijkertijd meer vrijheidsgraden toelaat.

Volmolenstraat 72

In het nieuwbouw project dat onlangs werd vergund, wordt het volledige perceel bebouwd met drie bouwlagen. Er wordt ingezet op het behoud van het negentiende-eeuws straatbeeld, wat een valabel argument bleek om het nieuwbouwproject te gunnen. Het is echter een moeilijke oefening om de erfgoedwaarden van de omgeving niet te schaden. Zo wordt het zwartzusterklooster minder zichtbaar vanuit de Gasthuisvest. Daarnaast verdwijnt de achtergevel van woning 70 - en dus ook de site van het Donderhuys - naar de achtergrond. Het vergunde ontwerp vormt een nieuwe randvoorwaarde voor Het Donderhuys maar het moet te allen tijde vermeden worden dat eender welke ingreep in de omgeving de erfgoedwaarde van de toren hypothekeert.

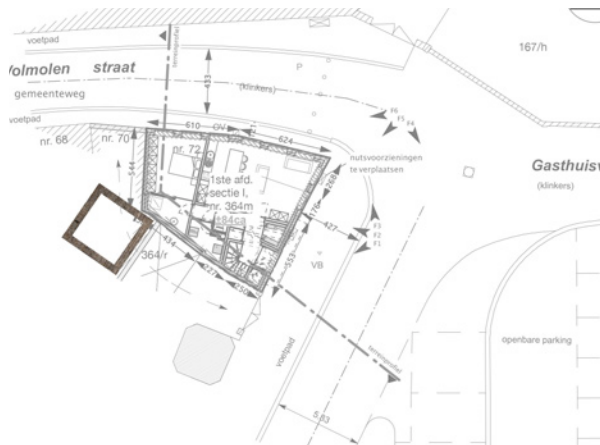
DOELSTELLING 8 Behoud van het contrast tussen stadswoningen en kloostergebouwen met kapel, behoud straatgabarit

Het gabarit van de omgeving moet behouden blijven, hoogbouw moet men mijden - met uitzondering van de site van het Donderhuys -, teneinde de historische doorzichten en het randstedelijk karakter niet te verliezen. Dit geldt niet enkel voor de perimeter van het beheersplan, maar ook voor een zekere bufferzone rond deze afbakening. Het is aan te bevelen aanvragen tot omgevingsvergunningen niet enkel te toetsen aan stedenbouwkundige verordeningen, maar ook aan de conclusies van dit beheersplan, teneinde de historisch waardevolle straatzichten te behoeden tegen storende ingrepen.

Ook dient er bijzondere aandacht te gaan naar het behoud van de bedaking. De dakprofielen mogen niet onderworpen worden aan ingrijpende veranderingen die het historische uitzicht verstoren (met uitzondering van Volmolenstraat 70). De historische dakbedekking (pannen of leien) dienen zo gaaf mogelijk bewaard te blijven. Het plaatsen van dakkapellen en dakvlakvensters moet dus beperkt blijven. Voor secundaire doelstellingen (hedendaagse normen inzake leefbaarheid en comfort) zoals het natuurlijk verlichten van zolders onder het dak, moet steeds de afweging worden gemaakt of de ingreep storend is voor het straatbeeld en de individuele gevel. Randvoorwaarden zoals materialiteit, vormgeving en schaal moeten steeds getoetst worden aan het geheel aan beschermde straatgevels en bedaking.

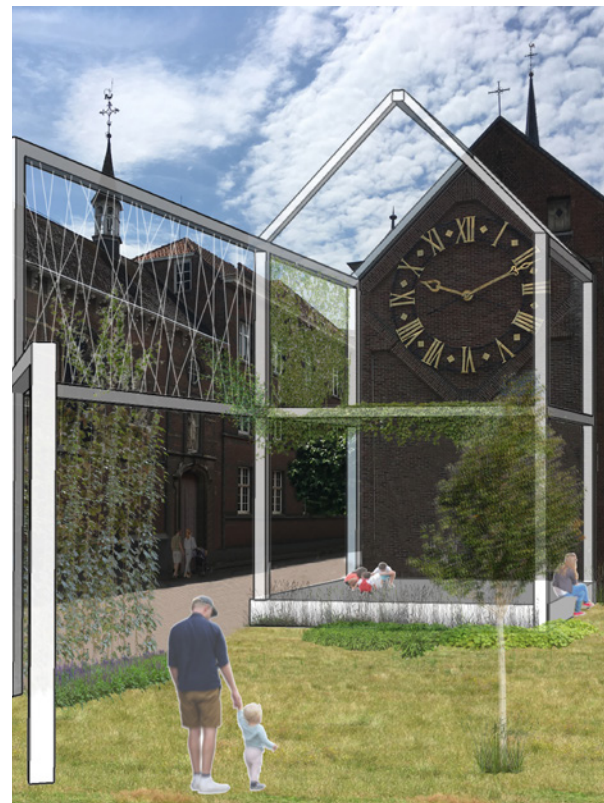
afb. 150: De waardevolle perspectieven en verzichten moeten absoluut bewaard blijven.

afb. 151: Simulatie van een massief torengebouw: articulatie van Het Donderhuys. Onderlegger: tekeningen uit de omgevingsaanvraag van de nieuwbouw appartementen, die werden bekomen via de Stad Lier.

afb. 152: Referentiebeeld: middeleeuwse woontorens in San Gimignano, ingebed in het stedelijke weefsel.

afb. 153: Huidige situatie en simulatie van een open structuur die kan dienen als stedelijk podium of verticale tuin.

DOELSTELLING 9 Onderzoek mogelijkheid tot leesbaarheid site Het Donderhuys

De ontdekking van het bijzonder waardevolle site van Het Donderhuys in 2007 resulteerde in een onderzoek met optekening van de bewaarde buitenmuren (pluspunt architectuur) en vier jaar later een bijkomend onderzoek met 3D simulaties (TriHarch) dat werd voorgesteld op de Open Monumentendag in 2011. Het vergunde nieuwbouw project net náást de site van Het Donderhuys (vergunning verleend aan het begin van 2019) toont aan dat het gebeurde onderzoek amper of zelfs helemaal niet werd ingebed in de stedenbouwkundige regelgeving of in het statuut van de overblijfselen van de toren. Sinds de opmaak van dit beheersplan is de bescherming van Het Donderhuys opnieuw op de agenda gezet.

Bijkomend bouwhistorisch en archeologisch onderzoek (ook ter plaatse van de woning op nummer 70) kan meer informatie brengen over de staat van bewaring van Het Donderhuys. Verder is het aan te bevelen om enkele storende ingrepen te herstellen: het mansardedak aan de kant van de Gasthuisvest verstoort de historische daklijn en vormt geen goede verwijzing naar de originele, massieve volumetrie van de toren. Aangezien de vergunning voor de nieuwe appartementen op nummer 72 reeds verleend werd, moet hiermee rekening gehouden worden als randvoorwaarde. Het uitspringende volume bemoeilijkt de articulatie van de toren als hoekvolume, maar kan desalniettemin nog uitgedrukt worden als 'baken'.

Het wordt ten zeerste aangeraden om te werken aan de leesbaarheid van Het Donderhuys als verdedigingstoren aan de stadsgracht, waarbij de kerneigenschappen maximaal belicht worden: het rechthoekig grondplan, de massiviteit van de muren, de raamopeningen, het tentdak,... Als krachtig referentiebeeld worden de bewaarde woontorens in San Gimignano (provincie Siena, Italië) aangehaald, die tussen de twaalfde en veertiende eeuw werden gebouwd door rijkere families als woning én versterking. De prestigieuze architecturale elementen staan niet autonoom maar maken integraal deel uit van het stedelijk weefsel.

DOELSTELLING 10 Beter benutten van groene restruimte en meer expliciete verwijzing naar afgebroken kloostervleugels

In plaats van de huidige verwijzing (door de voorzetgevel van de kapel in de Deensestraat) kan er meer expliciet verwezen worden naar de volumetrie van de afgebroken kloostervleugels, en kan er in de constructie of nieuwbouw bijkomend programma voorzien worden. Denk hierbij aan een mogelijke uitbreiding van de stedelijke bibliotheek, een publieke schuilplaats, een groene pergolastructuur, een stedelijk podium waar de Colibrant gebruik van kan maken. Er wordt ruimte gelaten voor een hedendaagse nieuwbouw met respect voor de erfgoedwaarden van de neogotische kapel en bewaarde vleugel én in relatie tot de recentere architectuur van de stedelijke bibliotheek.

Bij eender welke ingreep moet gewaakt worden over de beslotenheid van de buitenruimte aan de stedelijke bibliotheek. De groenaanleg die in 2003 werd opgemaakt, versterkt de geborgenheid van de tuin en dient bewaard te blijven.

DOELSTELLING 11 Verwijderen/herstellen van beeldverstorende elementen

Om de erfgoedwaarden van de verschillende gevels en tuinen zo goed mogelijk te belichten, zijn er enkele betreuenswaardig ingrepen te herstellen. Zo bieden verschillende bijgebouwen in de kloostertuin van de Zwartzusters weinig meerwaarde (gesloten laagbouw zonder historische precedent). Indien de tuin meer open wordt gemaakt, is het aan te bevelen om over gepaste openingen in de tuinmuur na te denken. Zo past de poort aan de zijde van de Volmolenstraat niet in een historische setting en kan de garage aan de kant van de Deensestraat beter plaats maken voor een poort, waarbij de zichtas richting Sint-Gummaruskerk hersteld wordt. De twee bomen vlakbij de sacristie verstoren deze zichtas ook, en beschadigen bovendien het dak van de sacristie door overhangende takken. Het afdak aan de tuingevel ter hoogte van de inkomstravee heeft baat bij een kwalitatiever alternatief, zoals we zien bij de zuidelijke kloostervleugels (sinds de herbestemming).

Het mansardedak aan de achtergevel van Volmolenstraat 70 wordt zoals eerder aangehaald benoemd als storend element. Verder geldt algemeen dat de bedrading van de straatverlichting die stelselmatig wordt bevestigd aan de gevels, ontsierend werkt. De voorzetgevel van de kapel in de Deensestraat is een weinig passende afsluiting van een historisch bouwblok. Het verdient de aanbeveling om meer potentieel van de groenruimte én van de afgebroken bebouwing te benutten.

DOELSTELLING 12 Behoud tracé wegen en tuinmuren

Het wordt ten zeerste aanbevolen bij elke heraanleg het relatief goed bewaard gebleven wegprofiel te respecteren. We denken hierbij voornamelijk aan de comfortzone langsheen de bouwlijn, de hoogte en profilering van de kroonlijst,... Anderzijds moet er rekening gehouden met secundaire doelstellingen om het comfort van de gebruikers te verbeteren. Zo is de huidige stoep te smal om aangenaam te bewandelen. De materialiteit van de bestrating werd aangepast en heeft bijgevolg geen erfgoedwaarde. Er kan nagedacht worden over een ontharding van de straat om de leefbaarheid en vriendelijkheid van de straat te bevorderen. Verschillende of gelijkvormige legpatronen van grasdals met tredplanten kan hierbij een onderhoudsvriendelijke en subtiele vergroening van het straatbeeld betekenen (zie doelstelling 17).

De tuinmuren zijn een belangrijk erfgoedelement van het beschermde stadsgezicht. Op enkele plaatsen werd de muur ontsierd door garagepoorten, reden te meer om de bewaarde delen te koesteren. Aandacht moet uitgaan naar passende ingrepen en herstel van afsluitingen.

DOELSTELLING 13 Herstel zichtassen: onderzoek tot herstel kerkweg

De weg 'het Reepken' die door de huidige kloostertuin van de Zwartusters liep, diende tot omstreeks 1875 als kerkweg. De historische as die de Volmolenbrug rechtstreeks verbond met de Sint-Gummaruskerk begeleidde de boeren naar de kerkdienst. Dergelijke wegen hebben grote historische waarde, het is dan ook aan te bevelen deze te herwaarderen. De overname van kloostervleugels, kapel en tuin door de Stad Lier vormt een uitgelezen kans om na te denken over de doorwaadbaarheid van de site. Het herstel van de oude kerkas met perspectieven op de Sint-Gummaruskerk - met respect voor het besloten karakter van de tuin - zou de doorwaadbaarheid of porositeit van de site bevorderen. De activiteiten geïnitieerd door de Stad Lier zouden bovendien meer getoond en beleefd kunnen worden door passanten. Bij voorkeur worden paden niet verhard.

DOELSTELLING 14 Doelgericht beheer van de historische kloostertuinen, met aandacht voor biodiversiteit en respect voor aanwezige cultuurhistorische structuren en landschappelijke elementen

De historische tuinaanleg kon omwille van de strakke planning van het beheersplan niet voldoende worden belicht. Het wordt echter ten zeerste aangeraden om deze verder te onderzoeken.

a. Heropwaarderen kloostertuin in functie van herbestemming

Het Zwartzustersklooster zal worden herbestemd in de periode waarvoor dit beheersplan geldt. De Stad Lier kocht de gebouwen en wil het rusthuis omvormen tot publiek gebouw dat ingeschakeld zal worden in de werking van de stedelijke bibliotheek en de academie. Het is echter belangrijk dat deze stedenbouwkundige opwaardering rekening houdt met de erfgoedelementen van het kloostercomplex met tuinmuur. Elke ingreep moet weloverwogen worden. Zo moet er omzichtig omgegaan worden met de historische kloostertuin. Gedurende de komende vierentwintig jaar moet gedeeltelijke heraanplanting en kwalitatief beheer zorgen voor de uitbouw van de ecologische waarde, een verhoogde belevingswaarde én gebruikswaarde. De genius loci, de plaatsgebonden identiteit van de groenzones, moet worden versterkt.

De kloostertuin zou in het geval van een herbestemming door de stad Lier een semipubliek karakter krijgen. Zeker wanneer er opnieuw een publiek pad door de kloostertuin zou worden aangelegd, moet worden nagedacht over de ontsluiting en de inrichting van de tuin. Een meer aantrekkelijke groenaanleg en gepast meubilair nodigt uit om de tuin te doorwaden en erin te verblijven. De afboording van wandelpaden en gras- en plantvakken biedt een betere leesbaarheid van de toegangen tot het park. Uniformiteit op vlak van zitgelegenheid, vuilbakken, verlichting, enzovoort zorgt voor eenheid binnen de tuin - ondanks de verschillende sferen die gecreëerd kunnen worden.

b. Inzetten op verhoogde biodiversiteit

Om de publieke ruimtes binnen het onderzoeksgebied te herwaarderen, moet men inzetten op een duurzame groene ruimte, met nadruk op inheemse boom- en plantensoorten. De gestelde voorwaarden zoals het verbod op chemische bestrijdingsmiddelen, het onderhoudsvriendelijk houden met beperkte manschappen, de beperking van groenafval, enzovoort, moeten een vertaling krijgen in het ontwerp. Het is daarom belangrijk dat de beheerders van de verschillende zones bij het ontwerpproces betrokken worden.

Biodiversiteit is een samentrekking van 'biologische diversiteit'. Hieronder wordt het geheel van ecosystemen, soorten en genen verstaan, die van nature binnen een gebied voorkomen. De grootste diversiteit, zowel wat planten als dieren betreft, ontstaat bij een gevarieerde begroeiing. Elk van de verschillende groenvormen herbergt verschillende soorten dieren en planten. Bloemrijke graslanden zijn belangrijk voor vlinders, sprinkhanen, kevers en mieren. Dichte bosjes en heesters bieden beschutting en nestgelegenheid voor vogels en kleine zoogdieren. Niet alleen verschillende plantensoorten, maar ook verschillende groenvormen betekenen een grotere soortenrijkdom aan planten én dieren. In de tuinen moet daarom gezorgd worden voor een gevarieerde structuur én een gevarieerde soortensamenstelling.³⁶

36 HERMY, M. (red.), *Groenbeheer, een verhaal met toekomst*, Berchem, 2005: 153-155

Invasieve planten, dit zijn ingevoerde soorten die de inheemse soorten verdringen en bedreigen, moeten vermeden worden. Nieuwe aanplant binnen de historische tuinen moet zoveel mogelijk afgestemd zijn op plantgoed eigen aan de streek, zowel qua vormgeving als qua plantenkeuze.

De begroeiing in de tuinen hoeft geen strakke of geometrische vorm te volgen en wordt liever niet door buxushaagjes en dergelijk omzoomd. De begroeiing moet de zintuigen prikkelen en organisch en natuurlijk aanvoelen. Er wordt voorkeur gegeven aan inheemse struiken (liefs autochtoon plantmateriaal) met sierwaarde, zoals Gelderse roos, vlier of gele kornoelje.

De grasvelden hoeven geen strak gemaaide gazons te zijn. Er kan bekeken worden of een combinatie tussen intensief en extensief maaien mogelijk is. Het extensief maaien gebeurt een eerste keer tussen 15 en 30 juni en een tweede keer tussen 1 en 15 september. Doelsoorten voor het grasland/gazon zijn knolboterbloem, gewone bermzegge, enzovoort. Er kunnen biologische bloembollen aangeplant worden die in het voorjaar voor kleur zorgen. Om deze voorjaarsbloeiers een kans te geven kan men ervoor kiezen de eerste maaibeurt uit te stellen. Natuurlijke boomspiegels in het gazon zijn belangrijk om beschadigingen aan stammen te voorkomen tijdens het grasmaaien. Bovendien zal langer gras minder uitnodigen om hierop te lopen of te wandelen en zal dit mee de bomen beschermen omdat het verdichten van de bodem zo vermeden wordt.

c. Verwijderen van storende beplantingen

Storende of niet passende planten worden best verwijderd. Struiken en bomen die tegen de tuilmuren groeien moeten worden teruggesnoeid of indien nodig verwijderd. Klimop op tuilmuren moet worden vermeden, minder snel groeiende klimplanten worden wel aangemoedigd.

d. Contextueel materiaalgebruik

Nieuw aangelegde paden worden bij voorkeur niet verhard, wel kan men kiezen voor een halfverharding. Een gebruiksvriendelijke aanleg van (semi-) publiek groen zorgt ervoor dat onderhoud beperkt blijft. Om dit te verwezenlijken moet men inzetten op het gebruik van duurzame materialen en planten.

e. Zorg voor het huidige bomenbestand en behoud natuurwetenschappelijke elementen

f. Beschermen van waardevolle bomen en planten

Om de juiste keuzes te maken met betrekking tot de snoei van de bomen, maar ook om te komen tot een succesvol en duurzaam onderhoud, kan een Boom Effect Analyse (ook wel VTA-analyse) worden opgemaakt. Van zodra tuinen of groene restructies publiek toegankelijk zijn wordt aangeraden deze VTA-analyse iedere vijf jaar te herhalen. Om het beheer van de bomen te vergemakkelijken kan men op eenvoudig verzoek de bomen laten nummeren. Dit gebeurt op een subtiele plaats waar de nummers niet opvallen. Teneinde de bomen in de tuinen te behouden is het aangeraden de wortelzones van de bomen te beschermen. Het verdichten van de bodem in wortelzones kan ervoor zorgen dat bomen minder water krijgen en dat de uitwisseling van gassen zoals CO₂ en zuurstof veel trager verloopt dan bij gezonde bodems. Om dit te vermijden moet men erop toezien dat de zones onder de bomen niet te sterk betreden worden.

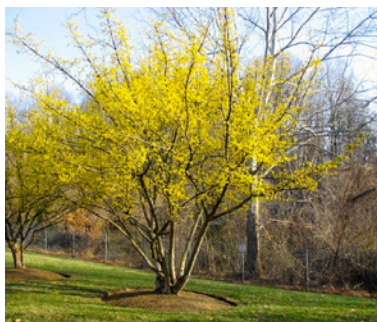
Gelderse roos

(Viburnum opulus)

Gele kornoeltje

(Cornus mas)

Vlier

(Sambucus nigra)

afb. 154: Inheemse struiken met sierwaarde, voorstel voor nieuwe aanplant

afb. 155: Nieuwe doorsteek in historische muur, begijnhof Hasselt ©Bovenbouw Architectuur

afb. 156: Voorbeelden subtiele ontharding. Verschillende legpatronen mogelijk om plekken of assen te creëren.

afb. 157: Verbinden van groenruimtes binnen de site, mogelijkheid tot de aanleg van groene assen in de straat (selectieve vergroening van bestrating).

g. *Behoud en stimuleren van muurflora*

*'Muurplanten horen thuis op oude, verweerde muren. Het zijn de 'krassen' die deze muren tot antiek maken en ze een authentiek en oud uiterlijk geven. In sommige landen, onder andere in Japan, zijn monumenten met planten erop juist meer waard.'*³⁷ Plantensoorten die uitsluitend of bij voorkeur op muren voorkomen zijn de laatste decennia sterk in aantal achteruitgegaan. De voornaamste reden hiervoor is dat steeds meer gevels grondig gerestaureerd worden en vaak met cementgedragen mortels. De meeste muurplanten zijn kalkminnend en kwamen in muren met kalkgedragen mortels veel meer voor. Het gebruik van kalkrijke mortels is niet alleen belangrijk voor muurflora, maar vooral voor de vochtbehouding van oude muren, de conservatie van zachte handgevormde bakstenen en de bepaalde elasticiteit (en dus het vermijden van barsten) van het voegwerk. Om te zorgen voor de juiste conservatietoestand van historisch metselwerk én om muurvegetaties blijvend kansen tot vestiging te bieden moet er bij restauratie van de gevels en tuinmuur gebruik gemaakt worden van kalkrijke mortelsoorten. Muurplanten dragen sterk bij aan de authenticiteit van oude muren en gebouwen. Ze geven cachet aan gevels maar hebben ook een ecologisch belang, ze groeien hier dikwijls op de rand van hun verspreidingsgebied en kunnen daardoor genetisch afwijkend zijn en zo waardevol genetisch materiaal voor hun soort leveren. Oude muren kunnen niet enkel rijk zijn aan planten, maar ook (zeldzame) dieren vinden er eventueel een thuis. Het vraagt echter zeer veel tijd vooraleer een kale muur begroeid wordt, veel soorten zijn pas na tientallen jaren, soms pas na 100 jaar, terug te vinden.³⁸ Muurflora zorgt niet voor stabiliteitsproblemen van het metselwerk, dit geldt echter wel voor zaailingen van houtige gewassen. Daarom mogen muurplanten niet verward worden met zaailingen van vlinderstruiken, bomen en andere, want deze zorgen daadwerkelijk voor veel schade aan oude muren als ze vrij spel krijgen om tot grote exemplaren uit te groeien.

DOELSTELLING 15 Aanplant en aangepast beheer bomen/hagen naar historisch voorbeeld

> zie doelstelling 14

DOELSTELLING 16 Snoei en aangepast beheer van oude taxussen

De oude taxussen kunnen als groene buffer dienen tussen een publiek pad en een deel van de tuin die meer gelinkt is aan het herbestemde programma van het Zwartzustersklooster. De bomen moet regelmatig worden gesnoeid, één van taxussen hangt al boven de sacristie met zijn takken.

05.02.05 OPENBAAR DOMEIN

DOELSTELLING 17 Vergroening van de verharding en publiek groen aan de Deensestraat

De klinkers in de Klooster- en de Volmolenstraat zijn een weinig historisch verbeeldende bestrating en laten weinig groen toe. Ook op vraag van de bewoners wordt er aangeraden om meer groen in het straatbeeld te integreren. Zo kan er nagedacht worden over opnieuw (gedeeltelijk) klinkers terug te brengen, waartussen tredplanten ingebed kunnen worden. Een bijzonder legpatroon van de kasseien laat ruimte voor groen en verlevendigt het aanzicht van de straat.

De groene restruimte in de bocht van de Deensestraat heeft vandaag weinig waarde, zowel historisch gezien als wat betreft hedendaagse gebruikswaarde. Een meer extensief groenbeheer, waarbij het huidige kortgemaaid grasperk slechts tweemaal per jaar gemaaid wordt, kan worden aangevuld met aanplanting die de biodiversiteit doet toenemen. De suggestie van de afgebroken kloostervleugels kan ook gemaakt worden door een pergolastructuur of verticale tuin, die een aangename verblijfplaats kan betekenen voor wandelaars, gebruikers van de stedelijke diensten in de buurt,...

³⁷ HERMY, M. (red.), *Groenbeheer, een verhaal met toekomst*, Berchem, 2005: 216

³⁸ HERMY, M. en VERMOTE, B., 'Muurvegetatie, groene krassen op oude stenen' in: *Groenbeheer, een verhaal met toekomst*, Berchem, 2005: 216-248

afb. 158: Huidige situatie en simulatie van de aanleg van een publiek pad doorheen de kloostertuin, met aangepaste poort aan de zijde van de Volmolenstraat. De nieuwbouw appartementen werden aangeduid als volume.

DOELSTELLING 18 Optimaliseren trage wegen en doorwaadbaarheid van de onderzoekssite

Vandaag is het niet erg duidelijk of de omsloten kloostertuin van de Zwartzusters vrij toegankelijk is. De sierlijke poort aan de kant van het Jezuïetenklooster staat regelmatig open omwille van het semipublieke programma dat recentelijk in de zuidelijke vleugel ondergebracht werd. De vaak gesloten poort aan de kant van de Volmolenpoort nodigt niet uit om de tuin te verkennen. Nu het complex werd overgenomen door de stad Lier, kan een publieke herwaardering van het park ervoor zorgen dat er beter aangehaakt wordt op de omgeving. De tuin en het doorkruisende pad kunnen opnieuw een centrale rol spelen in de context van traag verkeer doorheen de wijk. De bevordering van een fijnmazig netwerk van doorsteken, besloten tuinen en fietsroutes is bijgevolg een erg waardevolle insteek.

DOELSTELLING 19 Straatverlichting en -meubilair in een historische context

Storende elementen zoals straatverlichting en -signalisatie in opbouw ontsieren enkele gevels. Het wordt aanbevolen deze in de toekomst op een meer passende manier te integreren in het historische stadsgezicht. Ook het stedelijke meubilair en de publieke voorzieningen dienen in hun vormgeving steeds te worden ingepast in de historische context.

Dit dient gecombineerd te worden met secundaire doelstellingen die het comfort van de gebruiker voorop stellen. Het praktisch gebruik van de stedelijke ruimte heeft uiteraard ook een grote waarde (reguleren van verkeersstromen, bestrating, verlichting,...). Het samengaan van een vergroening van de straat (zie doelstelling 17) en een gepaste maar functionele vormgeving van zijn aanhorigheden zorgt voor een versterkte erfgoedwaarde, die niet alleen het geheel maar ook elke afzonderlijke gevel ten goede komt.

LEGENDE

- water
- servitudeweg pastorie
- publieke pad traag verkeer
- semi-publiek pad
- publiek groen
- semi-publiek groen

afb. 159: Schematische voorstelling van de huidige toestand met routes voor traag verkeer en publiek groen.

DOELSTELLING 20 Onderzoek tot opnieuw openleggen van historische waterlopen met bruggen voor traag verkeer

De stad Lier plant investeringen in het herwaarderen van water in het straatbeeld. De ettelijke vlieten die werden gedempt in de loop van de negentiende eeuw, vormen aanknopingspunten om hierover na te denken. Zo liep er een vliet op de scheiding van het besproken beschermd stadsgezicht en het beschermde domein van het Jezuïetenklooster. De stadsgracht van de eerste omwalling liep parallel met de huidige Gasthuisvest, en boog af ter hoogte van de Volmolenbrug. De historische oever waarop de hoekpanden van de Volmolenstraat liggen, is tegenwoordig niet meer leesbaar. Enkel het negentiende-eeuwse tuinpaviljoen verwijst naar een voormalige ligging aan het water. De beleving van de Volmolenstraat als historische poort tot het centrum zou gearticuleerd kunnen worden door het opnieuw openleggen van water.

afb. 160: Schematische voorstelling van de gewenste situatie met routes voor traag verkeer en publiek groen.

HOOFDSTUK 06

MAATREGELEN

In dit hoofdstuk wordt een beknopt overzicht gegeven van de te verwachten werkzaamheden in functie van de doelstellingen beschreven in hoofdstuk 5. Ze worden aangevuld met bemerkingen gemaakt in situ en opmerkingen uit de rapporten van Monumentenwacht. De maatregelen in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op de laatste verslagen van Monumentenwacht en eigen bevindingen in situ.^{39 40}

De maatregelen zijn opgesteld volgens onderstaande structuur:

06.01 ANALYSE, MONITORING EN VOORONDERZOEKEN

06.02 KLOOSTERVLEUGEL, KAPEL EN TUIN OUDE ALEXIANENCONVENT

06.02.01 Restauratiewerken exterieur

06.02.02 Onderhoudswerken

06.02.03 Werken aan groen en omgeving

06.03 KLOOSTERVLEUGEL, KAPEL EN TUIN ZWARTZUSTERKLOOSTER

06.03.01 Restauratiewerken exterieur

06.03.02 Onderhoudswerken

06.03.03 Werken aan groen en omgeving

06.04 BROUWERIJ DE POSTHOORN

06.04.01 Restauratiewerken exterieur

06.04.02 Onderhoudswerken

06.05 KANUNNIKENHUIS

06.05.01 Onderhoudswerken

06.06 NEGENTIENDE-EEUWSE STADSWONINGEN: BRIL 27-29 EN KLOOSTERSTRAAT 1-15

06.06.01 Restauratiewerken exterieur

06.06.02 Onderhoudswerken

06.07 BESCHERMDE WONINGEN IN DE VOLMOLENSTRAAT

06.07.01 Conservatie-, restauratiewerken exterieur

06.07.02 Onderhoudswerken

06.08 HOEKWONINGEN VOLMOLENSTRAAT EN SITE HET DONDERHUIS

06.08.01 Vooronderzoeken en monitoring

06.08.02 Conservatie-, restauratiewerken exterieur

06.08.03 Onderhoudswerken

39 MONUMENTENWACHT ANTWERPEN, *Bouwkundig inspectierapport 10629/2018/B*

40 MONUMENTENWACHT ANTWERPEN, *Verslag interieurinspectie 10629/2008/I*

06.01 ANALYSE, MONITORING & VOORONDERZOEKEN

Volgende bijkomende onderzoeken worden algemeen opgesomd. Binnen de fiches per gebouw wordt aangeduid welke werken specifiek van toepassing zijn.

(1) Materiaaltechnisch vooronderzoek

Materiaaltechnisch vooronderzoek kan aangewend worden om materiaalsamenstellingen te bepalen of restauratie-opties te onderzoeken. Soms zullen bijkomend proefrestauraties nodig zijn.

(2) Analyse en monitoring

- a. *Detectie van opstijgend vocht*
- b. *Vochtmetingen op aangewezen plaatsen*
- c. *Analyse en opvolging van scheurvorming en stabiliteitsproblemen*
- d. *Analyse van de zoutuitbloeiingen*
- e. *Analyse van aantasting door woekarend groen of overhangende takken*
- f. *In kaart brengen van asbesthoudende materialen*

Op verschillende plaatsen werden scheuren in het metselwerk vastgesteld. Deze moeten onderzocht en hersteld worden. Ook werden plaatselijke zoutuitbloeiingen vastgesteld. De aanwezigheid van zouten in muren is vaak een moeilijk op te lossen bouwfysisch probleem, er moet onderzocht worden hoe de muren ontzilt kunnen worden. Dit kan pas gebeuren als de lekkages en waterinfiltratie werden opgelost. Van bepaalde materialen valt daarnaast te verwachten dat ze asbesthoudend zijn. Het is belangrijk deze asbesthoudende materialen in kaart te brengen en uiteindelijk veilig te saneren.

(3) Stratigrafisch onderzoek en sonderingen

- a. *Stratigrafisch kleuronderzoek naar vroegere afwerkingslagen, op weloverwogen plaatsen*

Stratigrafisch kleuronderzoek kan aangewend worden om het verfpakket op bepaalde bouwonderdelen te onderzoeken. Via een kleurtrap kan men de lagen vrijleggen en zo achterhalen wat de oorspronkelijke (of vroegere) kleurstelling was van dat onderdeel. Het onderzoek kan bijvoorbeeld in de gevel van het kanunnikenhuis de originele polychromie aan het licht brengen, of bij de eenheidsbebouwing in de Kloosterstraat de oude kleur van het buitenschrijnwerk bepalen. De juiste kleurstelling van schrijnwerk, kroonlijsten, interieuronderdelen, enzovoort kan een grote meerwaarde betekenen voor de architectonische uitstaling van een historisch pand. Het terugbrengen van de vroegere kleuren draagt bij aan de erfgoedwaarde van het geheel. Kleurhistorisch onderzoek hoeft niet als vanzelfsprekend te leiden tot een reconstructie van de aangetroffen kleuren uit een eerdere periode. Het is ook mogelijk te kiezen voor een nieuwe kleur of afwerkingslaag, maar deze afwerking is dan wel een bewuste keuze. Na het bepalen van de juiste kleur blijven de historische afwerkingslagen bij voorkeur bewaard, zowel de verflagen van de eerste afwerking als de lagen van latere perioden (met uitzondering van synthetisch verflagen die nefast zijn voor de conservatie van bepaalde bouwonderdelen). Daardoor blijft de historische gelaagdheid van het gebouw bewaard, niet alleen als bron van informatie, maar ook in uiterlijk. Daar waar te dikke verfpakketten het uiterlijk sterk storen, is het te verantwoorden dit pakket deels te verwijderen.

- b. *Sonderingen op weloverwogen plaatsen*

Op een aantal plaatsen zien we resten van stucwerk op de gevels. Er kunnen sonderingen worden gemaakt om de aanwezigheid van oudere afwerkingsmaterialen te onderzoeken. Deze werken moeten gebeuren ter voorbereiding van de opmaak van het restauratiedossier, zodat de conclusies ervan nog opgenomen kunnen worden in de restauratiekeuzes.

(4) Uitvoeren van een energie-audit

Als men een gebouw bijkomend wil isoleren wordt aangeraden een energie-audit te laten uitvoeren. In zo'n onderzoek wordt onderzocht wat de impact is van energiebesparende maatregelen op de erfgoedelementen en erfgoedwaarde. Voor het uitvoeren van een energie-audit kan men bij het agentschap Onroerend Erfgoed een onderzoekspremie aanvragen.⁴¹

(5) Vooronderzoeken in functie van het behoud van het archeologische bodemarchief

- a. *Vermijden van bodemverstoringen, hergebruiken vroegere verstoringen*
- b. *Nastreven behoud in situ*
- c. *Archeologische prospectie bij ingrepen met bodemverstoring (ook IN de gebouwen)*

(6) Uniformiteit in informatieverstrekking en uithangborden, ontwerp van een huisstijl

- a. *Verwijderen van oude, versleten of beeldverstorende borden*
- b. *Ontwerpen van uniforme informatieborden in huisstijl*
- c. *Onderhoud en reiniging van de informatieborden*
- d. *Uniformiteit in stedelijk meubilair en parkmeubilair*

41 <https://www.onroenderfgoed.be/energieaudit-onroerend-erfgoed> (03-07-2019)

06.02 KLOOSTERVLEUGEL, KAPEL EN TUIN CELLEBROEDERS

Twintig jaar geleden werd de woning op het adres Bril 29 en de bewaarde kloostervleugel met kapel van het oude Alexianenconvent gerestaureerd en verbouwd. Er werd bij de bouwaanvraag rekening gehouden met de bijzondere ligging van de gebouwen: binnen het gezichtsveld van het beschermde monument Kloosterstraat 17. Er werd gepland enkele dakkapellen met de verbouwingen te verwijderen, omwille van de slechte bewaringstoestand en de geringe functionaliteit ervan. Wél werd er opgelegd één van de dakkapellen te bewaren op zolder opdat de reconstructie in de toekomst mogelijk zou blijven. In de huidige straatbeeld zien we dat deze aanpassing niet werd doorgevoerd, waardoor het esthetische aanzicht nagenoeg ongewijzigd is gebleven.

In dit hoofdstuk worden de werken opgelijst die nodig zijn om de gebouwen te herstellen en te onderhouden.

06.02.01 CONSERVATIE-, RESTAURATIE- EN ONDERHOUDSWERKEN EXTERIEUR

(1) Stabiliteit

- a. *Periodiek nazicht funderingen en verankeringen van de kapeltoren en de dakkapellen*

(2) Vochtproblemen

- a. *Vochtmetingen en monitoring om problemen in kaart te brengen*
- b. *Periodiek nazicht en herstel van goten en regenwaterafvoeren*
- c. *Nazicht en herstel van riolering indien nodig*
- d. *Behandeling van muren tegen opstijgend vocht indien nodig*
- e. *Verwijderen van zoutuitbloeiingen en ontzilten*

(3) Site en omgeving

De bescherming van het stadsgezicht betreft enkel de straatgevels en aansluitende bedaking. De twee groene zones aan het oude Alexianenconvent vallen dus (net zoals de tuingevels) buiten de bescherming. Desalniettemin hebben deze potentieel om de erfgoedwaarden van de beschermde gevels te versterken en een meerwaarde te zijn voor het publiek domein. In wat volgt worden aanbevelingen gegeven. Deze werken zijn niet betoelaagbaar, een vrijstelling is ook niet van toepassing.

De kloostertuin bij de stedelijke bibliotheek heeft een waardevolle beslotenheid en werkt - onder andere door een gepaste groenaanleg - goed als verblijfplaats voor bezoekers van de bibliotheek of de Colibrant. De naastgelegen groene restruimte daarentegen, is publiek maar te weinig gedefinieerd om tot gebruik uit te nodigen. Een lage heg omzoomt het kortgemaaide grasperk, enkele bomen werden recent aangeplant. De nieuwe voorzetgevel van de kapel is overheersend en vormt een weinig leesbare verwijzing naar de afgebroken kloostervleugels.

Publiek groen wordt aangemoedigd, maar wel in een andere vormgeving dan de huidige toestand, zodat de relatief kleine zone meer betekenis krijgt voor zowel straat als voor activiteiten van de bibliotheek. Zo kan er een waardevolle tussenzon gemaakt worden: een groene of structurele buffer tussen de publieke stromen en de beslotenheid van de leestuin. Anderzijds moet bebouwing (als uitbreiding van de stedelijke bibliotheek bijvoorbeeld) niet uitgesloten worden, aangezien de hoek tussen 1889-1989 ook bebouwd was.

De aangeplante leilinden langs de kapel en tussen de twee groenruimtes zijn waardevol groen, de recent aangeplante bomen kunnen blijven staan, maar voor de lage heg op de grens tussen straat en grasperk zou best wél een alternatief komen. Takken en wortels kunnen schade berokkenen aan de fundering van de gebouwen. Er wordt aangeraden geen bijkomende bomen en struiken te planten tegen de gebouwen. Het is ook sterk afgeraden klimplanten tegen de gebouwen te laten groeien. Woekerende klimplanten kunnen voor veel schade zorgen en lekken en verstoppingen veroorzaken.

- a. *Beheer geschikte groene buffers, met aandacht voor de beslotenheid van de tuin bij de bibliotheek*
- b. *Alternatieve verwijzing naar de afgebroken kloostervleugels, bij voorkeur een structuur met publieke betekenis (publieke schuilplaats, stedelijk podium, verticale (pluk)tuin,...*
- c. *Verwijderen van storende bomen, heesters en exoten*
- d. *Nieuwe planten voor borders, met aandacht voor biodiversiteit (plant en dier)*
- e. *Aanplant bloemdragende vaste planten voor bijen en vlinders*
- f. *Zorg voor bloemrijk grasland*
- g. *Mogelijkheid tot aanplant fruitbomen*
- h. *Wieden van onkruid (weren van chemische bestrijdingsmiddelen)*

(4) Herstel natuursteen, baksteen en voegwerk

Vooral aan de tuinzijde zijn nog verschillende bouwsporen zichtbaar die absoluut bewaard moeten blijven. Ter hoogte van de aansluiting met de gevel van Bril 29, zijn doorlopende scheuren te zien die zeker opgevolgd en hersteld moeten worden. Het opgaand metselwerk aan de straatzijde van de kapel heeft onder de waterlijst geknipte voegen. Deze herstelling heeft waarde en kan behouden blijven indien de zachte, historische baksteen niet lijdt onder de harde voeg (punctueel materiaalverlies zichtbaar). Voornamelijk de straatzijde oogt bovendien vervuild.

- a. *Behoud van bouwsporen*
- b. *Periodiek nazicht en algemeen onderhoud van de gevels*
- c. *Indien bijkomend onderzoek dit uitwijst: herstel historische geknipte voeg en ingeschilderd metselwerk*
- d. *Herstel van gebreken, inbinden van scheuren, hermetsen van losgekomen stenen, opleggingen,...*
- e. *Bijwerken, conserveren, herstellen of vervangen van geërodeerde materialen en onderdelen*
- f. *Opvoegen en/of verlijmen van scheuren in natuursteen, eventueel wapenen om deze te stabiliseren*
- g. *Zachte reiniging van vervuilde gevels*
- h. *Herstel uitgespoeld voegwerk in compatibele kalkmortel*
- i. *Verwijdering cementgedragen voegwerk en vervangen door kalkhoudend voegwerk*
- j. *Herstel geknipte voeg en indien materiaaltechnischonderzoek dit uitwijst: ingeschilderd baksteenmetselwerk*
- k. *Herstel leemtes in metselwerk met compatibele baksteen naar historisch model*
- l. *Toepassen steenverharder indien nodig*
- m. *Verwijderen van zoutuitbloeiingen en plaatselijk ontzilten indien nodig*
- n. *Ontmossen van de gevel waar nodig*
- o. *Verwijderen van zoutuitbloeiingen en plaatselijk ontzilten indien nodig*
- p. *Ontmossen van de gevel waar nodig*
- q. *Herstel van raamdorpels*

(5) Herstel en onderhoud dak en regenwaterafvoer

De leibedekking en dakkapellen kon niet van dichtbij onderzocht worden ter plaatse. Ook na de verbouwingen twintig jaar geleden, is een gedegen onderhoud en regelmatig nazicht nodig om schade te voorkomen. De vernieuwde kroonlijst ziet er goed uit.

- a. Herplaatsen verschoven en uitgezakte leien, afdichten van lekken (indien nodig)
- b. Vervangen van sterk verweerde leien
- c. Ontmossen van de leien waar nodig
- d. Nazicht en herstel (indien nodig) aansluiting dakbedekking en opgaand muurwerk
- e. Nazicht dakruiter en dakkapellen
- f. Schoonmaken van de goten, regenwaterafvoeren en controleputjes (driemaal per jaar)
- g. Periodiek nazicht van de ladderhaken
- h. Duivenwering indien nodig
- i. Indien nodig: vernieuwing dakbedekking naar historisch model

(6) Schrijnwerk

- a. Restauratie inkomdeur Deensestraat, vermijden van ontsierend aanplakken
- b. Onderhoud hang- en sluitwerk (ontroesten, schoonmaken, smeren, bijstellen,...)
- c. In situ restauratie glas-in-loodramen door een ervaren glazenier/restaurator, ontroesten van de raambruggen en bindroeden, reinigen van het glas, vervangen van gebroken glaasjes, herstel van het loodnet waar nodig.
- d. Herschilderen van elementen met verschaalde verflagen
- e. Herstel ingerot houtwerk indien nodig (nazicht dakruiter en dakkapel)
- f. Bijkomend onderzoek naar historisch schrijnwerk vóór aanpassingen aan vleugel 20 jaar geleden

(7) Herstel metalen onderdelen

- a. Visuele controle en punctueel herstel van kruisbekroningen
- b. Herstel van het door roestuitzetting beschadigde steenwerk (indien nodig)
- c. Herschilderen van ijzeren onderdelen in compatibele roestwerende verf
- d. Metalliseren van de ankerpunten
- e. Herstel hang- en sluitwerk
- f. Herschilderen in correcte kleur en met een compatibele roestwerende verf
- g. Alternatieve dichting voor roosters in arduinen plint

(8) Restauratie en conservatie beelden in muurnissen (2x)

- a. *Nazicht en reiniging van de beelden door gespecialiseerde restaurator*
- b. *Nazicht, herstel en herschilderen van de houten onderdelen*
- c. *Herschilderen van de muurnis*
- d. *Nazicht stabiliteit en verankering van de beelden*
- e. *Jaarlijkse visuele controle, schoonmaak en punctueel herstel*

(9) Periodieke visuele controle van onderhoudsgevoelige elementen

- a. *Goten en regenwaterafvoeren, afvoer- en controleputjes*
- b. *Glas-in-lood*
- c. *Schoonmaken buitenschrijnwerk*
- d. *Loodaansluitingen daken-muren*
- e. *Herplaatsen of vervangen van uitgeschoven of gebarsten leien, naar huidig model*
- f. *Controle schilderwerk ijzeren onderdelen, punctueel herstel en ontroesten indien nodig*
- g. *Controle schilderwerk buitenschrijnwerk, kroonlijsten en boeiboorden, punctueel herstel indien nodig*
- h. *Schoonmaken van buitenschrijnwerk, smeren en onderhouden van hang- en sluitwerk*
- i. *Herstel punctuele beschadiging aan schilderlagen*

06.02.02 WERKEN INTERIEUR

Omdat binnen dit beschermde stadsgezicht enkel de gevels zichtbaar vanop (semi-)publiek terrein werden opgenomen, werd het interieur van het oude klooster niet opgenomen in dit beheersplan. Dit wil echter niet zeggen dat het interieur geen waarde heeft. Zowel de planindeling als de historische interieurelementen moeten in de toekomst gekoesterd worden. Structurele verbeteringen van vroegere ingrepen en eventueel nieuwe interne verbindingen zijn wel mogelijk, maar ze worden best weloverwogen en zo aangebracht dat ze de historische structuur niet storen.

06.03 KLOOSTERVLEUGELS, KAPEL EN TUIN ZWARTZUSTERS

Het kloostercomplex van de Zwartzusters verkeert over het algemeen in redelijk goede staat. De herbestemming van de zuidelijke vleugel uit de jaren '50 betekende al een herwaardering voor het volledige complex. Op korte termijn wordt door de stad gefocust op een herwaardering van de oudst bewaarde gebleven vleugel (exclusief noordgelegen kapel) in functie van een herbestemming.

06.03.01 CONSERVATIE-, RESTAURATIE- EN ONDERHOUDSWERKEN EXTERIEUR

(1) Stabiliteit

- a. *Periodiek nazicht funderingen en verankeringen*
- b. *Behandeling van ankers tegen corrosie, herstel losgekomen verankeringen en trekkers indien nodig*

(2) Vochtproblemen

- a. *Vochtmetingen en monitoring om problemen in kaart te brengen*
- b. *Periodiek nazicht en herstel van goten en regenwaterafvoeren*
- c. *Nazicht en herstel van riolering indien nodig*
- d. *Behandeling van muren tegen opstijgend vocht indien nodig*

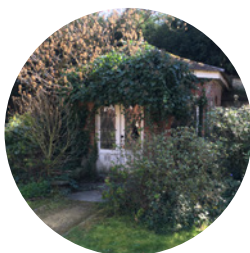
(3) Site en omgeving

De bescherming van het stadsgezicht betreft enkel de straatgevels en aansluitende bedaking. De kloostertuin besproken in het beheersplan als waardevol, geïntegreerd element van het kloostercomplex maar valt dus (net zoals de tuingevels) buiten de bescherming. In wat volgt worden aanbevelingen gegeven voor een meer passende aanleg van de tuin met bijgebouwen en tuinmuur. Deze werken zijn niet betoelaagbaar, een vrijstelling is ook niet van toepassing.

Zoals eerder werd aangehaald zorgt de dichte begroeiing rond de sacristie en het paviljoen rond de Lourdesgrot voor heel wat schade aan de gebouwen. Een aantal bomen en planten zal op korte termijn teruggesnoeid moeten worden, de bomen volledig verwijderen is geen vereiste. De beperkte erfgoed- en botanische waarde van de bomen bij de sacristie en het feit dat ze de zichtas op de Sint-Gummaruskerk belemmeren, zijn bijkomende argumenten om de bomen wél te rooien, ondanks groen rond de kapel en in de tuin juist wenselijk en aan te moedigen is. Deze overweging moet gemaakt worden.

Door de groene omgeving moeten goten en regenwaterafvoeren zeer zorgvuldig onderhouden worden. Bijkomend is het aangewezen bladkorven te plaatsen boven de regenwaterafvoeren, om te vermijden dat deze dichtslibben met blaadjes. Takken en wortels kunnen schade berokkenen aan de fundering van de gebouwen. Er wordt aangeraden geen bijkomende bomen en struiken te planten tegen de gebouwen. Het is ook sterk afgeraden klimplanten tegen de gebouwen te laten groeien. Woekerende klimplanten kunnen voor veel schade zorgen en lekken en verstoppingen veroorzaken.

- a. *Terugsnoeien van overhangende takken en struiken die (de bedaking van) de gebouwen beschadigen*
- b. *Terugsnoeien of rooien van weinig waardevolle bomen die zichtas Sint-Gummaruskerk verstoren*
- c. *Behoud en restauratie van de waardevolle tuinmuren (zijde van het Jezuïetenklooster en de Deensestraat)*

(4) Herstel natuursteen, baksteen en voegwerk

- a. *Behoud van bouwsporen*
- b. *Behoud en reiniging van muurbanden van gesinterde baksteen*
- c. *Periodiek nazicht en algemeen onderhoud van de gevels*
- d. *Herstel van gebreken, inbinden van scheuren, hermetsen van losgekomen stenen, opleggingen,...*
- e. *Bijwerken, conserveren, herstellen of vervangen van geërodeerde materialen en onderdelen*
- f. *Opvoegen en/of verlijmen van scheuren in natuursteen, eventueel wapenen om deze te stabiliseren*
- g. *Zachte reiniging van vervuilde gevels*
- h. *Herstel uitgespoeld voegwerk in compatibele kalkmortel*
- i. *Verwijdering cementgedragen voegwerk en vervangen door kalkhoudend voegwerk*
- j. *Herstel leemtes in metselwerk met compatibele baksteen naar historisch model*
- k. *Toepassen steenverharder indien nodig*
- l. *Herstel van raamdorpels*

(5) Herstel en onderhoud dak

De stormpannen op de kloostervleugels verkeren in relatief goede staat. Plaatselijke schade of uitgeschoven pannen konden niet ter plaatse worden vastgesteld, dit nazicht moet nog gebeuren. Hetzelfde geldt voor de staat van de dakvlakramen. Indien nodig dient de dakbedekking vernieuwd te worden naar historisch model. De leibedekking van de kapel en het paviljoen rond de Lourdesgrond zijn er slecht aan toe. De houten kroonlijst op modillons moet worden nagekeken en hersteld. De bliksembeveiliging van de kapel van het Zwartzustersklooster ziet er weinig betrouwbaar uit. Een grondige inspectie dringt zich op. Indien nodig moet de installatie aangepast worden aan de Europese richtlijn CE 62305.

ALGEMEEN:

- a. *Herplaatsen verschoven en uitgezakte leien, afdichten van lekken (indien nodig)*
- b. *Vervangen van sterk verweerde leien naar bestaand model (kapel)*
- c. *Ontmossen van de leien waar nodig (kapel)*
- d. *Nazicht en indien nodig vernieuwing van stormpannen en recente dakvlakvensters (vleugels)*
- e. *Nazicht en herstel bliksembeveiliging kapel*
- f. *Nazicht en herstel (indien nodig) aansluiting dakbedekking en opgaand muurwerk*
- g. *Nazicht en herstel houten kroonlijst en modillons*
- h. *Nazicht en herstel van dakruiter*
- i. *Schoonmaken van de goten, regenwaterafvoeren en controleputjes (driemaal per jaar)*
- j. *Indien nodig: vernieuwing dakbedekking naar historisch model*

TUINGEVELS:

Door de dichte begroeiing rond de sacristie zijn de goten wellicht zeer snel vervuild met verstoppingen van afvoeren en riolering tot gevolg. Goten moeten na het terugsnijden van de bomen beter onderhouden worden, teneinde vochtschade door overlopende goten te vermijden. Gebrekkig onderhoud van regenwaterafvoer kan grote schade tot gevolg hebben, ook aan het interieur. In de hoek van de westelijke kloostervleugel en de nieuwe zuidvleugel, werd tijdens de opmaak van het beheersplan een lek vastgesteld.

- a. *Nazicht en herstel van dakluik*
- b. *Nazicht en herstel van lekkages*
- c. *Plaatsen van bladkorven*
- d. *Schoonmaken van de goten, regenwaterafvoeren en controleputjes (driemaal per jaar)*

(6) Schrijnwerk

ALGEMEEN:

- a. *Onderhoud hang- en sluitwerk (ontroesten, schoonmaken, smeren, bijstellen,...)*
- b. *Conservatie en restauratie van het bewaarde ambachtelijke glas en de kruishouten ramen*
- c. *Bij vernieuwing van de kruishouten ramen: behoud historisch uitzicht*
- d. *In situ restauratie glas-in-loodramen door een ervaren glazenier/restaurator, ontroesten van de raambruggen en bindroeden, reinigen van het glas, vervangen van gebroken glaasjes, herstel van het loodnet waar nodig*
- e. *Herschilderen van elementen met verschaalde verflagen*
- f. *Herstel ingerot houtwerk indien nodig (nazicht dakruiter en dakluik)*

STRAATGEVELS:

- a. *Restauratie deur kapel aan de Deensestraat*
- b. *Restauratie inkomdeur oude kloostervleugel Kloosterstraat*
- c. *De huidige PVC-ramen op de verdiepingen aan de straatkant passen niet in de historische context, te vervangen door houten schrijnwerk, inzetten op reconstructie historische beeldkwaliteit (zie tuinzijde)*
- d. *Schrijnwerk op de begane grond bij voorkeur aan te passen naar meer passend model die inzet op historische beeldkwaliteit (zie tuinzijde)*

TUINGEVELS:

- a. *Restauratie inkomdeur met glas in lood aan de tuinzijde*
- b. *Duurzaam herstellen van hang- en sluitwerk van het dakluik, restauratie naar historisch model*

(7) Herstel metalen onderdelen

- a. Ontroesten en herbehandelen van gevelankers
- b. Ontroesten en herschilderen van de ijzeren diefijzers voor de ramen, de ankerpunten eventueel metalliseren
- c. Visuele controle en punctueel herstel van kruisbekroningen
- d. Herstel van het door roestuitzetting beschadigde steenwerk
- e. Herschilderen van ijzeren onderdelen in compatibele roestwerende verf
- f. Metalliseren van de ankerpunten

(8) Restauratie en conservatie calvarie

- a. De natuurleien van het baldakijn zijn er verveerd en moeten vernieuwd en aangevuld worden
- b. Aansluiting tussen baldakijn en muurwerk moet worden vernieuwd
- c. Herschilderen van de houten onderdelen
- d. Nazicht en reiniging van de beelden door gespecialiseerde restaurator
- e. Jaarlijkse visuele controle en punctueel herstel

(9) Restauratie en conservatie beelden in muurnissen van de kapel (8x)

- a. Nazicht en reiniging van de beelden door gespecialiseerde restaurator
- b. Nazicht, herstel en herschilderen van de houten onderdelen
- c. Herschilderen van de muurnis
- d. Reconstructie van het verdwenen beeld van evangelist Lucas
- e. Nazicht stabiliteit en verankering van de beelden

(10) Restauratie van de tuinmuur

Bijkomende onderzoek kan meer uitsluitsel geven over het oorspronkelijke uitzicht en de afwerkingslagen van de tuinmuur, zowel aan de binnenzijde van de tuin als aan de kant van het Jezuïetenklooster. Het wordt erg aanbevolen om dit eerst te onderzoeken, alvorens werken uit te voeren aan de tuinmuur.

- a. Werkzaamheden in functie van stabiliteit (indien nodig)
- b. Verwijdering van schadelijke plantengroei (met uitzondering van waardevolle of zeldzame muurflora zoals steenbreekvaren, muurvaren,...)
- c. Behoud van bouwsporen
- d. Indien mogelijk reconstructief herstel van de tuinmuur ter hoogte van de garage aan de Deensestraat
- e. Inbinden en herstellen van scheuren

- f. *Herstellen van lacunes en sterk beschadigde stenen met baksteen naar oorspronkelijk model*
- g. *Respecteren van het oorspronkelijke metselverband*
- h. *Herstel van losgekomen stenen*
- i. *Verwijderen van verflagen*
- j. *Toepassen steenverharder (indien nodig na vooronderzoek)*
- k. *Verwijderen van cementvoegen en vervangen door voegen in kalkrijke mortel*
- l. *Herstel gebarsten of uitgespoelde voegen in kalkrijke mortel*
- m. *Aantrekkelijker maken van de toegangen*
- n. *Mogelijkheid tot nieuwe klimplanten die niet woekeren (klimhortensia of dergelijke) en onderhoud ervan*
- o. *Mogelijkheid tot aanplant leifruit in de kloostertuin*
- p. *Analyse en behandeling van zoutuitbloeiingen*
- q. *Ontmossing*
- r. *Terugsnoeien van overhangende takken*

(11) Onderhoud en controle van markante bomen

- a. *Aanbrengen van subtiele nummering bomen ter vergemakkelijking van het onderhoud*
- b. *5-jaarlijkse VTA-controle van de bomen*
- c. *Nazicht en eventuele snoei door een erkend boomverzorger*
- d. *Rooien en afvoeren van zieke of instabiele bomen na nazicht door een erkend boomverzorger*
- e. *Aanbrengen van natuurlijke boomspiegels ter bescherming van de stam*
- f. *Jaarlijks monitoren van ongewenste en invasieve begroeiingen*

(12) Verwijderen beeldverstorende elementen

Enkele recente bijbouwen passen niet in de historische context van de kloostertuin. Het verdient dan ook de aanbeveling om deze af te breken. Indien het programma (ook na de herbestemming van de vleugels) toch opbergruimte of overdekte fietsenstallingen vereist, kan dit zeker maar met respect voor de waardevolle zichten doorheen de tuin. Bij voorkeur zijn de bijkomende constructies licht en met een hedendaagse vormgeving. De erfgoedelementen (de tuinmuur, de waardevolle taxussen of de oudste kloostervleugels met kapel) moeten steeds primeren en zo mogelijk versterkt worden.

- a. *3x bakstenen 'boxen' van één bouwlaag*
- b. *Vogelkooi naast de Lourdesgrot*
- c. *Vervanging afdak aan de sacristie*
- d. *Vervanging van afdak aan inkomstravee tuinzijde*

(13) Restauratie en herwaardering paviljoen rond de Lourdesgrot

- a. *Vrijmaken van opklimmend groen, terugsnoeien van overhangende takken*
- b. *Herstel bepleisterde plint*
- c. *Herstel houten buitenschrijnwerk, roedes en mastiek*
- d. *Herstel kroonlijst en rotte bebording*
- e. *Vervanging van recente cementvoegen door kalkhoudende mortel*

- f. Analyse en herstel van scheuren
- g. Vervanging van de verweerde leibedekking
- h. Reiniging gedenksteen voor toegangsdeur
- i. Nazicht en herstel van draagstructuur gebouw
- j. In ere herstellen van de Lourdesgrot, na historisch onderzoek
- k. Het interieur van het gebouw heeft weinig erfgoedwaarde en mag anders ingevuld worden

(14) Opmaak nieuw ontwerp voor de kloostertuin, met respect voor historische structuren, oude kerkwegen (door gespecialiseerde tuinontwerper)

- a. Behoud en gepast beheer van de waardevolle taxussen
- b. Verwijderen van storende bomen, heesters en exoten - wieden van onkruid
- c. Nieuwe planten voor borders, met aandacht voor biodiversiteit (plant en dier)
- d. Aanplant bloemdragende vaste planten voor bijen en vlinders
- e. Zorg voor bloemrijk grasland
 - I. mogelijkheid tot aanplant biologische knolgewassen
 - II. delen intensief maaibeheer
 - III. delen extensief maaibeheer in functie van biodiversiteit en voorjaarsbloei
 - IV. onderhoud boomspiegels d.m.v. extensief maaibeheer
- f. Mogelijkheid tot aanplant fruitbomen
- g. Onderhoud van de paden

(15) Periodieke visuele controle van onderhoudsgevoelige elementen

- a. Goten en regenwaterafvoeren, afvoer- en controleputjes
- b. Glas-in-lood
- c. Schoonmaken buitenschrijnwerk
- d. Loodaansluitingen daken-muren
- e. Herplaatsen of vervangen van uitgeschoven of gebarsten leien
- f. Controle schilderwerk ijzeren onderdelen, punctueel herstel en ontroesten indien nodig
- g. Controle schilderwerk buitenschrijnwerk, kroonlijsten en boeiboorden, punctueel herstel indien nodig
- h. Schoonmaken van buitenschrijnwerk, smeren en onderhouden van hang- en sluitwerk
- i. Herstel punctuele beschadiging aan pleisterlagen en schilderlagen
- j. Uitkuisen van de keldergaten

K1.06.02.B Werken interieur

Omdat binnen dit beheersplan enkel de gevels zichtbaar vanop (semi-)publiek terrein werden opgenomen, werd het interieur van het zwartzusterklooster niet besproken. Dit wil echter niet zeggen dat het interieur geen waarde heeft. Verbouwingen worden zeker aangemoedigd, aangezien de gebouwen vandaag erg uitgeleefd zijn en baat zouden hebben bij vernieuwing. De ingrepen worden echter best weloverwogen en zo uitgevoerd dat ze de kernelementen van het klooster niet storen.

06.04 NEGENTIENDE-EEUWSE STADSWONINGEN BRIL / KLOOSTERSTRAAT

Onderstaande onderhoudswerken gelden voor alle stadswoningen in de Kloosterstraat (nummers 1-15), brouwerij De Posthoorn (Bril 27), de stadswoning met lijstgevel (Bril 29) en de negentiende-eeuwse woning in de Volmolenstraat (nummer 70). Aangezien de gevels van deze woningen de laatste twintig jaar werden gerestaureerd en ze vandaag in goede staat verkeren, worden hieronder enkel onderhoudswerken opgesomd. Tenslotte worden er nog enkele specifieke aanbevelingen voorgesteld.

06.04.01 ONDERHOUDSWERKEN

(1) Uniform en gemeenschappelijk beheer van het zichtbare: Kloosterstraat 5-15

Het uniforme karakter van de eenheidsbebouwing 'Au Prince de Condé' en bij uitbreiding de gespiegelde woningen op nummers 5-7 is een belangrijk erfgoedkenmerk. Dit moet men in de toekomst verderzetten door de gevels op een uniforme manier te beheren teneinde versnippering van het gevelbeeld tegen te gaan. Algemeen zouden ongeveer alle gevels gebaat zijn bij een degelijke reiniging.

(2) Daken

- a. *Terugplaatsen verschoven pannen / leien*
- b. *Nazicht en herstel aansluitingen dak en opgaand muurwerk*
- c. *Herstel, behandeling en/of herschildering van kroonlijst*
- d. *Schoonmaken van goten en regenwaterafvoeren*
- e. *Indien nodig: vernieuwing dakbedekking naar historisch model*

(3) Gevels

- a. *Punctueel herstel beschadiging aan dorpels of arduinen plint: opvolgen en dichten van scheuren*
- b. *Heropvoegen uitgespoeld voegwerk in kalkrijke mortel*
- c. *Behoud bakstenen lijstgevel met decoraties*
- d. *Periodieke reiniging van vervuilde gevels: zachte reiniging*
- e. *Nazicht en herstel van deurbellen / ontroesten en herschilderen van metalen onderdelen*
- f. *Kloosterstraat 1-3: punctueel herstel van leemtes of beschadiging van het pleisterwerk, herschilderen waar nodig*

(4) Schrijnwerk

- a. *Schoonmaken van het schrijnwerk*
- b. *Punctueel herstel lacunes verflagen*
- c. *Herschilderen van het schrijnwerk*
- d. *Smeren hang- en sluitwerk*
- e. *Behoud en herstel van schrijnwerk naar historisch model*

06.04.02 AANBEVELINGEN

(1) Brouwerij De Posthoorn

- a. *Behoud gevelconfiguratie*
- b. *Bijkomend materiaaltechnisch onderzoek inzake historische afwerkingslaag. Indien deze laatste een bepleistering aanwijst: afweging maken ten aanzien van geknipte voegen (waardevolle herstelling van uitgespoelde voegen)*
- c. *Bijkomend onderzoek naar historische dakbedekking. Behoud en restauratie van dakkapel en indien onderzoek dit aanwijst: herneming van leibedekking naar historisch model (zie dakkapel)*

(2) Stadswoning met lijstgevel

- a. *Behoud van de Moorse geïnspireerde ornamenten, opfrissen van de kleuren*

(3) Kloosterstraat 15

- a. *Vervanging van de inkomstdeur naar historisch model (zie vernieuwde deur met diamantkoppen woning nummer 13)*

(4) Kloosterstraat 13

- a. *Behoud van schrijnwerk naar historisch model*

(5) Kloosterstraat 11

- a. *Aanpassing schrijnwerk naar historisch model (zie woning nummer 13)*
- b. *Verwijderend van schadelijke of dode opklimmende planten*

(6) Kloosterstraat 9

- a. *Herstel aangepaste pui naar historisch model (zie woning nummer 15)*
- b. *Verlagen van arduinen plint*
- c. *Vervanging van harde cementvoeg door kalkhoudende mortel*
- d. *Bij voorkeur kleur schrijnwerk lichter, in samenspraak met naastgelegen woningen (uniforme aanpak)*

(7) Kloosterstraat 7

- a. *Herstel voordeur naar historisch model (zie woning nummer 5)*
- b. *Behoud buitenschrijnwerk ramen en diamantkopversieringen*
- c. *Vervanging harde cementvoeg in paneelversiering door kalkmortel*

- d. *Verwijderend van schadelijke of dode opklimmende plannen*
- e. *Herstel houten kroonlijst (zie woning nummer 5)*
- f. *Herstel voegen naar historische samenstelling en kleur*

(8) Kloosterstraat 5

- a. *Behoud voordeur naar historisch model en diamantkopversieringen*
- b. *Herstel buitenschrijnwerk ramen gelijkvloerse verdieping (zie woning nummer 7)*
- c. *Vervanging harde cementvoeg in paneelversiering door kalkmortel*
- d. *Behoud houten kroonlijst*
- e. *Herstel voegen naar historische samenstelling en kleur*

(9) Kloosterstraat 1-3

- a. *Behoud afwerkingslagen en negentiende-eeuwse vensters*

(10) Volmolenstraat 70

- a. *Behoud schijnvoegen natuursteen en muurankers*
- b. *Vervanging van buitenschrijnwerk (meer gepaste kleur, onderverdeling en materiaal)*
- c. *Herstel lessenaarsdak: verwijdering recent mansardedak*
- d. *Een meer poreuze scheiding aan zijde Gasthuisvest (harde botsing op negentiende-eeuws tuinpaviljoen)*

(11) Volmolenstraat 72

- a. *Herwaardering van de negentiende-eeuwse hoekwoning, rekening houdende met vergund nieuwbouwproject:*
 - i. *zichtbaarheid zwartzusterklooster en aanhorige activiteiten na herbestemming moet gewaarborgd blijven*
 - ii. *toegang langs Gasthuisvest bemoeilijkt verwijzing naar historische oever, bij voorkeur wordt de toegang zoals bestaande situatie in de Volmolenstraat voorzien m  r herwaardering huidige 'achtergevel' ook belangrijk*

06.05 KANUNNIKENHUIS EN BESCHERMDE WONINGEN IN DE VOLMOLENSTRAAT

De beschermde woningen binnen de onderzoekssite zijn alle eigendom van particulieren en worden goed onderhouden. De leibedekking van het kanunnikenhuis oogt verweerd maar de markante gevel met rococo-elementen ziet er erg goed uit. Er is nog erg waardevol ambachtelijk glas aanwezig. Het gedegen beheer en onderhoud moet worden verder gezet om de erfgoedwaarden zo goed mogelijk te bewaren. De woningen in de Volmolenstraat hebben tal van goed bewaarde bouwsporen in de voorgevels en verkeren ook in goede staat.

06.05.01 CONSERVATIE-, RESTAURATIE- EN ONDERHOUDSWERKEN EXTERIEUR: KANUNNIKENHUIS

(1) Daken

- a. *Nazicht en indien nodig vervanging van verweerde leien*
- b. *Nazicht en herstel aansluitingen dak en opgaand muurwerk*
- c. *Herstel, behandeling en/of herschildering van kroonlijst*
- d. *Schoonmaken van goten en regenwaterafvoeren*
- e. *Behoud en herstel van dakkapel*
- f. *Opnieuw opvoegen van schoorsteen indien nodig*
- g. *Indien nodig: vernieuwing dakbedekking naar historisch model*

(2) Gevels

- a. *Behoud van bouwsporen en gevelconfiguratie*
- b. *Periodiek nazicht en algemeen onderhoud van de gevels*
- c. *Herstel van gebreken, inbinden van scheuren, hermetsen van losgekomen stenen,...*
- d. *Bijwerken, conserveren, herstellen of vervangen van geërodeerde materialen en onderdelen*
- e. *Zachte reiniging van vervuilde gevels*
- f. *Na materiaaltechnisch onderzoek eventueel hernemen van historische afwerkingslaag*
- g. *Punctueel herstel beschadiging aan dorpels of arduinen plint: opvolgen en dichten van scheuren*

(3) Schrijnwerk

- a. *Behoud van mondgeblazen glas en waardevol schrijnwerk*
- b. *Schoonmaken van het schrijnwerk*
- c. *Herschilderen van het schrijnwerk in dampopen verfysteem in historisch correcte kleur*
- d. *Punctueel herstel lacunes verflagen*
- e. *Smeren hang- en sluitwerk*

(4) Metalen onderdelen

- a. *Ontroesten en herschilderen van de gevelankers met compatibele roestwerende verf*
- b. *Ontroesten en herschilderen van het smeedwerk, ankerpunten eventueel metalliseren*
- c. *Ontroesten en herschilderen van de luikwervels*

(5) Periodieke visuele controle en herstel van onderhoudsgevoelige elementen

- a. *Goten en regenwaterafvoeren, afvoer- en controleputjes*
- b. *Herplaatsen of vervangen van uitgeschoven of gebarsten leien of pannen*
- c. *Controle schilderwerk buitenschrijnwerk, kroonlijst, punctueel herstel indien nodig*

06.05.02 CONSERVATIE-, RESTAURATIE- EN ONDERHOUDSWERKEN EXTERIEUR: 2 BURGERWONINGEN

(1) Daken en regenwaterafvoer

- a. Verwijderen van PVC-regenwaterafvoeren en vervangen door zinken exemplaren
- b. Nazicht en indien nodig herplaatsen van verschoven of uitgezakte leien
- c. Nazicht en herstel aansluitingen dak en opgaand muurwerk
- d. Schoonmaken van goten en regenwaterafvoeren
- e. Opnieuw opvoegen schoorsteen indien nodig
- f. Behoud en herstel van dakkapel, herstel laadplatform (of betere verwijzing naar)
- g. Indien nodig: vernieuwing dakbedekking naar historisch model

(2) Gevels

- a. Behoud van bouwsporen, gevelconfiguratie en negentiende-eeuwse aanpassingen
- b. Periodiek nazicht en algemeen onderhoud van de gevels
- c. Behoud van samenhang woningen Volmolenstraat (voornamelijk nummers 64-66)
- d. Herstel van gebreken, inbinden van scheuren, hermetsen van losgekomen stenen,...
- e. Bijwerken, conserveren, herstellen of vervangen van geërodeerde materialen en onderdelen
- f. Punctueel herstel uitgespoeld of gebarsten voegwerk
- g. Zachte reiniging van vervuilde gevels
- h. Verwijderen van storende bedrading
- i. Restauratie natuurstenen omkadering ramen
- j. Punctueel herstel beschadiging aan dorpels of arduinen plint: opvolgen en dichten van scheuren
- k. Vervanging van harde cementvoeg door kalkhoudende mortel
- l. Na materiaaltechnisch onderzoek eventueel hernemen van historische afwerkingslaag (kaleilaag?)
- m. Toepassen steenverharder indien nodig
- n. Demontage vlaggestokken indien ongebruikt

(3) Schrijnwerk

- a. Behoud van waardevol schrijnwerk
- b. Schoonmaken van het schrijnwerk
- c. Herschilderen van het schrijnwerk in dampopen verfsysteem in historisch correcte kleur
- d. Punctueel herstel lacunes verflagen
- e. Smeren hang- en sluitwerk

(4) Metalen onderdelen

- a. Ontroesten en herschilderen van de gevelankers met compatibele roestwerende verf
- b. Ontroesten en herschilderen van het smeedwerk, ankerpunten eventueel metalliseren
- c. Ontroesten en herschilderen van de vlaggenstokhouder
- d. Herschilderen van ijzeren onderdelen

(5) Periodieke visuele controle en herstel van onderhoudsgevoelige elementen

- a. Goten en regenwaterafvoeren, afvoer- en controleputjes
- b. Aansluitingen muren-dak-openingen dakvlak
- c. Herplaatsen of vervangen van uitgeschoven of gebarsten leien
- d. Controle schilderwerk ijzeren onderdelen, punctueel herstel en ontroesten indien nodig
- e. Herstel punctuele beschadiging aan pleisterlagen en schilderlagen

(1) Daken en regenwaterafvoer

- a. *Herstel kroonlijst*
- b. *Verwijderen (en eventueel vervangen) van weinig passende dakkapellen van woning 68*
- c. *Verwijderen van PVC-regenwaterafvoeren en vervangen door zinken exemplaren*
- d. *Nazicht en indien nodig herplaatsen van verschoven of uitgezakte pannen*
- e. *Nazicht en herstel aansluitingen dak en opgaand muurwerk*
- f. *Schoonmaken van goten en regenwaterafvoeren*
- g. *Opnieuw opvoegen schoorsteen indien nodig*
- h. *Indien nodig: vernieuwing dakbedekking naar historisch model*

(2) Gevels

- a. *Behoud van bouwsporen, gevelconfiguratie en negentiende-eeuwse aanpassingen*
- b. *Periodiek nazicht en algemeen onderhoud van de gevels*
- c. *Behoud van samenhang woningen Volmolenstraat (voornamelijk nummers 64-66)*
- d. *Herstel van gebreken, inbinden van scheuren, hermetsen van losgekomen stenen,...*
- e. *Bijwerken, conserveren, herstellen of vervangen van geërodeerde materialen en onderdelen*
- f. *Punctueel herstel uitgespoeld of gebarsten voegwerk*
- g. *Zachte reiniging van vervuilde gevels*
- h. *Restauratie natuurstenen omkadering ramen*
- i. *Punctueel herstel beschadiging aan dorpels of arduinen plint: opvolgen en dichten van scheuren*
- j. *Toepassen steenverharder indien nodig*

(3) Schrijnwerk

- a. *Behoud van waardevol schrijnwerk*
- b. *Schoonmaken van het schrijnwerk*
- c. *Herschilderen van het schrijnwerk in dampopen verfsysteem in historisch correcte kleur*
- d. *Punctueel herstel lacunes verflagen*
- e. *Smeren hang- en sluitwerk*

(4) Metalen onderdelen

- a. *Ontroesten en herschilderen van de gevelankers met compatibele roestwerende verf*
- b. *Herschilderen van ijzeren onderdelen*

(5) Bijzondere elementen

- a. *Behoud en periodieke restauratie tuinpaviljoen bij woning nummer 68 in de Volmolenstraat*

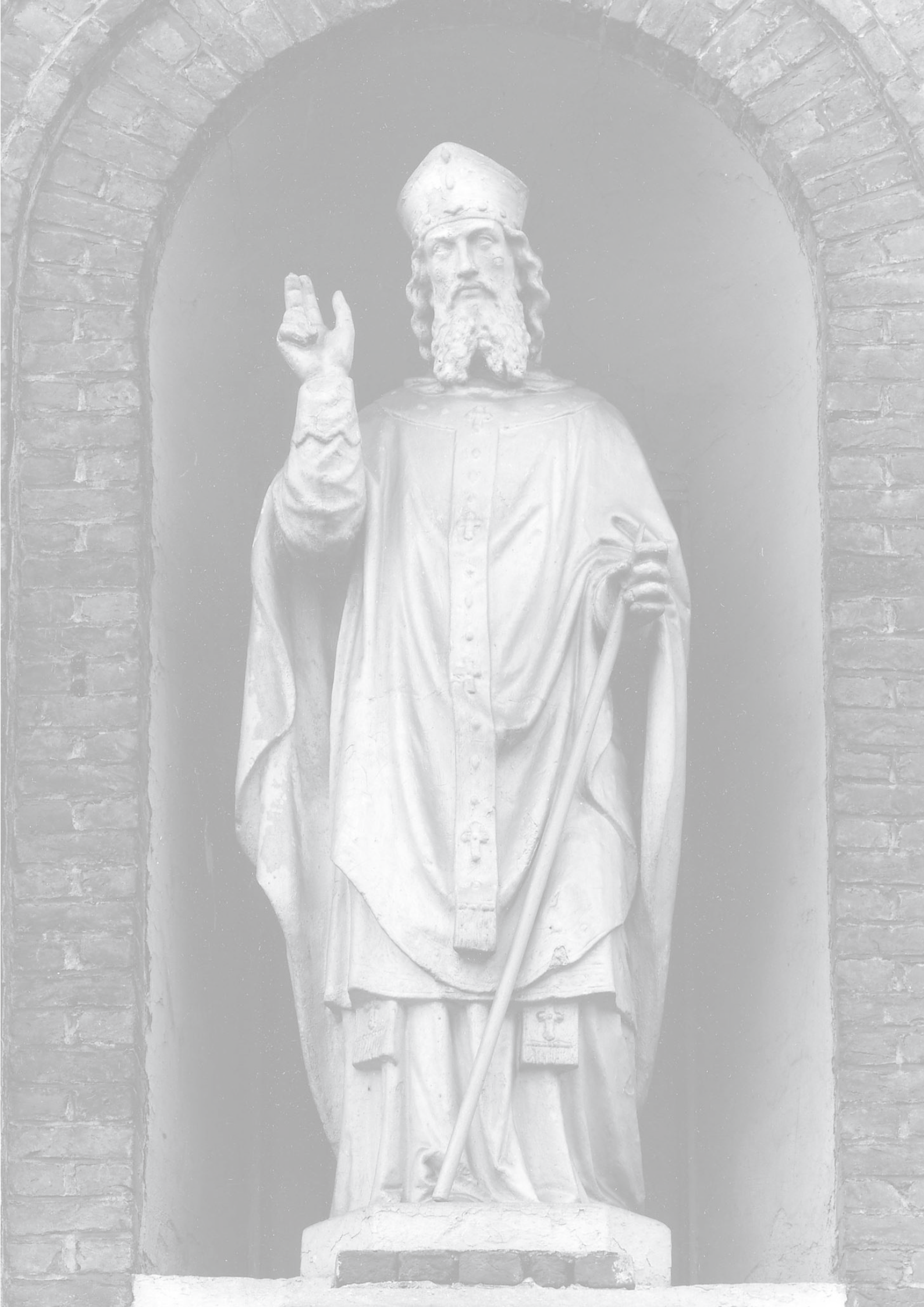
(6) Periodieke visuele controle en herstel van onderhoudsgevoelige elementen

- a. *Goten en regenwaterafvoeren, afvoer- en controleputjes*
b. *Herplaatsen of vervangen van uitgeschoven of gebarsten pannen*
c. *Controle schilderwerk ijzeren onderdelen, punctueel herstel en ontroesten indien nodig*

06.06 SITE HET DONDERHUYS

06.06.01 VOORONDERZOEKEN EN MONITORING

Bijkomend onderzoek over de bewaringsstaat van de waardevolle verdedigingstoren wordt ten eerste aanbevolen. Hoe het relict ook zichtbaar of leesbaar wordt gemaakt, er moet te allen tijde gewaakt worden over de bewaard gebleven buitenmuren. Het onderzoek kan bijkomende argumenten bieden om de site te beschermen als monument.

HOOFDSTUK 07

VOORSTEL OPVOLGING EN EVALUATIE

Monumentenzorg is geen passieve materie: materialen degraderen voortdurend. Zelfs goed ingestudeerde beheersmaatregelen zullen soms/op termijn bijgestuurd moeten worden. Er is dus nood aan permanente bijsturing van de eerder besproken beheersmaatregelen. Dat kan best gebeuren door een wederkerend overleg of, als het om ingrijpende correcties zou gaan, met behulp van een officiële update van het beheersplan.

Naast het gelijkstemmen van de violen blijft dé voornaamste reden tot overleg de kalender van de te treffen maatregelen, die in de lijst der werken werd opgenomen, te controleren en bij te sturen. Dit houdt in dat de noodzakelijke onderhoudswerken en restauratieve interventies met betrekking tot het aanvragen van standaardpremies zullen worden georganiseerd in nauw overleg met deze subsidiërende overheden. Het is aangewezen voortgangsrapporten op te stellen over de uitgevoerde werkzaamheden en deze te rapporteren aan het agentschap Onroerend Erfgoed.

Aanbevelingen stadseigendommen

Voor de stadseigendommen zijn er meerdere betrokken gebruikers en adviserende instanties, die soms ogenschijnlijk andere belangen verdedigen. Overleg is essentieel om erop toe te zien dat de beheersdoelstellingen gecoördineerd worden. De ingrepen qua herinrichting op maat van het programma en de ontsluiting van de gebouwen vallen buiten de subsidie van Erfgoed. Om niet betoelaagde ingrepen in te plannen is het essentieel dat deze ook worden begroot en gepland. Het opstarten van een werkgroep die dit in goede banen leidt is dan ook en te overwegen optie. In deze werkgroep kunnen best de volgende partijen opgenomen worden:

- Erfgoedconsulent van het Agentschap Onroerend Erfgoed, bouwkundig erfgoed;
- Erfgoedconsulent van het Agentschap Onroerend Erfgoed, landschappelijk erfgoed;
- Politieke vertegenwoordiging door de schepen van Cultuur, Patrimonium en Erfgoed;
- Vertegenwoordiging van het stadsbestuur Lier;

Aanbevelingen particuliere eigendommen

Tijdens de opmaak van het beheersplan werd reeds een toelichting aan de bewoners van de individuele woonsten binnen het beschermd stadsgezicht gegeven. Deze transparantie wil de Stad aanhouden, ook inzake werken aan publiek domein aanpalend aan de private eigendommen.

Voor de opvolging van het Kanunnikenhuis (Kloosterstraat 17) en de woningen in de Volmolenstraat (nummers 64-68) wordt een aansluiting bij Monumentenwacht aangeraden. Op basis van de rapporten van Monumentenwacht of andere periodieke controles kan er strikt toegezien worden op de kleinste defecten en onderhoudsperikelen, zodat er op korte termijn een standaardpremie kan worden aangevraagd om defecten zo snel mogelijk te herstellen in plaats van te wachten tot de volgende grote restauratieronde. Het is wenselijk om deze rapporten na opmaak over te maken aan Erfgoed, met een nota waarin wordt aangegeven op welke wijze hieraan verholpen zal worden.

Zoals aangehaald in hoofdstuk zes wordt een geïntegreerde aanpak van de heterogene stadswoningen in de Kloosterstraat aangemoedigd. Dit houdt in dat bewoners zich verenigen en indien de nood zicht stelt samen (restauratie- of onderhouds-) werken kunnen uitvoeren. Hierdoor blijft de samenhangigheid van de gevels gewaarborgd. Bovendien zijn gebundelde werkzaamheden financieel interessanter voor de particuliere eigenaars en wordt het premieaanvraagdossier vereenvoudigd. De Intergemeentelijke onroerend erfgoeddienst (IOED) IGEMO kan hierin ondersteunend werken door een principe voor groepsaankopen uit te werken, waarin alle particuliere eigenaars zouden betrokken worden.

LIER

HOOFDSTUK 08

BIJLAGEN

Perimeter van gebied waarvoor beheersplan wordt opgemaakt	zie hoofdstuk 1, pp. 10-11
Lijst van geplande werkzaamheden	Bijlage 08.01
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating	Bijlage 08.01
Lijst van ZEN-erfgoed met aanduiding op kaart	Bijlage 08.02
Fiches per pand: selectie per hoofdstuk	Bijlage 08.03
Lijst vrijgestelde maatregelen: aanvullende details en toelichtingen	Bijlage 08.04
Extra bijlage (bvb. foto's, ...) > Uitgave Archeolier Het Donderhuys, 2011, onderzoek door TRIHARCH > Onderzoek Het Donderhuys door pluspunt architectuur, 2007	Bijlage 08.04

08.01 LIJST DER WERKEN EN VRIJSTELLINGEN

> zie aparte PDF

08.02 LIJST VAN ZEN-ERFGOED MET AANDUIDING OP KAART

> zie aparte PDF

08.03 FICHES PER PAND: SELECTIE PER HOOFDSTUK

> zie aparte PDF

08.04 LIJST VRIJGESTELDE MAATREGELEN: AANVULLENDE DETAILS EN TOELICHTINGEN

> zie aparte PDF

08.05 EXTRA BIJLAGE

08.05.01 UITGAVE ARCHEOLIER HET DONDERHUYS, 2011, ONDERZOEK DOOR TRIHARCH

08.05.02 ONDERZOEK HET DONDERHUYS DOOR PLUSPUNT ARCHITECTUUR

HET DONDERHUYS

In 2007 kwamen tijdens een renovatie in de Volmolenstraat 68, twee oude muren in natuursteen vrij. Een eerste kleine studie leerde dat het hier ging om twee buitenmuren van de oude stadstoren het "Donderhuys", waar vroeger de oude kanonnen (donderbussen) werden opgeborgen. In de literatuur was alleen sprake over "grondvesten" die nog aanwezig zouden zijn. In realiteit blijkt echter de volledige toren nog intact aanwezig te zijn !

Ter gelegenheid van Monumentendag 2011 is op vraag van ArcheoLier deze toren volledig opgemeten en in 3D gereconstrueerd.

Rechts: vrijgemaakte buitenmuur van de zuidgevel.
Inzet: één van de vroegere toegangsdeuren tot de toren

Corneliustoren nu Zimmertoren

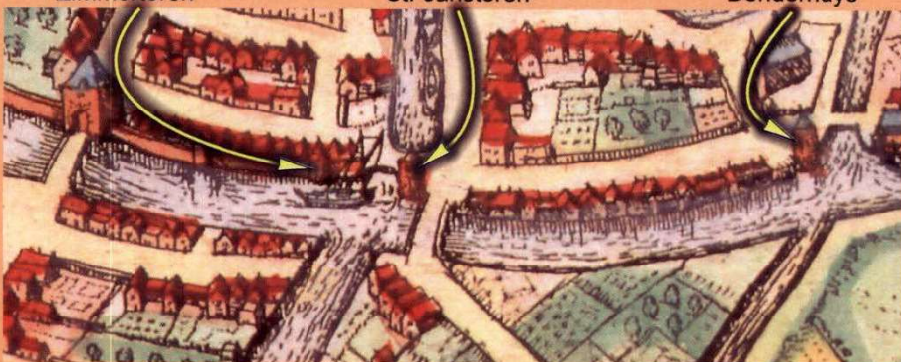
Verdwenen: St.-Janstoren

Volmolenstraat: Donderhuys

Historische situering van het Donderhuys

Het Donderhuys werd gebouwd als verdedigingstoren op een zeer strategische plaats: de splitsing tussen de Oude Grote Nete en de Kerkhofmolenloop.

Van hieruit kon men de doorvaart op de Nete beveiligen en controleren. Andere soortgelijke strategische torens in de onmiddellijke buurt zijn de Cornelius (Zimmer) toren en de St.-Janstoren

De “herontdekking” van het “Donderhuys”

Begin 2007 werden bij renovatiewerken in het huis “Hof van Holland” - Volmolenstraat 68 “oude stadsmuren” vrijgemaakt. Nader onderzoek leerde dat het hier ging om 2 buitenzijden van de stadstoren het Donderhuys.

De ligging van de vroegere toren was bekend, maar niet het feit dat hij nog quasi volledig intact aanwezig was over de 3 verdiepingen ! Ook was bij niemand gekend dat de gevel van het witgepleisterde huis op de Gasthuisvest nog de oorspronkelijke natuurstenen gevel van het Donderhuys is.

Wat vinden we vandaag nog terug van deze toren ?

Opvallend is dat zowel het Donderhuys, als de Zimmertoren en de St-Janstoren een rechthoekig grondplan hebben, terwijl ze op oude kaarten en prenten als ronde torens worden weergegeven.

De teruggevonden toren dateert van vóór 1393 en meet 6,5 m bij 7m en is 9,40m hoog. Hij is nog intact over de kelder, gelijkvloers en de 2 verdiepingen.

Oorspronkelijk was het gebied rond de toren zeer laag gelegen en vochtig.

Door ophoging van de omliggende gronden konden later ook andere huizen in de buurt gebouwd worden.

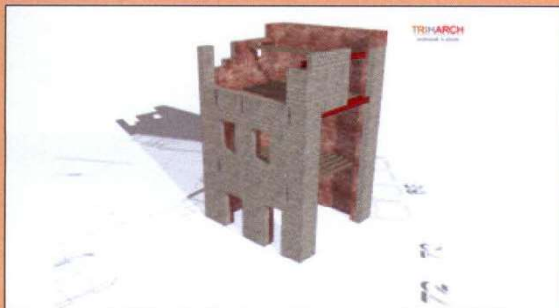
De toren is voorzien van een kelder die momenteel niet meer toegankelijk is. Met dak erbij zou de toren zo’n 14.20 meter hoog geweest zijn.

Huidig zicht:

Nr. 72

Nr. 70

Nr. 68

Oostgevel

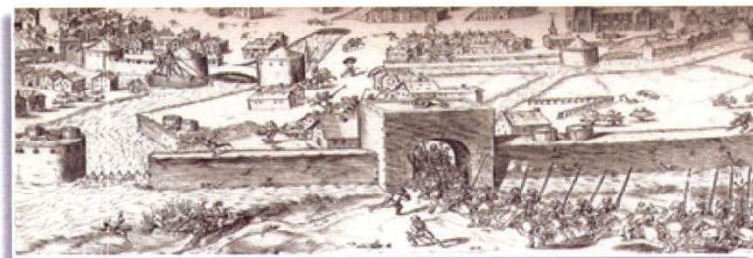

Zuidgevel

Westgevel

Open Monumentendag 2011 "Conflict"

Twee grote insteken staan dit jaar bij het thema "Conflict" centraal.

Enerzijds is er het onroerend erfgoed met een direct verband naar gewelddadige en andere conflicten tussen mensen of 'conflict in de eerste macht'.

Anderzijds wordt aandacht besteed aan onroerend erfgoed dat zelf het voorwerp is van conflicten of 'conflict in de tweede macht'.

Ter gelegenheid van dit thema werd door ArcheoLier aan de Stad Lier gevraagd om een prijsvraag uit te schrijven voor een onderzoek naar dit **Donderhuys**. Het onderzoeks- en adviesburo TriHarch heeft hierbij de eerste 3D-opmetings en reconstructietekeningen ter beschikking gesteld om in deze tentoonstelling te kunnen verwerken.

De Lierse stedelijke artillerie en haar huisvesting begin 15e eeuw

Oorspronkelijk bestond de stadsverdediging en burgerlijke wacht in Lier uit de schuttersgilden van de voet- of kruisboog (St.-Joris) en de handboog (St.-Sebastiaan). Iedere schutter had zijn eigen bewapening. Verder waren er de "schuttershoven" waar de krijsuitrustingen bewaard werden.

Maar rond het midden van de 14e eeuw kwam het poeder (buskruit) in gebruik bij oorlogen. Het kruit werd in "bussen" gepropt om projectielen af te vuren. Van meet af aan zijn er ook zware "**donderbussen**", de eerste kanonnen. De bedieners van deze donderbussen en van de handwapens, zijn de **busschieters** of Kolveniers (St.-Christoffel). Het buskruit werd bewaard in een vestingstoren, de zogenaamde "**poeyertoren**". Deze stond langs de oude grote Nete, (ter hoogte van het huidige Stadspark). De kanonnen stonden echter in vreedestijd niet bij de torens of op de wallen, maar werden opgesteld in een artilleriehuis. In Lier het "**Donderhuys**" genoemd. Oude schepenbrieven en rekeningen vermelden de toren verscheidene malen om kosten voor onderhoud en bezoldiging voor de artillieriemeester te kennen te geven.

V.U.: Guido Van den Bogaert, p/a Grote Markt 57 - B2500 Lier

Uitgave door ArcheoLier, ter gelegenheid van Open Monumentendag 2011.

Realisatie: Teksten & Foto's: Philip Meyfroot
Lay-out: Herman Schoors
3D-reconstructies: Vercammen Roan Triharch
Drukwerk: Stad Lier

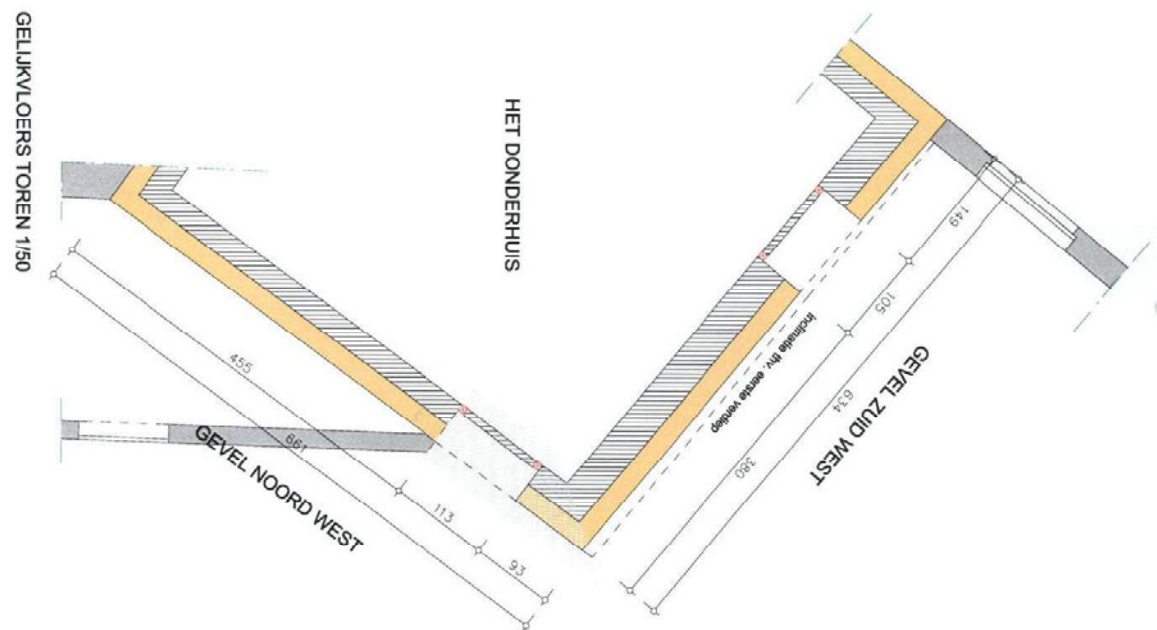
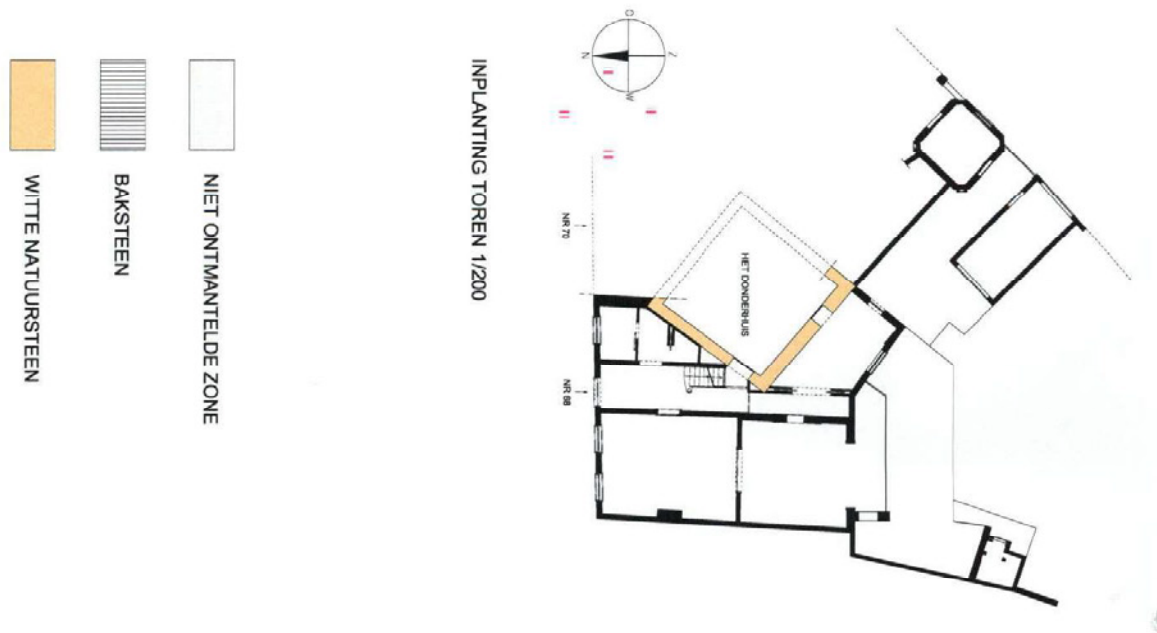
Archeo
Lier

ArcheoLier is een feitelijke vereniging, werkzaam binnen het kader van de Deelraad "Erfgoed & Beeldende kunsten" van de Lierse Cultuurraad. Sinds 2005 informeren wij de Lierenaars over de archeologische onderzoeken in de stad Lier. In afwachting van onze eigen website, kan u zich als geïnteresseerde wenden tot het meldpunt voor archeologische vondsten:

monumentenzorg@lier.be

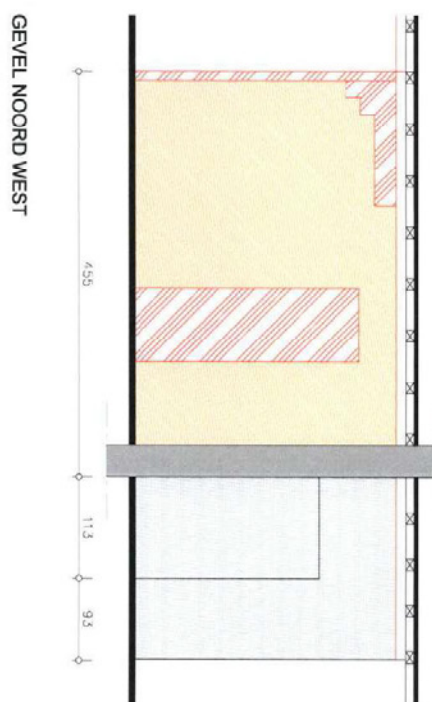
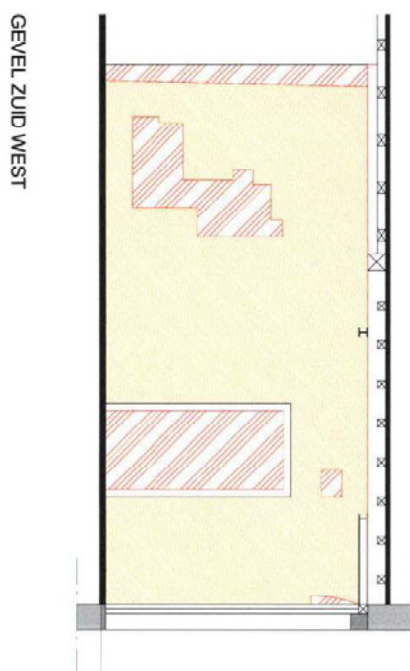
EXTRA BIJLAGE 08.04.02

onderzoek het Donderhuys door pluspunt architectuur

<p>HET DONDERHUIS Volmolenstraat 70, 2500 Lier ZICHT VANUIT VOLMOLENSTR. 88</p>	<p> pluspunt ARCHITECTUUR PARADIJSSTRAAT 11 - 9870 ZULTE tel 09/371 46 09 fax 09/388 71 02 info@plus-punt.be </p>	<p> inplanting 1/200 gelijkvloers 1/50 datum 06-07-2007 </p>
---	--	--

- WITTE NATUURSTEEN
- INVULLINGEN/HERSTELLINGEN IN BAKSTEEN
- NIET ONTMANTELENDE ZONE

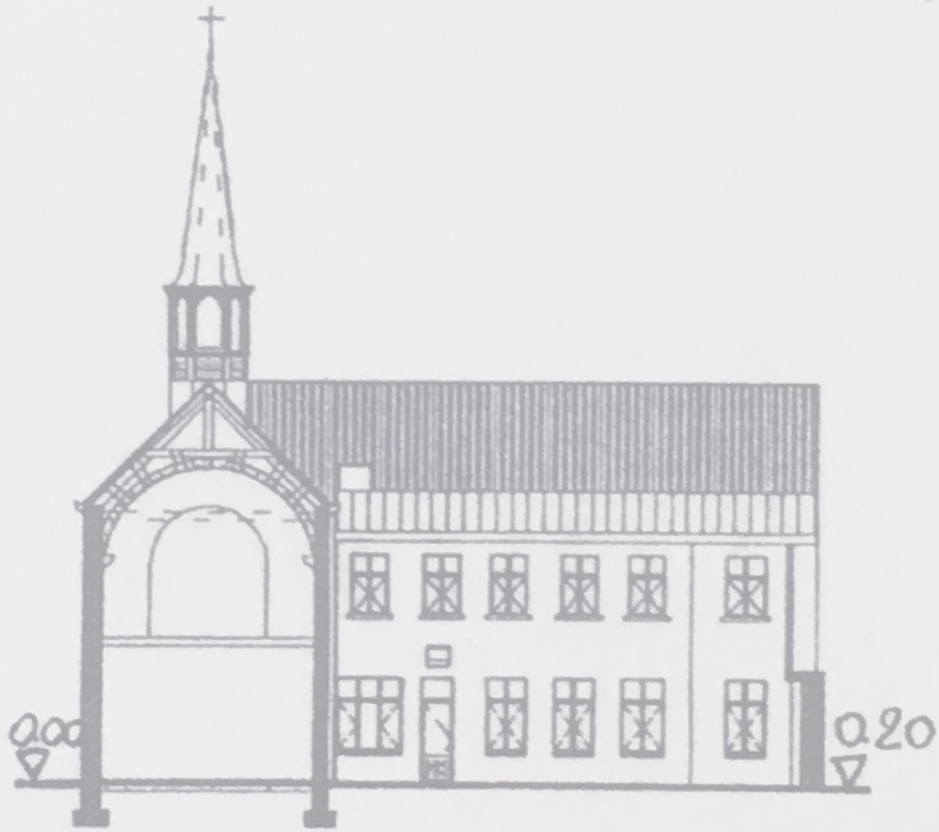

HET DONDERHUIS
 Volmolenstraat 70, 2500 Lier
 ZICHT VANUIT VOLMOLENSTR. 68

 pluspunt ARCHITECTUUR
 PARADIJSSTRAAT 11 - 9870 ZULTE
 tel 09/371 46 09 | fax 09/388 71 02 | info@plus-punt.be

gevelaanzichten toren
 schaal 1/50
 datum 06-07-2007

TERREINSNEDE 1/500

HOOFDSTUK 09
BIBLIOGRAFIE

09.01 LITERATUUR**(1) Gedrukte bronnen**

ArcheoLier, publicatie Het Donderhuys, ter gelegenheid van de Open Monumentendag in 2011, p4

K. Breugelmans, Lier Historische stedenatlas van België, Gemeentekrediet 1990

W. Grootaerts, De Zwartzusters in Lier 1395-1995 - 600 jaar ziekenzorg in en rond de Netestad, 1995

HERMY, M. (red.), Groenbeheer, een verhaal met toekomst, Berchem, 2005: 153-155

HERMY, M. en VERMOTE., B., 'Muurvegetatie, groene krassen op oude stenen' in: Groenbeheer, een verhaal met toekomst, Berchem, 2005: 216-248

A. Lens en J. Mortelmans, Gids voor oud Lier, 1980

A. Lens en J. Mortelmans, Lier in oude prentenkaarten,

pluspunt architectuur, Bouwhistorische nota Het Donderhuys, i.o.v. eigenaar Volmolenstraat 68, 2007

(2) Online bronnen

Agentschap Onroerend Erfgoed

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140034> (15-04-19)

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/4588> (18-04-19)

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10461> (10-04-19)

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10458> (10-04-19)

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10459> (10-04-19)

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10460> (10-04-19)

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/84744> (10-04-19)

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10257> (10-04-19)

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10680> (10-04-19)

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10679> (10-04-19)

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10259> (10-04-19)

<http://www.molenechos.org/verdwenen/molen.php?nummer=3231>

<http://balat.kikirpa.be/>

<http://snailinthecity.blogspot.com/2015/02/> (27-06-19)

09.02 ARCHIEFBRONNEN**(1) Stadsarchief Lier****(2) Kadasterarchief FOD Financiën Antwerpen**

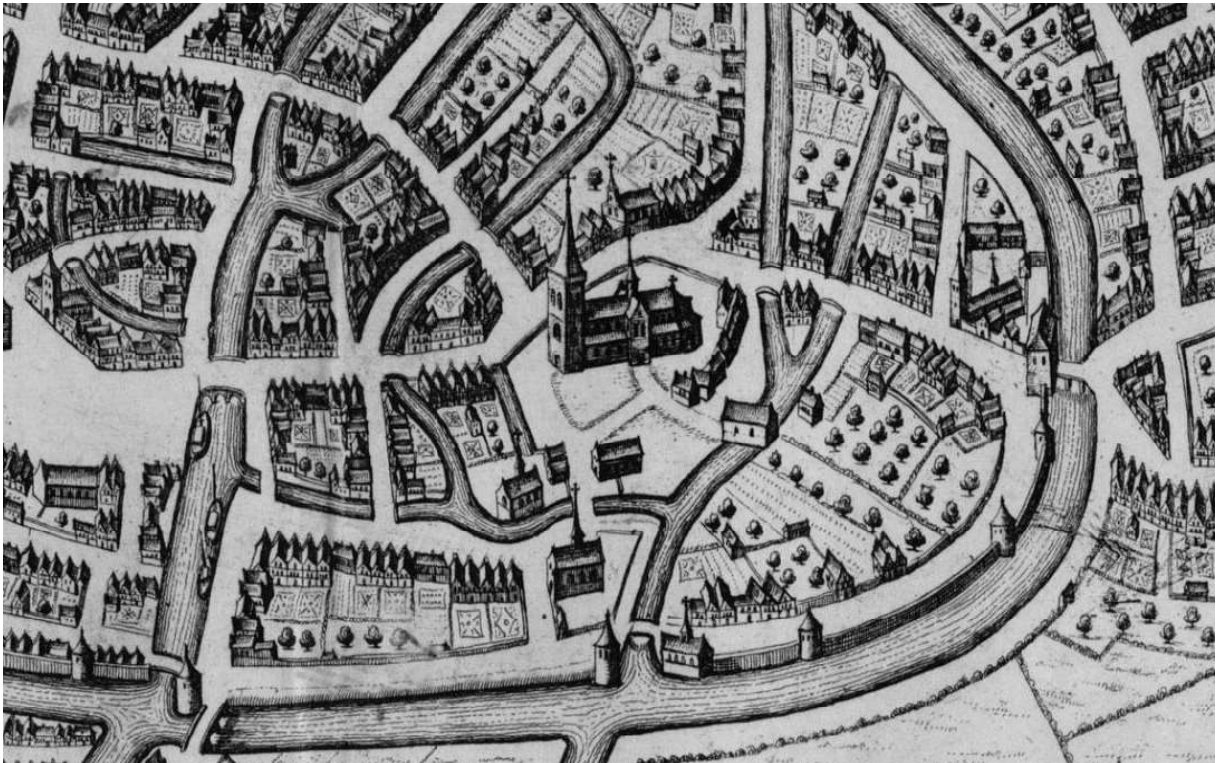
> alle opgenomen mutatieschetsen

(3) Archief Agentschap Onroerend Erfgoed**09.03 AFBEELDINGEN**

Alle foto's werden genomen in maart-juni 2019 door ARAT architecten, tenzij anders werd vermeld.

628 LIER KLOOSTERSTRAAT EN OMGEVING

Bril 27-29, Deensestraat 5-6, Kloosterstraat, Volmolenstraat 64-72

BEHEERSPLAN - BIJLAGE 1 LIJST DER WERKEN EN VRIJSTELLINGEN

Opgemaakt door **ARAT architecten**
Fraikinstraat 71 | 2200 Herentals | www.arat.be
T 014 24 86 90 | info@arat.be

Opgemaakt te Herentals | maart-augustus 2019

Opdrachtgever | **Stad Lier**
Dungelhoeffsite, Paradeplein 2 bus 1 | 2500 Lier
Contactpersonen | Stéphanie D'Hulst en Bart Alewaters
Premieverlenende Overheid | **Agentschap Onroerend Erfgoed**
Erfgoedconsulent | Dieter Nuytten

BIJLAGE 1 LIJST DER WERKEN KLOOSTERSTRAAT EN OMGEVING

TYPE WERKEN

VRIJGESTELD VAN TOELATING

Legenda:

bij restauratie in de toekomst

éénmalige ingreep

wederkerende ingreep

systematisch

dergelijke ingrepen zullen meerdere malen per jaar uitgevoerd moeten worden. Hoe vaak is afhankelijk van de situatie

ad hoc

deze werkzaamheden zullen zo snel mogelijk uitgevoerd moeten worden om vervolgschade te voorkomen

06.01 ANALYSE, MONITORING & VOORONDERZOEKEN, ALGEMENE WERKPUNTEN

1	Materiaaltechnisch vooronderzoek ter voorbereiding van restauraties		
2	Analyse en monitoring		
2.1	Detectie van opstijgend grondvocht		
2.2	Vochtmetingen op aangewezen plaatsen		
2.3	Analyse en opvolging van scheurvorming en stabiliteitsproblemen		
2.4	Analyse van zoutuitbloeiingen		
2.5	Analyse van aantasting door woekerend groen of overhangende takken		
2.6	In kaart brengen van asbesthoudende materialen		
3	Stratigrafisch onderzoek en sonderingen		
4	Materiaaltechnisch onderzoek		
5	Uitvoeren van een energie-audit		
6	Vooronderzoeken in functie van het behoud van het archeologische bodemarchief		
6.1	Verwijderen van bodemverstoringen, hergebruiken van vroegere verstoringen is aangewezen		
6.2	Nastreven van behoud in situ		
6.3	Archeologische prospectie bij ingrepen met bodemverstoring		
7	Uniformiteit in informatieverstrekking en uithangborden		
7.1	Verwijderen van oude, versleten of beeldverstorende borden		x
7.2	Ontwerpen van uniforme informatieborden in huisstijl		x
7.3	Onderhoud en reiniging van de informatieborden	jaarlijks	x
8	Uniformiteit in stedelijk meubilair en parkmeubilair		
8.1	Verwijderen van storende of versleten meubilair		x
8.2	Nieuw en sober meubilair passend in historisch kader		x
8.3	Onderhoud en reiniging van het meubilair	jaarlijks	x
9	Vooronderzoeken en monitoring: site Het Donderhuys		

06.02 KLOOSTERVLEUGEL, KAPEL EN TUIN CELLEBROEDERS

06.02.01 CONSERVATIE-, RESTAURATIE- EN ONDERHOUDSWERKEN EXTERIEUR

1	Stabiliteit		
1.1	Periodiek nazicht funderingen en verankering van de toren		x
2	Vochtproblematiek		
2.1	Vochtmetingen en monitoring om problemen in kaart te brengen		x
2.2	Periodiek nazicht en herstel van goten en regenwaterafvoeren	3 x per jaar	x
2.3	Nazicht en herstel van riolering	1 x per jaar	x
2.4	Behandeling van muren tegen opstijgend vocht indien nodig		
2.5	Verwijderen van zoutuitbloeiingen		
3	Site en omgeving		
3.1	Beheer geschikte groene buffers	jaarlijks	n.v.t.
3.2	Verwijderen van storende bomen, heesters en exoten	jaarlijks	n.v.t.
3.3	Nieuwe planten voor borders, met aandacht voor biodiversiteit (plant en dier)		n.v.t.
3.4	Aanplant bloemdragende vaste planten voor bijen en vlinders		n.v.t.
3.5	Zorg voor bloemrijk grasland	jaarlijks	n.v.t.
3.6	Mogelijkheid tot aanplant fruitbomen		n.v.t.
3.7	Wieden van onkruid (weren van chemische bestrijdingsmiddelen)	3 x per jaar	n.v.t.
4	Herstel natuursteen, baksteen en voegwerk		
4.1	Behoud van bouwsporen		
4.2	Periodiek nazicht en algemeen onderhoud van de gevels	jaarlijks	x
4.3	Indien bijkomend onderzoek over soort voeg en ingeschilderd baksteen metselwerk dit uitwijst: herstel geknipte voeg en geschilderd metselwerk		
4.4	Herstel van gebreken, indingen van scheuren, hermetsen van losgekomen stenen, opleggingen,...		
4.5	Bijwerken, conserveren, herstellen of vervangen van geërodeerde materialen en onderdelen	elke 5 jaar	
4.6	Opvoegen en/of verlijmen van scheuren in natuursteen, eventueel wapenen om deze te stabiliseren		
4.7	Zachte reiniging van vervuilde gevels (geen vrijstelling bij alternatieve reiniging)		x
4.8	Herstel van uitgespoeld voegwerk in een compatibele kalkmortel	elke 5 jaar	
4.9	Verwijderen cementgedragen voegwerk en vervangen door kalkhoudend voegwerk		x
4.10	Herstel leemtes in metselwerk met compatibele baksteen naar historisch model		
4.11	Toepassen steenverharder indien nodig		
4.12	Verwijderen van zoutuitbloeiingen en plaatselijk ontzilt indien nodig		
4.13	Ontmossen van de gevel waar nodig		
4.14	Herstel van raamdorpels		x
5	Herstel en onderhoud dak en regenwaterafvoer		
5.1	Herplaatsen van verschoven of uitgezakte leien, afdichten van lekken		x
5.2	Vervangen van gebroken of sterk verweerde leien, naar huidig model		x
5.3	Ontmossen van de leien waar nodig		x
5.4	Nazicht en herstel aansluiting dakbedekking en opgaand muurwerk		
5.5	Nazicht dakruiter en dakkapellen		x
5.6	Schoonmaken van goten, regenwaterafvoeren en controleputjes	3 x per jaar	x
5.7	Periodiek nazicht van de ladderhaken		x
5.8	Duivenwering indien nodig		x

5.9	Indien nodig: vernieuwing dakbedekking naar historisch model		
6	Schrijnwerk		
6.1	Behoud en restauratie van groen kathedraalglas aan de straatzijde		
6.2	Restauratie inkomdeur Deensestraat, vermijden van ontsierend aanplakken		
6.3	Onderhoud hang- en sluitwerk (ontroesten, schoonmaken, smeren en bijstellen)	jaarlijks	x
6.4	In situ restauratie van de glas-in-loodramen door een ervaren glazenier/restaurator	ad hoc	
	> <i>ontroesten van de raambruggen en bindraeden</i>		
	> <i>reiniging van het glas</i>		
	> <i>vervangen van gebroken glaasjes</i>		
	> <i>herstel van het loodnet waar nodig</i>		
	> <i>herstel van het natuurstenen maaswerk met compatibele restauratiemortel</i>		
	> <i>opvoegen aansluiting tussen glas en muur met kalkrijke mortel</i>		
6.5	Herschilderen van elementen met verschraalde verflagen	vijfjaarlijks	x
6.6	Herstel ingerot houtwerk	ad hoc	
6.7	Bijkomend onderzoek naar historisch schrijnwerk vóór aanpassingen vleugel		
7	Herstel metalen onderdelen		
7.1	Visuele controle en puntueel herstel van de kruisbekroningen	elke 5 jaar	x
7.2	Herstel van het door roestuitzetting beschadigde steenwerk		
7.3	Herschilderen van de ijzeren onderdelen in compatibele roestwerende verf	elke 5 jaar	x
7.4	Alternatieve dichting voor roosters in arduinen plint		
8	Restauratie en conservatie beelden in muurnissen (2x)		
8.1	Nazicht en reiniging van de beelden door gespecialiseerde restaurator	elke 10 jaar	
8.2	Nazicht, herstel en herschilderen van de houten onderdelen	elke 5 jaar	
8.3	Herschilderen van de muurnis	elke 5 jaar	
8.4	Nazicht stabiliteit en verankering van de beelden	elke 5 jaar	
8.5	Jaarlijkse visuele controle, schoonmaak en puntueel herstel	jaarlijks	
9	Periodieke visuele controle en herstel van onderhoudsgevoelige elementen		
9.1	Goten, regenwaterafvoeren, afvoer- en controleputjes	jaarlijks	x
9.2	Glas-in-lood	jaarlijks	
9.3	Schoonmaak buitenschrijnwerk, smeren en onderhouden van hang- en sluitwerk	2 x jaar	x
9.4	Loodaansluitingen daken-muren	elke 2 jaar	x
9.5	Herplaatsen of vervangen van uitgeschoven of beschadigde leien, naar huidig model	ad hoc	x
9.6	Controle schilderwerk ijzeren onderdelen, puntueel herstel en ontroesten indien nodig	elke 2 jaar	x
9.7	Controle schilderwerk buitenschrijnwerk, kroonlijsten, puntueel herstel indien nodig	elke 2 jaar	x
9.8	Schoonmaken van buitenschrijnwerk, smeren en onderhouden van hang- en sluitwerk	jaarlijks	x
9.9	Puntueel herstel beschadigingen aan pleisterwerk en schilderlagen	jaarlijks	x

06.03 KLOOSTERVLEUGELS, KAPEL EN TUIN ZWARTZUSTERS

06.02.01 CONSERVATIE-, RESTAURATIE- EN ONDERHOUDSWERKEN EXTERIEUR

1	Stabiliteit		
1.1	Periodiek nazicht funderingen en verankeringen		x
1.2	Behandeling van ankers tegen corrosie, herstel losgekomen verankeringen en trekkers indien nodig		x
1.3	Herschilderen van ankers en trekkers	elke 10-15 jaar	x
2	Vochtproblematiek		
2.1	Vochtmetingen en monitoring om problemen in kaart te brengen		x
2.2	Periodiek nazicht en herstel van goten en regenwaterafvoeren	3 x per jaar	x
2.3	Nazicht en herstel van riolering indien nodig	1 x per jaar	x
2.4	Behandeling van muren tegen opstijgend vocht indien nodig		
2.5	Verwijderen van zoutuitbloeiingen		
3	Site en omgeving		
3.1	Terugsnoeien van overhangende takken en struiken die (de bedaking van) de gebouwen beschadigen	jaarlijks	n.v.t.
	> <i>vrijgesteld van toelating mits éénmalig advies inwinnen bij erfgoedconsulent landschappelijk erfgoed</i>		n.v.t.
3.2	Terugsnoeien of rooien van weinig waardevolle bomen die zichtas Sint-Gummaruskerk verstoren		n.v.t.
3.3	Behoud en restauratie van waardevolle tuinmuren (zijde Jezuiten klooster en Deensestraat)		n.v.t.
4	Herstel natuursteen, baksteen en voegwerk		
4.1	Behoud van bouwsporen		
4.2	Behoud en reiniging van muurbanden van gesinterde baksteen		
4.3	Periodiek nazicht en algemeen onderhoud van de gevels	jaarlijks	x
4.4	Herstel van gebreken, indingen van scheuren, hermetsen van losgekomen stenen, opleggingen,...		
4.5	Bijwerken, conserveren, herstellen of vervangen van geërodeerde materialen en onderdelen	elke 5 jaar	
4.6	Opvoegen en/of verlijmen van scheuren in natuursteen, eventueel wapenen om deze te stabiliseren		
4.7	Zachte reiniging van vervuilde gevels		
4.8	Herstel van uitgespoeld voegwerk in een compatibele kalkmortel	elke 5 jaar	x
4.9	Verwijderen cementgedragen voegwerk en vervangen door kalkhoudend voegwerk		x
4.10	Herstel leemtes in metselwerk met compatibele baksteen naar historisch model		
4.11	Toepassen steenverharder indien nodig		
4.12	Herstel van raamdorpels		x
5	Herstel en onderhoud dak en regenwaterafvoer		
5.1	Herplaatsen van verschoven of uitgezakte leien, afdichten van lekken (indien nodig)		x
5.2	Vervangen van sterk verweerde leien naar bestaand model (kapel)		x
5.3	Ontmossen van de leien waar nodig (kapel)		x
5.4	Nazicht en indien nodig vernieuwing van stormpannen en recente dakvlakvensters (vleugels)		
5.5	Nazicht en indien nodig vernieuwing van leien (kapel)		
5.6	Nazicht en herstel bliksembeveiliging kapel		
5.7	Nazicht en herstel (indien nodig) aansluiting dakbedekking en opgaand muurwerk		x
5.8	Nazicht en herstel houten kroonlijst en modillons		
5.9	Nazicht en herstel van dakruiter		
5.10	Schoonmaken van de goten, regenwaterafvoeren en controleputjes	3 x per jaar	
5.11	Nazicht en herstel van dakluik		n.v.t.
5.12	Nazicht en herstel lekkages	jaarlijks	n.v.t.
5.13	Plaatsen van bladkorven		n.v.t.
6	Schrijnwerk		
6.1	Onderhoud hang- en sluitwerk (ontroesten, schoonmaken, smeren en bijstellen)	jaarlijks	x
6.2	Conservatie en restauratie van het bewaarde ambachtelijke glas en de kruishouten ramen		
6.3	Bij vernieuwing van de kruishouten ramen: behoud historisch uitzicht		

6.4	In situ restauratie van de glas-in-loodramen door een ervaren glazenier/restaurator	ad hoc	
	> ontroesten van de raambruggen en bindraeden		
	> reiniging van het glas		
	> vervangen van gebroken glaasjes		
	> herstel van het loodnet waar nodig		
	> herstel van het natuurstenen maaswerk met compatibele restauratiemortel		
	> opvoegen aansluiting tussen glas en muur met kalkrijke mortel		
6.5	Herschilderen van elementen met verschaalde verflagen	vijfjaarlijks	x
6.6	Herstel ingerot houtwerk (nazicht dakruiter en dakluik)		
6.7	Restauratie deur kapel aan de Deensestraat		
6.8	Restauratie inkomdeur oude kloostervuegel Kloosterstraat		
6.9	Vervanging PVC-ramen door houten schrijnwerk met behoud van historische beeldkwaliteit		
6.10	Schrijnwerk op de begane grond bij voorkeur aan te passen naar meer passend model die inzet op historische beeldkwaliteit (zie tuinzijde)		
6.11	Restauratie inkomdeur met glas in lood aan de tuinzijde		n.v.t.
6.12	Duurzaam herstellen van hang- en sluitwerk van het dakluik, restauratie naar historisch model		n.v.t.
7	Herstel metalen onderdelen		
7.1	Ontroesten en herbehandelen van gevelankers	elke 10 jaar	
7.1	Ontroesten en herschilderen van de ijzeren diefijzers voor de ramen, de ankerpunten eventueel metalliseren	elke 10 jaar	
7.1	Visuele controle en puntueel herstel van de kruisbekroningen	elke 5 jaar	x
7.1	Herstel van het door roestuitzetting beschadigde steenwerk		
7.1	Herschilderen van de ijzeren onderdelen in compatibele roestwerende verf	elke 5 jaar	x
7.1	Metalliseren van de ankerpunten		
8	Restauratie en conservatie calvarie		
8.1	Vernieuwen van verweerde natuurleien baldakijn		n.v.t.
8.2	Vernieuwen aansluiting tussen baldakijn en muurwerk	elke 10 jaar	n.v.t.
8.3	Herschilderen van houten onderdelen	elke 5 jaar	n.v.t.
8.4	Nazicht en reiniging van beelden door gespecialiseerde restaurator	elke 10 jaar	n.v.t.
8.5	Jaarlijkse visuele controle en puntueel herstel	jaarlijks	n.v.t.
9	Restauratie en conservatie beelden in muurnissen (8x)		
9.1	Nazicht en reiniging van de beelden door gespecialiseerde restaurator	elke 10 jaar	
9.2	Nazicht, herstel en herschilderen van de houten onderdelen	elke 5 jaar	
9.3	Herschilderen van de muurnis	elke 5 jaar	
9.4	Reconstructie van het verdwenen beeld evangelist Lucas		
9.5	Nazicht stabiliteit en verankering van de beelden	elke 5 jaar	
9.6	Jaarlijkse visuele controle, schoonmaak en puntueel herstel	jaarlijks	x
10	Restauratie van de tuinmuur		
10.1	Werkzaamheden in functie van de stabiliteit (indien nodig)		n.v.t.
10.2	Verwijderen van schadelijke plantengroei (met uitzondering van waardevolle of zeldzame muurflora zoals steenbreekvaren, muurvaren,...)	jaarlijks	n.v.t.
10.3	Behoud van bouwsporen	systematisch	n.v.t.
10.4	Indien mogelijk reconstructief herstel van de tuinmuur ter hoogte van de garage aan de Deensestraat		n.v.t.
10.5	Inbinden en herstellen van scheuren		n.v.t.
10.6	Herstellen van lacunes en sterk beschadigde stenen met baksteen naar oorspronkelijk model		n.v.t.
10.7	Respecteren van het oorspronkelijke metselverband		n.v.t.
10.8	Herstel van losgekomen stenen		n.v.t.
10.9	Verwijderen van verflagen		n.v.t.
10.10	Toepassen steenverharder (indien nodig na vooronderzoek)		n.v.t.
10.11	Verwijderen van cementvoegen en vervangen door voegen in kalkrijke mortel		n.v.t.
10.12	Herstel gebarste of uitgespoelde voegen in kalkrijke mortel		n.v.t.
10.13	Aantrekkelijker maken van de toegangen in de muur		n.v.t.
10.14	Mogelijkheid tot nieuwe klimplanten die niet woekeren (klimhortensia of dergelijke) en onderhoud ervan		n.v.t.
10.15	Mogelijkheid tot heraanplant leifruit in de pastorietauin		n.v.t.
10.16	Analyse en behandeling van zoutuitbloeiingen		n.v.t.
10.17	Ontmossing		n.v.t.
10.18	Terugsnoeien van overhangende takken		n.v.t.
11	Onderhoud en controle van markante bomen		
11.1	Aanbrengen subtiele nummering bomen ter vergemakkelijking van het onderhoud		n.v.t.
11.2	5-jaarlijkse VTA-controle van de bomen	elke 5 jaar	n.v.t.
11.3	Nazicht en eventuele snoei door een erkend boomverzorgers	elke 5 jaar	n.v.t.
11.4	Rooien en afvoeren van zieke of instabiele bomen na nazicht door erkend boomverzorgers		n.v.t.
11.5	Aanbrengen van natuurlijke boomspiegels ter bescherming van de stam		n.v.t.
11.6	Jaarlijks monitoren van ongewenste en invasieve begroeiingen	jaarlijks	n.v.t.
12	Verwijderen beeldverstorende elementen		
12.1	3x bakstenen bijgebouwen van één bouwlaag		n.v.t.
12.2	Vogelkooi naast paviljoen Lourdesgrot		n.v.t.
12.3	Vervanging afdak aan sacristie		n.v.t.
12.4	Vervanging afdak aan inkomstravee tuinzijde		n.v.t.
13	Restauratie en herwaardering paviljoen rond Lourdesgrot		
13.1	Vrijmaken van opklimmend groen, terugsnoeien van overhangende takken	2 x per jaar	n.v.t.
13.2	Herstel plint		n.v.t.
13.3	Herstel houten buitenschrijnwerk, roedes en mastiek		n.v.t.
13.4	Herstel kroonlijst en rotte bebording		n.v.t.
13.5	Vervanging van recente cementvoegen door kalkhoudende mortel		n.v.t.
13.6	Analyse en herstel van scheuren		n.v.t.
13.7	Vervanging verweerde leibedekking		n.v.t.
13.8	Reiniging gedenksteen voor toegangsdeur		n.v.t.
13.9	Nazicht en herstel draagstructuur gebouw		n.v.t.
13.10	In ere herstellen van Lourdesgrot, na historisch onderzoek		n.v.t.
14	Opmaak nieuw ontwerp voor de pastorietauin, met respect voor historische structuren, oude kerkwegen (door gespecialiseerde tuinontwerper)		
14.1	Behoud en gepast beheer van de waardevolle taxussen		n.v.t.
14.2	Verwijderen van storende bomen, heesters en exoten (roddendrons, laurierkers, buxus,...)		n.v.t.
14.3	Nieuwe planten voor plantvakken, met aandacht voor biodiversiteit (plant en dier)		n.v.t.
14.4	Aanplant bloemdragende vaste planten voor bijen en vlinders		n.v.t.
14.5	Zorg voor een bloemrijk grasland		n.v.t.
	> mogelijkheid tot aanplant biologisch knalgewassen		
	> delen intensief maai-beheer	10 x jaar	
	> delen extensief maai-beheer in functie van biodiversiteit en voorjaarsbloei	2 x jaar	
	> onderhoud boomspiegels d.m.v. extensief maai-beheer		

14.6	Mogelijkheid tot aanplant fruitbomen		n.v.t.
14.7	Onderhoud van de paden	2 x jaar	n.v.t.
15	Periodieke visuele controle en herstel van onderhoudsgevoelige elementen		
15.1	Goten, regenwaterafvoeren, afvoer- en controleputjes	jaarlijks	x
15.2	Glas-in-lood	jaarlijks	x
15.3	Schoonmaak buitenschrijnwerk, smeren en onderhouden van hang- en sluitwerk	2 x jaar	x
15.4	Loodaansluitingen daken-muren	elke 2 jaar	x
15.5	Herplaatsen of vervangen van uitgeschoven of beschadigde leien	ad hoc	x
15.6	Controle schilderwerk ijzeren onderdelen, punctueel herstel en ontroesten indien nodig	elke 2 jaar	x
15.7	Controle schilderwerk buitenschrijnwerk, kroonlijsten en boelboorden, punctueel herstel indien nodig	elke 2 jaar	x
15.8	Herstel punctuele beschadiging aan pleisterlagen en schilderlagen	jaarlijks	x
15.9	Uitkuisen van de keldergraten	jaarlijks	n.v.t.

06.04 NEGENTIENDE-EEUWSE STADSWONINGEN BRIL / KLOOSTERSTRAAT

06.04.01 ONDERHOUDSWERKEN

1	Uniform en gemeenschappelijk beheer van het zichtbare	systematisch	
2	Daken		
2.1	Terugplaatsen verschoven dakbedekking	systematisch	x
2.2	Nazicht en herstel aansluitingen dak en opgaand muurwerk	elke 2 à 5 jaar	x
2.3	Nazicht en herstel loodaansluiting dak en schoorsteen	elke 2 à 5 jaar	x
2.4	Herstel, behandeling en/of herschildering van kroonlijst	elke 10 jaar	x
2.5	Schoonmaken van goten en regenwaterafvoeren	2 x per jaar	x
2.6	Indien nodig: vernieuwing dakbedekking naar historisch model		
9.10	Behoud en herstel van dakkapellen		
3	Gevels		
3.1	Punctueel herstel beschadiging aan dorpels of arduinen plint	systematisch	x
3.2	Heropvoegen uitgespoeld voegwerk in kalkrijke mortel	elke 10 jaar	x
3.3	Behoud bakstenen lijstgevels met decoraties		
3.4	Periodiek reiniging van vervuilde gevels: zachte reiniging	systematisch	
3.5	Nazicht en herstel / ontroesten en herschilderen van metalen onderdelen	elke 10 jaar	x
3.5	Nazicht en herstel van deurbellen / ontroesten en herschilderen van metalen onderdelen	elke 2 jaar	x
4	Schrijnwerk		
4.1	Schoonmaken van het schrijnwerk	2 x per jaar	x
4.2	Punctueel herstel lacunes verflagen	systematisch	x
4.3	Herschilderen van het schrijnwerk	elke 10 jaar	x
4.4	Smeren hang- en sluitwerk	elke 2 jaar	x
4.5	Behoud en herstel van schrijnwerk naar historisch model		
5	Restauratieve werken		
5.1	Brouwerij de Posthoorn: bijkomend onderzoek naar historische afwerkingslaag (pleisterlaag?)		
5.2	Brouwerij de Posthoorn: bijkomend onderzoek naar historische dakbedekking (zie leibedekking dakkapel zijgevel)		
5.3	Stadswoning met lijstgevel: periodiek hernemen kleuren decoratie		
5.4	Kloosterstraat 15: vervanging inkomstdeur naar historisch model		
5.5	Kloosterstraat 11: aanpassing schrijnwerk naar historisch model		
5.6	Kloosterstraat 11: verwijderen opklimmend groen dat voegwerk beschadigt		
5.7	Kloosterstraat 9: herstel pui, verlagen arduinen plint, heropvoegen met kalkrijke mortel		
5.8	Kloosterstraat 7: herstel voordeur naar historisch model		
5.9	Kloosterstraat 7: herstel zachte kalkmortelvoeg en houten kroonlijst		
5.10	Kloosterstraat 7: verwijderen van schadelijke of dode opklimmende planten		
5.11	Kloosterstraat 5: herstel schrijnwerk naar historisch model, behoud voordeur en houten kroonlijst		
5.12	Kloosterstraat 5: vervanging harde cementvoeg door kalkrijke mortel, herstel voegen naar historische samenstelling en kleur		
5.13	Kloosterstraat 1-3: Punctueel herstel van leemtes of beschadiging van het pleisterwerk, herschilderen waar nodig		
5.14	Volmolenstraat 70: verwijderen mansardedak, vervanging buitenschrijnwerk naar historisch model		
5.15	Volmolenstraat 70-72: herwaardering hoekvolume, inzetten op poortwerking Volmolenstraat		

06.05 KANUNNIKENHUIS EN BESCHERMEDE WONINGEN IN DE VOLMOLLENSTRAAT

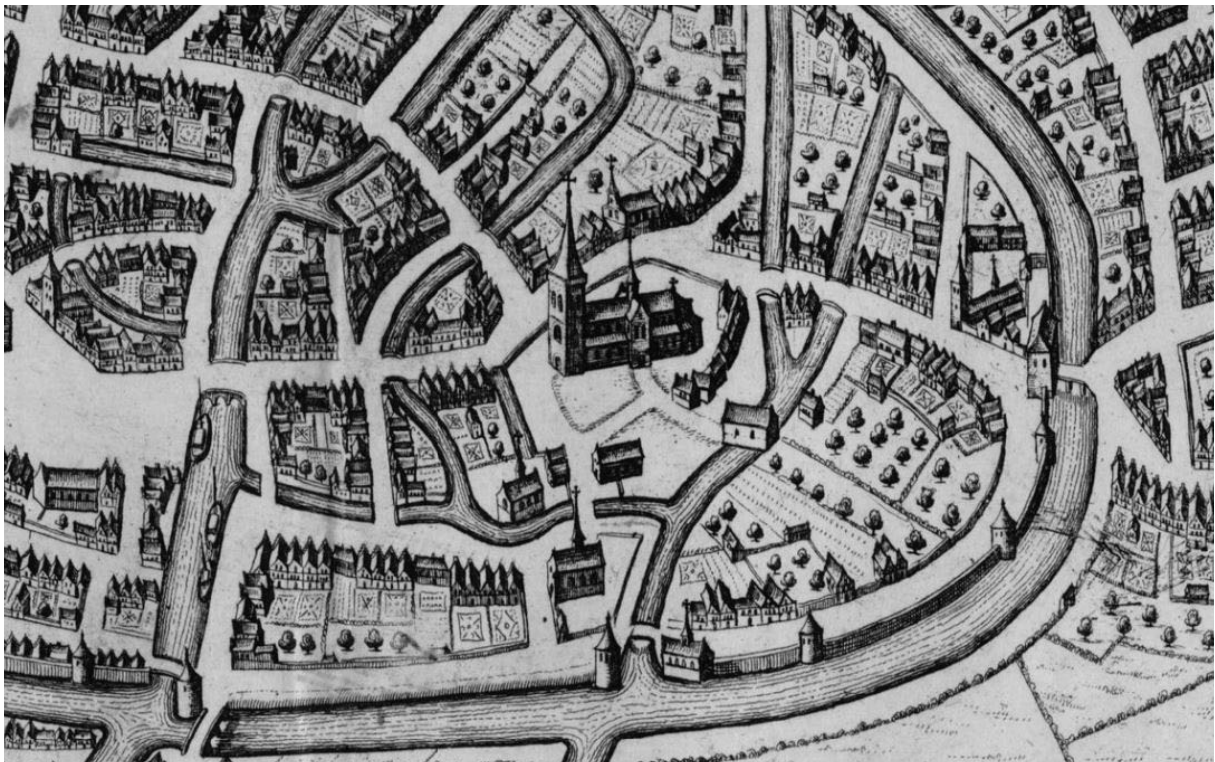
06.05.01 CONSERVATIE-, RESTAURATIE- EN ONDERHOUDSWERKEN EXTERIEUR

1	Daken		
1.1	Herstel kroonlijst woning nummer 68		
1.2	Verwijderen (even eventueel vervangen) van weinig passende dakkapellen van woning 68		
1.3	Verwijderen PVC-regenwaterafvoeren en vervangen door zinken exemplaren		
1.4	Restauratie en behoud van dakluik woning nummer 64-66, herstel laadplatform		x
1.5	Nazicht en indien nodig vervanging van verweerde leien bij Kanunnikenhuis		x
1.6	Nazicht en indien nodig herplaatsen van verschoven en uitgezakte pannen		x
1.7	Nazicht en herstel aansluiting dakbedekking en opgaand muurwerk		x
1.8	Herstel, behandeling en/of herschildering van kroonlijst		x
1.9	Schoonmaken van goten en regenwaterafvoeren	2 x per jaar	x
1.10	Behoud en herstel van dakkapel		
1.11	Opnieuw opvoegen van de schoorstenen indien nodig		x
1.12	Behoud en herstel van dakkapel, herstel laadplatform (of betere verwijzing naar)		
1.13	Indien nodig: vernieuwing dakbedekking naar historisch model		
2	Gevels		
2.1	Behoud van de bouwsporen, gevelconfiguratie en negentiende-eeuwse aanpassingen		
2.2	Periodiek nazicht en algemeen onderhoud van de gevels	jaarlijks	x
2.3	Behoud van samenhang woningen Volmolenstraat (voornamelijk nummers 64-66)		
2.4	Herstel van gebreken, inbinden van scheuren, hermeten van losgekomen stenen, opleggingen,...		
2.5	Bijwerken, conserveren, herstellen of vervangen van geïrodeerde materialen en onderdelen		
2.6	Punctueel herstel uitgespoeld of gebarsten voegwerk		x
2.7	Zachte reiniging van vervuilde gevels		
2.8	Verwijderen van storende bedrading		x
2.9	Restauratie natuurstenen omkadering ramen		
2.10	Ontmossen van muren		
2.11	Punctueel herstel beschadiging aan dorpels of arduinen plint: opvolgen en dichten van scheuren		x
2.12	Verwijderen van cementgedragen voegwerk en vervangen door kalkhoudend voegwerk (manueel, niet met slijpschijven)		x
2.13	Na materiaaltechnisch onderzoek eventueel hernemen van historische afwerkingslaag		
2.14	Toepassen steenverharder indien nodig		

2.15	Demontage van de vlaggestokken indien ze ongebruikt blijven		x
3	Schrijnwerk		
3.1	Behoud van waardevol schrijnwerk		
3.2	Schoonmaken van het schrijnwerk	2 x jaar	x
3.3	Herschilderen van het schrijnwerk in dampopen verfsysteem in historisch correcte kleur	elke 10 jaar	x
3.4	Onderhoud van het schrijnwerk (punctueel herstel verflagen, smeren hang- en sluitwerk, punctueel herstel mastiek,...)	jaarlijks	x
4	Metalen onderdelen		
4.1	Ontroesten en herschilderen van gevelankers met compatibele roestwerende verf	elke 10 jaar	x
4.2	Ontroesten en herschilderen van het smeedwerk, ankerpunten eventueel metalliseren	elke 10 jaar	x
4.3	Ontroesten en herbehandelen van de vlaggenstokhouder en verluchtingsroosters		
4.4	Ontroesten en herschilderen van de luikwervels	elke 10 jaar	x
4.5	Herschilderen van ijzeren onderdelen in compatibele roestwerende verf	elke 10 jaar	x
5	Bijzonder element: tuinpaviljoen Hof van Holland		
5.1	Periodieke restauratie en onderhoud		
6	Periodieke visuele controle en herstel van onderhoudsgevoelige elementen		
6.1	Goten, regenwaterafvoeren, afvoer- en controleputjes	jaarlijks	x
6.2	Schoonmaak buitenschrijnwerk, smeren en onderhouden van hang- en sluitwerk	2 x jaar	x
6.3	Herplaatsen of vervangen van uitgeschoven of beschadigde pannen		x
6.4	Controle schilderwerk ijzeren onderdelen, punctueel herstel en ontroesten indien nodig	elke 2 jaar	x
6.5	Controle schilderwerk buitenschrijnwerk, kroonlijsten, punctueel herstel indien nodig	elke 2 jaar	x
6.6	Herstel punctuele beschadiging aan pleisterlagen en schilderlagen	jaarlijks	x

628 LIER KLOOSTERSTRAAT EN OMGEVING

Bril 27-29, Deensestraat 5-6, Kloosterstraat, Volmolenstraat 64-72

BEHEERSPLAN - BIJLAGE 2 LIJST ZEN-ERFGOED

Opgemaakt door **ARAT architecten**

Fraikinstraat 71 | 2200 Herentals | www.arat.be

T 014 24 86 90 | info@arat.be

Opgemaakt te Herentals | maart-augustus 2019

Opdrachtgever | **Stad Lier**

Dungelhoeffsite, Paradeplein 2 bus 1 | 2500 Lier

Contactpersonen | Stéphanie D'Hulst en Bart Alewaters

Premieverlenende Overheid | **Agentschap Onroerend Erfgoed**

Erfgoedconsulent | Dieter Nuytten

03.01 BOUWKUNDIG ZEN-ERFGOED**(1) Negentiende-eeuws tuinpaviljoen Hof van Holland**

Het tuinpaviljoen werd mee opgenomen in de bescherming van het Hof van Holland in 1992. In 2007 werd een onderhoudspremie toegekend aan de eigenaars van Volmolenstraat 68, ter herstel van het dak van het tuinpaviljoen. In de goedkeuring van de aanvraag wordt het gebouwtje benoemd als ZEN-erfgoed.

Het tuinpaviljoen is een architecturale getuige van de historische oever waarop het oorspronkelijk werd gebouwd. In de huidige configuratie (de stadsgracht werd gedempt en de zone van de Gasthuisvest werd verhard) is deze historische setting nog amper afleesbaar. Het tuinpaviljoen speelt een belangrijke rol in de verwijzing naar historische waterlopen, zoals we ze tegenkomen in steden als Brugge. Aangezien het paviljoen geen economisch nut meer heeft, maar toch belangrijk is voor de erfgoedwaarde van het Hof van Holland en het aanzicht van de Volmolenstraat, wordt vooropgesteld dit element op te nemen als ZEN-erfgoed.

afb. 1: Aanduiding ZEN-monumenten - landschappelijk: groen - bouwkundig: geel.

03.02 FOTO'S

Foto's genomen in maart - juni 2019.

afb. 2: ZEN-erfgoed nr°1 - Tamme kastanje (aan huis Zwaluwnest)

afb. 3: ZEN-erfgoed nr°2 - Groep rode beuken (tuin pastorie)

afb. 4: Zicht vanuit op de Gasthuisvest richting Volmolenstraat omstreeks 1900. ©Gids voor oude Lier, A.Lens en J.Mortelmans, 1980.

afb. 6: Primitief kadaster 1830. ©Cartesius

afb. 5: Mutatieschets 1860. De stadsgracht wordt verkleind. Het tuinpaviljoen aan het water wordt opgetekend. ©Kadaster FOD Financiën